

“Juudid on andnud maailmale Piibli, ainukese raamatu, mis suudab rahuldada maailma vaimulikke vajadusi.” Piibli lehekülgedelt avaneb juutide tee, millel käib Messias ja kõigi inimeste Lunastaja Jeesus. Kuid Teda mõistetakse valesti, Ta on surutud paganlikesse raamidesse, eraldatud sellest ainukesest keskonnast, milles Teda tuleb näha. Juudikristlane ja luteri pastor Richard Wurmbrand tuleb selles raamatus tagasi nii oma elu kui ka kogu piibelliku usu juurte juurde. Arvukate raamatute meisterlik autor tunneb end kõige rohkem kodus olevat selles asendamatus teoses, mille lugemine tähendab murrangut ja avastust. “Vaid sügav armastus Jeesuse vastu võib sünnitada niisuguse raamatu,” väidab rahvusvaheline hinnang.

Richard Wurmbrand 1909-2001

RICHARD WURMBRAND

KRISTUS JUUTIDE TEEL

Richard Wurmbrand

Kristus

JUUTIDE TEEL

Kristus juutide teel

Richard Wurmbrand

KRISTUS JUUTIDE TEEL

Originaali tiitel:

Richard Wurmbrand. Christ on the Jewish Road.

© Stefanus-Lähetys RY, Finland

Soomekeelse originaali tiitel:

Richard Wurmbrand. Kristus juutalaisella tiellä.

Kuva ja Sana

Valimotie 23

00380 Helsinki

Esimene trükk 2001

Väljaandja:

Rakvere Nelipüha Kogudus

Postkast 246

44302 Rakvere

Kaane foto: Max-Moshe ja Hilla Jacoby

Tõlgitud soome keelest

Kujundus ja trükk: Oü Sõnasepp 2001, Tallinn

SISUKORD

Eessõna	7
1. Astusin teele	14
Saksa puusepp näitab juudile tee Kristuse juurde.....	14
Rabid aitavad kahtlusi hajutada	17
Usu tee mõistusest südamesse.....	22
Isac Feinstein ja minu uuestisünd	27
Raskusi mõningate kristlike kommetega	33
Mind ristitakse ja minu naine võidetakse Issandale.....	44
2. Kristust tunnistavad juudid	48
Clarutza	48
Alba	54
Mircea Petrescu	60
Püha Moishe	66
Bertha	68
Tunnistaja meie perekonnas	72
Antisemiitide pöördumine	75
Kristuse märtrid juudi rahva keskel	77
3. Mõtisklusi ülestõusmisest	84
Kohtumine rongis	84
Kaasaegse teoloogia mõju	92
4. Fašistlik aeg	102
Tagakiusu algus	102
Mida peaksin tegema, et päästetud saada?	107

Põrandaalne vaimulik tegevus	110
Pastor Magne Solheim ja tema abikaasa	113
Meie raskused	116
Kaks vanakest	120
5. Kogudus kasvab	125
Hasartmängija ja nuhk	125
Võitlus hinge eest	128
Kadunud hing ja ärataganenud hing	132
Praktiline tegutsemine	136
Õpetuse mõõtmine	138
Ebatavalised nähtused	141
6. Vestlusi sionistide ja teiste juutidega	147
Juutide patud	147
Vestlus vangikongis	150
“Püsin meie vanas usus”	155
Kõigile kõigeks	156
Klausneri vastu	159
7. Meie seisukoht kommunismi suhtes	163
Kommunism osana Jumala plaanist	163
Kristlik revolutsioonilisus	166
Vastuolu kommunismiga	168
Epiloog	169

Eessõna

Oma möödunud elu üle järele mõeldes imestan ka ise, mida kõike selles on olnud. Kristlase elu ei ole tagasivaatamine. Kristlane ei raiska aega mineviku asjadest kirjutamise peale, vaid joonistab Püha Vaimu pliiatsiga inimeste südamesse juhised igavesse kirkasse tulevikku sisenemiseks. Peaaegu eranditult kirjutavad memuaare vaid need inimesed, kelle jaoks kaasaeg ei ole enam rikas ega rahuldustpakkuv.

Minul on mälestuste kirjutamiseks aga teistsugune põhjus. Vee- rand aastasada on kulunud sellest, kui hakkasin kuulutama kristlikku sõnumit juutidele eriti rasketes tingimustes. Elasime Rumeenias kõigepealt fašistliku terrori all, seejärel tuli sõda ja hiljem kommunistlik kord. Olen tundnud võitluse kuumust lahinguvälja kõige tähtsamal osal – seal, kus peetakse heitlust valguse ja pimeduse vahel.

“Sina oled meid välja valinud rahvaste hulgast,” kuulutavad juudid iga päev oma sünagoogis. Jeesus ütles: “Päästmine tuleb juutidelt” (Jh 4:22). “Neetud juudid on kõigi meie probleemide põhjuseks,” väidavad antisemiidid. “Rahvusvahelist” juuti on kirjanduses kujutatud tõepoolest väga erinevalt.

Mõned inimesed leiavad oma tõelise õnne ristiusust; teised taas vihkavad seda ja soovivad selle hävitamist. Juut Jeesus on seega nende õnne või viha allikaks.

Mõned saavad kasu kapitalismist; teised aga tunnevad, et see on neid petnud ja soovivad sellest täielikult loobuda. Keegi ei eita, et juudid võisid olla kapitalistliku süsteemi varasel perioodil selle sünnile kaasa aitamas. Neil on ikka veel nende arvuga võrreldes majandus- ja finantsmaailmas väga tähtis osa. Kas kapitalism sind vaimustab või on see sulle vastik – väga suures osas määravad sinu

suhtumise sellesse juudid, keda sa tõenäoliselt kunagi oma elus kohanud ei ole, sest kapitalistliku maailma tegelikud otsustajad on peaaegu alati anonüümsed.

Kommunism võib olla sinule rõõmu või kannatuse allikaks; selle ideed pärinevad aga juut Marxilt ja teistelt juudi rahvusest võitlejatelt, ilma milleta revolutsioon Idas oleks olnud võimatu. Vietnami põllumehe saatus, kes ei ole oma elus kohtunud juutidega, sõltub sellest, kas ta loeb raamatut juut Jeesusest või juut Marxist. Ükskõik kumb võidab – kas kristlik või marksistlik maailm – mõlemad on lähedalt seotud juutide nimedega.

Mõned asetavad oma lootuse kaasaja teadusele; selle tippsaavutusi võib leida aatomifüüsikast, mis tegi võimalikuks inimkonna elamise utoopias. Teised ootavad hirmuga hävitavat aatomisõda, mis on nende arvates selle teaduse lõpptulemus. Nii Idas kui ka Läänes on aatomifüüsika suures osas juutide kätes. Einstein andis Ühendriikidele algtouke aatomirelvade tootmiseks. Juut Teller on aatomipommi isa. Juudid Rosenbergid paljastasid aatomisaladuse Nõukogude Liidule. Teaduskirjanduses nimetatakse maailma juudi järgi: räägime Einsteini universumist, otsekui elaksime selles universumis juudi külalistena.

Ja nii see ongi, sest me oleme sõna otseses mõttes juudi külalised – ainult et Tema nimi ei ole Einstein, vaid Jeesus Kristus. Ta oli Inimene ja juut, kuid samal ajal ka Jumal – imeline Jumal, kelle kohta loeme Tema pühast raamatust: "... kelle päralt on esiisad ja kelle seast Kristus on pärit ihu poolest; tema, kes on Jumal üle kõige, kiidetud igavesti" (Rm 9:5).

Minu misjonitöö ei ole olnud tavapärane: olen töötanud nende inimeste keskel, keda kristlaste pühas raamatus nimetatakse valitud rahvaks. See on rahvas, kellest Jumal on tulnud ihu poolest, kuid kes sellele vaatamata ei tunne seda Jumalat. See on rahvas, keda miljonid kas õnnistavad või kiruvad – ta on nende õnne või viletsuse allikas. See on rahvas, kelle saatus on määratud ja saab määrama terve maailma minevikku ja tulevikku rohkem kui ühegi teise rahva saatus.

Juudi rahvas on andnud maailmale Piibli, mis koosneb Vanast ja Uuest Testamendist. Selle raamatu on kirjutanud juudid, kuid samal ajal on see Jumala Sõna ning ainuke raamat, mis suudab rahuldada

maailma vaimulikke vajadusi. Ja Piibel täidab need vajadused, kui ta on kord taas nende kätes, kes selle on kirjutanud – siis, kui nad kogunevad Tema, juutide Messia ja rahvaste Lunastaja Jeesuse ümber, kes on selle raamatu peategelane ja teema.

Suurem osa inimkonnast elab patus ilma tõelise usuta. Mõrvad, reetmised, tagakius, hoorus, kadedus, rövedus ja laimamine on maailmas sügavalt juurdunud. Inimkond liigub tõkestamatult kiire hukatuse poole, kui ta ei pöördu ega ärka vaimulikust surmast, milles ta praegu uinub. Piibel aga räägib meile, et Iisraeli pöördumine saab olema elluärkamine surnuist (Rm 11:15).

Jeesus ja juudid on tugevasti ühte köidetud. “Kus on see juutide vastündinud kuningas?” küsisid targad, kui Ta maailma sündis (Mt 2:2). “See on Jeesus, juutide kuningas,” oli kirjas ristil (Mt 27:37).

Vana Testamendi prohvetid kuulutasid sama sõnumit. Mooses rääkis juutidele: “Issand, sinu Jumal, äratas sulle sinu keskelt, su vendade hulgast, ühe prohveti, minu sarnase” (5Ms 18:15). Jesaja, kes ennustas Jeesuse sünni 800 aastat ette, ütles: “Sest meile sünnib laps, meile antakse poeg” (Js 9:5). “Meile” tähendas juutidele. Ennustades uut lepingut, mida Jeesus tuli sõlmima oma ristil valatud vere läbi, kuulutas Jeremija: “Vaata ... ma teen Iisraeli sooga ja Juuda sooga uue lepingu” (Jr 31:31).

Jeesus ütles ise: “Mind ei ole läkitatud muude kui Iisraeli soo kadunud lammaste juurde” (Mt 15:24). Ta kuulutas ka seda, et on terve maailma Lunastaja, kuid eelpool mainitud salmis ja teistes samalaadsetes ütlustes toob Ta esile oma erilise seose juudi rahvaga.

Kogu minu misjonitöö eesmärgiks, millest käesolevas raamatus räägin, oli juhatada Iisrael arusaamisele sellest vahekorrast, mida ei ole võimalik iialgi tühistada, ükskõik kui palju me sellele ka vastu seisaks. Kaasaja juut ei ole enam sama kui 2000 aastat tagasi. Ta ei ole ka enam see juut, kes elas keskaja getos, millest Prantsuse revolutsioon meid vabastas. Oleme teaduse, kunsti, kirjanduse ja sotsiaalelu valdkonnas edasi jõudnud. Ainult usuelus on olnud paigaltammumine, või vähemalt on edenemine olnud aeglasem kui teistel aladel.

Neil juutidel olid võib-olla mõistusepärased põhjendused end maailma Lunastajaks nimetavat puuseppa hüljata. Meil on aga see-eest head eeldused mõista, kes Jeesus oli. Kui Ta oleks olnud väl-

jaspool abielu sündinud tavaline laps - innukas diletant, nagu mõned usuvad, ei oleks Ta võitnud, nii nagu Ta võitis.

Mõistuse poolest geniaalsed inimesed on Temale austust avaldanud. Juut Spinoza kuulutas: "Jeesus on juutide tarkuse kõrgeim sümbol."

Rousseau kirjutas: "Kui Sokratese surm oli targa inimese surm, siis Jeesuse surm oli Jumala surm."

Strauss kirjutas mitmeid raamatuid eesmärgiga näidata, et Jeesus ei ole Jumal, aga ometi tunnistas ta, et Jeesus on kõrgeim eesmärk, kelle poole võime oma mõtetes sirutada.

Ernest Renan, kes suutis mitmeid Jeesuse jumalikkuses kahtlema panna, ütles, et Tema ilu on igavene ning Tema riigil ei ole lõppu.

Mõnel on raske uskuda, mida Jeesuse jüngrid Tema kohta ütlesid, kuid uskugem vähemalt Tema vaenlasi, varisere, kes kuulutasid: "Õpetaja, me teame, et sa oled tõemeelne ega hooli kellestki, sest sa ei vaata inimese isikule, vaid õpetad Jumala teed tõepäraselt" (Mk 12:14). Juudas tunnistas: "Ma ... olen süütu vere ära andnud" (Mt 27:4). Pilaatus ütles: "Ma olen süüta sellest verest! Küll te näete!" (Mt 27:24). Ristilöömise eest vastutav sajapealik kuulutas: "Tõesti, see oli Jumala Poeg" (Mt 27:54).

Usk Jeesusesse annab usklikule kindlust. Tõeline usk Jeesusesse muudab kangekaelsed meeled armastusest põlevateks südameteks. Tõeline usk Jeesusesse murrab müürid rasside ja rahvaste vahel.

Paganate õu oli Jeruusalema templis pühast paigast eraldatud aiaga, millel oli kiri kolmes keeles: "Seda kes ei ole juut ja läheb siit edasi, karistatakse surmaga." Kristlik usk kaotab piirid rahvaste vahel ja muudab Jumala koja paigaks, kuhu tulevad palveks kokku kõik inimesed.

Mõni võib vastu vaielda: kui usk Jeesusesse muudab meid armastavateks, kuidas siis seletada riide kristliku koguduse keskel ja vaidlusi eri uskkondade vahel? Ning kui ristiusk teeb kõik maailma inimesed vendadeks, miks peetakse siis kristlike rahvaste vahel kohutavaid sõdu? Eks need faktid kummuta ristiusu väited?

Vastus on, et kristlik kirik elab ikka veel eelajaloolises olukorras. Eri uskkonnad on kord tõusva ülla ja särava "ehitise" osad.

Jeesuse vastu võtnud pöördunud juudid on kutsutud juhutama

maailma elule vaimulikust surmast. Piibel näitab, et paganate päästmise eesmärgiks oli muuta juudid kadedaks oma Jumala pärast. Jumal on kutsunud ja varustanud just juudid andma kristlikule kirikule tõelise vaimuliku tähenduse. Ära vaata kirikut niisugusena, nagu see on, vaid sellisena, milleks ta kord saab juutide omana, keda ta ootab. Siis kui nemad saavad kristlasteks, muudavad nad selle ennenägematult kauniks. Siis saab ta üheks ja põleb armastuses.

Jumal on kutsunud mind juhatama juute Kristuse juurde. Kui Tema kutsub, siis annab Ta ka võimed ja vahendid seda kutset järgida. Igal inimesel on vaimulikke jõuvarusid, millest ta ise teadlik ei ole. Kui ta annab end armastuses Jeesusele, avastab ta endas selle peidusoleva jõu. Ka mina ei teadnud oma usuelu alguses, kui paljus mind kasutatakse. Ja need ei olegi olnud minu teod. Kristlane on nagu laps, kellel juht lubab autorooli hoida, kuigi paneb siiski oma käed lapse käte peale. Laps rõõmustab, et tema võib autot juhtida, kuid keegi teine juhib ja näeb kõike ega lase teha ühtegi viga. Isegi siis kui me koormaid kanname, kantakse meid endid kotka tiibadel.

Oma laste kaudu töötav Jumal on sama Jumal, kes pani tähed taevaavarusse. Meis on Tema vägi, mis annab meile jõu ennast ohverdada. See on sama vägi, mis oli Pojas, kui Ta meie eest risti löödi. Meie kaudu tegutseb Vaimu pühitsev vägi. See liigub meis nagu võimas maru ja äratab meie kaudu teistes tõelise eesmärgi teadvuse, sest Jumal elab meis ja Tema armu täius on peaaegu purustamas astjat, mis on Talle liiga kitsas.

Kui meenutan möödunud aastaid, võin vaid harva leida loogikat toimunud sündmuste ja oma tookordsete seisukohtade vahel. "Südamel on oma põhjused, mida mõistus ei tunne." Inimese sügavaima veendumuse sünd ei tulene mõtteprotsessist. Alateadvust ei ole võimalik koolitada ja see ei käitu loogiliselt. See ei mõtle mõistuse seaduspärasuste järgi. See esineb mõningates unistustes, kus inimene võib näha salajaste väärtuste suurust. See alateadvus on peidetud, kus Jumal tahab elada. Seal on Ta minu kaudu teinud avalikult asju, mida ma isegi mõista ei suuda. Nähtuste maailma taga on tõeline nähtamatu maailm. Selles teeb Jumal oma tööd ning sealt valitsetakse nähtavat loodut.

Ma ei mõista kõike, mis minuga on juhtunud, kuid usun, et minu

ja ka kõigi teiste Jumala laste elu on Tema poolt kavandatud kuni kõige väiksema detailini välja. Meie elu planeeritakse igavikus ja see teenib Jumala eesmärke. Ma võin Teda usaldada, kuigi ma millestki aru ei saa.

Kui minust sai Jeesuse järgija, ei tahtnud ma kellegagi vaielda. Soovisin lihtsalt rahus hingata ja olla vaba kõigest endisest. Usk peab lõpetama kõik pingutused. See peab kaasa tooma rahu. Kuid rahulik elu, mida elatakse välja armastuses ja tõe taotluses, sünnitab uusi torme. Usku rünnatakse ja inimene peab seda kaitsma. Sel viisil satub inimene vastu enda tahtmist taas sõtta. Me peame aktiivselt oma usku ja armastust praktiseerima, ning üksnes Jumal teab, miks me rahu lastena ei too kaasa rahu, vaid mõõka.

Olen sattunud vastamisi mitmete omaenda rahva, juutide hulka kuuluvate inimestega. Juudid nimetavad sageli kristlikke juute oma rahva reeturiteks. Ma ei räägi rohkem sellest kohutavast nimetusest. Lihtsalt ja armastusega võib siiski öelda, et kristlikud juudid kasutavad erinevat väärtuste skaalat.

Kas aga rahvas, kelle hulka inimene kuulub, määrab selle, mis on kõige väärtuslikum? Nii Vana kui ka Uus Testament kirjeldavad kaananlaste templi naisteenijat pühana, kuigi selles templis praktiseeriti prostitutsiooni. Naise nimi oli Raahab. Kui juudid olid alustamas sõda kaananlaste hävitamiseks, tegi Raahab lepingu juutidega omaenese rahva vastu. Kas ta oli reetur? Kas teda seepärast põlati? Ei, ta oli naine, kes asetas uue usu – juutide usu – oma rahvast ettepoole. Seetõttu sai temast üks Jeesuse esiemasid. Teda austavad isegi käsuõpetuse põhjal elavad juudid.

Me armastame oma rahvast kogu südamest, kuid peame Kristuse au oma rahvast tähtsamaks. Ja kui peame valima Jeesuse ning oma rahva vahel – kui nad nõuavad meilt Tema hülgamist, siis valime loomulikult Jeesuse, sest teame, et ainult need, kes Teda tões teenivad, võivad hästi ka oma rahvast teenida.

Kui saime oma abikaasaga kristlasteks, leidsime kõigist kirikutest armastavaid vendi ja õdesid. Kuid ükski neist ei ole ainuke õige kirik. Ühelgi neist ei ole kogu tõe ega ainuõiget ja palavat armastust. Paljud pastorid on kaugel sellest, kes nad peaksid olema: isikud, kelle üle Kristus valitseb – tulised hinged, kes otsivad tõe ning kuulutavad ja viivad seda edasi; mehed, kelle kaudu Ju-

mal ise räägib. Lambaid sageli ei kuulata. Koguduses avalduvaid Püha Vaimu ande ei kasutata piisavalt. Koguduses ei ole ühendavat tegevust, millest kõik Jumala lapsed võiksid osa võtta.

Oleme kõige hädisemalt organiseeritud armee. Jeesuse nukker märkus, et selle maailma lapsed on valguse lastest targemad (Lk 16:8), ei ole innustanud meid asju muutma. Kui me vastpöörduvad kristlastena neid probleeme esile tõstsi, vihastasid kristlikud juhid meie peale.

Liliputtidel on oma klubi. Selle liikmeteks pääsevad vaid alla 120-sentimeetrised. Kääbused peavad end peaaegu täiuslikeks inimesteks. Võiksime rajada ka kristlikele kääbustele oma klubi, ja selle liikmete arv oleks väga suur. Ristiusu mõõdupuuks peetaksegi kääbuseid. Hiiglased klassifitseeritakse aga fanaatikuteks. Kääbuseid – külmi ja ükskõikseid – peetakse tarkadeks. Seisan neile vastu, kes nii arvavad.

Veelgi rohkem seisin vastu ateistlikule maailmale. Mitmete heebrealastest kristlaste ihud ja hinged kannavad selles lahingus saadud haavade arme. Kuid ainult oma eluga riskiv sõdur on tõeline sõdur, ning haavad on sõdurile aumärgiks.

Kahekümne viie aasta jooksul on mul olnud ainult üks ülesanne, sest teadsin, et ainult see inimene, kes keskendub ühele eesmärgile, võib korda saata suuri asju. Amatöörid ei ole tipp sportlased; samuti ei ole parimad pastorid kirikumehed, kes oma päristöö kõrval on ka innukad filatelistid, jalgpallurid, maletajad, muusikud, poliitikud, jne. Sul võib olla mitmeid andeid, kuid need kõik peavad olema samale eesmärgile alistatud.

Olen teinud vaid ühte asja – olen töötanud Kristusele. Ma ei ole rahul sellega, mida olen saavutanud. Kui oleksin, ei saaks ma enam areneda. Ma tean aga, et Jeesus annab andeks, kui olen oma mõtetes ja tegudes pattu teinud. Ta ei ole mind hüljanud ja aitab mul tulevikus paremini teha.

Kuna see ei ole üksikisiku töö – tõeline kristlane kuulub Jumala laste kogudusse – olen kirjutanud käesoleva raamatu selleks, et nii minu õiged teod kui ka see, mis on olnud valesti, võiks olla õpetuseks ning teenida kogudust ja juudi rahvast julgustades teisi tege-
ma paremini.

1 Astusin teele

Saksa puusepp näitab juudile tee Kristuse juurde

Oli aasta 1937. Hitler oli võimul. Saksa puusepp veetis Rumeenia külas oma vanaduspäevi. Tema nimi oli Christian Wölfkes.

Ta oli pöördunud ristiusku pastor Scheregi poolt juhitud evangeelse luterliku kiriku äratuskoosolekute ajal. Hiljem liitus ta vendlusega, mis kandis nime “Evangeelsed kristlased”.

Wölfkes mõistis, et kristlane, kes ei ole kasvõi vähesel määral misjonijutlustaja, ei täida oma kohustust olla maailmale valguseks. Ühel ööl, kui ta raskesti haige oli, valvas tema voodi ääres kristlastest juut. Südamest tänulikuna tahtis ta nüüd juhatada juute Kristuse juurde.

Ta palvetas igal päeval: “Issand olen teeninud Sind maa peal ja maa peal tahan saada ka tasu. Ma palun, et ma ei sureks enne, kui olen kellegi juudi usule juhatanud. Siin lähedal ei ole aga juute, ning mina olen vana, haige ja vaene. Ma ei saa neid mujale otsima minna. Sina oled kõikväeline. Too minu juurde siia külla üks juut ja ma luban teha kõik selleks, et ta usule pöörata.”

Esimene juut, kes tol kevadel sellesse külla saabus, olin mina. Ma ei tea, kas ükski noor tütarlaps suudaks nii kirglikult oma armastatut mõjutada, kui see vana mees minu poole pöördus, kelles ta nägi vastust oma palvele.

Ta andis mulle Piibli lugemiseks. Olin seda ka varem lugenud,

kuid see ei olnud mulle erilist mõju avaldanud. See Piibel, mida ma aga nüüd käes hoidsin, oli eriline. Avastasin hiljem selle saladuse: Wölfkes ja tema abikaasa palvetasid iga päev tundide kaupa minu ja mu naise eest. Õieti ei suutnud ma tervet Piiblit lugeda – ma rohkem nutsin selle kohal. Minu pisarad hakkasid alati jooksuma, kui võrdlesin oma isekat ja viletsat elu Tema omaga, kes käis ringi ja tegi head.

Wölfkes laskis Piibilil ja oma palvetel minu südames tööd teha. Ta ei rääkinud mulle palju. Ta tunnetas vaistlikult seda, mida nii paljud misjonärid ei tea: kõige efektiivsemad misjonitöö meetodid põhinevad vaikimisel ja keskendunud palvel, nii et hing, keda soovitakse võita, leiab rahu ja armastus võib küpseda. Kõige efektiivsem misjonitöö on lakkamata palvetamine, vaid vähese seemne külvamine ning sellel juurduda ja kasvada laskmine.

Kulus kaua aega. Ühel õhtul küsis vanake minult: “Mida sa Piiblist arvad?”

Vastasin: “Jäin lapsena orvuks. Me olime väga vaesed. Mõnikord võisin seista tundide kaupa pagaritöökoja ukse taga ja igatsetes maiustusi vaadata. Mul oli kombeks endale öelda: need ei ole minu jaoks, ma ei saa kunagi midagi sellist süüa. Piibel teeb need mälestused elavaks. Ma näen taas imelisi asju, kuid tean, et need ei ole minu jaoks, sest olen juut. Ma tean küll, et on olemas juute, kes on pöördunud ristiusku, selleks et rumeenia tütarlapsel abielluda või antisemiitliku vaenu eest põgeneda. Ma ei ole aga veel kohanud juuti, kes usuks Jeesusesse.”

Sellest hetkest peale muutus Wölfkes Jumala tööriistaks, kelle ülesandeks oli kõrvaldada kate minu silmadelt. Ta rääkis südamest tõusvate lihtsate sõnadega. Ta rääkis asjadest, mida juut oleks pidanud teadma, millest aga minul aimugi ei olnud – messiaanliku töötuse täitumisest Jeesuses, Jeesuse hellast kutsesest, Jumala ikka veel kestvast armastusest juutide vastu nende esiisade, usu kandjate tõttu.

Jumal avas mu südame, nii et suutsin uskuda evangeeliumisse.

Wölfkes tutvustas mind mõningatele juudikristlastele, kes olid seesmiselt nii puhtad (seda võis juba nende välimusest näha), et varem ei suutnud ma niisuguste inimeste olemasollu üldse uskuda.

See alandlik puusepp andis minu pöördumisele esimese tõuke.

Hiljem tuli ka minu naine usule. Tema tõi kaasa teisi hingesid, kes omakorda juhataksid usuteele teisi, kuni Bukarestis tekkis juudikristlastest koosnev kogudus, mis aktiivselt ja edukalt tegutses.

See kogudus oli puusepale tema viimastel aastatel suureks lohutuseks, oli see ju tema hingetöö vili.

Ta suri sõja ajal, aga mina pidin võitlust jätkama. Hiljem sattusin mitmeks aastaks vanglasse. Sel ajal olid praktiliselt kõik juudikristlased Rumeeniast emigreerunud ja moodustanud kogudusi mitmetes Iisraeli linnades.

Peale vanglast vabanemist võtsin osa ühes külas toimunud suurest kristlikust koosolekust, kuhu oli kokku tulnud sadu vendi ja õdesid. Ma ei olnud piisavalt tugev et jutlustada, kuid mul paluti mõne sõnaga rääkida oma pöördumisest. Sündmusi kirjeldades märkasin, kuidas üks vana mees nuttis. Peale koosolekut läksin tema juurde. Ta rääkis, et oli rattameister Pitter, kes oli Wölfkes'i usule juhatanud. Kuni selle ajani oli ta uskunud, et tema ainukeseks saavutuseks oli olnud puusepa pöördumine. Nüüd mõistis ta aga, et oli omalt poolt toetamas Jeesusesse uskuvate kristlike juutide võitlust Iisraelis. Ta sai aru, et oli paljude hingede usu esiisa.

Hitler tappis juute, saksa kristlased tegid aga kõik nende päästmiseks. Seal oli kaks erinevat maailma. Kui mõtlen neile alandlikele sakslastele, kes mind vaimulikult uuesti sünnitasid, tulevad mulle meelde Martin Lutheri sõnad juudile nimega Jesel:

“Kas sul ei oleks põhjust uskuda, et kuna paganad ja juudid on maa peal alati olnud vihamehed, ei peaks meie nõtkutama oma põlvi teie kõige parema kuninga ees? Kas siis mitte veel vähem sellise juudi ees, kes löödi risti ja keda neeti, kui Temas ei ilmneks Jumala vägi ja teod – Tema ees, kes oma väega istutas nad meie uhketesse paganasüdametesse? Teie, juudid, ei kummardaks mitte iialgi oma Issandana surnud paganat, kes löödi risti või suri muul häbiväärsel viisil. Seepärast ei tohiks ka teie meid, kristlasi, hulludeks või rumalateks pidada, vaid te peate ühel päeval mõistma, et Jumal viib teid välja teie viletsusest, mida olete üle 1500 aasta kannatanud. Ta ei tee aga seda enne, kui te võtate koos meie, paganatega, vastu armastatud Jeesuse, ristilöödu.”

Hitleri ajastu raevuka antisemitismi keskel oli sakslasi, kes uskusid kogu südamest ristilöödud juuti oma Lunastajana. See on ime,

millele ei leidu loogilist seletust. Mõned neist kannatasid eriti sügavalt, sest juudid ei hoolinud Temast, kes on Iisraeli kirkus.

Rabid aitavad kahtlusi hajutada

Kuigi rabid on juudi rahva karjased, ei olnud ma oma 27 eluaasta jooksul veel kordagi nende juhatust kogenud. Nad ei juhtinud mind haljastele aasadele ega vaiksete vete äärde. Ma ei tea, missuguseid teisi ülesandeid neil oli, kuid kadunud lambaid nad igatahes ei otsinud. Võib-olla ei olnud mul lihtsalt õnne. Arvatavasti leidub rabid, kes oma kohustusi täidavad.

Kunagi oli mul kombeks käia sünagoogis, kuid ma ei saanud millestki aru, mida seal tehti. Ka teised juudid ei saanud aru. Lau-lujuhid nägid, et me ei osanud heebrea keelt, kuid sellele vaatamata laulsid nad neli tundi järjest heebrea keeles. Oli ilmne, et nad ei hoolinud palju sellest, kas me Jumalast midagi teadsime või mitte. Mul tekkis küsimus, kas nad isegi olid "Jumalas". Niisugune oli tol ajal juutide olukord Rumeenias.

Ma pidin aga õiglane olema: kristlastest pastorid ja preestrid ei teinud sugugi rohkem pingutusi minu leidmiseks. Pastoritel ja preestritel on tavaliselt muud teha kui otsida kadunud hingesid sealt, kus nad on: kõrtsidest, mängupõrgutest ja teistest maailma paikadest. Mind leidis puusepp - mees, keda ametlike kirikute preestrid ja pastorid oleksid nimetanud "sektandiks".

Rabid minust ei huvitunud, enne kui nende võimalused olid kadunud ning mind oli otsinud ja leidnud Iisraeli suur Karjane, Jeesus Naatsaretlane, kellest juudi prohvetid olid ennustanud.

Istusin ühe rabi kodus. Ta oli Rumeenia juudiringkondades üks tähelepanuväärsemaid isikuid. Olin tulnud neile rääkima, miks uskusin Jeesusesse kui Messiasse.

Rabi H. oli mind abiellu õnnistanud. Minu perekonna tõttu toimus see sünagoogis. Ta teadis tookord, et olin sõjakas ateist ja anarhist. Ta ei püüdnud aga mulle vähemalgi määral Jumalast rääkida. Ta pidas ainult tseremoonia.

Nüüd, kui olin Jeesuse kaudu Jumala juurde tulnud, ei meeldinud see talle sugugi. “Mis paneb sind Jeesusesse uskuma?” küsis ta minult.

Rääkisin talle, et Jesaja prohvetearing, mis oli kuulutatud 700 aastat enne Jeesust, oli mulle erilist mõju avaldanud. Lugeses seda ettekuulutust Jesaja 53. peatükist oli mulle tundunud, et prohvet oli sajandeid enne Lunastaja sündi ennustanud ette kogu Tema elu ja kirjeldanud seda detailselt, nii et juudid Tema ära tunneksid, siis kui Ta tuleb.

Rabi silitas oma habet ja ütles mulle ja mu abikaasale, kes minuga kaasas oli: “Sa ei oleks pidanud seda lugema. See peatükk on sinu jaoks keelatud.”

Hiljem olen saanud kinnitust selle keelu kohta ortodoksjuutide koguduste poolt levitatavate kalendrite põhjal, kus öeldakse, et prohvetlikke tekste tuleb lugeda sünagoogi jumalateenistustel. Moosese käsuõpetuse järel, mida kutsutakse nimega *Shophetim*, loetakse Jesaja 51. ja 52. peatükki. Järgmisel sabbatipäeval on aga kavas juba 54. peatükk. 53. peatükk on vahele jäetud. Selles peatükis esitatud prohvetearing Jeesuse kohta on liiga paljastav.

Rabi manitses meid: “Lapsed, jätke need asjad rahule!”

Vastasin: “Sooviksin seda teha, aga prohvetearingud ei jäta mind rahule. Millise teistsuguse tõlgenduse sellest Piibli kohast võite mulle anda?”

Rabi raputas kurvalt pead ja saatis meid ära, üritamata midagi seletada. Ma ei tea miks.

Möödus mitmeid aastaid. 1940. aasta pogrommi ajal surmasid fašistid tema enda silmade all kaks tema poegadest. Ka teda ennast üritati maha lasta, kuid ei tabatud.

Rabi H. juhatas isiklikult oma poegade matuseid. Kõiki kohalolijaid liigutas suuresti see, kui ta asetask oma käed mõlema puusärgi peale ja alustas jutlust psalmisti sõnadega: “Õige on Issand kõigil oma teedel ja vana kõigis oma tegudes” (Ps 145:17).

Surnuaias oli tuhandeid Bukaresti juute. Ka mina olin seal, kuigi mind oli juutide kogukonnast kristliku usu pärast välja heidetud. Seisin üksi kabeli uktsel.

Talituse lõppedes oli rabi kahe juudi poolt toetatuna lahkumas, kui tema silmad minule langesid. Ta hüüdis mind juba kaugelt: “Ric-

hard!” Siis ta süleles mind kõigi nähes. Tuhandete juutide hulgast valis ta minu, kellega oma kurbust jagada.

Olen hiljem temaga korduvalt kohtunud ja ta on mind alati armastavalt kuulanud, kui olen talle oma usust rääkinud. Ma ei ole kunagi püüdnud talle midagi vägisi peale suruda. Mees, kes oli organiseerinud üle saja juudi mõrvamise Jilava metsas ja poonud liiksaks 40 juuti piirkonna tapamajas “*kosher*-liha” sildi all, oli olnud ortodoksse kiriku preester. Juuti oli raske juhatada ristiusu juurde.

Teine rabi, kellega rääkisin Jeesusest oma usu alguses, kui ma veel kahtlesin, oli rabi R. SatuMaresta. Kohtusin temaga ühel õhtul sünagoogis. Kui mainisin temale Lunastajast, ütles ta: “Kui oled valmis mind katkestamata pool tundi kuulama, vabastan sind sellest väärkujutlusest.”

“Olen valmis kuulama teid päevade kaupa ja mitte üksnes pool tundi,” vastasin.

Ta tuli meie juurde koju. Leppisime kokku, et loeme koos Uut Testamenti, nii et ta võiks mind aegajalt katkestada ja näidata mulle kohti, mis ei ole õiged. Lugesime koos kella kaheksast õhtul kella üheni öösel. Ta kuulas tähelepanelikult, vahetevahel hüüatas: “*Oi, vi shein, oi vi shein! Dus hob ich nicht gewist.*” (Oi kui ilus, oi kui ilus! Seda ma pole teadnudki.) Mitte kordagi ei olnud ta teisel arvamusel. Ta jäi ööseks meile. Järgmisel päeval koos lahkudes palus ta mind: “Ole hea, ära kellelegi sünagoogis räägi, mis juhtus.” Olin nõus, kuid lisasin: “Minu arvates oleks teile auasjaks rääkida juutidele, et Uus Testament on teie arvates imeliselt kaunis raamat.”

Rabi R. seda ei teinud. Hiljem kolis ta Cernauti. Aasta hiljem teda külastades leidsin ta oma õpilaste keskel istumas. Kui mainisin talle Jeesusest, hakkas ta Teda teotama. Natsid tapsid ta sõja ajal.

Kui rabi G., kes oli tuntud imesid tegevate rabide dünastia järglane, kuulis, et olin “kadunud lammas”, kutsus ta minu enese juurde.

Rabi välimus oli muljetavaldav. Ta oli vana mees valge habeme ja juustega ning kõrge laubaga. Tema nägu kiirgas headust. Ta palus andeks, et oli mind kutsunud. Mõni aasta tagasi oli ta ise minu juurde tulnud. Ta küsis, mis mind ristiusus veetles.

Rääkisin talle lühidalt oma patusest elust ning sellest, kuidas olin leidnud rahu oma südamele ja kindla teadmise, et minu patud olid tänu Jeesusele andestatud. “Jeesus annab minu hingele rahu ja rõõmu. Tean, et Ta on andnud rahu miljonitele. Minu teada ei ole Ta midagi halba teinud. Õelge mulle, rabi, miks peaksin Ta hülgama?”

Rabi vastas: “Jeesus ei teinud halba. Vastupidi, Tema kaudu on paljud vabanenud ebajumalateenimisest ning õppinud tundma tõelist Jumalat. Sina oled aga juut ja sinu kohus on juudi usus püsida.”

“Ei,” vaidlesin ägedalt vastu. “Juutide usk on vale, kuna see on juudi usk. Usk peab andma inimestele täpse teadmise Jumalast ning sellest, kuidas inimene võib Tema juurde pääseda. Täpselt samuti nagu ei saa olla rumeenia füüsikat ega saksa matemaatikateooriat, ei saa olla ka juudi usku. On olemas vaid üks usk või uskmatust. Usk on tõde kõigi jaoks või vale kõigi jaoks.

Usu puhul tuleb rakendada sama põhimõtet kui õigusemõistmises. Mitte mingi õigus, millele anname eesliiteks rassi, kasti, klassi, sõduri, häda, jne., ei saa olla tõeline õigus. Õigus on õigus ilma eesliideteta. Samal põhjusel ei ole ma ka nõus lisama usule eesliidet.

Otsin kokkupuudet Jumalaga ja osadust Temaga. Iga eesliitega varustatud usk võib osutada takistuseks selle osaduse otsimisel. Juudi usk seob mind juutlusega, ortodoksne ja roomakatoliku usk teatud traditsioonidega, protestantlikud usundid usupuhastajate mõtetega. Kõik see on horisontaalne ühendus ja mitte otsene vertikaalne ühendus Jumalaga. Ja just seda ühendust ma otsin.”

Hämmastununa küsis rabi minult: “Suuresti kahetsedes ja sügavalt kaasa tundes – mitte kurjaga ja pilgates – pean ütleva, et näen sinus isikut, kes on oma rahvast lahti juurdunud. Kas sa ei kuule endas esiisade häält sind tagasi kutsumas?”

Vastasin: “Juudid, kellel on põskhabe, sünagoogi muusika ja juba heebreakeelse Piibli tähtede nägemine meenutavad kõik mulle esiisasisid. See on nagu pilk Aabrahami ellu, kui ta oma perekonnaga kaamelitel Kaanani maale saabus. Näen oma silme ees Piibli maastikku, tunnen endas juutide lahkumist Egiptusest, kõiki nende raskusi kõrbes, seda imelist sündmust, kui juudid said Moosese kaudu käsulauad. Kogen oma rahva vapustavat ajalugu selle täiuses. Kuid lood isikutest ja ajalugu on üks asi, objektiivne tõde aga midagi muud.

Sügavaimad filosoofid, poliitikud ja vaimulikud mõtlejad on alati

pakkunud objektiivsena seda mõttemudelit, mis on olnud vaid nende endi isikliku elu tragöödia tagajärjeks, ning mõnikord nad isegi tunnistavad seda. Marx kirjutas ühes Engelsile saadetud kirjas: “Kui Titus ei oleks minu isade maad hävitanud, ei oleks minust iialgi saanud kõigi isamaade vihkajat.” Me ei tohi lasta taolistel kriteeriumidel määrata, kas oleme patrioodid või mitte. Ka usu valdkonnas ei tohi me lasta end tunnetest juhtida, vaid peame otsima usku, mis on ehtne. Seda ma tahan.”

Rabi raputas kahtlevalt pead. “Milline usk on siis tõene?”

“Ma ei tea veel,” vastasin. “Usun aga, et olen astunud pika sammu selle leidmiseks selles mõttes, et olen leidnud usu, mis on ebatäiuslik. Ja see on usk, kuhu kuulun oma sünni põhjal. Minu meelest on mõistusevastane, et meie usulised veendumused sõltuvad seksuaalsuhte tagajärjest. Moosesesse uskuv ühineb samausulise naisega. Sellest liidust sündinud last peetakse usust taganejaks, kui tema ei usu Moosesesse. Üks tema naabritest on katoliku mehe ja naise abielust sündinud laps, kes usub, et on kohustatud jääma katoliikliku õpetuse juurde. Sama kehtib protestantismi, islami või budismi kohta ja tagajärjeks on kirjeldamatu segadus. Niisugune usk ei ole kindlasti tõe ja ma ei kavatse selle juurde jääda.”

“Jeesus ei teinud seda, mida sina praegu teed,” vastas rabi. “Tema käis esiisade jälgedes, pidas sabbatipäeva, järgis toidu- ja muid seadusi. Ta teenis Jumalat sünagoogis. Miks sina sama ei tee?”

Minu vastus oli: “Jeesus oli ainulaadne isik, kellel oli ainulaadne kutsumus. Ilmutus, mille Ta andis, oli uus. Ta esitas uue ja igavesti kehtiva tõe. Selleks et võita oma kuulajate tähelepanu, tegi Ta seda, mida teeb iga mõistlik isik: Ta esitas tõe kujul, mille Tema kuulajad vastu võtsid. Selles mõttes kohandas Ta ennast meiega. Kuid Tema kaudu täitub Jeremija prohvetearing: “Vaata, päevad tulevad, ütleb Jehoova, mil ma teen Iisraeli sooga ja Juuda sooga uue lepingu: mitte selle lepingu sarnase, mille ma tegin nende vanematega sel päeval, kui ma võtsin nad kättpidi, et viia nad välja Egiptusemaalt – selle mu lepingu nad murdsid, kuigi ma olin nad võtnud enese omaks, ütleb Jehoova, vaid leping, mille ma teen Iisraeli sooga pärast neid päevi, ütleb Jehoova, on niisugune: ma panen nende sisse oma käsuõpetuse ja kirjutan selle neile südamesse; siis ma olen neile Jumalaks ja nemad on mulle rahvaks” (Jr 31:31-33).

Meie üle ei valitse enam vana leping, vaid uus ilmutus, mida võib iseloomustada sõnadega: vabadus ja armastus. Üks tuntumaid ristiusu õpetajaid, Augustinus, kuulutas, et tema kristliku elu normiks on: "Armasta ja tee, mida tahad!" Ma ei pea enam juutide kommete järgimist vajalikuks ja kohustuslikuks."

Minu imestuseks vastas rabi: "Ma ei mäleta Jeremijast niisugust kohta."

Palusin tal võtta riulilt Piibli ja näitasin talle seda kohta.

Mõned rabid ei pane tähele prohvetite tõdesid, sest nad tegelevad pidevalt Talmudi ja teiste kommentaaridega. Nad tunnevad hästi põhiliselt vaid Moosese raamatuid.

Pastorite ja preestrite keskel, kus nii mõnelgi on teoloogia doktori kraad, on asjad veel hullemad. Olen sageli märganud, et ka väga lihtsad Piibli tekstid on neile tundmatud. Kui nad on katooliklased, teavad nad hästi Aquino Thomast; kui aga protestandid, siis Barthi või Bultmanni teoseid. Üldiselt ei tunne nad suurte võimalikult elavate kristlaste teoloogilisi kirjutisi ega Piiblit.

Rabi püüdis meie vestlust lõpetada: "Mõistan, et pole mõtet vaielda. Ma ei suuda sind veenda juutluse juurde tagasi pöörduma."

"Teil ei ole tõe ja seepärast ei ole teil ka kindlustunnet," vastasin enne lahkumist. "Olete loobunud lootusest mind Moosese usu juurde tagasi tuua, millega ma ei ole kunagi seotud olnud. Mina aga ei lakka kunagi lootmast, et teist saab veel ühel päeval Jeesuse jünger."

Rabi jättis minuga kiiresti hüvasti ja saatis mu välja.

Kristlaste kuulutuse põhjal oli mul veel kahtlusi, kas Jeesus oli tõesti Lunastaja. Rabid kõrvaldasid selles suhtes aga viimase kahtlusevarju tänu oma täielikule võimetusele vastata kristlikele argumentidele.

Usu tee mõistusest südamesse

Juutidel on igivana ajalugu – nii vana, et Jeesus on poisina võinud kuulda seda oma emalt. Ühel päeval püüdis loomatopiste tegija kinni kauni linnu, kelle ta otsustas tappa ja teha topiseks. Kui ta oli aga

oma pussi linnu sisse torkamas, sündis ime. Lind hakkas mehele inimeste keeles rääkima ja ütles: “Säästa mu elu, sest mul on pojad pesas. Kui sa mind kuulda võtad, annan sulle kolm nõuannet, millest sa suurt kasu saad.”

Topistetegija mõtles endamisi: “Metsas on ka palju teisi linde, kellest võin topiseid teha. Praegu kogen aga Jumala imet. Kes teab, missugust nõu ma saan?” Nii ta siis lubas linnu vabaks lasta, kui nõuanded head on.

Väike lind lausus kolm tarkust: “Kui keegi sulle midagi meeletut räägib, siis ära teda usu, ükskõik kes ta ka oleks. Kui teed kellelegi midagi head, siis ära seda hiljem kahetse, vaid ole rõõmus selle üle, et oled tegutsenud heade kavatsustega. Ära püüa saavutada seda, mis on sinu jaoks liiga suur.”

Topistetegija sai aru, kui väärtuslikud need nõuanded olid. Ta oli sageli kuulanud inimesi vaid sel põhjusel, et nad olid tuntud. Sageli oli ta kahetsenud, et oli andnud raha heategevuseks ning kulutanud palju aega ja energiat üritades saavutada võimatut. Ta lasi linnu lahti, öeldes: “Mine Jumala õnnistusega, pisike, sest sinu sõnad olid targad.”

Lind lendas istuma lähimale oksale. Sealt hüüdis ta mehele: “Sina hull! Miks sa mind vabaks lasid? Minu kõhus on suur teemant. Kui sa oleksid mind tapnud, oleksid selle leidnud ja olnud kogu oma ülejäänud elu rikas.”

Kui topistetegija seda kuulis, kahetses ta, et oli linnu vabaks lasknud ning hakkas talle puu otsa järele ronima. Lindu ei olnud aga kerge paljaste kätega kinni püüda. Kui ta alumise oksani jõudis, lendas lind kõrgemale. Kui mees sinnani jõudis, lendas lind veelgi ülespoole. Sel viisil jätkas mees ronimist, kuni tema jalg libastus ja ta kukkus maha, murdes mõlemad jalaluud.

Kui ta oiates puu all lamas, hüppas lind alumisele oksale ja hüüdis: “Sina hull! Kas ma ei andnud sulle kolm head nõuannet, mida sa heaks ja õigeks tunnistasid? Sa ei oleks tohtinud midagi mõttetut uskuda, ükskõik kes seda sinule siis ütleb. Kuidas sa võisid olla nii rumal, et uskusid linnu kõhus teemandi olevat? Sa ei tohtinud ka oma heategu kahetseda. Olid armuline, kui mu elu säätsid. Miks sa seda hiljem kahetsesid? Samuti ei oleks sa tohtinud taotleda midagi enda jaoks liiga kõrget. Tead väga hästi, et paljaste käte-

ga on võimatu lindu kinni püüda. Inimese pea ja südame, suu ja kõrva vahel on alati liiga suur kuristik. Sa mõistsid, et minu nõuanded olid head, kuid sa ei kuulanud oma sõnu ega uskunud oma mõtete väärtust. Mõni hetk pärast seda, kui olid minu nõuanded heaks kiitnud, toimisid otse vastupidiselt sellele, mida olin õpetanud.”

Ka tänapäeval võime kuulda, mida inimesed teisel pool maakera ütlevad ja laulavad, aga meie oma sõnad hukuvad ning me elame nii, nagu poleks me neid iialgi lausunud. Meie mõistus ja tunded on kaks täiesti erinevat asja. Pidin ka ise kogema selle väikese looga seotud tõe.

Oma mõistusega teadsin, et Jeesus on Lunastaja, kuid minu elu muutus endisest halvemaks, selle asemel et oleksin end Tema õpetuse järele seadnud. Oma õuduseks märkasin, et soovisin teha head, aga mul ei olnud jõudu selle teostamiseks.

“Sest head, mida ma tahan, ma ei tee, vaid paha, mida ma ei taha, ma teen ...

Niisiis tahtes teha head, leian seaduse, et mul on kaldumus teha kurja. Sisemise inimese poolest on mul Jumala käsust hea meel, aga oma liikmetes ma tunnen teist käsku, mis paneb vastu mu mõistuse käsule ja võtab mind vangi patu käsu alla, mis on mu liikmetes” (Rm 7:19-23).

Minu seesmises vastuolus on kaks poolt. Ühest küljest teadsin – või pigem tunnetasin – vaistlikult, et pöördumine tähendab elu kannatustes ja vastuoludes. Sattusin vastuollu oma rahvaga, selle kommete ja mõtetega, mis olid kestnud tuhandeid aastaid. Teadsin, et saan tunda pilget ja hukkamõistu, samal ajal kui ma ise pidin jääma kannatlikuks ja tasaseks. Ma ei tohtinud kummarduda ühegi tormi ees.

Pidin olema valmis astuma vastu oma rahvale, kellesse olin kõgu oma hingega juurdunud. Kuulsin häält enda sees ütlevat: “Kas sina üksinda oled targem kui kogu sinu rahvas? Juutide hulgas on nii palju geeniusi, müstikuid ja teoinimesi, ning lugematul arvul märtreid! Kas nemad kõik on valel teel ja vaid sinul koos väikese rühma jüngritega terve juudi rahva keskel on õigus?” Alles hiljem olin sunnitud mõistma, et ei enamust ega ka kuulsaid ja aatelisi mehi ole võimalik kõrvutada Jumala kindla Sõnaga.

Mida võiksin aga oodata, kui see vastuolu oleks lahendatud? Kui

oletada, et juudid oleksid valmis pöörduma, kuhu nad siis läheksid? Räägin hiljem mõningatest pettumustest, mida kogesin kristlikes ringkondades. Mõistsin õige pea, et maailmas ei ole Isa kodu, kuhu Iisrael kadunud pojana võiks tagasi tulla.

Need mõtted panid mind ennast Don Quijote'iga võrdlema, kes suundus mõttetusse võitlusse. Minus olev patt tõi esile kõikvõimalikud raskused, mis takistasid mul uuesti sündimast. "Söö, joo ja naudi elu, sest noorus kaob peagi," sosistas see lakkamata.

Niisuguste vastuolude keskel kogesin esimest korda Jeesuse liigiolu. Ma ei saa ütelda, et oleksin Teda näinud. Tal ei olnud välist kuju, kuid Ta oli minu juures. See nähtus kordus järgemööda mitmel päeval. Oli keskpäev ja pikutasin diivanil. Pisarad voolasid mööda mu põski. Tundus, nagu oleks üks hääl mind kutsunud, kuid mitte sõnadega. Mulle tundus, et see kõlas nii: "Tule! Mina annan sulle õnne. Kõik sinu patud antakse sulle andeks. Sind ootab kirjeldamatu rõõm." Minu naine lamas minu kõrval, olles kurb minu sees möllavate vastuolude tõttu, mida ta kogu südamest jagas. Mina vastasin: "Ei, ei, ma ei tule. Sa kutsud mind raskele teele. Sellel ootab liiga palju loobumist, liiga palju kannatusi. Ma ei taha neid. Jäta mind rahule!"

Andku Jumal mulle andeks, et vastu enda tahtmist Teda pilkasin. Mulle tundus, et Jeesus, taeva Issand, põlvitus minu, patuse ette, ja mitte vastupidi. Ning Ta anus mind Jumala poole pöörduma. Mulle tundus, otsekui oleks mu süda lõhkenud Tema kurvastuse suuruselt, kuid ikkagi ei saanud ma jaatavalt vastata. Minu vastus oli ikka "Ei!"

Ma ei suutnud soostuda, sest olin paha. Sellest hoolimata usun, et mõningad jutlused ja kristlikud raamatud, millega ma tol ajal oma hinge toitsin, olid osaliselt süüdi minu poolt antud vastuses. Neis jutlustes ja raamatutes oli Jeesusest antud moonutatud pilt. Teda kujutati politseinana, kes nõuab pimedat kuulekust sadade käskude suhtes. Need käsud algasid nõuetega, et isik peab loobuma suitsetamisest ja ehete kandmisest ning lõppesid kogu elu ohverdamisega Temale. Rõhk oli alati neil keeldudel ja meie kohustustel Jumalale midagi anda, selle asemel et neis oleks kirjeldatud Teda mõõtnatult väärtuslike kingituste andjana, kes andestab meie patud, toob südamerahu, osaduse Jumalaga, tõe, eluvalguse ja igavese kirkuse, saadab meile pühaduse ja väe Vaimu,

kes lubab meil rõõmsalt võidelda head võitlemist, samal ajal kui inglid meie kõrval võitlevad. Ning kõik need annid antakse tingimusteta.

Talmudis on tekst, milles räägitakse, et igasugune armastus, mis sõltub mingist asjast, lakkab, kui see asi lõpeb. Tõeline armastus ei sõltu aga mitte mingist asjast ega lakka iialgi. Kui Jeesuse poolt antav pääste sõltuks meie hinge olukorrast, ei oleks see püsiv, sest meie hinge olukord muutub. Jeesuse poolt antav pääste on vaba ja tingimusteta: see ei sõltu sellest, mis meis on või mida me teeme. See pulbitseb esile Tema armastavast loomusest ning on seetõttu igavene.

Kristlik jutlus on sageli seotud keeldude ja nõuetega. Seetõttu andis see mulle moondunud pildi Jeesusest. Kõige rohkem hoidsid mind aga kinni patud: rahaarmastus, salajased himud, viha, kurjus, ebaausus, jne. Minu elu oli ikka veel täis pattu, kuigi olin oma mõistuses veendunud, et Jeesus on Lunastaja.

Kuid Lutheri sõnad said tõeks ka minu elus: "Patud ei hävita pühasid; nad lähmataavad vaid need, kellel ei ole Jumalat." Selleks on kaks põhjust. Esimene on see, et pühad usuvad Kristusesse, kellega nad on täielikult ühte liidetud, kelle abil nad jälle tõusevad (kuigi teevad teadmatuses mitmeid asju, mille eest neid ilma Jumalata hukka mõistetakse) ja kelles nad on kaitstud. Nad ei komista õnnetusse, nagu Saalomon ütleb (Õp 24:16). Neil, kes ei ole seda iialgi kogunud, on võimatu mõista, kui suure väe annab usk, eriti siis, kui on tegemist patuga. Inimesed, kellel ei ole Jumalat, teevad pattu, kuigi püüavad teha õigeid tegusid. Teine põhjus on selles, et pühad mõistavad usu kaudu oma sõltuvust Jumala armust. Sügaval oma südames nad ka teavad, et nende teod on patused ja tühised. See alandlikkus ja tunnistus ei lase nende patul, teadmatusel ja kurjusel neid hävitada, sest Jumal ei hülga alandlikke. Tema arm nende suhtes, kes oma süüd tunnistavad, on seda suurem. See kehtis Clairvaux Bernhard'i elus, kes kurvastusega hüüdis: "Olen raisanud oma elu, sest olen elanud elu, mis on ära teeninud hukatuse!" Sama koges Augustinus: "Oh, kõigi inimeste elu. Olgu nende elu kui püha tahes, neid oleks õige ilma armuta hukka mõista!"

Seeme, mille Jumal mu südamesse istutas, ei olnud rikutud nähtavatest pattudest. Seesmine inimene jätkas kasvamist ning Püha Vaim võitis, viies usu mõistusest südamesse.

Suur osa kõiges selles oli Isac Feinsteinit, ühel säravaimal isikul, keda Jeesus on oma armus lasknud sündida juudi rahva keskele.

Minu pöördumise ajal oli ta väikeettevõtja. Ühel õhtul kuulis ta kristlikul koosolekul sõnumit Jeesusest ja uskus seda otsekohe. Koju jõudnud, jooksis ta ülemisele korrusele vanemate magamistuppa. Need juba magasid, kuid ärkasid oma poja hüüdmise peale: "Olen leidnud Messia!"

Peale seda õhtut ei kahelnud ta enam iialgi oma usus, kuigi sai perekonna poolt kogeda suurt vastuseisu.

Tema isa, vaga juut, püüdis panna teda Jeesust salgama. Kui see ebaõnnestus, korraldas ta tseremoonia, mis oli rabide poolt taolise olukorra jaoks ette nähtud. Ta kuulutas, et tema poeg on surnud, pidas sümbolised matused, kus puusärki pandi puuoks, käristas oma riided lõhki ja nuttis oma poja pärast koos ülejäänud perekonnaga, istudes tervelt seitse päeva järjest põrandal.

Samal ajal nautis "surnu" elu, mis oli rikkam kui kunagi varem ning kasvas Jumala armus ja tunnetuses.

Olles mõnda aega kristlane olnud, valmistus ta südame innukuses viima evangeeliumi Rumeenia juutidele. Ta õppis misjonitööd Poolas ning osales koduteel Norra Iisraeli Misjoni jumalateenistusel Galatzis.

Selle mehe töövõime oli tohutu. Ta andis välja ajakirja nii täiskasvanutele kui ka lastele ning kirjutas ka arvukaid lühemaid raamatuid. Ta jutlustas üle kogu maa ja kirjutas arvukalt kirju. Temast sai tähelepanuväärne isik Rumeenia Jeesuse jüngerite keskel, samas Jumala templis.

Selle mehe tõelise väärtuse hindamiseks tuleb vaadata tema tegevuse lõppu. Napoleon kirjutas: "Suurmehed on meteoorid, kes säravad, selleks et valgustada universumit." Napoleon ise aga ei valgustanud universumit; vastupidi, tema tegevuse tagajärjel voolas maailmas veri ja see nuttis, kui loodi teadus, ilma milleta maailm oleks olnud õnnelikum. See teadus oli sõjateadus.

Meteoorid ei valgusta universumit. Ka suured meteoorid jätvavad endast järele vaid valgussaba, mis peagi universumis hajub. Maail-

male valguseks olevad inimesed on need, kes lisavad ohvri ohvri peale – nagu sünnivad korallrahud: üks väike tüvi teistesse põimitud. Neid tuntakse harva. Tavaliselt jäävad nad anonüümseteks ja elavad alandlikult, kasvatades oma lapsi, hoolitsedes oma kodu eest, toites vaikselt kunsti-, majandus- ja teadussfääri ning poliitikat. Need on inimesed, kellest särab tõde, armastus ja usk, mis heidab valgust nende ümber. Feinstein oli niisugune põlev valgus.

Sõja puhkedes oli Feinstein veel noor. Ta oli enda poolt Jassy'sse rajatud juudikristlaste koguduse 37-aastane pastor. Seal levis tema tulemusrikas töö üle kogu maa.

Jassy oli mõjutatud antisemitismist, mistõttu valitses pidev pogrommioht. Kord oli Feinstein lühivisiidil Bukarestis ja peatus meie juures. Tegin talle ettepaneku mitte enam Jassy'sse tagasi minna, kus teda surm varitses. “Võiksimme saata sinna mõne rumeenlasest venna, kes tooks sealt Bukaresti sinu naise ja kuus väikest last.”

“Karjase kohus on koos karjaga surra,” oli tema vastus. “Tean, et nad tapavad mu, aga ma ei saa oma vendi hüljata. Lähen tagasi Jassy'sse.”

Mõni päev pärast tema kojuminekut, 28. juunil, puhkeski pogromm. Kokku tapeti 11000 juuti. Tapeti ka rumeenlasi, kes juutide moodi välja nägid. Fašistlikud ametnikud ja raevunud rahvahulk, kes väitsid, et tegemist on püha ristiretkega, tapsid ka juudikristlasi.

Feinstein oli arreteeritute hulgas. Kõigepealt viidi ta politseivanglasse. Tol hetkel vangis olnud kurjategijad on peale vabane-mist rääkinud, et Feinstein käskis juutidel jätta asjatud pääsemislootused. Ta teadis, et kõik nad tapetakse ja manitses neid pöörduma, et nad oleksid valmis kohtuma oma Jumalaga.

Tuhandeid juute topiti kariloomade transportimiseks mõeldud vagunitesse ning saadeti nad lämmatavas päikesepaistes teele. Kuna neile ei antud vett, suri enamus neist juba teel. Nende hulgas oli ka Feinstein. Vähesed ellujäänud viidi koonduslaagrisse.

Mõned neist mäletavad, kuidas Feinstein tajudes surma lähedust, pöördus enda kõrval oleva rabi poole ja ütles: “Meil on aeg laulda!”

Ta suri samal ajal, kui rabi psalme laulis. Enne surma jõudis ta seletada, mida need ennustasid Jeesuse kohta. Surras puhkas tema pea rabi õla najal. Rabi ise suri vaid mõni hetk hiljem. Moosese käsu all elanud juut ja kristlasest juut olid sama viha ohvrid. See

viha oli Rumeenias kaks korda hullem, sest see maskeerus "kristluse" nime taha.

Jassy juudikristlaste kogudusest ei jäänud ellu ühtegi meest. Nad kõik said pogrommis surma. Ainult mõnel tütarlapsel õnnestus põgeneda.

Olen rääkinud juudi rahvusest kristlase Feinsteini märtrisurmast. See tähelepanuväärne mees, kellel oli niisugune karjasesüda, mida olen oma teel kohanud väga harva, etendas minu vaimuliku elu kriisides olulist osa.

Tal oli kombeks meie kodus käia, ning mina rääkisin temale enda patususest ja sellest, kui võimatu oli mul sellest ennast vabastada. Ta seletas, et Jeesuse sõnad: "Ärge mõistke kohut!" ei viidanud ainult teistele inimestele, vaid ka minule endale. "Vaimulikes asjades on igasugune enesediagnoos vale. Kui sa oma parema käe peegli ees üles tõstad, näitab peegel, et tõstsid üles vasaku käe, ja kui seisad peegli ees nägu lõunasse suunatud, näitab see, et vaatad põhja. Sinu südametunnistus peegeldab sinu vaimulikku olukorda ning seetõttu moonutab see reaalsust, kui Püha Vaim seda ei valgusta.

Evangeeliumid räägivad meile kahest mehest, kes läksid tempelisse palvetama: üks oli variser ja teine tõlner. Esimene mees pani endale diagnoosi ja jõudis siiralt tulemusele, et ta oli hea, sest paastus sageli ja andis heldelt almuseid. Teine tegi sama, kuid leidis, et ta oli patune, sest elas ebaõiglaselt hangitud vahenditest. Tõlneri diagnoos enese kohta oli vale. Jumal ei vaata sellele, mida me silmaga näeme, vaid sellele, mis on inimese südames. Sügaval oma südames oli esimene inimene uhke, kes teiste üle kohut mõistis, tõlner oli aga alandlik ja tunnistas oma pattu.

"Ära mõista enese üle kohut!" andis Feinsteini mulle üha uuesti nõu. "Ära ahista ja kurvasta ennast oma patususega. Jeesus kannab hoolt sinu hinge eest. Räägi Talle lihtsalt oma patust ja sellest hetkest peale on Tema ülesanne selle eest hoolt kanda.

"Meie enda mõistus on teesklev vagatseja, mille Jeesus hukka mõistab pinnu nägemise eest venna silmas. See tähendab liha pattu, päritud pattu, vale kasvatust, sotsiaalsete olukordade survet, saatana mõju ja suurt hulka teisi asju. Meie mõistuse vagatsemine seisneb selles, et see ei lasku alla oma ülevatest kõrgustest, kus see kõik asjad ja inimesed hukka mõistab, selleks et mitte näha palki

iseenese silmas. Mõistuse silmakirjalikkus avaldub selle valedes tõe kriteeriumides, selle isekuses, himuruses, iseenese hukkamõistmatuses ja selles, et seda ei saa usaldada. Tõendiks palgist mõistuse silmas on see, et mõistus ei suuda eemaldada pindu venna silmast, vaid rahuldub üksnes tema noomimisega ning tema elu muutmisega väljakannatamatuks.

Ürita võita patt sel teel, et sa ei ründa seda otse. Saatan on tugev südames, sest ta annab südamele rõõme. Seal on teda raske ära võita. Mõistuses on ta nõrk, sest seal põhjustab ta vaid raskusi. "... muutuge meele uuendamise teel," ütleb Paulus (Rm 12:2). Jeesus võitles oma võitlused Kolgatal, mis aramea keeles tähendab "pealuu paik". Seal pead ka sina oma võitlused võitlema. Võta kõik oma mõtted vangi Kristuse sõnakuulelikkuse alla. Tunnista Teda tõe kriteeriumina. Pinna-pealne tõde, mida on kerge vastu võtta, ei muuda inimsüdameid. Iga-päevane tõde, mida sa üksikasjalikult vaagid, mida sa lakkamata pured, kuni see sinu omaks saab, muudab sinu elu.

Talmud räägib rabi Akibast, kes oma noores eas oli harimatu, jumalatu ning mõistuse poolest üsna arenematu. Temal oli aga naine, kelle usk Jumalasse oli suur. Ta palus oma mehel ennast pühitada ja kasvada käsuõpetajaks. Akiba püüdis vastu seista: "Aga minul ei ole ju selle jaoks andeid." Naine viis ta allika äärde, kohale kus kõis oli kivi sisse jälje uuristanud. "Kas näed seda vagu kivis?" küsis ta oma mehelt. "Kõis on palju pehmem kui kivi ja siiski on see mitmete aastate jooksul kõva kivi kulutanud ning sellesse vao uuristanud. Ole nagu see kõis: üles-alla, üles-alla, ikka sama teekond – uuri Sõna ja palveta, uuri Sõna ja palveta. Kuigi sinu süda ja meel oleksid kõvad nagu see kivi, lõpuks tungib Jumala Sõna ikkagi neisse."

"Akiba kuulas naise sõnu. Temast sai üks juutide suuri valgustajaid. Lõpuks suri ta märtrisurma. Tee nii nagu tema! Ole innukas mõtlema sellele, mis on õige ja kristlik, ning siis ei ole sul vaja patu eest põgeneda, vaid see põgeneb sinu eest."

Ühel õhtupoolikul 1937. a. *jom kippur*'i, juutide suure lepituspäeva eelõhtul olin Feinsteini kontoris. Olin masendunud. Masendus oli mind juba varasest noorusest peale vaevanud. Ütlesin Feinsteinile: "Ristiusu nõuded on liiga ranged. Neid on võimatu täita. Piibel väidab, et see, kes ütleb end olevat Kristuses, peab ka elama

nii, nagu Jeesus elas. Kas see on aga võimalik? See on sama kui paluda hundil elada lamba kombel ja mõista see siis ebaõnnestumise pärast hukka. Kuna ma ei ole igavikust alates Kristus olnud, kuna mina ei ole sündinud neitsist, kuna minul ei ole Jeesuse erilist püha kasvatust ja ma ei mõista vaimulikke tõdesid, kuna minul ei ole Tema meelsust, kuna Jumala inglid ei tõuse ega lasku pidevalt minu üle, kuna ma ei ole vallaline ega ka mitte puusepp – kuidas siis suudaksin elada nii nagu Tema? Kas tigu peab jooksuma nii nagu jännes? See vähene, mida olen kristlasena näinud, näib osutavat, et pöördumine tähendab paljudele vaid Jeesuse muutumist huvitavaks kõneaineks. See aga ei tähenda, et nad muutuksid väikesteks Jeesusteks. Ma ei ole näinud Jeesusetaolisi inimesi.”

Feinstein vastas naeratades oma ainulaadsel viisil: “Ära lase nähtul ennast juhtida, sest võib olla ei näe sa õigesti. 2000 aastat tagasi elanud juudid ei näinud Jeesuses midagi austamisväärset, vaatamata sellele et Ta oli inkarneerunud Jumal. Kui inimene ei sünni uuesti, ei saa ta näha Jumala riiki, kuigi see ongi täielikult inkarneerunud inimeses, kes seisab tema vastas.

Kuid kas meilt ei oodata, et elaksime Tema kombel? Johannese kirja salm, millele viitasid: “Kes ütleb enese püsivat temas, see on ka ise kohustatud käima nõnda, nagu tema on käinud” (1Jh 2:6) – ei muuda meie usku mõistusevastaseks. See vaid hoiatab neid, kes käivad ringi ja kuulutavad uhkelt: “Olen Kristuses.”

Ühel maal elasid kord kaks suurt maalikunstnikku. Rahvas sellel maal oli jagunenud kaheks: ühele osale meeldis rohkem üks kunstnik, teisele teine. Maa kuningal paluti langetada otsus. Tema lossis oli marmorsaal, mis oli kardinatega kaheks jagatud. Kuningas kutsus esimese kunstniku ja käskis tal maalida midagi tema enda soovi kohaselt ühele seinale. Seejärel kutsus ta teise kunstniku maalima midagi teisele seinale. Esimene kunstnik oli sama isekas, nagu ta oli andekaski. Ta hakkas kohe tööle ning maalis mitmeid kauneid asju oma õpilaste abiga. Teine kunstnik oli aga alandlik mees. Ta ütles oma õpilastele: “See oleks rumal püüda võita oma hiilgavat võistlejat. Ma ei suuda nii kaunilt maalida nagu tema. Palun teil aga midagi muud teha. Olge siin hommikust õhtuni ja lihvide marmorit nii kaua kui see hiilgab. Nii tehtigi: ühel pool kardinat maaliti ja teisel pool lih-

viti seinä. Määratud päeval saabus kuningas kunstnike tööd üle vaatama. Ta imetles esimese maale ja ütles, et ei olnud varem midagi nii kaunist näinud. Siis käskis ta kardina kõrvale tõmata, et näha, mida teine kunstnik on korda saatnud. Hämmastunult astus ta tagasi. Esimese kunstniku maalid peegeldusid teise poolt lihvitud marmoril ning olid säravalt kaunid. Teine kunstnik võitis võistluse.

Selle jutustuse moraal on väga lihtne. Ainult väga uhke inimene võib arvata, et suudab elada nii nagu Jeesus. Piibel ei ole andnud käsku elada Jeesuse kombel selleks, et me selle täidaksime, vaid selleks, et me pidevate pingutuste tagajärjel mõistaksime, et me ei suuda neid täita, ning et meile paljastuks meie patu sügavus.

“Ei, ei!” hüüdsin pisarad silmis. “Ma ei taha Jeesust, keda on hinnatud, seletatud ja usutud, vaid tõelist Jeesust. Võimalus niisugust Jeesust saada näib mulle lootusetu unelmana.” Nende sõnadega tormasin Feinsteini kontorist välja, talle isegi head aega ütlemata.

Ma ei pääsenud põgenema. Ta jooksis mulle järele. Läksin kauplusesse, tema järgnes mulle. Ta nõudis, et tuleksin tema koguduse õhtusele palvekoosolekule, mida peeti Bukaresti Anglikaani Juudimisjoni ruumides.

Kui suurem osa kogudusest oli juba palvetanud, tundsin vastu tahtmist Püha Vaimu mõju enda sees. Hämmastusin, kui kuulsin end esimest korda kõva häälega avalikul koosolekul palvetamas. Kuulsin oma sõnu, kuid tundus, et need ei olnud minu poolt kavandatud. Need voolasid välja minu hinge sügavusest, kuhu mul endal ei olnud sissepääsu. Tõendiks selle kohta oli fakt, et palvetasin jidišis, sajandeid vanas keeles, mida meie rahvas kasutas oma kannatustes ja mida normaalselt ei räägitud.

Pea 1937. a. *jom kippur*'i eelõhtut oma uuestisünni päevaks, sest Jeesuse õpetust ei saa kirjutada selgelt leheküljele, kuhu on juba midagi kirjutatud. On vajalik täielik lahusus minevikust ja täiesti uus algus, kust saab alguse pidev ja kompromissitu oma mõtete blokaad.

Kõige rohkem hämmastunud muutuse üle olin ma ise, kes olin kord olnud ateist ja kõige hullematest anarhistlikest mässudest aktiivne osavõtja. Selle muutuse toimudes ei olnud minu tahe vaba. Minu kätt “väänati”. Kõik on aga Jumala arm.

Usun, et nii nagu looduses on oma ajagraafik - kui linnupojad munadest kooruvad, kui nad teisele maale lendavad ja teatud päeval taas tagasi tulevad – nii on ka inimese füüsilises ja vaimulikus elus oma ajakava. Iga Jumala poolt valitud inimese elus on ette määratud aeg, mil ta leiab Jumala Poja, kes on kannatlikult oodanud hetke, mil Ta saab ennast avaldada. Sel hetkel ühinevad seesmised ja välised faktorid, mida on juba kaua ette valmistatud, et inimene võiks uuesti sündida.

Raskusi mõningate kristlike kommetega

Olin otsustanud Jeesusele kuulekas olla. Kuid niisuguse otsuse teinud inimene peab leidma Jeesuse tegeliku olemuse lugematute ja aja jooksul üha lisanduvate võltsingute keskelt. Ta peab valima ühe versiooni kujutatud Jeesusest, selleks et Teda kogu südamest teenida, kõhklemata seejuures, kas ta on ikka õige uskkonna valinud. Olin eriliselt huvitatud erinevatest kirikutest ja usuvooludest. Tahtsin saada põhjalikke teadmisi enne oma kristliku tee alustamist.

Valikut teha ei olnud aga kerge. Kiriku ajaloos on ikka esinenud tülisid ja rikkuste kokkuraapimist. Jassy's on ortodoksne kirik, mis on nii täis kuldseid ikoone, küünlajalgu ja igasuguseid riistu, et ainuke võimalus nende valvamiseks on olnud jumalateenistused pidamata jätta ja hoida ukсед kinni. Sel teel on läinud tõeks kirikuisa Augustinuse sõnad, kes ütles, et usk on tootnud rikkusi ja varandust, aga tütreid on vaevanud ema.

On olnud ka kuulsuse taotlust, teoloogi pimedat raevu, kui keegi temast karismaatilisem on talle vastu seisnud või tema varju jätnud. On olnud eluaegset ja isegi sajandeid kestnud vihavaenu. Jumala Sõna on kasutatud muutuvate poliitiliste huvide teenistuses ning selleks, et tõde ebaõiglusega lämmatada.

Erinevad mõtteviisid oleksid võinud viia viljakale võistlusele Jumala Sõna uurimises, kui vaid oleks järgitud kuninglikku armastuse käsku. Kui vaid vastikud patud ei oleks täitnud kogudust - seda ühte ja ainukest kirikut, milles on mitu uskkonda, milledest mõned

lasevad end juhtida Hitleri jultunud motost: "Seal, kus meie oleme, ei ole teistele ruumi."

Erinevate uskkondade vahel jooksevad verejõed, mis on valatud usuliste tagakiusude ajal – ja seda mitte ainult minevikus, vaid ka meie enda sugupõlve ajal. Viimase sõja ajal ei vaenanud Rumeenia ortodoksne kirik julmalt mitte üksnes juute, keda preestrid tappa aitasid, vaid ka nn. lahkusulisi ehk baptiste, adventiste, jne., kellest tuhandeid vangid pandi.

Pöördunu otsib asjata "Isa kodu", kogudust, mille rajas Jeesus. Selle asemel leiab ta paljusid kirikuid, mis kannavad barbaarseid nimesid, mida puusepp Jeesus ei oleks isegi mõistnud: katoliiklik, ortodoksne, luterlik, baptisti ja mitmeid teisi.

Epifanos kõneles neljandal sajandil Audiuse järgijatele, sektantidele, kes väitsid Jumalal olevat inimesetaolise ihu: "On kohutav isegi mõelda, et kiriku liige muudaks kristlaste nime, kuna kirik rõõmustab just selle üle, et kristlased kannavad Kristuse nime ning hülgavad kõik teised nimetused. Selle asemel et kanda Kristuse nime, nimetavad nad end oma usulahu rajaja järgi ja märgiks selle kohta on neil inimese nimi. Sellega on võimatu nõustuda."

See hoiatus jäi tähele panemata. Meil on ikka veel kummalisi nimetusi kandvaid uskkondi, ning mõrjsja hing rändab ringi eksinu kombel, otsides oma peigmeest.

Tasub küsida, kas astronautid oleksid julgenud kosmosesse minna, kui 20 teadlast oleksid oma arvestustes erinevatele tulemustele jõudnud ja esitanud neile vastukäivaid andmeid füüsikast. Nad saadeti aga kosmosesse täpsete teaduslike ja matemaatiliste andmete baasil. Kuidas peaksime aga meie lendama Jumala trooni ette, kui erinevate kirikute pasunad lasevad kuuldavale nii vastuolulisi hääli, ning igaüks neist üritab hävitada usalduse kõige vastu, mida teised ütlevad?

Taolises labürindis pidin oma teed otsima. Lubad mul ehk kirjeldada mõningaid episoode? Võtaksin näiteid möödunud sugupõlvedelt. Üks Melanchthoni eluloo kirjutajatest ütles: "Igaüks peab häbiväärseks leida suurte ja kuulsate meeste juures midagi arvustatavat. Nad esitatakse liiga suurtena. Tegelikult on aga üksnes Jumalal eesõigus olla eksimatu. Inimloomus seda ei suuda." Nagu

lugeja peagi märkab, on minu arvates erinevates kirikutes ja nende juhtide juures ka palju head; täpselt nii nagu minu kogemused rabi-dega ei olnud alati negatiivsed.

Olin kord koos oma naisevannaga Sinaias. Hiljem sai temast krist-lane. Külastasime ortodoksset kloostrit. Oli ülestõusmispühade es-maspäevale järgnev päev. Koputasime ühele väravale ja vana munk laskis meid sisse.

“Mida te soovite?” küsis ta.

“Isa, tulime küsima, mida peaksime tegema, et päästetud saada.”

“Teil ei vedanud, sest just täna olen ma liiga palju joonud.”

“Nüüd on ülestõusmispühad, isa. Kas te ei leidnud väärikamat viisi neid tähistada, kui ennast purju juua?” küsisin ma ega mõel-nud enam oma tuleku põhjusele.

“Noormees,” vastas munk rõõmsalt naerdes, “olen joonud Piib-lis esitatud käsku mööda, sest ma ei ole joonud üksi, vaid koos kahe või kolme vennaga. On ju kirjutatud: “Sest kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel” (Mt 18:20), nagu ütles Lunastaja.”

Olin tulnud õppima, aga nüüd pidin ise õpetaja rolli asuma ja rääkima talle põhitõdesid.

“Isa, usun, et Jeesus mõtles seda, et Ta on omade keskel seal, kus kaks või kolm on koos head tegemas või palvetamas ja mitte joo-mas.”

Muljetavaldava alandlikkusega vastas ta: “Noormees, teil on õi-gus.” Ta kutsus meid oma kambrisse, sest olime vestelnud lävel seistes.

See munk oli harjunud jooma ega olnud purjus. Seetõttu võisime vestlust jätkata.

Kordasin oma küsimust: “Mida ma pean tegema, et päästetud saada?”

“Kas sa oled rikas?”

“Ma ei ole rikas ega vaena. Mul on nii palju, kui vaja läheb. Miks te seda küsite?”

“Rikas mees saab kergesti päästetud. Ta annab kirikule ja abiva-jajatele raha ning pääseb taevasse. Vaesel on aga raske päästetud saada, sest tal ei ole midagi anda.”

Mees, kelle juurde olin tulnud selleks, et Jeesuse teest midagi

teada saada, rääkis mulle hoopis vastupidist sellele, mida Jeesus oli õpetanud.

Küsisin temalt: “Aga millist osa Jeesus meie päästmises etendab?”

“Seda ma ei tea,” kõlas vastus.

Küsisin taas: “Kas te ei ütle oma liturgias: “See on minu veri, lepingu veri, mis valatakse paljude eest pattude andestuseks.” Kas ei ole tõsi, et Lunastaja ristil valatud veri puhastab meid pattudest?”

“Noormees, teil on palju teadmisi,” hüüatas vana munk.

Ei olnud tõepoolest mõtet temalt mingit juhatust paluda. Kristlasest juut, kes ikka veel oma teed kobas, oli aidanud mungal astuda esimesi samme selsamal teel.

Olin piiskop X-i kontoris. Tema kõrval seisis kaks nõuandjat, mõlemad preestrid. Rääkisin, kes ma olin ja sellest, et soovisin saada juhatust mitmete erinevate kirikute labüridis.

Kui piiskop kuulis, et olin juut, purskas ta naerma: “Ha-ha-haa! Rumal juut! Kas olete kunagi kuulnud nii ülbest juudist, kes tahab kristlaseks saada?” Mõlemad preestrid ühinesid austavalt tema naeruga.

Olin taoliseks vastuvõtuks valmistunud. Feinstein oli rääkinud mulle ühest teisest piiskopist, kes tõstis oma saua, et teda lüüa, kui kuulis, et ta oli kristlasest juut.

See ei olnud üllatav. Piiskoppe ja preestreid oli toidetud nn. pühade traditsioonidega, kirikuisade kirjutistega, kui nad neid üldse lugenud olid. Mitmed “pühadest kirikuisadest” olid antisemiidid.

Kyrillos juhatas isiklikult juutidevastast pogrommi. Juutide majad muudeti rusuhunnikuteks ja nad ise aeti Aleksandriast välja. Selle “püha” piiskopi kaitseks võib mainida, et ta ei vaenanud üksnes juute. Sama raevukalt käitus ta ka oma kolleegidega temale alluva piiskopkonna territooriumil. Ta oli seotud ka filosoof Hypatia mõrvaga kirikus.

Johannes Khrysostomos kuulutas: “Tean, et paljud kristlased austavad juute ja nende tseremooniaid. Seetõttu loen oma kohuseks niisugused ohtlikud arvamused välja juurida. Olen juba varem öelnud, et sünagoog ei ole rohkem väärt kui teater.” Edasi nimetab ta sünagoogi “hooramajaks”, “varaste koopaks”, jne. ning lõpetab: “Oma häbematuses ja ahnuses ületavad juudid isegi sigu ja kitsi ...

Juudid on deemonite meelevaldas ja sõltuvad rüvedatest vaimudest. Selle asemel et neid teretada ja mõne sõnaga austada, peate neile selja pöörama ning vältima neid kui inimkonna nuhtlust ja katku.”

Ambrosius väitis, et juudid ei saa Kristuse vaenlastena nõuda eneste suhtes õiglast kohtlemist – nad ei ole seaduse kaitse all. Ambrosius ähvardas keisri kirikust välja heita, kui ta asetuks mõnede ebaõiglaselt koheldud juutide poolele. Hellatundeline Bernhard Clairvaux’st oli raevus ja esitas ametliku protesti, kui Anacletus II, kelle üks eisisadest oli olnud juut, paavstiks valiti. Ühe kirikuisa õpetusest räägitakse lühidalt Abbe Gayragandi raamatus “Aquino Thomase antisemitism”: “Juut on Jeesuse vaenlane. Kristlikul maal on koheldud juute võõra ja vaenuliku rahvana ning neil tuleb ära võtta kõik kodanikule kuuluvad poliitilised õigused. Neil tuleb siiski lubada karistamatult oma usku praktiseerida, sest nad on meie Issanda kannatuse elavad tunnistajad. Seetõttu on nad hajutatud kõigisse maailma riikidesse. Nad kannavad vaid oma kohutava kuriteo karistust, et nad võiksid tunnistada meie lunastust.” Kuni viimase ajani võis Suurel Reedel kuulda katoliku kirikutes palvet “salakavalate juutide” eest. Nüüd on roomakatoliku jumalateenistustelt see osa kõrvaldatud, kuid kirikuisade antisemiitlikest kirjutistest võivad tulevased preestrid endiselt seda õpetust endasse imeda.

Oli täiesti tavaline, et “pühade” isade jüngrid minu üle naersid. Seda tehes käisid nad oma õpetajate jälgedes.

Tõusin püsti, astusin piiskopi ette ja lõin rusikaga tema töölauale. “Kas teil pole sugugi häbi? Olete kristlik piiskop ja siiski naerate juudi üle, kes usub Jeesusesse. Mis rahvusest oli Jeesus? Aga Tema ema? Ja apostlid? Te täidate oma kiriku “räpaste” juutide piltidega ja samas naerate juutide üle. Kas te Jumalat ei kardate?”

Piiskop oli väikest kasvu ja mina üsna kogukas. Kui tema nõuandjad nägid mind vägivaldseid liigutusi tegemas, kartsid nad, et ma piiskoppi löön ja tahtsid mu kinni võtta. Piiskop käskis neil aga eemale minna ja hüüdis: “Ärge tehke! Jätke ta rahule! Selles noores mehes on palju head. Soovin temaga rääkida.”

Vestlus jätkus nüüd rahulikult. Ta soovis mulle õnne uuele teele astumise pärast. Samuti innustas ta mind teisi juute Kristusele võitma. Tee kohta ei tasunud mul aga küsida.

Minu piirkonna ortodoksse kiriku preester istus oma maja ees õuel. Kui rääkis talle, et olen juut, kes usub Jeesusesse, ässitas ta oma koera mulle kallale.

Võiksin kirjeldada mitmeid taolisi kohtumisi ortodokssete preestritega, kuid sellel pole mõtet. Niisugustel meestel ei ole mingit õigust ennast nimetada karjasteks, keda Kristus seadis oma kogudust juhutama. Olen siiski veendunud, et Jeesus ei seadnud erilist preesterkonda – kõik Jeesuse jüngrid on preestrid.

Olen uurinud ortodoksse kiriku õpetust ja märganud selles mitmeid valesid asju. Isiklikult ei oleks ma saanud selle kirikuga liituda. Rituaal, mida seal kasutatakse juutide ristimisel, käsib pöördunud kolm korda sülitada ja kuulutada: “Salgan ja nean juute ning sülitan nende peale.” Oleksin seega pidanud sülitama oma vanemate, õdede-vendade ja terve perekonna peale. Tean juhtumeid, kus ristitav isik on selle tseremoonia ajal minestanud, kui teda on sunnitud seda needust ütleva. Üks juudi mees ei suutnud sõnagi ütelda.

Kohe, kui Rumeenias tuli võimule fašilik valitsus, kuulutas ortodoksse kiriku püha sinod, et ühtegi juuti ei tohtinud kogudusse võtta. Missugune vilets inimene on asetanud selle takistuse juutide teele ja takistanud neid sel teel Jeesuse kirikusse sisse astumast! Ütles ju Jeesus ise kord: “Mind ei ole läkitatud muude kui Iisraeli soo kadunud lammaste juurde” (Mt 15:24). Pean õigluse nimel ütleva, et hiljem olen kohtunud ortodokssete preestritega, kes on olnud pühakud. Minu esimesed kogemused olid aga halvad.

Kiriku otsimisel juhatas mind õigesse suunda just väärkristlus. Inimesed nimetavad mind luterlaseks. Luterlik kirik ongi tähelepanuväärne: see eksisteerib vastu rajaja enda tahet.

Luther kirjutas: “Mitmete usulahkude ja liikumiste rajamine ning järgimine on sama kui Jumal mitmeks jumalaks jagada ja anda Talle mitmeid nimesid. Usulahk ei ole midagi muud kui lõhenemine, mille Jumal ära keelas; see on tõelisest universaalsest nähtamatust kirikust maise olendi tegemine. Ma ei ole nõus õpetuse ja inimestega, keda nimetatakse luterlasteks. Siiski pean taluma, et Jumala Sõna minu nime kaudu sel viisil pilgatakse. Palvetan, et minu nime ei mainitaks, ning et inimesed nimetaksid end kristlasteks ja mitte luterlasteks. Millega mina, usside poolt söödud kott, oleksin ära

teeninud selle, et Kristuse lapsed kannaksid minu viletsat nime? Keegi ei pea ütleva: “Olen luterlane” või “Olen paavstlane”, sest ei Luther ega paavst surnud meie eest. Samuti ei ole kumbki neist olnud meie õpetaja. Seda on Kristus üksi. Seepärast peame nimetama end kristlasteks.” Oma lauakõnedes ütles ta: “Viigu kuri Lutheri, kui suudab. Kristus elab!”

Sellele vaatamata on luterlik kirik olemas, ning Lutherilt on see pärinud antisemiitliku õpetuse, mis tõuseb esile kohe, kui selleks avaneb sobiv võimalus.

Juuti ei saa panna Hitlerit imetlema. Kuidas võib oletada, et ta on luterlane, kui Luther kirjutas oma naisele, kes samuti juute sügavalt halvustas: “Pea nüüd käsitlema juutide väljasaatmist. Krahv Albrecht on nende vaenlane ja temagi on neile vastu seisnud, kuid esialgu ei ole keegi nende probleemist aru saanud. Kui see on Jumala tahe, abistan krahv Albrechti kantslist ja seisan ka ise neile vastu. Joon Naumbergeri õlut ... ja see meeldib mulle väga.”

Olen valinud süütu tsitaadi. Ta on ka oma lugejaid avalikult üles kutsunud juute tapma – samuti on ta õhutanud surmama katoliiklasi, talupoegi ja anabaptiste. Ta kritiseeris inkvisitsiooni, sest see ei olnud piinanud küllaldaselt tema endist sõpra Thomas Münzerit.

Minu pöördumise ajal oli Rumeenia luterliku kiriku piiskopiks Hitleri-meelne Städel, kes jutlustas ristiusu, rassismi ja natsionaal-sotsialismi segu. Igat luterliku kiriku käärkambrisse sisenejat tervitati sõnadega: “Heil Hitler! Heil miljonite juutide tapjale!”

Ka see kirik ei esindanud Kristust.

Skandinaavia ja Hollandi luterlik kirik said sangariteks juutide jaoks rasketel aastatel, ning see on neile auks. Seda tehes kuuletusid nad aga teisele Lutherile.

Luther oli lõhenenud isiksus. Ta kirjutas juutide kohta ka eriti kauneid asju: “Me ei tohiks juute nii halvasti kohelda, sest nende keskel on tulevasi kristlasi. Oleks õige elada kristlikult ja juhatada nad headusega Kristuse juurde. Kes tahaks saada kristlaseks, kui ta näeb kristlasi nii ebakristlikult teiste inimeste suhtes käituvat? Nii ei tohi see olla, armsad kristlased! Räägime neile tõde headuses. Kui nad seda ei soovi, jätke nad rahule. Jätame rahule ka need arvukad kristlased, kes ei hooli Kristusest ega kuule Tema sõnu ... Kui oleksin olnud juut ja näinud niisuguseid hulle ja idioote krist-

likku usku õpetamas ja juhatamas, oleksin meelsamini seaks kui kristlaseks muutunud. Kui apostlid, kes olid samuti juudid, oleksid kohelnud meid, paganaid, nii nagu meie kohtleme juute, ei oleks ühestki paganast iialgi kristlast saanud.”

Ma ei räägi oma kogemustest katoliikluse suhtes, sest see muutub just praegu väga suurel määral. Vatikani teine kontsiil on vabastanud juudid Jeesuse tapmissüüdistustest. Vatikani kontsiili isad oleksid pidanud pigem aastasadade jooksul toimunud juutide tapmised andeks paluma. Tõe nimel peab ütleva, et mitte ainult kristlased ei ole juute vihanud ja tapnud. Mõnikord on olnud ka vastupidi. Juudid nagu Trotski Venemaal, Rakosi Ungaris ja Anna Pauker Rumeenias surmasid paljusid kristlasi, kuigi mitte usulistel põhjustel. Teiste vaenuaktid ei ole aga oma vihale õigustuseks.

Aja jooksul tundusid kõik suured kirikud mulle Paabelina. Nad ei meenutanud vähimalgi määral Jeesuse poolt järele jäetud kogudust, mida Apostlite teod kirjeldavad: “Ja usklike kogul oli üks süda ja üks hing ning keegi ei öelnud oma vara kohta, et see on tema oma, vaid kõik oli neil ühine. Ja apostlid tunnistasid suure väega Issanda Jeesuse ülestõusmist, ja suur arm oli nende kõikide peal. Nende seas ei olnud keegi puuduses, sest kõik, kes olid maade või majade omanikud, tõid müümisel saadud raha ja panid apostlite jalge ette. Igapähele jagati siis sedamööda, kuidas keegi vajas” (Ap 4:32-35).

“Aga nemad püsisid apostlite õpetuses ja osaduses, leivamurdmises ja palvetes.

Ent igale inimesele tuli kartus, sest palju imesid ja tunnustähti sündis apostlite läbi... Nad viibisid päevast päeva ühel meelel püha-kojas, murdsid leiba kodudes ja võtsid rooga juubeldades ning siira südamega, kiites Jumalat ja leides armu kogu rahva silmis. Issand aga lisis päästetuid päevast päeva nende hulka” (Ap 2:42-43, 46-47).

Suured kirikud ei ole algkoguduse ajaloolised järgijad. Kuid Jeesuse valguse kirkad kiired tungivad isegi kõige paksema pilve sisse. Evangeelium murrab läbi takistustest, mida need kirikud on selle teele ette seadnud ning toob päästmist meestele ja naistele – isegi neile, kes järgivad vale usulist süsteemi. Kuid suurte kirikute kogudused ei suuda võtta vastu Iisraeli päästmise efektiivseid vahendajaid. Iisrael ei pääse iialgi Kristuse juurde nende kaudu.

Olen tundnud ja tunnen end üha koduselt pietistlikes ringkondades. Juba enne kui tutvusin protestantliku õpetusega nähtamatust kogudusest, tundsin vendlust kõigi uuestisündinud Jumala lastega.

Leidsin niisuguseid vendi ja õdesid "Issanda armeest" – ortodoksse kiriku juurde kuuluvast vaimulikust liikumisest. Olen kohanud usuvendi roomakatoliku preestrite ja ilmikute hulgas, kes on Kristust kogu südamest armastanud, kuid siiski teinud asju, mis minu arvates on olnud valed, sellepärast et nad on pidanud seda Jeesuse tahteks. Samuti olen kohanud paljusid vendi luterlikus kirikus ning teistes protestantlikes rühmitustes.

Ma ei unusta iialgi ortodoksse kiriku arhimandriiti Scribanit, kes oli kõige vägivaldsemate antisemiitlike vaenamiste ajal valmis meid päeval ja öösel aitama. Ta kaitses meid lugematutel juhtudel. See mees oli olnud teoloogilise seminari juhataja ning tema endistest õpilastest, kes meid "räpasteks juutideks" nimetasid, oli suur osa tookord preestriteks Bukarestis ja Kultuuriministeeriumi eesotsas. Ta noomis neid meie olukorra raskendamise pärast. "Kas ma seda teile õpetasin?" oli tal kombeks küsida. "Kas Jeesuski polnud mitte "räpane juut"? Ja kas meie Issanda ema polnud mitte "räpane juut"?"

Luterlastest ei unusta ma iialgi piiskop Friedrich Müllerit, kristlike juutide kõigutamatut sõpra. Samuti ei unusta ma norra luterliku kirikumeest Magne Solheimi, kes oli Rumeenias tegutseva Norra Iisraeli Misjoni juhataja. Tema elutööks oli hommikust õhtuni kuulutada Kristuse Sõna juutidele. Ta tegi kõik selleks, et juute nende raskustes aidata. Kahjuks ei olnud kõik temataolised.

Kõik Jumala lapsed, ükskõik millisesse kirikusse nad kuulusid, olid mulle südamelähedased. Kõige kodusemalt olen siiski tundnud end nende keskel, kes on suurtest kirikutest lahkunud. Neis suurtes kirikutest nähtud rasked asjad hävitasid minu südames olnud pildi Kristusest. Leidsin selle uuesti väikestest kristlikest rühmitustest.

Minu jaoks ei olnud nende väike liikmete arv takistuseks. Teadsin, et Jumal vaatab inimese südamesse ja mitte nende arvu peale. Gregorios Nazianzist kuulutas: "Jumal ei rõõmusta suurte hulkade üle. Inimesi võib olla tuhandeid, kuid Jumal loeb neid, kes päästmise vastu võtavad. Inimesed loevad tähtsusetut tolmu, Tema loeb armu vahendajaid."

Suurte rühmituste ja usulahkude sees tegutsevad pietistlikud ringkonnad on Rumeenia ainukesed kristlased, kelle käed ei ole määritud juutide verrega. Tagakiusude ajal nad aitasid, kaitsesid ja päästsid juute. Koos nendega on kõige parem ja kergem kuulutada Kristuse evangeeliumi juutidele.

Kuid ka nende keskel oli vaidlusi. Sügavalt usklikud inimesed olid Piibli tekstide tõlgendamise osas erineval arvamusel.

Usklikud vaidlevad asjade pärast, millest nad üldiselt midagi ei tea. Olen kuulnud, et keskajal oli kaks usklikku, keda inkvisitsioon oli käskinud hukata põletamise teel. Nad palusid, et nad seotaks kokku seljad vastamisi, nii et nad ei peaks teineteisele silma vaatama, sest kumbki pidas teist eksiõpetajaks.

Kui ma antud lugu kuulsin, pidasin seda liialdatud legendiks. Hiljem vangis olles kohtasin inimesi, kes andsid oma elu sama armastava Jeesuse eest, kuid teineteisele ei öelnud nad isegi "Tere hommikust", sest kuulusid eri kirikutesse või sama kiriku sees tegutsevasse kahte erinevasse rühmitusse. Lubame niisugustel asjadel toimuda ja seega oleme süüdi patus. Oleme tööotsijatele takistuks.

Mina, nagu ka teised juudid, olime üsna meelega nende usu-liste erinevuste kaoses oma teed otsides. Siiani ei ole ma leidnud veel ühtegi usulist organisatsiooni, mis kõlbaks valmistama ette maailma Jumala riigi tulekuks ja tegema jüngreid kõigist rahvastest. Ükski neist ei võta seda ülesannet tõsiselt ega tee pingutusi selle saavutamiseks kindla strateegilise plaani kohaselt. Suur osa nende pingutustest läheb tühises argipäevasaginas kaduma.

Jumala arm aitas meil neist raskustest üle saada ja takistas meil tühisusse kaldumast. Tema arm aitas meil mõista ka Uue Testamendi kõige tähtsamaid salme, mis on selged ja mis oma õpetusega ning selle praktikasse rakendamiseiga võivad juhatada juute Kristuse juurde.

"Nii on armastus Seaduse täitmine" (Rm 13:10).

"Sest kogu Seadus sisaldub täielikult ühes lauses: "Armasta oma ligimest nagu iseennast!" (Gl 5:14).

"Kõik, mida te iganes tahate, et inimesed teile teeksid, tehke ka nendele! See ongi Seadus ja Prohvetid" (Mt 7:12).

"Armasta Issandat, oma Jumalat, kogu oma südamega ja kogu

oma hingega ja kogu oma mõistusega! See ongi suurim ja esimene käsk. Teine on selle sarnane: armasta oma ligimest nagu iseennast! Neis kahes käsus on koos kogu Seadus ja prohvetid” (Mt 22:37-40).

Hoolimata sellest, et Piibel sisaldab arvukalt salme, kus Jumal teeb ümberlõikamise kohustuslikuks, teame, et Paulus hülgas need pühad sõnad, kuulutas käsu kehtetuks ja kirjutas: “Sest ei ümberlõikamine ega ümberlõikamatus ole midagi, vaid uus loodu” (Gl 6:15).

Kas meil ei oleks juba aeg jõuda nii kaugemale, et meid lahutavad õpetused, kuigi need on rajatud tähtsatele piiblikohtadele, jäävad tahaplaanile? Selle asemel peaksime muutuma “uuteks looduteks” – inimesteks, kes rajavad oma elu armastuse põhimõttele, nii nagu Jeesus meile eeskuju andis. Kui Luther suutis 400 aastat tagasi kirjutada: “Jeesus ei sundinud meid tunnistama, vaid andis meile täie vabaduse, nii et see, kes tahtis, võis tunnistust kasutada ... Jumal ei mõista sind hukka, kui sa ei tunnista ... Kõik sakramendid peavad olema vabatahtlikud; see kes ei taha pühast õhtusöömaajast osa võtta, on Jumala poolt vaba nii tegema”, siis kui palju enam peaksime meie 20-ndal sajandil suutma Piibli õpetuses eristada kõige tähtsama – armastuse – vähemtähtsast!

Enamuse juutide vaimulikku olukorda, eriti noorte osas, võiks nimetada vaimulikuks ükskõiksuseks. Teoloogilised vestlused ei aita neid küll innustada. Meie jutlused jätavad nad külmaks. Õpetused ei puuduta nende südameid.

Neis õpetustes aga ei leidugi ristiusk. Jumalik õpetaja kuulutas, et armastus on märgiks, mille järgi Tema jünger ära tuntakse. Armastus ei jäta normaalset inimest külmaks. Juudid janunevad armastuse järele, rohkem kui muud inimesed. Kui armastus oleks meie usuks, sulaks nende ükskõiksus.

Isa olen kaua nii vasakult kui paremalt otsinud ning leidnud selle, mida otsisin: minu tunnistuseks on armastus. Minu vendadeks ja õdedeks on kõik need, kes üksteist armastavad, ükskõik mis kirikusse nad kuuluvad. Minu Issandaks on Jeesus, sest Tema on inkarneerunud armastus. “Jumal on armastus ... igaüks, kes armastab, on sündinud Jumalast” (1Jh 4:8, 7).

Kristuse rist näitab selle käsu rikkumise katastroofilisi tagajärgi.

Viha löi risti tõe ja Jumala. Samas on aga Kristuse rist Jumala armastuse osutus. Kuna Tema armastab, võtab Kristus enda kanda mõrvarite patud ning annab neile võimaluse uut elu alustada. See tõde, millest olen osa saanud, on andnud mulle vabaduse kristlike uskkondade osas. Võin oma soovi järgi otsustada, kas tahan nendega liituda või mitte. Need loovad tausta, kus võin praktiseerida Kristuse usku, armastuse usku. Praegu käin ma igal pool. Olen samal päeval kuulutanud ortodokssetele kristlastele, katoliiklastele, luterlastele ja nelipühilastele.

Kui tahad leida tõde, pead ütlema lahti hoiakutest ja arvamustest, sest need on pimedad plekid, mis teevad su võimetuks mõistma arusaamu ja nägemusi, mis sinu omadest erinevad. Tõde tunneb iseennast, sest selles on vaim. Kristus on tõde. Ta on tõelisus iseeneses, ilma erinevate seisukohtade ja arvamuste prismast tingitud moonutusteta.

Enamus meie koguduse juudikristlastest on omaks võtnud sama nägemuse, kuigi olime esialgselt luterlased. Meie kogudust tunti armastuse kogudusena. Pastor Solheimi tervitus oli “Armastage!” Olime Rumeenia ainuke kogudus – palju varem enne kaasaegset oikumeenilist suundumust – kus kõigist uskkondadest tulnud kristlased põlvitasid koos pühale õhtusöömaajale.

Mind ristitakse ja minu naine võidetakse Issandale

Minu abikaasa on tõepoolest niisuguseks sobivaks abiliseks, keda Piibel on töotanud mehele anda. Vallalisuses on teatud häid külgi, kuid olen ka märganud, et paljude Jumala viinamäe töötegijate edu on olnud oluliselt sõltuv nende naiste suurepärasest toest. Kui Johannes Khrysostomos oleks meie naise tundnud ei oleks ta oma suust nii kohutavat asja välja öelnud: “Naine on vajalik, kuid kuri ja surmav veetus.”

Naine on väärtuslik abi, kui tema mees teda ei türanniseeri. Võiksite pidada Adamat hea abielumehe eeskujuks. Eeva pärast pidi ta paradiisist lahkuma, kuid ta ei öelnud naisele ühtegi noomivat

sõna. Paljude kohta meie hulgast ei saa seda küll väita, otsustades selle järgi, kuidas me oma naise tühiste asjade pärast jooksutame.

Alguses oli mul raskusi oma naisega. Kui ma kodust lahkusin, et ristimisele minna, tahtis naine enesetappu sooritada. Mu ema minestas, kui ta minu otsusest kuulis. Ristimisele minnes solvasin kahte oma kõige armsamat inimest. Siiski uskusin, et toiminis õigesti. Nüüd ei soovitaks ma kellelgi sedasama teha. Mõnedel juutidel ei ole sugugi nii palju eelarvamusi Jeesuse suhtes, kui neil on ristimise suhtes. Neile on ajaloos asetleidnud sündmused liiga palju valu teinud, kui inkvisiitorid rebisid juute habemest, et neid surma ähvardusel ristimisele viia. Nad mäletavad, et nende esiisad löiksid omaenese lastel kõrid läbi, olles neid enne õnnistanud, et neid sundristimisest säästa. Liiga paljud juudid lasid end ristida salates sellega oma rahvuse. See sünnitas antipaatiat, mida oli kerge mõista. Tundsin kord ühte vana juudi naist, kes oli Jeesuse ustav järgija. Ristimise suhtes tundis ta aga suurt vastumeelsust. Ta tavatses öelda: "Ma pean sellest asjast veel läbi minema."

Niisugustesse probleemidesse tuleb suhtuda delikaatselt. Kohustus armastada on kõrgem kohustusest ristimisel käia. Inimene ei tohiks ristimisega kunagi kiirustada, vaid ta peaks ootama, kuni tema perekond on selle mõttega harjunud ning mõistab, mis sellega kaasneb ja mida see tähendab. Ristimisest ei tohiks ka liiga palju rääkida. Me ei peaks tunnistama ristimisest, vaid Temast, kes meile selle andis. Ei ole õige, et misjonär teeb ristimisest juutidele auküsimuse.

Tol ajal mõeldi aga teisiti. Käisin ristimisel ja jätsin endast mahanutva naise ja kurvastava ema.

Ma ei oska öelda, missugusesse uskkonda mind ristiti. Ristimine toimus luterlikus Norra Iisraeli Misjoni kabelis, mida juhatas vabakirikusse kuuluv Feinsein. Ristimise sooritas vend Ellison, kes oli olnud anglikaanipastor, kuid oli peale täiskasvanuna ristimisel käimist oma ametist lahkunud. Siiski juhatas ta endiselt Anglikaani Misjoni jumalateenistusi. Kristluses on kaos tavaline, kui ei võeta kuulda Jeesuse manitsust: "... et kõik oleksid üks ..." (Jh 17:21).

Mulle piisas sellest, et Ellison järgis Jeesust kogu südamest, nii nagu tegid seda ka kõik teised, kes minu ristimise juures kaasa teenisid.

Minuga koos ristiti ka kaks teist juuti. Üks neist, Biltzstein, oli endine kommunist. Teine oli aga mees, kes oli saanud kuulda palju solvanguid. Ta oli väikest kasvu ja abielus endast kaks korda suurema naisega, kellel oli kombeks meest igal pühapäeval peksta, kui see jumalateenistuselt koju jõudis. Vaene mees käis siiski pidevalt koosolekutel ja sai regulaarselt peksta. Peale ristimist kandsin hoolt selle eest, et tema juuksed ahju ees hoolega ära kuivatataks, nii et naine aru ei saaks, et ta ristimisel käis. Ta oleks päris kindlasti oma mehe tapnud.

Ühel pühapäeva hilisõhtul kuulis Feinstein oma uktsel koputust. Seal seisis sama vend, näost valge nagu lina. Feinstein küsis, mis oli juhtunud. Mees vastas täiesti murdununa: "Olen kaotanud oma päästmise. Täna peksis naine mind hullemini kui kunagi varem. Ma ei suutnud seda enam taluda ja lõin talle näkku." Silmade välkudes ütles Feinstein: "Kui sa kord juba oma päästmise kaotasid, miks sa teda siis vähemalt korralikult ei kloppinud, nii et tal oleks midagi sinust meenutada?" Hiljem ristiti ka see naine Xantippa, kuid tema ei jäänud usus kindlaks.

Meid ristiti väga südamlikus õhkkonnas. Ellison, kes oli väga vaimulik mees, hoiatas meid: "Te olete saanud nüüd valged riided ja teie kohuseks on need puhastena hoida." Feinstein oli realistlikum ja ütles oma jutluses: "Olete inimesed ja saate ka tulevikus pattu tegema nii nagu kõik inimesed. Teie riided ei jää valgeteks. Kui olete aga pattu teinud, minge otsekohe Jeesuse juurde, nii et Ta võiks teid plekkidest puhastada."

Kui tseremoonia oli möödas ja olin juba voodis, ei saanud ma und. Lugesin tol ööl Tojohiko Kagawa "*The Mysteries of the Cross*" (Risti saladused). Kagawa on jaapani kristlane, kes lisaks oma varandusele andis ka kogu oma elu ja teadmised Jaapani vaeste aitamiseks.

Maja, kus mind ristiti, ei ole enam kabeliks. Kommunistlik valitsus kasutab seda praegu muuks otstarbeks. Olen kurb, sest ma ei ole pääsenud seda mitme aasta jooksul vaatama. Prantsuse kuninga Ludvig Jumalakartlik tavatses teha igal aastal palverännaku Poissy külakirikusse, kus ta oli ristitud. Ta on öelnud: "Selles paigas olen saanud elukrooni; Reims'is olen aga saanud kuningliku krooni, mis on toonud mulle vaid palju tööd ja muret."

Kui ma peale ristimist koju tulin, märkasin, et mu naine oli muutunud. Ta oli minu äraolekul hoolega oma elu uurinud ning astunud pika sammu edasi. Käisime veel koos ilmalikel koosviibimistel, siis kui tal oli soov minna, kuid vähehaaval võõrdus ta neist üha enam. Kord ühel hilisel õhtul külaskäigult tagasi jõudes ütles ta: "Tahaksin äratada pastori ja paluda tal end ristida ning puhastada mind kõigest ebapuhtast."

Varsti pärast seda ristas Ellison ka tema. Ta on pidanud selle järel palju kannatama. Ta oli mõned aastad vangis ja pidi siis mehest lahus olema sama palju aastaid, kui Jaakob Raaheli pärast Laabanit teenis. Ta sai tuttavaks kõigi kristlaste kannatuste ja kurvastustega, kuid ta pidas kõiki muresid vaid lühiaegseteks, sest ta armastas.

2 Kristust tunnistavad juudid

Clarutza

Minu pöördumise ajal oli Bukarestis, Galatzas, Jassy's ja teistes linnades väikesi juudikristlaste rühmi. Nende keskel oli eriti kõrgel vaimulikul tasandil elavaid isikuid.

Bukarestis oli väga aktiivne Anglikaani Kirikumisjon, mis tegutses pastor J. Adenay juhtimisel. Ta oli erakordselt sügav ja ennastohverdav usklik.

Vähehaaval kristlike juutide hulk kasvas. Esimene hing, kes Issandale võideti, oli Clarutza – umbes 16-aastane tüdruk. Tema vanavanaisa oli olnud kreekakatoliku preester, kes oli juudistamisliikumise ajal traditsioonilise judaismi poole pöördunud. See liikumine tekkis 19. sajandi alguses Ukrainas. (Vastav liikumine on kuni kaasaajani levinud Rumeenia talupoegade keskel. Esialgul kuulusid need talupojad teatud adventismi suunda. Oma sünnilt rumeenia rahvusest talupojad on ümber lõigatud ning nende teenimine sünagoogis on palju tulisem kui juutide oma, kellest vaid vähesed täidavad innukalt oma usulisi kohustusi.)

Jumal oli valinud selle tüdruku hüvitama oma vanavanaisa poolt tehtud viga sellega, et ta sai kristlaseks. Kohe, kui tüdruk hakkas meie koosolekutest osa võtma, hakkasid tema vanemad teda taga kiusama. Nad ei lubanud tal meiega kohtuda. Siis otsustas tüdruk alustada näljastreiki. Ta keeldus söömast kuni selle ajani, kui tal lubatakse oma usuvendadega kohtuda. Tüdruk paastus kolm päe-

va. Neljandal päeval, kui vanemad panid tähele tüdruku nõrkust, lubasid nad tal vabalt minna.

“Ei lähe läbi,” vastas tüdruk. “Jätkan näljastreiki ega lähe enne, kui teie kaasa tulete.” Kui tüdruk oli veel järgmisegi päeva paastunud, nõustusid vanemad tema nõudmisega ning sellest päevast alates järgnesid oma tütrele koosolekutele.

Clarutza oli usus noor, kuid seda olin minagi, tema vaimulik isa. Mina, kes ma ei olnud veel ise paremaks saanud, hakkasin teisi parandama. Sellel olid möödapääsmatud tagajärjed.

Kui Clarutza ühel päeval meie juures sõi, küsis ta korraga: “Vend, kas sa võtsid loteriist osa?” Mul oli loosipilet taskus, kuid olin pidanud juba pikemat aega vaimulikku võitlust, sest seesmine hääl ütles mulle, et Jumala lapsed ei tohi õnnemängudest osa võtta. Samal ajal ahvatles mind aga jõuliselt võimalus suur summa raha võita. Minu südametunnistus ei saanud rahu. Enne kui jõudsin asja üle pikemalt järele mõelda, pääses vastus minu huultelt: “Ei.” Kuigi oleksin pidanud vastama: “Jaa.” See ei olnud minu ainuke vale tol ajal. Valetamine oli muutunud mulle väga omaseks, ja kuigi olin pöördunud, kummitas see komme mind ikka veel.

Kuidas oleksin soovinud üle huulte pääsenud valet tagasi tõmata, kuid see ei olnud enam võimalik. Ma ei ole iialgi oma elus kahetsenud asju, mida ma olen ütlemata jätnud, aga väga sageli olen kahetsenud sõnu, mida olen öelnud. On hea “uks” kinni hoida ja mitte lasta sõnadel suust välja lipsata, nii kuidas juhtub. Inimene, kes ei püüa piirata oma sõnade hulka, ei ole pöördumist kogunud.

Uhkus ja võib-olla ka kartus selle ees, et tema usaldus minu vastu saab suure hoobi, ei lubanud mul seda valet koheselt korrigeerida. Nädalaid hiljem märkasin, et ma ei saanud palvetada. Kui ma põlvitasin ja ütlesin: “Isa,” kuulsin häält mulle vastamas: “Valetaja.”

Kui Rooma sõjapealik Titus, kellest sai hiljem keiser, oli aastal 71 pKr. Jeruusalema piiramas, puhkes linnas katk ja näljahäda. Rabi Johanan ben Zacai, üks juutide juhte, tungis piiramisrõngast läbi ja suutis jõuda Tituse telgini. Seal põlvitas ta sõjapealiku ette ja ütles: “Isand, säästa see linn, kus on nii palju naisi ja süütuid lapsi!”

Titus vastas: “Valetad, vana rabi!”

“Mida ma olen valetanud?” küsis vanake hämmastunult.

“Vale on juba sinu sõnumi esimene sõna,” vastas Titus. “Sa nimetasid mind isandaks. Kui ma olen isand, siis miks ei ava sa linna väravaid ega võta mind rõõmukaare ja lilledega vastu? Kui ma olen isand, siis miks sa minule ei kuuletu?”

Samal viisil on vale esimene sõna meie palves. Ütleme: “Isa” Temale, kelle käsk me ei täida. Me valetame, kuigi Isa pakub meile tõe.

Hingevalu tundes läksin Tudor Popescu juurde, kes oli tol ajal meie hulgas “vanem” usklik. Omal ajal oli ta olnud ortodoksse kiriku preester, kuid Lutheri kombel oli tal olnud julgust seista vastu kiriku hierarhiale ja kuulutada õiget evangeeliumi. Seetõttu heideti ta kirikust välja. Kuid teda järgisid tuhanded usklikud ja nüüd on ta juhtivaks kujuk Rumeenia kristlikes ringkondades. Ta oli juudikristlaste siiras sõber, ning tema juutidele kuulutatud sõnumit järgisid õnnistused.

Rääkisin sellele vanale vennale oma eksimusest ja küsisin, mida peaksin tegema. Rääkisin talle oma kartusest, et kui tunnistaksin tüdrukule oma vale – mina, kes olin Kristuse armastuse seemne tema südamesse külvanud – võib ta usu kaotada.

Tudor Popescu vastas: “Kartuse suhtes on sul õigus. Ka kõige väiksem patt, millesse inimene langeb, võib olla teisele hingele komistuskiviks ja viia ta hukatusse. Seetõttu pead järgmine kord ettevaatlikum olema. Kõigele vaatamata on minu nõu sinule, et pead talle oma vale üles tunnistama.”

See kogemus paljastas mulle, kui kasulik on kristlasel oma patud tunnistada – mitte üksnes Jumalale, vaid ka targale vennale, kes võib talle nõu anda. Piibli sõna tunnistamise kohta on *ekslogomeo*, mis tähendab “välja tunnistada”. Me ei tohi keerelda oma patus ja hoida seda enda sees, kuni see meie vaimulikku elu vapistab.

Kutsusin Clarutza enese juurde, panin ta istuma mugavasse tooli enese vastu ja rääkisin, mida olin teinud ning palusin tal alandlikult mulle andeks anda. Ta kuulas tõsiselt ja ütles: “Seekord ma annan sulle andeks, aga sa ei tohi seda teist korda teha.”

Täis rõõmu selle üle, et koorem oli minu õlgadelt langenud, rääkisin seda kõigile, kes järgmisel pühapäeval koosolekule tulid. Vahetult pärast seda tõusid juudid üksteise järel püsti ja tunnistasid

üles erinevaid valesid, oma ebaaususe ja vargused. Need tunnistused said meile kõigile suureks õnnistuseks.

Kui seal oleks viibinud keegi teisest rahvusest usklik ja kuulnud neid tunnistusi, oleks ta saanud eriti halva pildi juudikristlaste moraalsest tasemest – ja see pilt oleks olnud õige.

Kritiseerides juudikristlase moraalselt olukorda tuleks kõigepealt mõelda selle põhjustele. Suurtel kristlikel kirikutel oma paljude vigadega on vaieldamatult see hea külg, et nad õpetavad inimesi uskuma Kristusesse kui Lunastajasse. Kui rumeenlases, prantslases või sakslases tärkab igatsus Jumala järele, ei ole tal raske leida teed Jumala juurde. On täiesti loomulik, et ta pöördub Kristuse kui oma Päästja poole. Tal ei ole vaja valida Kristuse, Krišna või Muhamedi vahel.

Need, kellel ei ole olnud õnne sündida kristlike vanemate lastena, on täiesti teistsuguses olukorras. Kui neis ärkab igatsus Jumala järele, pakutakse neile nende usulisi traditsioone – juudi, islami, budismi või hinduismi pärandit. Evangeeliumi kuuldes kulub suur osa nende vaimulikust energiast kristluse suhtes kujunenud esinevate eelarvamuste ja oma traditsioonilise usu suhtes kogetava armastuse võitmiseks. Nad peavad ületama suured takistused mõistuse tasandil, enne kui võivad nõustuda sellega, mis tundub inimliku mõtteviisi ja loogika seisukohalt täiesti hullumeelsena - nimelt sellega, et minu patud lepitati 2000 aastat tagasi ühe puusepa ristisurma läbi; kuna see puusepp, kes valmistas liimi ja uksi ning müüs oma tooteid, nagu kõik puusepad seda tegid, oli tegelikult Jumal, kes oli saanud inimeseks. Ja lisaks sellele näeb Jumal kõiki neid, kes Temasse usuvad, mitte ainult andestust saanud patustena, vaid isikutena, kes ei oleks nagu iialgi pattu teinud. Jumala silmis on nad olnud Tema käskudele kuulekad otsekui Kristus ise – nii ütleb Heidelbergi katekismus.

Igäüks, kes loeb hoolega Pauluse kirju, märkab, et olukord oli sama ka esimeste koguduste keskel. Isegi Paulus, kes oli usus tugev, kaebas vaia üle oma lihas.

Juudikristlaste, muudest mittekristlikest usunditest ja ateismist pöördunute madal moraalne tase on paratamatus. Tugevad isiksused, kes on saavutanud kõrge moraalse taseme – mõned seetõttu, et neil on taga aastasadade pikkune kristlik kogemus – peavad kan-

natlikkuse ja armastusega võtma vastu nõrgemad vennad, kes teevad uuel armastuse teel esimesi samme. Nad kuuluvad rassi, kes on olnud 2000 aastat oma Issandast lahutatud. Vanemad kristlased ei peaks kohkuma nende sagedaste ja vaevaliste langemiste pärast, mille all juudikristlased kannatavad.

Clarutza oli meile suureks rõõmuks. Kord tuli ta koos meiega Sinaia suvituspaika. Mina läksin kohaliku kloostri abti juurde, et küsida temalt luba pühapäeval kiriku ees evangeeliume ja muud kristlikku kirjandust müüa. Ta oli liiga laisk, et kontrollida, kas meie kirjandus esindas õiget õpetust. Kreekakatoliku kirik on roomakatoliku kirikuga võrreldes nagu küla ilma koerteta. Selle preestrid on tukkuma jäänud. See annab avarad võimalused evangeelsele tööle nende müüridest seespool – mõnikord isegi nende juhtide kaitse all. Nad ei huvitu üldse sellest, mis nende katuse all toimub. Seega püstitasime oma protestantliku kirjanduse müügipunkti otse kiriku ukse ette. Tol aastaajal võttis jumalateenistustest osa Rumeenia eliit, sest Sinaias asus kuninga suvekodu.

Meie putka ümber tungles palju rahvast. Inimesed olid hämmastunud, sest nad ei olnud kunagi varem evangeeliumi isegi mitte vilksamisi näinud. Kreekakatoliku kirik ei anna neid raamatuid usklike kätte. Mul oli kaunilt köidetud Johannese evangeeliume. Kirikulised ja isegi mungad küsisid, kas raamatu oli kirjutanud Ristija Johannes, kellest nad olid kuulnud. Clarutza seisis minu kõrval ja kirjad läksid nagu kuumale kerisele. Suutsime vaevalt nõudlust rahuldada.

Mitmel korral tiirutas politsei rahvahulga ümber. Tundusime kahtlaste tüüpidena. Palju on vaieldud selle üle, kas kurjategijatel on neile iseloomulikud näojooned, kuid tolle aja Rumeenias oletati, et juudile tüüpilised näojooned ennustasid peagi toimuvat kuritegu. Oli selgemast selgem, et meie kaks olime juudid.

Politsei tuli lähemale ja küsis viisakalt minu nime. Vastasin talle teravalt: “Richard Wurmbrand”. Ta taganes veidi, sest nimi kõlas saksapäraselt. See nimi võis kuuluda ükskõik kellele Hitleri toetajatest ja ta lahkus au andes.

Veidi kaugemal jäi ta seisma ja heitis taas pilgu meie poole. Meie näojooned ei andnud sugugi aarialase mõõtu välja. Ta tuli uuesti meie juurde ja palus meil esitada oma isikutunnistused. See oli meile

hävinguks. Tol ajal oli isikutunnistusel kirjas meie rahvus, ning meie süü oli selles, et olime etniliselt sama päritolu kui Jeesus, keda ka politsei kummardas.

On raske kirjeldada järgnenud segadust. Konstaabel hakkas täiest kõrist karjuma: "Need räpased juudid on häbistanud meie kiriku ja evangeeliumi!" Peagi oli meie ümber suur rahvahulk. Kui kirikus olijad kuulsid kisa, tulid ka nemad välja, ning kuulnud, et juudid olid evangeeliumi häbistanud, nõudsid nad oma raha tagasi, sest nad keeldusid lugemast kõike, mis oli juutide poolt kirjutatud. Lärm kasvas. Üks naine ortodokssest kirikust, kes meid tundis, oli piisavalt julge ja asetus avalikult meie poolele. Ta hüüdis kõva häälega kiriku trepil seisjatele: "Häbenege! Selle asemel, et röömustada koos juutidega, kes kuuluvad sama rahva hulka kui Jeesus, armastavad Teda ja annavad meile Tema evangeeliumi, mida meie preestrid ei ole meile andnud, te hakkate nende süütute inimestega riidlema!" Rahvahulk keeldus teda kuulamast. Abt, kelle loale olime toetunud, pidas paremaks kaduda. Lõpptulemuseks oli see, et meid arreteriti ja süüdistati tõsisel kuriteos: olime müünud kristlikku kirjandust ehk juutide poolt kirjutatud evangeeliume, vaatamata sellele, et olime juudid.

Meid viidi politseijaoskonda. Kuna oli pühapäeva hommik, viibis kohal vaid üks ametnik ja meid jäeti tema hoolde. Ta ütles, et politseiinspektor tuleb kohe ja otsustab meie saatuse üle. Seejärel andis ta meid kolmandale ametnikule üle, vaevumata selgitama põhjust, miks meid vahistati. Telefon helises ja tal kästi hakata tegelema liiklusõnnetusega. Nii jäime Clarutzaga jaoskonda, meie ainukeseks kaaslaseks nooremkonstaabel, kellel ei olnud õrna ettekujutust, miks meid politseisse toodi. Küsisin Clarutzalt: "Kas kardad?" "Kaugel sellest," vastas ta. "Ma naudin seda olukorda. On imeline niisugust asja koos Jeesusega kogeda." Ootasime rahulike na politseiinspektori tulekut.

Kui inspektor saabus, astusin konstaablilt luba küsimata tema ette. Esitlesin ennast, mainimata sõnagi oma kuuluvusest juudi rahva hulka või vahistamisest. Ütlesin talle: "Olen tulnud teie linna müüma usulist kirjandust ja tahaksin selleks kõigepealt teilt luba küsida."

"Kas teil on Kultuuriministeriumi luba?" küsis ta.

“Ei,” vastasin.

“Mul on kahju, aga sel juhul ei tohi te oma raamatuid müüa,” seletas inspektor. “Sel juhul on mul parem oma raamatutega lahku- da,” esitasin mina.

“Hästi,” vastas ta ja andis vestluse tulemuse konstaablile teada.

Me ei jäänud võimalikku lisavestlust ootama, vaid kadusime otsekohe. Peatasime esimese takso ja lahkusime Sinaiast. Hiljem pi- dasime naeru, kujutades ette, kui pikaks võis inspektori nägu veni- da, kui ta teada sai, et olime raamatuid juba müünud, mille pärast meid vahistatigi.

Clarutza ristiti. Varsti pärast seda kolis ta oma vanematega Nõu- kogude Liitu, et põgeneda fašismi eest, mis tol ajal Rumeenias va- litses. Ta kirjutas meile Venemaalt. Varsti pärast seda tungisid fašis- tid sügavale Venemaa territooriumile. Rumeenia vennad, kellel oli meiega üks meel ja üks süda, läksid Clarutzat hitlerlaste poolt raja- tud getodest otsima. Vastusena meie palvetele käisid kreekakatoli- ku piiskop ja mõned mungad mööda getosid ja andsid abi juutidele. See halastustegu oleks võinud neile elu maksta. Nad ei leidnud Clarutzast jälgegi.

Alba

Elu oli tõuganud Alba patu porisse, kuid Kristus päästis ta, siis kui ta veel üsna noor oli, umbes 20-aastane. Olen harva kohanud nii tulise südamega Iisraeli tütart kui tema.

Ühel päeval tuli ta minu juurde ja ütles: “Vend, arvake, kus ma olen olnud.” Teadsin, et tal oli kombeks teha ebatavalisi asju ning olin valmis ükskõik milleks.

“Vend, ma käisin kuulsa rabi X juures.”

“Mida imet sul tema juurde asja oli?”

“Rääkisin talle, et olen suur patune ja küsisin temalt, mida peak- sin tegema, et saada päästetud. Ta ei olnud taoliste küsimustega harjunud ja vaatas mind imestunult üle oma prillide, öeldes: “Kui sa oled siiani palju halba teinud, siis hakka nüüd head tegema.”

Vastasin: “Sel lihtsal põhjusel, et Jumal on mulle tänase päeva kinkinud, olen Temale võlgu ja teen nii palju häid tegusid kui võimalik. Kuidas aga võivad minu tänased head teod lepitada seda kurja, mida ma eile tegin? See ei lase mu südametunnistusel rahuneda. Mida ma peaksin tegema?”

Rabi vastas: “Ainuke asi, mida ma võin sul paluda teha, on head teod.”

Siis esitasin talle järgmise küsimuse: “Kas pole tõsi, et Jeesuse ristil valatud veri puhastab mind varem tehtud pattudest?”

Rabi, kes oli muutunud umbusklikuks, esitas teise küsimuse: “Kas pole tõsi, et tuled Wurmbrandi juurest?”

“On küll,” vastasin, “tulen tema juurest. Tema kuulutab, et Jeesuse ristil toodud ohver puhastab meid kõigist pattudest. Nüüd olen tulnud teie käest küsima, kas tema kuulutus on õige?”

Pead raputades vastas rabi: “Uskumused muutuvad. Mõned usuvad Mooset, teised Jeesust, kolmandad Buddhat või Muhamedi vastavalt oma sümpaatiale.”

“Ei,” vastasin, “Jeesust ei saa võrrelda ühegi teise usundi rajajaga. Jeesusest kirjutatakse Ülemlaulus: “Minu kallim on ... silmapaistvaim kümne tuhande hulgas” (Ül 5:10). Kuulugu au kõigile suurte usundite rajajatele, aga nad ei võistle Jeesusega. Jeesusega ei saa võistelda. Sõna nimetab neid Päästja sõpradeks, nagu näiteks Ül 1:7, aga Jeesus on nende hulgas ainulaadne.”

Niisugune oli Alba. Ta käis meiega kaasas igal tänavakoosolekul, mida tookord pidasime. Need olid tolle aja Rumeenias midagi täiesti uut ja ebatavalist. Ta jagas väsimatult evangeeliume sünaagoge ees ja vene sõduritele.

Üks meie poolt jagatav traktaat põhjustas suurt kära. Selle pealkiri oli “Paasarituaali tähendus”. Paasaõhtu rituaali eest kannab iga pereisa hoolt. Seda rituaali nimetatakse *afikoimen*. Valmistatakse õhtusöök, millest kõik perekonnaliikmed osa võtavad, külalised kaasa arvatud. Söömaaeg kannab nimetust *seder*. Selle õhtusöögi ajal võtab pereisa vaagna, millele on asetatud kolm tükki *matza*’d ehk hapnemata leiba, mis on kuni selle ajani lina all peidus olnud. Öeldakse eriline palve ja üks *matza* tükkidest asetatakse vaagna servale. Teine tükk murtakse (Poolas oli kombeks teha sellesse auk). Lapsed saadetakse toast välja ja tükid peidetakse ära. Peale seda

tulevad lapsed tagasi. Kõigil õhtusöögist osavõtjatel tuleb juua kolm peekrit veini, aga enne kolmanda peekri joomist peavad lapsed peidetud leivatükid üles otsima. Kui lapsed on need leidnud, antakse neile röömsate hüüete saatel kingitusi.

Meie poolt jagatud traktaat selgitas seda kommet ja andis sellele meile tuntud tõlgenduse: kolm leivatükki tähendasid Isa, Poega ja Püha Vaimu; teine tükk esindas seega Kolmainsuse teist isikut. Leiva murdmine kujutas meie Lunastaja ihu murdmist ristil, selle peitmine tähendas matmist. Kolm veinipeekrit tähendasid kolme päeva, mis Jeesus pidi hauas veetma. Leiva leidmine ja röömsad hüüatused esindasid ülestõusmise rõõmu.

Edasi selgitati traktaadis, kuidas Iisrael oli saanud prohvetearinguid Messia kohta nii kirjutistena kui ka sümboolsete toimingutena. *Afikoimen* on sümboolne toiming, mis on säilinud eelkristlikust ajast. Usulise konservatismi tõttu jätkavad religioossed juudid selle praktiseerimist, kuigi kaasajal on see tühi kest, sest sellest on kõik sisu ära röövitud. Juudid kordavad seda rituaali mõistmata, et see sümboliseerib Lunastaja kannatusi ja ülestõusmist. Traktaat lõppes märkuse ja sooviga, et kui kellelgi on parem tõlgendus, tahaksime seda kuulda.

Meie traktaadil oli väga ligitõmbav välimus. Esiküljele oli trükitud “Juutide usuline raamatukogu”. Kui oleksime trükkinud “Kristlik raamatukogu”, ei oleks ükski juut meie väljaannet lugenud. Kaas oli juutide rahvusvärvides: sinise ja valgega, lisaks oli sellel kujutatud Taaveti täht.

Alba ning teised vennad ja õed müüsid paasapäha õhtul sünaagogide ees suurtes kogustes seda traktaati. Juudikogukond ja sionistlikud ajalehed, mis minust praktiliselt igas numbris rääkisid, põlesid vihast. Omal kombel oli see kõik meile kasuks, sest pealkirja all “Jälle uus vale pastor Wurmbrandilt” kordasid nad meie traktaadi peamisi seisukohti. Sel kombel said ka need juudid, kes meie traktaati ei lugenud, teada selle sisu. Peale teksti esitamist, järgnesid niisugused pilkavad väljendid nagu “petis”, “enese äramüünud lipitseja”, “vastik”, jne. Need sõnad panid meid ka enast vaimulikult kontrollima. Neis oli lisaks sellele Jumala tõsine hoiatus, et me ei astuks libedale teele, kuhu need solvavad sõnad võisid meid juhatada.

Alba ei suutnud taluda mõtet, et tema vanemat venda solvati. Meile sõnagi ütlemata marssis ta ajalehe peatoimetaja juurde ja palus võimalust rääkida mind rünnanud artikli autoriga, kellele ta ütles: “Olen lugenud teie artiklit ja tahaksin teada, mis on *afikomen*-rituaali õige tõlgendus. See ei saa ometi olla selle petise Wurmbrandi poolt antud seletus. Teie artikli põhjal sain asjast nii aru. Nüüd küsiks teie käest, kas võiksite anda mulle õige tõlgenduse? See erineb kindlasti täielikult tolle vastiku Wurmbrandi omast. Kas võiksite mulle seda ütelda? Härra Wurmbrand on enese ära müünud ja see võib ka nii olla, aga mis on rituaali õige tõlgendus?”

Ei tema ega ka keegi teine suutnud näidata, et meie väited olid valed – ei selle ega ka mingi muu asja suhtes. Järele jäid ainult nende solvangud.

Õhtul kinnitas Alba koos teistega üleskutseid majade seintele ja aedadele, milles kutsuti juute pöörduma. Külma del talveõhtutel korjati ära kuulutusi pealkirjadega “Jõulud – juudi rahva pidupäev”. Järgnevas tekstis räägiti, et iga rahvas pühitseb meeleldi oma suurmeeste sünnipäevi ja on nende üle uhke. Ja just jõulude ajal sündis juutidele suurmeestest suurim – Tema, keda kummardavad kõik rahvad. Kõik austavad seda suurimat juuti, ainult juudid ei hooli Temast, keda Piiblis nimetatakse Tema rahva, Iisraeli kirkuseks. Üleskutsed manitsesid juute sellega nõustuma ja koos teiste rahvastega jõuludest rõõmu tundma.

Sattusime nüüd raevuka rünnaku alla. Sionistlik leht kirjutas: “Härra Wurmbrand tahab tuua jõule ja teisi kristlikke traditsioone juutide keskele. Kuna ta on oma ettevõtmistes väga visa, on võimalik, et võib meid ära veenda. Me võime omaks võtta erinevaid kombeid, näiteks *colivian* (kreekakatoliku tava kohaselt matustel pakutatav kook). Esimest *colivian*’i sööme aga alles härra Wurmbrandi matustel.

Sellega ähvardati juba minu elu.

Alba elas meie kõrval ning võttis osa igast võitlusest ja ohust, seistes alati eesliinil.

Üks õnnetu alkohoolik, sügavalt usklik mees, palus mul end sellest haigusest tervendada. Tol ajal ei teadnud ma veel, kuidas alkohoolikud usupalve kaudu abi saavad. Me ei suutnud teda aidata. Alba ei andnud aga alla. Ta läks kõrtsi, kus mees joobnult istus ja

rääkis temaga, kuni ta pöördus ja sai terveks. Pärast seda on mees teisigi usule toonud, kes omakorda on toonud teisi.

Lubage mul siinkohal esitada mõningaid üldisi märkusi.

Inimesed, kellel on palav soov evangeeliumi edasi viia, solvavad juutide tundeid ja põhjustavad sageli vägivaldseid reaktsioone. Sageli on mõeldud selle üle, kas niisugune misjonitöö on õige. Isegi Jeesus hoiatas pööramise eest, öeldes: “Häda teile, kirjatundjad ja variserid, te silmakirjatsejad! Te rändate mered ja mandrid, et pöörata kas või üks oma usku, ja kui see sünnib, siis te teete temast pörgulise, kahevõrra niisuguse, kui te ise olete” (Mt 23:15).

Niisugused arutlused selle poolt või vastu ei takista aga Alba taolistel inimestel olemast need, kes nad oma teatud arenguetaapis on. Lamartine kirjutas:

*Je cantais, mes amis, comme l’homme respire,
comme l’oiseau gémit, comme le vent soupire,
comme l’eau murmure en coulant.*

Laulsin, mu sõbrad, nagu inimene hingab,
nagu lind kaebab, nagu tuul ohkab,
nagu vesi voolates vuliseb.

Paljud Albad selles maailmas räägivad Jeesusest, sest see voolab välja nende olemusest. Mingid vastuväited ei saa panna mind hingamisest loobuma. Mingi vastuväide ei saa sundida neid, kes Jeesust armastavad, hoiduma Temast tunnistamast, täpselt samuti nagu mitte mingi vastuväide ei saa takistada mõningatel inimestel nende tunnistusele vägivaldselt reageerimast, selle asemel et rahulikult käituda.

Inimesed on psühholoogiliselt erinevad. Peale pöördumist muutub väljapoole suunatud inimene misjonäriks, sissepoole suunatud kaldub aga mõtisklustele. Jumala käsk on üks: “Kõike siis, mida te iganes tahate, et inimesed teile teeksid, tehke ka nendele” (Mt 7:12). Soovin kogu südamest, et kui keegi on veendunud selles, et ta teab tõde, mis suudab varjata mind siin ja igavikus, ei jätaks ta kasutamata ühtegi võimalust mulle sellest rääkida. Õppimise kohustust peame normaalseks nähtuseks, samuti kohustuslikku vaktsineeri-

mist; me sunnime oma last tervislikult sööma, kuigi ta seda kõrgelt ei hinda. Miks peaksime pidama siis misjonitööd moraalselt õigustamatuks? Olen tänulik vanale Wölfkele, sest ta näitas mulle teed, ning minu veendumuseks on, et Jumala lapsed peavad samal viisil evangeeliumi kuulutama.

Me ütleme Jeesusele ka sõnu, mida sõjapealik Abner kord Taa-
vetile ütles: “Ma võtan kätte ja lähen ning kogun oma isanda kuninga juurde kogu Iisraeli, et nad teeksid sinuga lepingu ja et sa saaksid valitseda kõige üle, mida su hing himustab” (2Sm 3:21).

Mälestus Albast tuletab veel midagi meelde: me peame hingede suhtes kannatlikud olema. Alba kasvas armus iga päevaga.

3Ms 11:25 ütleb, et kes iganes puudutab ebapuhta looma korjust, peab oma riided pesema ning olema roojane kuni õhtuni. Isegi pärast seda, kui sa oled oma riided pesnud, oled veel mõnda aega ebapuhas. Pääste, mille Jeesus annab, on nagu ravim: inimene peab teatud aega ootama, et selle mõju kogeda. Mõne inimese puhul tuleb oodata kauem kui teise puhul. Seeme, mis langeb heale pinnasele, annab head saaki; kuid me külvame kevadel ja lõikame sügisel. Olgu maa kui hea tahes, vahetult külvamise järel on võimatu saaki korjata. Mõned puud kannavad vilja alles mitmete aastate pärast.

Kasvamise ajal peame olema tänulikud ka väheste viljade eest, mida need hinged kannavad, või tulevaste viljade eest, mis on veel arenemas. Kogu 3Ms 5. peatükk õpetab meile, et kui me ei suuda pakkuda Issandale sel määral kui sooviksim, peame pakkuma selle, mida me antud arenguetapil suudame. Igal tasemel usklikel on samad võimalused Jumala juures soosingut leida.

Alba mitte ainult ei võitnud ära pattu, vaid ajapikku pani ta endale selga ka tähelepanuväärse vooruslikkuse rüü. Temataolised õppisid mõistma jutustust Jeesusest, mida oma jutlustes sageli kasutasin.

On öeldud, et Jeesus saatis teate ühele jüngrile ja ütles, et Ta külastab teda koos oma apostlitega. Sõnumi saanud mees oli väga rõõmus ja ütles oma pojale, kes samuti Lunastajat armastas: “Sean maja külaliste jaoks valmis ja sina korista aed, nii et Issand näeb, et see on puhas ja korras.”

Poeg alustas reipalt tööd. Ta koristas ja kastis aeda. Kui kõik oli

valmis, tuli isa vaatama, kuidas poeg oli tema käsku täitnud. Ta ütles: "Hästi tehtud, armas poeg. Märkan, et oled töötanud suure andumusega. Oled muutnud aia kauniks ja puhtaks, aga Issanda jaoks ei ole see piisavalt puhas. Korista veel veidike."

Poeg pidas seda laituseks ja koristas aia veel kord üle. Seekord võttis ta ära iga närbunud lehe, puhastas iga närtsima hakkava õie ning tegi veel muudki, et kaotada viimastki korratuse jälge.

Isa kontrollis taas poja tööd ja ütles: "Väga hea, nüüd on siin tõesti puhas, kuid ikka veel mitte piisavalt puhas Issandale."

Poeg ei teadnud, mida ta võiks veel teha ja küsis: "Aga kuidas siis aeda Issanda jaoks korrastatakse?"

Isa vastas: "Kui töötad Issandale, ei piisa sellest, kui kõrvaldad aiast kõik ebapuhtuse. Sa pead ka kaunistama selle kõige ilusaga ning sellega, mida seal kuni tänaseni veel kasvanud pole. Mine naabrite juurde ja vaata, kas leiad sealt mõningaid uusi taimi, mida võid aeda istutada. Riputa siia kauneid kangaid ja sütita laternad. Sel viisil teed aia Issandale meelepäraseks."

Just seda kõike Alba tegi. Tema eesõiguseks oli uurida välja minu saatus vanglas, kus mind vale nime all salaja kinni peeti. Ta sai esimesena teatada minu perekonnale, et olin ikka veel elus.

Ma ei kohtunud temaga paljude aastate jooksul. Enne kui mind vanglast vabastati, emigreerus tema Iisraeli. Peale saabumist Läände kohtusin temaga taas. Ta oli ikka sama ustav ja armastav naine.

Mircea Petrescu

Ühel päeval istus Alba bussis. Tema vastas istus mees, kes välimuse järgi otsustades oli ortodoksne juut. Alba põles soovist sellele mehele Jeesusest rääkida.

Me ei jätnud kunagi juhust kasutamata, kus iganes see avanes: bussis, turul, tänaval, jne.

Mõte, et kõik inimesed võivad saada Jeesuse sarnasteks, kuid ei tea seda ja surevad oma pattudes; et inimene on Jumala enda järel tähtsuselt teine olend (inglid on inimest teenivad vaimud), ja et ta

ei ole sellest tõest teadlik, pani meid nutma. Meie palvekoosolekud olid täis valu ja seal valati palju pisaraid.

Ma ei suutnud enam seda valu kanda. Kui ma tänavat mööda käisin, oleks nagu iga kord puss minu rinda tõugatud, kui keegi minušt mööda läks ja minu sees kerkis üles küsimus: “Kas ta on päästetud?” Ühel õel Kristuses (ta on nüüd juba surnud) olid alati pisarad silmis, kui ta nende inimeste igavikusaatusele mõtles, keda ta tänaval kohtas. Palusin Jumalal see valu ära võtta, sest ma ei suutnud seda enam kanda, ja Ta kuulis minu palvet.

Alba ei nutnud. Tema naeratas pidevalt oma võidukat naeratust. See naeratus oli pärit samast allikast kust minu valugi. Ta ütles endale: “Kuna halvad naised tõmbavad mehi ligi oma naeratusega, miks ei kasutaks mina naeratust, et neid hea poole pöörata?”

Kuidas võis ta aga alustada vestlust selle ortodoksse juudiga? Need mehed on vagad ja karsked kodanikud, kellel ei ole kombeks tundmatu naiseiga vestlusse laskuda. Babüloonia Talmudi *Pirkei Abot*'is (Vanemate õpetuses) on kirjutatud: “Ära aja naiseiga juttu.” Rabid ütlevad: “See viitab mehe enda naisele – kui palju enam siis võõrale naisele!” Seetõttu on targad öelnud: “Alati kui mees naiseiga räägib, on see talle õnnetuseks.”

Seetõttu otsustas Alba pungil täis bussis laulu laulda. Tema sooviks oli, et laulu sõnum tungiks otse juudi südamesse.

Tema hämmastuseks küsis mees: “Mis laul see on?” Alba vastas mehe küsimusele ja rääkis talle Lunastajast, kes oli andnud oma elu ristil. Mees kuulas Albat keskendunult ja avaldas lõpuks soovi meie usust rohkem teada saada. Alba palus juudil endaga kaasa tulla ja tõi ta minu juurde.

Kui juut ennast esitles, oletasin, et ta kannab juudi nime, kuid selle asemel kuulsin vana rumeenia nime. Ja lugu, mille ta rääkis, oli väga ebatavaline.

Vaatamata tema ilmsele juudi väljanägemisele, ei olnud ta juut vaid rumeenlane, kes oli pöördunud judaismi ning võtnud omaks juudi kombesid ja riietumisviisi. See mees, kes oli andekas maalikunstnik, rääkis mulle, kuidas kõik oli toimunud. Kui ta oli veel väike poiss, oli ta nõrдинud nähes, kuidas kristlastest lapsed juudi lapsi peksid. Ta kaitses juute ja seetõttu hakati ka teda ennast taga kiusama.

Kui puhkes sõda, märkas ta, et tegemist ei olnud ainult isamaa kaitsmisega, vaid tehti ka kurja ja rüvetati pühadust süütute juutide tapmisega – neid tapeti sadade tuhandete kaupa koos naiste ja lastega. Seetõttu põgenes ta rindele ja asetas seega oma elu ohtu. Ta tahtis pigem surra kui saada mõrvariks. Ta armastas selle julma ja mõttetut tagakiusu ohvreid ja küsis endalt: “Kui Jeesus oleks nüüd Rumeenias, kelle poolele Ta asetuks: kas juutide või neid tapvate kristlaste poolele?” Sellele küsimusele oli ainult üks vastus: ohvrite poolele.

Variserid, kes Jeesust järjekindlalt vihkasid, mäletasid elavalt Tema palavat armastust Iisraeli vastu ja seda, kuidas Ta kord ütles: “Pääste tuleb juutidelt” (Jh 4:22). See tuleb selgelt esile väljamõeldud ja vastikus, kuid eriti tähendusrikkas Talmudi jutustuses. Talmud on juutide püha kirjutis.

Gittim’ist võime lugeda Onkelos bar Kalinikosest, keiser Tituse lapselapsest. Seesama Titus hävitas Jeruusalema. See nooruk tahtis minna üle juudiuskku, kuid enne seda kutsus ta enda juurde Tituse vaimu ja küsis temalt: “Missugust rahvast peetakse teises maailmas kõige kõrgemaks?”

“Iisraeli,” vastas Titus.

“Kas ma liitun nendega?”

Titus vastas, et Iisraelil on liiga palju käske ja määrusi, mida ei ole võimalik täita. “On parem, kui sa neid taga kiusad, siis saad sa suureks. Sest Nutulauludes on kirjutatud, et tema (Iisraeli) lapsed on vangi viidud vaenlaste poolt (NI 1:5)”.

Seejärel küsiti Tituselt, mis oli tema karistus. Ta vastas, et oli ise karistuse enda peale kutsunud: iga päev koguneb tema tuhk kokku, teda äratatakse ellu, tema üle mõistetakse kohut ja tema tuhk heidetakse kõigi seitsme mere peale.

Seejärel kutsus Onkelos enese juurde valeprohvet Bileami ja küsis temalt: “Missugust rahvast hinnatakse teises maailmas kõige rohkem?”

“Iisraeli,” vastas Bileam.

“Kas liitun nendega?”

Bileam vastas: “Sa ei pea lõpmatuseeni otsima nende rikkust ja edu.”

Seejärel küsis Onkelos, mis oli tema karistus ja Bileam vastas, et

tema peale kallatakse tulist solki. (Kuna Bileamil ei õnnestunud täita Moabi kuninga Baalaki käsku Iisrael ära needa, andis ta nõu midjanlastele, kes olid moabiitide naabrid, saata oma tütreid iisraellaste laagrisse, et nad juhataksid iisraellased pattu tegema ja tooksid sellega Issanda viha nende peale. Seepärast niisugune karistus.)

Siis kutsus Onkelos enese juurde Jeesuse vaimu (see nimi esineb ainult Talmudi vanemates versioonides, mida inkvisitsioon ei ole tsenseerinud. Tsenseeritud köited on asendanud Jeesuse nime väljendiga *Poshe Israel*, Iisraeli patune) ja küsis temalt: “Missugust rahvast hinnatakse kõige kõrgemalt teises maailmas?”

Jeesus vastas: “Sa pead töötama Iisraeli kasuks, mitte selle hävitamiseks. Iisraeli hävitamine on sama kui Jumala silmade valguse hävitamine.”

Isegi Jeesuse kõige vihasemad vaenlased kordasid seda, salgamata tõsiasja, et Jeesus armastas Iisraeli.

Petrescu armastas Jeesust ja seetõttu oli loomulik, et ta asetus juutide kõrvale ja seisis vastu antisemiitlikele kristlastele.

Ainult niisugune inimhing, kes ei võta vastu Jumala armu, ei suuda elada kuldse reegli järele, vaid langeb äärmustesse. Petrescul oli õigus, kui ta astus vastu valele kristlusele – kristlusele, mis on täis viha. Kuid seda eitades, peame mõistma ka koguduse suure nõrkuse saladust, kellega Jeesus on töötanud olla kuni ajastu lõpuni.

Matteuse evangeeliumis kohe peale paljude haigete ja kurjast vaimust vaevatute tervendamise kirjeldust räägitakse, et sel viisil Jeesus on ise “võtnud ära meie haigused ja kandnud meie tõved” (Mt 8:17).

Kui Jeesus sai inimeseks, alistas Ta enese kõigile elus ettetulevatele olukordadele. Ta suutis sõna kaudu oma meelevalda demonstreerida, kuid ka teised suutsid Temaile mõju avaldada. Ta tervendas tuhandeid nende pattudest ning hävitas viha, mis kulutas tuhandeid teisi. Kuid see patt ja viha, mille Ta teiste pealt ära võttis, langes Tema enese peale. Kõik need nõrkused, mis inimesed kogudusse on kaasa toonud, kõik need patud, mida kristlased on 2000 aasta jooksul teinud, on saanud Tema nõrkuseks, Tema jõuetuseks. Kui Ta keelduks nõrku vastu võtmast, tähendaks see armastuse puudumist. Nende vastuvõtmine tähendaks

dab seda, et Ta võttis enda kanda nende nõrkused ja nende pattude häbi. Tegelikult tähendab see seda, et Ta lubas kristlaste kuritegudel enese peale langeda.

3Ms 18:27 sisaldab väljendit “kõiki neid jäledusi”. Sõnale “neid” vastab sõna *eleh*. Tegelikult esineb tekstis aga midagi niisugust, mida ükski tõlkija ei ole julgenud välja ütelda: *toevot ha-El*, mis on kohutav ütlus – “Jumala koledused”. Kõige tõsisem asi Jumalat kummardava inimese poolt tehtud häbitegudes on, et need kirjutatakse Püha Vaimu arvele ning on inimeste silmis Jumala häbiteod. Ja kas polegi nii, et inimesed mõistavad Jumala ebaõiglaselt hukka nende ebaõigluste eest, mida teevad need, kes kannavad Tema teenija nime?

Ladina vanasõna ütleb: *Qui bene distinguet, bene docet* (See, kes suudab asju hästi eristada, õpetab hästi).

Patud ainult projitseeritakse tagasi Jeesuse peale – need seostatakse Tema nimega. Ta kannab neid, kuid ise on Ta veatu. Keegi ei tohiks lükata eemale Kristust kristlaste poolt tehtud kuritegude tõttu.

Selles mõttes põhjustasid juudid hämmeldust meie kunstnikust sõbra tundlikus südames. Kabalistlik rabi haaras ta oma võrku ja mõjutas teda nii, et ta hülgas oma ristiusu ning pöördus kristlusest judaismi.

Võitlus oli raske, sest meil oli tegemist idealistiga ning isikuga, kelle moraal oli kõrge. Alati on raske pöörata korralikku inimest. Samm-sammult esitasin talle sünagoogi palved ja küsisin, kas ta oli nendega nõus, sest teda oldi kergeusklikuna sunnitud neid välja ütlema, kuigi ta ei olnud mõistnud, et sünagoogiga liitudes oli ta end Jeesusest täielikult lahutanud. Jeesus oli aga õpetanud talle headust ja armastust.

Juudid ütlevad igal hommikul: “Ole õnnistatud, Jehoova, maailma Kuningas, sellepärast et Sa ei ole teinud minust *goj*’d (paganat), orja ja naist.” Küsisin temalt: “Kas oled nõus selle uskumusega, et oled oma loomult vähemväärtuslik – igast juudist madalam ainult sel põhjusel, et oled sündinud rumeenlaseks? Mis see muud on, kui eelarvamus rahvuse suhtes? Paasapäeva ajal palvetavad juudid: *Shfoh hamotha al hagoim asher lo iediuha* (Vala oma viha nende inimeste peale, kes Sind ei tunne!) Kas suudad niisuguse palvega ühineda? Kas Jeesuse nõuanne apostlitele pole parem, kui

Ta käsib neil minna kõigi rahvaste juurde ja kuulutada evangeeliumi ning sel viisil õpetada neid, kuidas Jumala viha eest põgeneda ja alustada uut elu armastuses?”

Näitasin talle ka vastuolusid juutide palveraamatus. Lepituspäeval tuli selle järgi paluda palveid, mis oli sinna lisanud juut, kes salaja uskus Jeesusesse. Nad paluvad Jumalat, et need palved vastu võetaks *al-iad Jeshu Metatron* (trooni ees seisva Jeesuse kaudu – Metatron on Messia kabalistlik nimi).

Samal päeval saadetakse Jumala poole ka teine palve, mida ei ole veel tõlgitud ühtegi teise keelde, milles heebrea palveraamatut on välja antud. See palve algab sõnadega: *Az milifnei beresit*. Rabi-del on hea põhjus jätta see palve tõlkimata, sest see tähendab: “Messias, meie õigus, on meid maha jätnud. Oleme lõõdud ega ole kedagi, kes tooks meile õigust. Ta tapeti ja ta torgati läbi meie pattude pärast. Tema haavade kaudu on meile tervis tulnud. Uue loodu võidu aeg on käes. Ta tõusis kõrgele oma vankris. Ta kiirgab meile Seiri maalt, et kuulda meid teist korda Liibanoni mägedelt.”

On täiesti selge, et Tema, keda on läbi torgatud meie pattude pärast, et saaksime andestuse, ei saa olla keegi muu kui Jeesus. Sünagoog laulab Tema auks laule, kuigi ta Tema eemale lükkab. Samal viisil laulavad mõned preestrid hukatusest oma liturgias, kuid satuvad raevu, kui keegi neile hukatusest räägib.

Tasahilju koitis valgus Petrescu südames. Ta märkas, et Moosese usk oli kindlasti vale, sest selles sõltus inimese päästmine tema enda pingutustest. Niisugusel usul puudub alandlikkus – nii patt kui ka päästmine ei lähtu meist. Selle järgi on inimeste saatused määratud kaua aega tagasi ja meist kaugel. Igavene elu on Jumala and, nii nagu patt tuleb saatanalt ega ole vaba tahte tegu.

Ühel jõululaupäeval, kui küünlad olid süüdatud, ütles Petrescu rahulikult: Täna on Jeesus ka minu sees sündinud.”

Petrescu oli ainulaadne isik: ta oli puhas rumeenlane ja samal ajal kristlasest juut, sest ta oli saanud kristlaseks judaismist pöördudes. Hiljem sai ta meie koguduse vanemate nõukogu juhiks. Ta on ikka veel kindel vend ja ustav sõber. Ta on abiellus juudikristlasest naisega.

Olin kord valmistamas ette jutlust ühes pargis. Lugesin oma Piiblit ja minu kõrval istuv tütarlaps luges oma raamatut. Üritasin vaada-

ta, mis see oli. See oli ühe Rumeenia kirjaniku romaan. Ütlesin tütarlapsele: “Olen lugenud sinu raamatut, aga kas minu raamat on sulle tuttav?” Nii algas vestlus, mis lõppes noore neiu pöördumisega. Sellele järgnes tema ema pöördumine. Ristisin tema ema ühe ägeda pommirünnaku ajal. Tütarlaps on nüüd abielus Petrescuga ja nende elu on väga õnnelik.

Püha Moishe

Ülistagu teised suuri intellektuaale, mina tahan ülistada hullu, kelle Jumal on valinud selleks, et targad häbisse saata.

Meie vend Moishe pidas matustel surnukirstu kandja ametit. Ta oli kergelt vaimuhaige, kuid ei olnud teistele ohtlik. Koosolekutel nuttis ta ohtralt ja põhjustas üsna suurt segadust, kui jutlustaja kõneles meie Lunastaja kannatustest. Kui aga räägiti Tema võidust, siis naeris ta kõva häälega.

Koguduse teised usklikud pidasid Moishe'd häirivaks faktoriks. Üks neist lubas Moishe'le, kes oli väga vaene, et kui ta jumalateenistuste ajal vakka on, võib ta igal pühapäeval tulla tema juurde koju sööma praadi, torti ja puuvilju.

Ühel pühapäeval püsis Moishe terve teenistuse suhteliselt rahu-likuna, kuid järgmisel nädalal, kui jutlustaja kõneles ülestõusmisest, kargas Moishe keset jutlust üles ja karjus: “Olgu praad või mitte, aga halleluuja!”

1939. a. tulistas üks antisemiit oma relvast pearabi Niemerover'i suunas. Tulistamise objekt ei saanud kuulist haavata – see läks läbi tema mantli – kuid ärritus mõjus talle halvasti ja ta määrati voodisse. Paljud juudid tulid talle õnneliku pääsemise puhul õnne soovima. Nende hulgas oli ka Moishe. Ta ütles rabile: “Kas te ei näe, teie kõrgus, et Jumal ei taha patuse surma, vaid soovib, et ta pöörduks ja saaks päästetud?”

Kord tuli ta meile lõunale. Kui olime just alustamas, ütles ta mu naisele: “Õde, kas te võtaksite noa ära. Ma tean, et ma olen hull ja

olen lubanud Jumalale mitte iialgi nuga puudutada, et ma ettevääramatuses kellelegi viga ei teeks. Pealegi sõid ka Aadam ja Eeva ilma noata.”

Mõtlesin, et nii mõnelgi targal mehel on sellest hullust palju õpida. 1940. a. jaanuaris oli Bukarestis rahvaülestõus, mida juhtis “Peangel Miikaeli leegioni” nime kandev fašistlik organisatsioon. Paljud juudid tapeti, mõned neist nüliti ja riputati tapamajades konkude otsa, mille juurde pandi kiri: *kosher*-liha.

Moishe juhtus istuma ühes odavas teemajas, kui rühm fašiste sisse tormas. Nende juht hüüdis: “Kõik räpased juudid, kasige välja!” Juudid läksid välja, kus nad laaditi veoautodele ja viidi metsa mahalaskmisele. Moishe, keda oli välimuselt kerge juudiks pidada, jäi rahulikult teed rüübates istuma. Rohelise särgiga juht hüüdis temale: “Sina, räpane juut, kas sa ei kuulnud, mis ma ütlesin! Käskisin sul välja kasida!” Moishe vastas rahulikult: “Armas vend, räpased juudid on need, kes käituvad nii nagu Juudas – nad müüsid Jeesuse. Mina olen iisraellane, kes meie Lunastajat armastab.”

“Suu kinni ja välja!” Moishe läks välja. Kõlas käsk: “Autosse, sa räpane juut!” Moishe kordas seda, mida oli juba varem öelnud: “Räpased juudid on need, kes käituvad nagu Juudas – nad müüsid Jeesuse. Mina olen iisraellane, kes Teda armastab.” Üks juhtidest hüüdis: “Jätke ta rahule. Näete ju, et ta on jutlustaja.” Ja nad jätsid ta rahule.

Aga Moishe, selle asemel et oleks ära läinud, ütles mehele: “Näen, et oled hea ja armuline. Jumal tasub sulle selle eest. Ära jää aga poolele teele seisma; lase ka teistel autos olevatel juutidel koju minna.” Hullu käsutuses on sageli tohutusuur mõjutamisand. Ma usun, et Moishe’l oli see vägi, kuid see oli pärit teisest allikast. Igal juhul käskis rohesärklane ka teistel juutidel auto pealt maha ronida ja lubas neil koju minna.

Nüüd oli aga Moishe hirmust segane. Ta läks koju ja oli peidus, nii kaua kui tagakius lõppes.

Juudid, keda Moishe oli päästnud, rääkisid tema lugu kõigile inimestele. Ja kuna ta kadus, siis peeti teda surnuks ning hakati kutsuma pühaks Moishe’ks.

Hiljem suri ta traagiliselt koonduslaagris kollatõppe.

Kristlikku misjonit on sageli kritiseeritud materiaalse abi jagamise eest vaestele juutidele ja sel viisil hingede ostmise eest. See on raske probleem.

Paljud juudid elasid vaesuses ja meie töö oli eriliselt suunatud nende puudust kannatavate inimeste aitamisele. Kuidas oleksime võinud hoiduda neid materiaalselt aitamast? Kuidas oleksime võinud mitte aidata juudi põgenikel Hitleri Saksamaalt lahkuda? On kirjutatud, et Jeesusel oli rahvahulga suhtes kaastunne. See kaastunne on omane ka Tema järgijatele. Jeesus tundis kaasa meestele ja naistele, kui nad olid näljas, ja mitte ainult sellepärast, et nad ei olnud päästetud. Ta hoolitses nende toitmise eest. Kui meie aitame inimesi ja kuulutame neile samal ajal evangeeliumi, siis vaatlejad panevad need kaks asja kokku. Jeesus koges sama probleemi. Ta kuulutas uut õpetust, kuid samal ajal pakkus Ta leiba vaestele ja näljastele. Selle tagajärjeks oli, et paljud tulid Tema juurde ainult leiba ja kala saama, mida Ta neile ka andis.

Aabrahami kohta on olemas väga vana juudi jutustus. Ühel päeval kutsus ta kerjuse oma telki. Aabraham tahtis kerjusele külalislahkust osutada ja valmistas talle süüa. Kui ta aga armust rääkis, hakkas kerjus Jumalat needma ja ütles, et ei võinud Tema nime kuulda. Vaga Aabraham ajas kerjuse telgist välja, sest ta ei suutnud taluda, et keegi kirub tema taevast sõpra tema enda telgis. Jumal aga ilmus temale ja ütles: "See mees on mind neednud ja solvanud 50 aastat, kuid siiski ma annan talle süüa igal päeval. Kas sina ei või tema vastu isegi ühte päeva külalislahke olla? Oleksid võinud vähemalt niikaua oodata, kuni ta oleks söönud, enne kui ta välja ajasid."

Kui peame toitma neid, kes Jumalat neavad, siis kui palju rohkem neid, kes teesklevad Tema teenimist! Lisaks sellele on eriti raske teha vahet, kas inimene teeskleb või on ta tõeliselt usklik.

Jeesuse väga tuntud tähendamissõnas tuli kadunud poeg isa juurde tagasi materiaalsel kaalutlustel, kuid ta võeti väga suure armastusega vastu.

Tõde on nõrk. See ei ole kunagi võitnud, kui tal ei ole olnud pakkuda materiaalselt kasu, kui ta ei ole olnud riietatud kaunisse vormi või kui ta ei ole suutnud mõjutada tundeid.

Vana Siimeon ütles Jeesuse kohta: “Vaata, see laps on seatud languseks ja tõusuks paljudele Iisraelis ...” (Lk 2:34) – niisiis mitte ainult tõusuks, vaid ka languseks.

Mõned juudid, kelle suhtes osutati kristlikku halastust materiaalse abi näol, tõusid selle tagajärjel üllatavatesse kõrgustesse usus. Üks neist oli Bertha.

Bertha kohta võib keegi ütelda sama, nagu lausus Disraeli, kui teda noomiti raha pärast abiellumise eest: “On tõsi, et abielludes teadsin oma naisest nii vähe, et ilma tema rahadeta ei oleks ma teda võtnud. Nüüd aga, kui ma teda nii hästi tunnen, sooviksin temaga abielluda ka siis, kui ta puruvaene oleks.”

Teisest küljest on mõned juudid materiaalse abi tõttu sügavale pattu langenud. See on põhjustanud nende südames niisuguse korruptsiooni, millest nad ei ole kunagi välja tulnud.

Üks skulptor, keda võimsalt liigutasid jutustused esimestest kristlikest märtritest, oli otsustanud luua teoseid, mis muudaksid surematuteks need kristlased, kes olid areenile kiskjate ette aetud. Ta voolis noore mehe ja naise – mees hoidis käes risti – ja hakkas siis lõvi kallal tööd tegema, kes pidi valmistuma hüppeks mehe ja naise kallale.

Ühel päeval kutsus ta ateljeesse oma sõpru ja näitas neile seda poolikut tööd. Lõvi oli siis veel vormitu savimass.

Üks sõber ütles: “Sa oled vaene mees. Kuidas sa selle teose müüdad saad? Paljud kunstnikud teevad taolisi skulptuure ja ükski juut ei osta kunstiteost, kus on rist. Kõrvalda see ja tee selle asemele võti. Võti on mitmes usundis püha sümbol. See võib meenutada püha Peetruse võtit, aga see on ka spiritualistide ja okultistide sümbol. Nii on sul kergem oma tööle ostja leida. Ja skulptor vahetas risti võtme vastu.

Mõne aja pärast astus rikas ameeriklane tema ateljeesse sisse ja hüüatas: “Milline suurepärane teos! See sümboliseerib säästlikkust. Väike savikamakas võiks kujutada rahalaegast ja võtmega noormeest õpetab inimesi olema raha kasutamisel säästlikud. Maksan selle eest sulle tuhat dollarit.”

Sel viisil muutus skulptuur, mille esialgseks eesmärgiks oli ülistada märterlust, ülistuslauluks rahale.

Paljusid hingesid on alguses inspireerinud Jeesuse armastus, aga

kuna nad on olnud vaesed ja saanud materiaalselt abi, siis on Issanda kaju tasahilju haihtunud. Tegelikult huvitab neid abi suurus ja see, kust nad seda saada võiksid; eelkõige on nad aga mures, kas keegi on saanud neist rohkem.

Õnneks sünnib niisugune asi vaid vähestega.

Bertha tunnistas avameelselt, et esialgu tuli ta meie juurde kuuldiste põhjal, et me aitasime vaeseid juute. Aga pärast seda, kui ta hakkas kogu südamest Jeesusesse uskuma, ei palunud ta meilt enam iialgi abi, kuigi oli väga vaene.

Ta abiellus Saksamaa kodanikuga, kes oli pooleldi juut. Mees ei olnud pöördunud. Neil oli kolm poega. 1943. a. andis Saksamaa saatkond Rumeenias käsu, et kõik Saksamaa kodanikud pidid tagasi kodumaale minema. Bertha jäi Rumeeniasse. Mees ja nende kolm poega, kes tolle aja rassistliku mõtteviisi kohaselt kuulutati traagiliselt kolmveerandi osas juutideks, lahkusid Saksamaale.

Nende sinna jõudes paljastas üks reetur, et mees oli pooleldi juut ja lisaks sellele abielus juudi naisega. Selle põhjal voolas nende laste soontes suuremalt jaolt juudi veri; ainult väikest osa võis pidada aaria vereks.

Gestaapo vahistas nad kõik ning nende kohal hõljus surmalaagrisse sattumise oht. Oma hinge päästmiseks valetas mees, et tema naine oli rumeenlanna. Saksa politsei andis talle võimaluse kirjutada koju ja paluda kohalikele võimudelt lisadokumente, mis oleksid näidanud tema naise aaria päritolu. Kui seda oleks õnnestunud tunnistada, oleksid lapsed olnud kolmveerandi osas aarialased ja oleksid pääsenud.

Tol ajal sai Rumeenias kõike raha eest osta. Bertha vanemad hankisid paberid, mis tunnistasid ta aarialaseks – Hitlerist endast rohkem aaria tõugu olevaks, kes kuulujuttude järgi oli mingil määral segavereline.

Olin Bertha kodus, kui tema sugulased tõid need võltsitud paberid, mille eesmärgiks oli päästa Bertha abikaasa ja nende kolm last Auschwitzis gaasikambritest. Olin tunnistajaks sündmusele, mida ma iialgi ei unusta. Bertha rebis valepaberid tükkideks ja ütles: “Abraham oli valmis oma last Jumalale ohverdama. Mina ohverdan kolm last ja abikaasa ega kavatse valetada!”

Pärast seda ei kuulnud ta oma mehest ega lastest enam midagi.

Bertha ei saa iialgi teada oma teo suurust. Ta on alandlik õde. Vennad ei tea tema ohvrist, kuna ta ei ole kellelegi sõnakestki paotanud. Lisaks sellele ütles ta vendadega juhtumi üle arutledes, kui keegi teine oli tagakiusust pääsemiseks valepaberid hankinud: “Ärgem mõistkem teda hukka! Iga inimene peab oma südametunnistust järgima.”

Kas Bertha tegu oli õige või vale? Ta ei mõista kedagi hukka ja seetõttu on ta tõstetud inimlikust kohtust kõrgemale. See tõstatab küsimuse: kas me peame alati tões püsima?

Neljandast sajandist pärit kristlikud kirjutised räägivad esimese põlvkonna munkade elust ja mõtetest. Need mungad elasid Thebaidi kõrbes, kuhu olid põgenenud algava korrupsiooni eest kirikus, kui kristlus oli muutunud üldiselt tunnustatud usundiks. Raamat räägib, kuidas isa Agathon küsis kord isa Alonielt: “Kuidas suudan oma keelt valest hoida?”

Vastus kõlas: “Kui sa ei valeta, siis teed palju pattu.”

Sellele järgnes uus küsimus: “Kuidas on see võimalik?”

Ja vastus oli: “Vaata, kaks meest on sinu silmade ees toime pannud mõrva, ja üks neist on sinu kambrisse peitu pugenud. Siis saabub kohtunik, kes teda taga otsib ja küsib sinult: “Kas see mõrv toimus sinu nähes?” Kui sa ei valeta, mõistad teise mehe surma. On parem, kui jäta ta Jumala kohtu alla, sest Tema teab kõike.”

Luther ütleb, et kui valetad selleks, et kedagi teist kaitsta, või naljatades, siis ei saa seda valeks pidada. Ma ise arvan, et vale ja ebatõde mõistete vahel on segadust. Faust, Othello ja Parsifal ei ole tõde, kuid nad ei ole ka vale – nad on kunst. Muinasjutud, mida me lastele jutustame või naljad, mida täiskasvanute lõbustuseks räägime, ei ole valed. Nad kuuluvad mingisse teise kategooriasse, kujutluste ja mängu maailma. Kas on valetamine see, kui räägime midagi, mis ei ole tõsi eesmärgiga päästa kellegi hing või mõne süütu inimese au või vara, keda ajab taga tõde ja puhtust ründav röövel? Kas peaksime andma niisuguse koleda nime tegevusele, mis lähtub armastusest?

Vale on tõe moonutamine, mida räägin oma ligimese kahjustamiseks. “Armasta ja tee, mida soovid,” ütleb Augustinus. Kas hea on parem kui tõde ja kas ebatõde, mis päästab elu, on parem kui tõde, mis selle hävitab? Diktaatorlikes, antikristlikes riikides on see kristlastele igapäevaseks akuutseks probleemiks.

Aga Aabraham ja Iisaki ohverdamine? Siin on meil tegemist niisuguse dimensiooniga, kus meie praktiline arutlusvõime on muutunud jõuetuks.

Kas tõde oleks selgunud neist rohketest elu labürintidest, kui ei oleks olnud Bertha taolisi tundmatuid sangareid, kes on tõe nimel kõik ohverdanud, mida nad on kalliks pidanud?

Tunnistaja meie perekonnas

Minu abikaasa põlvneb ortodokssete juutide perekonnast. Peale pöördumist ei suutnud ta öösiti magada, sest muretses sellepärast, mida ta vanemad – hardad juudid - mõtleavad. Sõitsime Cernauti, et nendega rääkida. Saabusime kohale reede õhtul, just siis kui juutide sabbat oli algamas.

Laud oli kaetud rituaalseks pidusöögiks, küünlad olid süüdatud. Kolm naise nooremat õde ja väike vend, kes oli kõigest 8-aastane, vaatasid meid austavalt. Vanemate heameel oli ilmne – olin siiski nende vanima tütre abikaasa.

Minu äi tõusis püsti ja ütles *kidush*'i, veini õnnistuse. Tema hämmastus oli suur, kui ta märkas mind, kelle teadis olevat ateisti, ühinemas vana palvelauluga, mis põhineb 1Ms 2:1-3: “Nõnda on taevas ja maa ning kõik nende väed valmis saanud. Ja Jumal oli lõpetanud seitsmendaks päevaks oma töö, mis ta tegi, ja hingas seitsmendal päeval kõigest oma tegudest, mis ta oli teinud. Ja Jumal õnnistas seitsmendat päeva ja pühitses seda, sest ta oli siis hinganud kõigest oma tegudest, mis Jumal luues oli teinud. Õnnistatud ole Sa, maailma Kuningas, kes oled loonud viinapuu viljad.”

Seejärel õnnistati leiba ja söömaaeg algas. Kui see oli läbi ja seinal mänglesid veel vaid küünalde varjud, hakkasin rääkima: “On kirjutatud, et Jumal lõpetas oma töö seitsmendal päeval ja edasi on kirjutatud, et Jumal puhkas seitsmendal päeval. Mis oli ebatüüpiline selles kõiges, mida Ta nende kuue päeva jooksul oli loonud? Mille teostas Jumal seitsmendal päeval? Kuidas sai Ta seda teostada, kuigi Ta puhkas?”

See, mille Ta kuue päevaga lõi, ei olnud ammendav. Inimene vajas veel ühte asja – rahu. Selle lõi Jumal seitsmendal päeval ning täitis maailma oma rahuga.

Moosese käsuõpetust võib võrrelda nende kuue esimese loomis-päevaga. See sisaldab 613 käsku, mis ei anna meile rahu, vaid vae-vavad meie südametunnistust. Me rikume pidevalt käsuõpetust. Kes võib väita, et on pidanud vähemalt kahte käsku: armasta Issandat, oma Jumalat, kõigest oma hingest ja jõust ning ligimest nagu iseen-nast? Käsuõpetust ei ole võimalik täita. See on ainult peegel, mil-lest näeme oma patust ja seda, kui võimatu on meil, inimestel, elada lahus Jumalast – sellest Jumalast, kelle käsud on õiglased ja pühad ning on muutunud koormaks, mida me patustena ei jaksa kanda.

Vanasti ei saanud juudid päästetud käsuõpetuse pidamise kaudu - kõik Piibli suurmehed kirjeldavad, kuidas nad ka ise seda sageli rikkusid – vaid lepitusohvri kaudu, mis toodi templis. Ilma vereva-lamiseta ei olnud pattude andestust. Patt kanti käte pealepanemise kaudu üle veatule loomale, kes sümboolselt esindas ohvrit, mida tulevane Messias pidi tooma surses inimeste pattude eest. Looma tappes rahustasid juudid oma südametunnistust – see toodi ohvriks nende käsuõpetuse rikkumise eest. Nüüd ei ole meil aga templit ega ohvrit. Kuidas me võime siis päästetud saada?

Äi vastas: “Rabid on meile õpetanud, et kui me igal päeval ütleme kõva häälega välja lõigu Moosese käsuõpetuse ohvrit käsitlevast osast, on see Jumala jaoks sama, kui oleksime tegeliku ohvri toonud.”

“Tean seda,” vastasin. “Ühel päeval astus kristlane ortodoksse juudi ärisse ja hakkas talle samast asjast rääkima, millest me just vestlesime – ohvrist. Ta sai sama vastuse, nagu sina mulle praegu andsid. See mees ei jätkanud vaidlemist, vaid ütles: “Igaüks peab oma veendumustest kinni hoidma. Ma ei ole tulnud siia usust rää-kima vaid äri tegema.” Ta soovis osta kolm särki, kuus paari sokke, tosina taskurätikuid, ja muid asju. Lõpuks palus ta kaupmehel arve kirjutada, kus kõik artiklid oleksid eraldi üles loetud. Kaupmees, kellel oli hea meel, et oli saanud nii palju asju ära müüa, kirjutas arve ja pakkis ostud ära. Kristlane luges arve kõva häälega ette, haaras paki kaenlasse ja läks kauplusest välja. Kaupmees hüüdis talle järele: “Te unustasite maksta!”

Klient vastas: “Aga ma lugesin teile ju arve ette?”

“Jah, aga te ei maksnud.”

Selle peale vastas klient: “Kas arve lugemine ei olegi siis sama kui selle maksmine?”

Võime seega öelda, et kaupmees ei olnudki rahul samasuguse käitumisega, mida ta oma usuelus praktiseeris. Ohver tuleb tuua. Selle lugemisest ei piisa.”

Vestlesin oma äiaga messiaanlikest prohveteringutest, mis olid täitunud Jeesuses. Teod räägivad aga paremat keelt kui piiblisalmid. Juudid on Jumala valitud rahvas. Neid on valitud selleks, et tuua maailma Jumala valgus. Miljonid inimesed, kes vanasti Zeusi, Jupiteri, Wotani või muid ebajumalaid teenisid, kummardavad tänapäeval tõelist Jumalat ja peavad meie suurte prohvetite raamatuid pühadeks kirjutisteks. Kes on tõstnud rahvad nende polüteismist ja pööranud nad teenima ainukest, õiglast ja head Jumalat - Iisraeli Jumalat, kes nõuab moraalset elu? Jeesus! Tema kaudu täitus messiaanlik kutsumus, mis oli usaldatud meie rahvale. Jeesuse kannatuste, ristilöömise ja Tema kolmandal päeval toimunud ülestõusmise kaudu, Tema Jumalat teeniva elu ja surma kaudu, selle kaudu, et Ta andis end valude meheks, nagu Jesaja ennustas, saavutas Ta selle, et inimkond andis oma südame meie Jumalale ja lubas Lunastajasse uskujatel, kes suri ja tõusis üles surnuist, nimetasid nad teda siis Adoniseks, Osiriseks, Dionysoseks või Herakleseks, saada teadlikuks asjaolust, et nende igivanadele müütidele oli tulnud lõpp.

Jeesus on juutide Kuningas ja Iisraeli Messias.

Rääkisin lastele ka palju muid lugusid ja nad kuulasid meid sügavas austuses. Äi muutus mõtlikuks. Tol õhtul põlvis minu ämm koos meiega palvele.

Lapsed hakkasid regulaarselt kristlikest koosolekutest osa võtma ega läinud kaua, kui nad juba usklikeks said. Vanake häbenes seda, et teda koosolekutel nähti. Kui aga mineku aeg kätte jõudis, hüüdis ta kõva häälega üle kogu maja: “Kiirustage! Kiirustage! Kõik teised on õigel ajal kohal, ainult minu tütreid jäävad hiljaks!”

Minu väike naisevend, kes oli õppinud mõjuka rabi juures, seisis visalt vastu. Olen sageli pidanud imetlema seda mõtete ja tegude sõltumatust, mida juudi lapsed väikestena üles näitavad. Nad on

elavad näited Blaise Pascal'i ütlusest: "Inimene sünnib algupärasena, kuid sureb koopiana."

Antisemiitide pöördumine

Natside valitsuse ajal leidsid mitmed innukad antisemiidid Kristuse juudikristlaste keskel.

Üks antisemiit oli kirikusse tulles võtnud osa juutide peksmisest. Isik, kes oli ta koosolekule kutsunud, ei olnud öelnud, et jutluse peab juut. Samal pühapäeval mees pöördus ega ole pärast seda enam kunagi juuti lõõnud.

Kord tõi üks rumeenia õde meie koosolekule antisemiidi, siis kui kõnelesin Jeesuse sõnumi põhjal Mt 15:24: "Mind ei ole läkitatud muude kui Iisraeli soo kadunud lammaste juurde." Jutluse eesmärgiks oli juudid pöördumisele kutsuda ja seepärast kasutasin piiblitekste, mis näitasid, et evangeelium oli eelkõige mõeldud juutidele: "Ärge minge paganate teele ja ärge astuge samaarlaste linna, pigem minge Iisraeli soo kadunud lammaste juurde!" (Mt 10:5-6); "Ja tema nimel peab kuulutatama meeleeparandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemast" (Lk 24:47); "Sest ma ei häbene evangeeliumi, see on ju Jumala vägi päästeks igäihele, kes usub, juudile esmalt ja siis kreeklasele" (Rm 1:16).

Peale koosoleku lõppu tuli see õde minu juurde ja noomis mind tõsiselt: "Tead küll, et me toome aegajalt mittejuute koosolekule, kes sind üldiselt vihkavad. Miks sa niimoodi kuulutasid? Rumeenlased solvuvad sinu jutluste peale, mis on liiga juudimeelsed."

Meie antisemiidist sõber koges koduteel enda sees võitlust: "Kuulsid küll, mida Piibel ütleb: kõigepealt juudid ja alles siis kõik teised rahvad? Kus on aga räägitud vihast juutide vastu? Mitte kusagil." Ta loobus oma antisemitismist, samuti ka teistest pattudest ning pöördus. Temast sai innukas "inimeste püüdja" ning juutide ja heebrealastest kristlaste tõeline sõber.

Juute solvas sageli see soojus ja armastus, millega kohtlesime

juutide vihkajaid. Nad olid vapustatud ja läksid sageli keset koosolekut minema, kui me avalikult palvetasime juudivaenulike ametnike eest. Nad olid vihased, et hoidsime häid suhteid antisemiitlike kirikumeeste ja ilmikutega.

Paavst Gregorius VII on öelnud: "Samuti nagu vaimulikku ei saa näha muidu kui ilmaliku kaudu ja hing ei tegutse ilma ihuta, ei saa ka usk teha tööd ilma kirikuta. Aga kui kirikul on ihu, siis on sellel ka oma patte ja nõrkusi." Antisemitism on üks Kristuse ihu paljudest nõrkustest, kuid see pole sugugi mingi eriline nähtus. Sellele leidub ka täielik vastand: juudi šovinism ning kristlaste ja mittejuutide halvustamine.

Me peame taluma nõrkade nõrkusi ning püüdma neid armastuses parandada. Mõnel juhul oleme suutnud seda teha. Usume, et armastus võib viha ära võita.

Kungfute kirjutas: "Olen näinud, kuidas mees püüab suurt tuld tassitäie veega kustutada. Tal ei läinud see korda ja ta tuli järeldusele, et vesi ei kustuta tuld. Milline rumalus! Tassitäie veega ei saa tuld kustutada, aga suure hulga veega on see võimalik."

Meie armastuse piisk ei suuda selles maailmas kurja lämmatada, kuid suur armastuse hulk võib seda teha. Me ei usu, et oleks mingit mõtet kepi peale tige olla, millega sind lüüakse. Ole nõrdinud inimese peale, kes seda keppi kasutab. Sinu vaenlane on viha meelevallas. Seda viha tuleb vihata, kuid mitte inimest.

On teatud põhjusi, mis panevad inimesi juutide vastu pöörduma. Üks neist on patud, milles on süüdi nii juudid kui ka kõik teised rahvad. Kahtlemata leidub ka palju teisi põhjusi, mille allikaks on antisemiidi südamekurjus. Vajame palju tarkust nende põhjuste kõrvaldamiseks, kuid antisemiite me vihata ei tohi.

Olen korduvalt tähele pannud, et antisemiidile piisab kohtumisest tõeliste juudikristlastega ja tema juudiviha on otsekohe kadunud.

Kui paljud meist on valmis alla kirjutama vanale kõnekäänule, et vaenlane on taevast langenud aare? Me peame tema eest hoolt kandma oma vaimuliku kasvu nimel. Ilma antisemitismita ei oleks Iisraeli riiki. Theodor Herzl, sionismi rajaja, teadis seda. Ilma antisemitismita ei oleks juudikristlastel olnud iialgi võimalust õppida kannatlikkust ja vaenlase armastamise hüvesid. Vaenlased on meie

heategijad. Tegelikult on nad vaid iseenda vihamehed ja valmistavad eneste jaoks põrgut ette.

Mis puutub aga meie rahva mõrvatud liikmetesse, tunneme nende kaotuse pärast sama valu kui teisedki juudid. Meie kurvastust leevendab aga ülestõusmise lootus ning see teadmine, et Jumala riigis hüvitatakse kõik ebaõiglus.

Kristuse märtrid juudi rahva keskel

Olen juba rääkinud Feinsteinit, kes surres oma usku tunnistas. Usun, et selles paremas maailmas, kuhu ta pääses, on ta endiselt minust ja minu tööst huvitatud. Kuidas muidu seletada imelist kokkusattumust, et neil kahel korral, kui mind mõisteti pikaks ajaks vangi, kuulutasin tol pühapäeval, kui mind vahistati, kõigist võimalikest kohtadest just Jassy's, samas kantslis, kus tema ise oli kuulutanud; ning elasin tema majas, saades tema eeskujust julgust. Räägin nüüd ka teistest tolle aja juutidest, kelle elu oli Jeesusele auks.

Vladimir Davidmann oli rabi Balti poeg. Tal oli kavas oma isa jälgedes käia ja Iisraelis õpetajaks õppida. Paljude teiste juudikristlaste kombel ei hoolinud ta erinevate kirikute vahel valitsevatest vastuoludest, mis olid kasvanud sel ajal, kui juudid veel kirikusse ei kuulunud ja millest neile anti nõu eemale hoiduda, kui nende tulek kogudusele just kasulik ei olnud. Davidmann liitus ortodokse kirikuga, mis oli tol ajal Rumeenia suurimaks kirikuks. Oma iseloomult oli ta selline, et oleks end ka luterlikus või baptistikirikus koduselt tundnud, sest teda haaras ristiusu olemus ja mitte selle ajalugu. Ta pidas uskkondi eraldavaid õpetuslikke küsimusi vaid maskiks, mis peitis lahkhelide tegelikke põhjusi - uhkust, materialismi, poliitilisi huvisid ja isiklikku auahnust.

Juba lapsena oli teda õpetatud kõva häälega juutide igapäevaseid pikki palveid lugema, kus öeldakse välja Moosese usu 13 seisukohta, millest ühes kinnitatakse usku prohvetite sõnade tõepärasusse. Ta märkas aga, et mõningaid neist sõnadest, mis pidid olema tõde, hoiti tema eest varjul, näiteks Jesaja 53. peatükki. Vladimiri

õpetaja jättis selle osa vahele, kuid Vladimir ise luges seda ja mõistis, et prohvetites oli peidus müsteerium.

Ühel päeval läks ta puhtast uudishimust linna ortodokssesse katedraali. Hiilgav jumalateenistus avaldas talle sügavat muljet ning ta läks sinna veelgi. Alguses ta vaid mõtiskles kuulnud asjade üle, kuid hiljem avastas ta seose kirikus kuulnud ja juutide poolt vahele jäetud tekstide vahel. Ta veendus, et tõotatud Messias oli juba tulnud, ning et Jeesus oligi see Messias.

Linnas levis peagi kuuldus, et noor juut oma kaftanis käis sageli ortodoksses kirikus. Kui Vladimir keeldus kuuletumast perekonna käsule niisugune "ekslemine" lõpetada, pani tema isa ta kuueks kuuks luku taha. Kohe peale vabanemist otsis Vladimir ühendust preestritega ning lahkus kodust, kaasas vaid riided, mis tal seljas olid. Ta läks Dobrovati kloostri. Seal ta ristiti. Ristimise päeval lamas ta kopsupõletikuga voodis, kuid võttis siiski tseremooniast osa ning tõusis külmast ristimisest täiesti tervena.

Tema vanemad, kes olid teinud kõik tema leidmiseks, said ta lõpuks kätte. Nad röövisid ta kloostri ja viisid tagasi koju. Sinna oli kogunenud mitmeid ortodoksseid rabisid, kes otsustasid "petturit" surmaga karistada. Samal ööl tungisid aga vargad rabi Davidmanni majja. Sündinud segaduses õnnestus Vladimiril põgeneda. Ta läks Moldovasse Neamtuli kloostri.

Ühel päeval kui Vladimir kloostri lähedal jalutas, kargas tema fanaatikust noorem vend, kes oli teda jälitanud, talle kallale ja haavas teda.

Toibununa siirdus ta Bukaresti, et pääseda oma perekonna jälitamise eest. Ta sai sisse kooli, kus õppis kirikumuusikat ja jätkas oma õpinguid Cernautis.

1937. a. oli Vladimir rongis, et sõita lõpueksamile Cernauti. Samal ajal kui tema reisikaaslased maistest asjadest rääkisid, luges ta palveraamatut. Kui teda märgati aegajalt ristimärki tegemas, algas pilkamine. Siis Vladimir põlvitas ja hakkas lugema oma palveraamatut algusest peale, kuid nüüd kõva häälega. Pilkajad jäid vaikseks. Kui Vladimir lõpetas, palusid nad oma käitumise andeks, ning andestuse märgiks palusid nad tal terve palve uuesti lugeda.

Ööl, mil ta Cernauti saabus nägi ta unes lagedat maad, mis oli täis vastikuid elukaid. Ta ratsutas ise neist ühe seljas. Nähes ühte

koletist näost näkku, tundis ta selles ära oma onu, kes teda kogu jõust löi. Samas nägi ta ka hiilgavates taevastes riietes pühakut, kes säravat treppi mööda alla laskus. Vladimir tundis temas ära Serafimi, kelle ikooni ta oli kloostri näinud. Tal oli käes püha õhtusöömaaja karikas, millele oli jidišis kirjutatud "Põletav tuli". Karikast tõusid leegid, mis täitsid õhu. Seejärel nägemus kadus ja Vladimir nägi vaid kaunist niitu. Peale ärkamist kirjutab ta ühele tuttavale Bukaresti ning kirjeldas sündmusi rongis ja oma unenägu.

Järgmisel päeval tulistas Vladimiri fanaatiline onu teda surmavalt. Ta elas pärast seda veel mõned tunnid. Ajalehtedes kirjutati palju sellest sündmusest. Tol ajal oli "must raha" Rumeenias hea vaigistaja. Ametnikud ja ajakirjanikud maksti kinni ning kedagi ei karistatud.

Vladimir Davidmanni surm ei jäänud aga viljatuks. Surivoodil hoolitses tema eest ta 17-aastane õde, kes oma märtrina sureva venna tugevat usku nähes ka ise pöördus. Ka teda ristiti ortodoksses kirikus. Temal oli osa ühes ebatavalises sündmuses.

Kui saksa-rumeenia väed 1941. a. Cernauti okupeerisid, küüditati see tütarlaps tuhandete teiste juutide kombel Ukrainasse Kamenets-Podolskisse. Korraga saabusid kohale SS-väeosad kavatsetes terve laagri maha tappa. Kümnete tuhandete tapmine ei ole aga kerge: tuli kaevata hauad ning surma ootavad juudid pidid matma juba tapetud. See kestis kaks või kolm päeva, ning Maria Davidmann ootas koos teistega oma järjekorda. Ootamatult tuli üks saksa ohvitser tema juurde ja küsis: "Kas sa oled kristlane?" Hämastunud Maria vastas jaatavalt. Seepeale ütles ohvitser: "Sina ei sure. Järgne mulle." Oma eluga riskides viis ohvitser ta Cernauti tagasi, päästes ta seega kindlast surmast.

On tõenäoline, et keegi usklik saksa sõdur oli kuulnud, kuidas Maria oli rääkinud Jeesusest teistele surma ootavatele juutidele. Kuna ta kõneles jidišis - keeles, mis on saksa keelega sarnane ja millest sakslased aru saavad – mõistis sõdur ilmselt, et Maria oli Jeesuse jänger. Arvatavasti rääkis ta sellest salaja ohvitserile, kelle teadis olevat kristlase (olen ise kohtunud Gestaapo ohvitseriga, kes oli Jumala laps) ning too otsustas tütarlapse oma eluga riskides päästa.

Cernautist viidi Maria Bukaresti, kus ta oli sõjast kaugel ja kaitsitud.

Olen temaga sageli vestelnud. Ta oli lihtne kristlane, kellel ei olnud mingeid erilisi vaimuande ega väljapaistvaid omadusi. Enamus kirikumeestest oleks pidanud teda üheks kõige nõrgemaks astjaks. Olen sageli imestanud, miks Jumal selle ime temale tegi. Kas see oli tema venna pärast? Apostel Paulus kirjutab, et tema ajal armastati neid juute, kes ei olnud isegi mitte nõrgad kristlased, vaid evangeeliumi vaenlased, nende esiisade Aabrahami, Iisaki ja Jaakobi pärast, kes olid elanud 2000 aastat enne neid.

Feinstein ja Davidmann ei olnud ainsad. Juudikristlaste hulgas on mitmeid mätreid. Kišinjovis oli eriti aktiivne grupp. Nende juhid insener Tarlev, Trachtmann ja Schmil Ordienski küüditati usu pärast Siberisse, kui venelased 1940. aastal Bessaraabia vallutasid, ja seal nad ka surid. Räägin järgneva loo sellepärast, et see õpetab ehk midagi ka meile teistele. See grupp elas pidevas riisus kohaliku baptistikogudusega. Tüli põhjus oli puhtalt isiklik. Juhtide tunded läksid nii kuumaks, et nende kahe erineva grupi liikmed võisid isegi tänaval üksteist peksta. Kuid Siberis surid juudikristlaste juhid oma usu pärast kõrvuti Kišinjovi baptistikoguduse pastoriga. Miks peame ootama seda, et vaenlane meid mõistusele toob?

Mäletan noort juudikristlast Friedmanni Jassy'st, kes sai pogrommi ajal surma. Juudid aeti loomade veoks ettenähtud vagunisse, mis oli puupüsti täis. Friedmann piilus väikesest aknast välja. Üks perroonil seisja rääkis meile hiljem, et tema nägu oli säranud nagu inglil. Saksa sõdur tulistas ta surnuks.

Juutidel oli keelatud sõja ajal reisida. Pääsesin alles palju hiljem Jassy'sse juudikristlaste kogukonda uuesti organiseerima, sest pogrommi tagajärjel oli sinna jäänud vaid naised. Küllastasin tookord ka Friedmanni ema. Püüdsin teda lohutada ja rääkida talle Jeesusest. See osutus aga võimatuks. Inimesed, kes nimetasid ennast kristlasteks, olid samal päeval tapnud tema mehe ja kõik neli poega. Tema süda oli kui kivi.

Jumal, kes inspireeris kirjutama: "Ja Mooses rääkis nõnda Iisraeli lastele, aga nemad ei kuulanud Moosest rõhutatud meeoleu ja ränga orjuse tõttu" (2Ms 6:9), pani ka Iiobi hüüdma: "Kui ometi mu meelehärm saaks vaetud ja mu õnnetus oleks pandud vaekaussidele. Tõesti, see oleks nüüd raskem kui mereliiv" (Ii 6:2-3). Päriskindlasti astub Ta ka selle naise kaitseks välja, kelle süda oli täiesti

kõvaks läinud. Tal oli kõige jaoks vaid üks vastus: “Kui Jumal oleks olemas, oleks Ta säästnud vähemalt ühe minu viiest armsast.” Austusest selle kirjeldamatu kurvastuse ees võisin vaid lahkuda.

Räägin nüüd Maricast. Kui Kallai valitsus andis käsu Ungari juudid Auschwitzis, Treblinka, ja teistesse surmalaagritesse saata, olid erandiks ristitud vanematest sündinud juudikristlased. Marica, kes oli õppinud teoloogiat reformeeritud õppeasutuses, oli üks neist. Kuid ta varjas oma sünnipära, keeldus oma eesõigusest ja tuli vabatahtlikult sinna, kust juutide transport algas. Ta tahtis minna koos teistega surmalaagrisse, et tal oleks võimalik kuni lõpuni antisemiitliku tagakiusu ohvritele tunnistada ning surra koos oma rahvaga. Marica oli üks neist vähestest, kes jäid Auschwitzis ellu. Koos teiste laagrist eluga pääsenud naistega siirdus ta Bukaresti kaudu Iisraeli. Teda kutsuti “pühaks Maricaks”. Iisraelis järgnes kangelaslikkuse pingetele vältimatu psühholoogiline järellainetus. Piibel ei räägi meile, mis sündis kolme tulisest ahjust pääsenud noormehega. Võibolla on see parem. Jumal ei ole aga ebaõiglane ega ole Marica ohvrit unustanud. Tavaline psühholoogiline abi oleks teda masendusest suuresti säästnud.

Cetatea Alba kristlikud talupojad, keda sunniti abitult pealt vaadata, kuidas SS-väeosad linna juute tapsid, on kirjeldanud, kuidas üks tundmatu juudi naine hüüdis teistele juutidele oma hukkjate ees: “Meid karistatakse selle eest, et me ei võta vastu Jeesust, oma rahva tegelikku Messiat. Aga ma manitsen teid kõiki Temasse uskuma ja siis võite õnnelikult Tema paradiisis ärgata.”

Paljusid juudikristlasi vangistati nende usu pärast. Pastor Milan Haimovic pandi kommunistliku valitsuse ajal mitmeks aastaks vangi. Need, kes temaga seal koos olid, antisemiidid kaasa arvatud, pidasid teda sangariks. Peale vabanemist sai ta tunda oma kolleegide ükskõiksust ja isegi vaenu, kuigi oli talunud piinamist ka nende eest, lastes põletada oma jalataldu tuliste süte peal, paljastamata nende nimesid. Tema märterlust halvustasid isegi need, kes ei olnud ise nõustunud Jeesuse nimel kannatama. See muudab tema kannatuse aga veelgi aulisemaks.

Mul on võimatu siin kõiki mainida, kuid lisan veel mõne nime. Suzana Golder vahistati vaid 17-aastasena, kuna ta oli kuulutanud Jumala Sõna mõnedele fašistidele, kes viisid ta oma staapi. Juhtiv

ohvitser alustas ülekuulamist Suzanat näkku lüües. Too käänas otsekohe teise põse ja palus: “Kas te ei lööks mind uuesti?”

“Mis palve see niisugune on?” küsis ohvitser.

Suzana vastas: “Jeesus, keda sa väidad end teenivat, käskis meil keerata ette teise põse, kui ühe peale lüüakse.” Ohvitser oli nii hämmeldunud, et laskis tütarlapse otsekohe vabaks.

See ei olnud ainuke taoline juhtum. Üks teine juudikristlane, Bianca, pidi palju kannatama, sest oli jaganud evangeeliume vene sõduritele. Meil on põhjust meeles pidada ka neid paljusid vene vendi ja õdesid, kes pandi aastateks vangi, sellepärast et nad olid abistanud Kristlikku Juudi Misjonit. Lugematud noored juudikristlased said kogeda raskusi vanemate poolt.

Kristlikud juudid peavad üldse palju kannatama. Nad kannatavad mõningate oma rahva esindajate käes, kuna need ei mõista veel neid. Nad peavad taluma kannatusi “kristlike” antisemiitide poolt, kuna nende jaoks on nad ikka veel “räpased juudid”; ning nad saavad kannatada ka ateistide tõttu.

Niinimetatud kristlikku antisemitismi silmas pidades, mis on juutide hinge aegade jooksul kibedust külvanud, ei peaks me imestama, et nad oma maal omaenese rahvusest kristlasi alandavad. Rumeenia kõige tuntumad antisemiitlikud organisatsioonid kandisid nimetusi “Peaingel Miikaeli leegion” (kuigi Tn 12. ptk. kirjeldab peainglit juudi rahva kaitsjana) ja “Rahvuslik kristlik kaitseliit”.

Küsisin ühe niisuguse organisatsiooni juhilt, mida ta mõtleb sõna “kristlik” all. Tema määratlus oli järgmine: “Kristlane tähendab sama kui räpaste juutide vastane.” See mees ei seisnud juutidele vastu mitte ainult sõnadega, vaid ka tegudega – oma kepiaga. Pole siis ime, kui vastaspoollel on tekkinud mõte, et juutlus tähendab vastu-seisu ristiusule.

Inimmeel on mitmesuguste ebatervete nähtuste poolt moonutatud, ning meie, juudikristlased, kes seisame erinevate vägivaldsete tormide keskmes, saame paljude poolt kannatada. Kuid kas need kannatused ei tule äkki meile kasuks?

Gregorios Nazianzist kirjutas 4. sajandil kristliku kiriku kohta, mille Konstantinus Suur vabastas: “Oleme kaotanud oma suuruse ja väe, mis meil oli tagakiusus ja rõhumise ajal.”

Hieronimos kirjutas samal viisil: “Saabuva Lunastaja ajast kuni praeguse hetkeni, mis tähendab apostlite ajast kuni kaasajani, sündis Kristuse kogudus ja kasvas suureks tagakiusude all ning seda krooniti märtritega. Pärast seda aga, kui kristlased said tugevateks, on see kogudus tegelikult kasvanud oma traditsioonide ja rikkuse poolest, kuid kaotanud oma voorusi.”

Olen veendunud selles, et Jumal on määranud juudikristlased madalasse seisundisse. Neid valmistatakse mitmete katsumuste läbi mitte üksnes Jumala riigi jaoks, vaid etendama ka juhtivat osa selle rajamises. Apostel Paulus räägib, et juutide vastuvõtmine, nende pöördumine Jeesuse poole, saab olema eluks surmast (Rm 11:15). Kui raske risti kandmine täna ei tähendaks meie valmistamist tulevase kirkuse jaoks, ei lubaks Issand meil nii palju kannatada.

On ju nii, et Läänes ei koge paljud kristlased enam tagakiusu, sest nad ei karda enam saatanat ning ei ole ustavad Jeesusele? Juudikristlased peaksid tänama Jumalat tagakiusu ja märtrite eest.

Üks kristlik juut, tuntud teoloogiaprofessor Neander on kirjutanud: “Missugused rumalad ja nõrgad tunnistajad me oleme, ning kui tundetud – ja siiski nimetame end kristlasteks. Me peaksime häbenema Ignatiusele, Polykarposele (kes olid teise sajandi lõvide ette heidetud märtrid) ja teistele mõeldes ning peaksime soovima, et oleksime Kristuse pärast tuhat korda surnud. Enamus meist, isegi suured teoloogid, on märtritest täiesti erinevad. Me ei soovi, et meie peale viltu vaadataks; me tõukame eemale kõik raskused, mis meil tõe suhtes võivad olla; ning siiski oleme tuntud inimesed, suured teoloogid – kuid seda vaid sõnades ja mitte tegudes.”

Andku Jumal, et nii juudi- kui ka paganakristlased võtaksid need noomitused südamesse ning mõistaksid avalikult hukka selle maailma kuriteod isegi olukorras, kus selle eest tuleb maksta märtrisurmaga!

Oleme uhked, et juutide keskel on voolanud märtrite veri Jeesuse pärast. Õppigem neist õilsatest eelkäijatest ja kandkem oma risti rõõmuga!

3 Mõtisklusi ülestõusmisest

Kohtumine rongis

Oli 1939. aasta. Olin rongis, et sõita Cernautist Bukaresti. Minu vastas istus tuntud Cernauti rabi. Kui ta nägi mind Piiblit lugemas, küsis ta, kes ma olen.

“Kristlik juut,” vastasin.

“Kui olete juut, miks sai teist siis kristlane,” imestas ta.

“Kuna usun, et Jeesus on Lunastaja.”

“Aga noormees, kuidas võite midagi niisugust oletada? Mis paneb teid uskuma, et Jeesus on meie Messias?”

“Piiblis on selle kohta palju tõendeid ja ma ei suuda neid kõiki teile selle rongisõidu ajal üles lugeda. Üks tõend aga ületab kõiki teisi: Tema ülestõusmine. Kui Jeesus oleks olnud petis või mässaja, ei oleks Jumal teinud imet ega äratanud Teda surnuist.”

“Näen, et olete juba täiskasvanud mees. Kuidas võite ometi uskuda seda loba ülestõusmisest?”

“Rabi, tõendid Jeesuse ülestõusmise kohta on nii veenvad, et kui lubate mind 20 minutit rahulikult kuulata, luban teile, et pärast seda usute teiegi Tema ülestõusmisse.”

“Tahaksin tõepoolest näha, et noor mees suudab veenda rabi Jeesuse ülestõusmises surnuist. Hea küll, noormees, jätkake. Ma annan teile need 20 minutit.”

Peamised argumendid, mida rabile esitasin, olid järgnevad: “Millel põhinevad teadmised meie iidsest ajalooost? Oma aja ajaloolaste

jutustustel, kelle hulka loetakse ka Homeros, Herodotos ja Julius Caesar. Millel põhinevad meie teadmised Jeesuse ettevõtmistest? Nende kaasaegsete jutustustel, kelle hulka kuuluvad Matteus, Markus, Luukas, Johannes, Paulus, jne. Miks me usume mõningaid ajaloolasi, aga teisi mitte?

Peaksime erapooletult, hoolikalt ja asjatundlikult kaaluma tunnistajate ütlusi. Tõendeid kaaludes ei tohiks me üksnes vaadata, mida tunnistaja ütleb, vaid ka tema loomust ja usaldusväärsust. Jeesuse elu kirjeldanud ajaloolaste usaldusväärsus on kahtlemata palju suurem teiste ajaloolaste omast. Kes need teised on? Üldiselt maksis neile keegi kuninglik isik ülestähenduste eest, ja nende eesmärgiks ei olnud tõe üleskirjutamine. Nad tahtsid meelitada oma isandat, oma rahvast või oma sotsiaalset klassi. Evangeeliumid üles tähendanud ajaloolased olid aga hoopis teistsugused. Kirjutades trotsisid nad surma ja seadsid ohtu oma elu. Matteus suri Abessiinias märtrina, Johannes saadeti orjaks Patmose saarele ja Paulus hukati Roomas. Peetrus löödi pea alaspidi risti. Ükski erapooletu kohus ei suhtuks kergelt tunnistajate kinnitustesse, kes olid valmis niisuguseid kannatusi taluma. Nad kõik tunnistasid üksmeelselt, et nähtu, kuuldu ja kogetu põhjal olid nad veendunud Jeesuse ülestõusmises surnuist.”

Rabi püüdis midagi ütelda. Tuletasin talle meelde, et ta oli lubanud mind katkestamatult kuulata.

“Tean, et seda väidet püütakse vaidlustada. Teiste ajaloolaste sõnumeid usutakse ja neile on kerge viidata. Nad kirjutavad sõdadest, intriigidest, kuningate soosikutest, salaliitudest, mõrvadest ja teistest asjadest, mis ka tänapäeval aset leiavad. Evangeeliumid aga räägivad meile asjadest, mis sõdivad meie kogemusmaailma vastu. Nad kirjutavad muuhulgas neitsist sündimisest, pidalitõbiste tervenemisest ühe puudutuse läbi, vee peal käimisest, suurte hulkade toitmisest mõne leivaga, inimestest, kes tõusevad surnuist ja lõpuks Jeesuse enda ülestõusmisest, mille järel Ta läks taevasse. Kõiki neid asju loetakse imedeks. Meie aga oleme kaasaja inimesed, kes enam imedesse ei usu.”

Pärimuse järgi kõneles Jeesus sündimisest peale. Ratsionalistid on pidanud seda fantaasiaks. Kui minu vestlus rabiga oleks toimunud 30 aastat hiljem, oleksin võinud talle rääkida, et 1960-ndatel

aastatel kirjutas maailma ajakirjandus Jugoslaavias sündinud lapsest, kes kõneles ja vastas küsimustele sündimisest alates. Evangelistid olid ettevaatlikud mehed ega soovinud teha evangeeliume raskesti mõistetavateks. Nad ei kirjutanud ka sellest, kas Jeesus rääkis sündimisest saadik või mitte. Kuidas oleksid inimesed evangeeliume pilganud, kui nad oleksid niisuguseid asju kirjutanud. Nüüd tunnistab aga meie kaasaeg sama ebatavalise asja toimumist.

1963. aastal kirjutasid ajalehed, et 16-aastane prantsuse poiss leiti olevat "rase", kui tema kõht avati. Ta oli üks kaksikutest, kelle vend oli tema enda kõhus arenenud. Kuidas oleksid ratsionalistid naernud selle üle, et keegi mees on rase!

"Mis puutub Jeesuse poolt tehtud imedesse," rääkis rabile, "siis toimusid need erakorralistes oludes ja nende tõepärasuse üle ei saa vaielda. Argielus ei toimu üksnes tavalisi asju ning inimene, kes ei usu imedesse, ei ole mingi realist.

Selle asemel peavad inimesed imedeks asju, mida tavalisest nutikam või tugevam isik võib teha. Misjonärid, kes on töötanud primitiivsete suguharude keskel, räägivad, et need metsinimesed peavad neid imetegijateks. See ei ole ka üllatav, sest džunglielanikud hõõruvad tundide kaupa kahte puutükki vastamisi, et sädet saada; misjonär teab, kuidas tuli tuletiku abil hetkega süüdata. Ta võib isegi haisva vee põlema panna. Kuidas võib metsinimene teada, et see haisev vesi on bensiin? Kirjanik Pearl Buck kirjeldab, kuidas ta rääkis talupoegade naistele kusagil Hiina äärealal, et Inglismaal on üksteise peale ehitatud maju, ning et tänavatel liiguvad vankrid, mida ei vea hobused. Üks naine sosistas: "Milline vale! See on ju võimatu!" Cortez vallutas 60 hispaanlasega võimsa asteekide riigi, sest teda peeti imetegijaks. Juba hispaanlaste välimus äratas imestust, sest asteegid ei olnud iialgi varem valget inimest näinud. Neil oli ka asteekidele tundmatuid relvi ja hobuseid. Nii andis suur riik end ilma võitluseta vaid mõne seikleja kätte.

Jeesuse vaimulik jõud oli ennenägematu. Ei ole üllatav, et Ta suutis teha imesid, sest Ta oli erand. Ta tegi ka ainulaadseid asju, mis oleks tavalisele inimesele võimatu olnud.

On rumal omada eelarvamusi ja kuulutada imed võimatuks, uurimata kõigepealt hoolega nii usaldusväärsete tunnistajate, kui seda on apostlid, materjali. Rabi, te ei pääse imedest. Te võite uskuda

kas Jeesuse imelisse surnuist ülestõusmisse või veelgi suuremasse imesse – nimelt sellesse, et esineb tagajärg ilma põhjuseta, sest kui Jeesus ei oleks surnuist üles tõusnud, siis ülemaailmse koguduse olemasolu oleks just niisugune ime.

Vaatame asju sellistena, nagu need on. Jeesus ei kirjutanud maa peal olles ühtegi raamatut ja Tema poolt rajatuks võib pidada vaid juutluse sees sündinud tähtsusetut usulahku, mille liikmeteks olid mõned õppimatud ja mitte eriti kuulsad kodanikud: patused, tõlnerid, langenud naised. Lõpuks üks Tema lähimaist järgijatest reetis Ta, teine salgas Ta ära ja teised hülgasid. Ta suri ristil hüljatuna ja ilmses meeleheites, sest hüüdis: “Mu Jumal, mu Jumal, miks sa oled mu maha jätnud?” Peale surma maeti Ta maha, suur kivi veeretati Tema hauakambri ukse ette ning valvurid seati hauda valvama. Samal ajal olid Tema endised järgijad end lukustatud uste taha ära peitnud ning nende ainukeseks mureks oli hoiduda samasuguse surma eest, mida nende Issand oli pidanud kogema. Nii lõppes Jeesuse maapealne elu. Kui Jeesus ei oleks surnuist üles tõusnud, kuidas oleks võinud sündida kristlik kogudus?

Meil on aga seletus. Kolmandal päeval tõusis Jeesus üles surnuist ja ilmus oma apostlitele mitmes erinevas olukorras. Nad tulid taas kokku; neid juhtis ülestõusnud Jeesus, kes andis neile väe teha imesid. Sama argpüks Peetrus, kes oli varem vandudes kinnitanud, et ta Jeesust ei tunne, astus üles Jeruusalema turul ja tunnistas julgesti, et oli näinud ülestõusnud Jeesust. Sama tegid ka teised apostlid. Surma trotsides reisisid nad ühelt maalt teisele pitseerides märtrisurmaga oma usku Jeesuse ülestõusmisse. Nii sündis ülemaailmne kogudus. See on säilinud ja kasvanud vaatamata tagakiusule ja faktile, et selle liikmeteks on tavalised inimesed. Kui te ei ole valmis uskuma Jeesuse ülestõusmist surnuist, siis on see tohutu mõjujõud, mida kristlik kogudus esindab – kogudus, mis on säilinud 2000 aastat ja võitnud endale miljoneid liikmeid – tagajärg, millel ei ole põhjust. Ilma põhjuseta tagajärje uskumine nõuab suuremat naiivsust kui Kristuse ülestõusmise tunnistamine.

Kui inimene astub sisse suurde hoonesse, oleks võib-olla tark enne kümnendale korrusele ronimist käia keldris uurimas, kas maja vundament on tugev. Milleks oleks see aga vajalik? Fakt, et maja püsti seisab, on tõend vundamendi tugevuse kohta. See alus, mille-

le kristlik kogudus on rajatud, on Jeesuse ülestõusmine. Suur ja tuntud ehitus, mis on selle kivi peale ehitatud, on seisnud juba 2000 aastat ning pidanud vastu suurtele maavärisemistele. On tavaline otsustada põhjuste üle tagajärgede põhjal. Koguduse olemasolu on elavaks tõendiks Kristuse ülestõusmisest.

Vaatame veel ühte Jeesuse ülestõusmisega seotud kinnitust. Kusagil ei ole öeldud, et algkoguduse vaenlased oleksid eitanud fakti, et Jeesuse hauakamber oli ülestõusmispüha hommikul tühi. Oleks olnud väga loomulik algatada uurimus, mis oleks välja selgitanud, kas ihu oli varastatud või oli seda rüvetatud. Juudi preestrite reaktsioon ei ole vastuolus väitega, et haud oli tühi. Nad käskisid vaid hauda valvanud sõduritel levitada kuuldusi, et Jeesuse jüngrid tulid öösel nende magades ja varastasid ihu ära. Kui nad aga magasid, kuidas nad siis nägid, kes vargil käis? Augustinus küsib õigustatult: "Kas sünagoog tahab tõepoolest esitada meile tunnistajad, kes teo toimepanemise ajal magasid?" Kui juudi preestrid oleksid tõesti uskunud, et jüngrid olid ihu ära varastanud, miks neid siis ei vahistatud, üle ei kuulatud ega karistatud?

Tugev jõud põhjustab tugeva liikumise. Võimas, kogu maailma haarav liikumine, mis on kestnud juba 2000 aastat ja mis tugineb usule Jeesuse ülestõusmisesse, ei ole hallutsinatsiooni tagajärg, sest ükski Jeesuse jüngritest ei kannatanud pettekujutluste nägemise all – kindlasti mitte kahtlev Toomas ega praktiline ärimees Andreas, ei ettevaatlik Natanael ega nõrga iseloomuga Peetruski. Ainult reaalne ja võimas ülestõusmine on võinud esile kutsuda taolise liikumise. Me ei tohi ka unustada, et esimese 30 aasta jooksul suri enamus Jeesuse jüngritest vägivaldset surma. Mõned neist mõisteti surma vaid sellepärast, et nad uskusid Jeesuse ülestõusmisse. Neid asju ei olnud võimalik välja mõelda.

Jeesuse jüngrid hakkasid juudi rahvale kuulutama otse juudi preestrite silme all. Nad sattusid ametnikega vastuollu, kui kuulusid, et Jeesus on Messias, mida Tema ülestõusmine kinnitas. Mõistlik inimene küsiks: "Kas oleks olnud võimalik rajada niisugune liikumine ja leida ühe päevaga tuhandeid toetajaid, kui Jeesuse ihu oleks olemas olnud?" Peetrus pidas esimese jutluse vaid mõnesaja meetri kaugusel Jeesuse hauakambrist. Kui Jeesuse vaenlased oleksid suutnud tunnistada, et Tema ihu oli ikka veel seal, oleks Peetru-

se jutlus läbi kukkunud ega veennud tuhandeid ristimisele tulema. Vaenlased olid aga jõuetud: Jeesust ei olnud hauas.

Apostlid ei käinud Jeesuse haulal, sest sellel ei olnud nende jaoks mingit tähtsust ja see ei huvitanud neid. Saulus Tarsosest tuli peale oma pöördumist Jeruusalemma ja kohtus apostlitega, kuid ei olnud huvitatud minema haa juurde, isegi mitte austust avaldama. Ka Jeesuse vaenlased ei uurinud hauda, et ise veenduda ja teisi veenda, et Jeesus on ikka veel seal. See on lisakinnitus selle kohta, et Jeesus tõusis tegelikult üles surnuist. Paljud inimesed käivad palverännakul vähemtähtsate pühakute haudadel. Kuigi esimesed apostlid Jeruusalemmas olid teadlikud sellest kombest (Mt 23:29), ei huvitanud neid Jeesuse haulal käimine, sest nad teadsid, et see oli tühi.

See on nii laialdaselt tuntud fakt, et jüngrid hakkasid kuulutama – mitte mingis väikeses linnas, kus oleks olnud raske nende tunnistust kontrollida – vaid otse Jeruusalemmas endas, innustades tuhandeid ja kohtudes oma jõuetute vaenlastega näost näkku, sest need ei suutnud kummutada Jeesuse tühja haa fakti. Kui preestrid väitsid, et apostlid varastasid Jeesuse ihu ära, võis neilt ju küsida: “Miks te siis ei vahista varguse toimepannud mehi ega mõista nende üle kohut?”

Väide, et Jeesus ristil ei surnudki, vaid ainult minestas ja tuli külmas hauas taas teadvusele, on veelgi naeruväärsem. Kuidas oleks Ta suutnud kivi haa eest ära lükata ja saada võitu valvuritest, pärast seda, kui Ta oli nii palju kannatanud? Kuidas oleks Ta võinud ilma riieteta kusagile põgeneda? Ta oleks võinud otsida pelgupaika vaid jüngrite juures. Kui Ta oleks aga seda teinud, oleksid jüngrid mõistnud, et Ta ei olnudki surnuist üles tõusnud. Kas nad siis oleksid andnud oma elu vale eest, mille nad ise välja mõtlesid?

Meid lausa sunnitakse uskuma seda, mida evangeeliumide autorid ütlevad, sest nad paljastavad ka iseeneste läbikukkumisi. Mis pani apostleid nii suuliselt kui ka kirjalikult levitama teateid selle kohta, et nende juht oli nimetanud Peetrust saatanaks ning too oli salanud Jeesuse Tema reetmise ööl? Ainukeseks motiiviks, mida suudan pakkuda, on kompromissitu tõe austamine. Apostlid olid mehed, keda juhtis tõde. Võime nende tunnistusi usaldada.

On tähelepanuväärne, et kui apostlid kinnitasid kahtlejatele, et

Jeesus on üles tõusnud (sest isegi tol ajal suhtusid inimesed kahtlusega jutustustesse inglitest ja ülestõusmisest, nagu näeme Mt 22:23 ja Ap 17:32), nad lihtsalt kinnitasid, et nii toimus, esitamata vähi- matki tõendit selle kohta. See oli võimalik seetõttu, et nende väited olid Jeruusalema elanikele tuntud ja vaieldamatud faktid. Oli ju ülestõusnud Jeesus ilmunud kord 500 inimesele, ning neil võis olla paarkümmend tuhat sugulast ja sõpra, kellele nad asjast rääkisid.

Jeesuse ülestõusmist kinnitavad ka kaks väga kuulsat pöördumist, mida muul viisil ei ole võimalik seletada.

Esimene toimus siis, kui Jeesuse vend Jakoobus hakkas uskuma Temasse kui Messiasse. Kui Jeesus veel maa peal oli, ei uskunud Jakoobus Temasse, vaid pidas Teda hulluks. Josephus Flavius kirjeldab Jakoobust väga ausa mehena. Kuidas on võimalik, et temast sai peale Jeesuse surma apostel ja märter? Igaüks, kes Jakoobuse kirja loeb, märkab kohe, et see on kirjutatud juudi poolt, milles ei ole kristlikke jooni. See näitab meile, et Jeesuse õpetus ei avaldanud Jakoobusele mõju ega juhatanud teda pöördumisele. Mis oli siis põhjuseks? Selleks on saanud olla vaid see, millest Uus Testament räägib: Jeesus ilmus peale ülestõusmist oma vennale ning too tunnistas oma eksimust ja kirjutas kahetsedes kirja, kus mõistis hukka oma suhtumise ja rääkis oma vennast.

Teine pöörduja oli rabi Saulus Tarsosest. See mees nägi Damas- kuse teel nägemuse, milles Jeesus ilmus ja kõneles temaga. Sellest alates oli Saulus Tema jünger. Kas seda oleks olnud võimalik puh- talt psühholoogia tasandil ära seletada? Kuigi Muhamed ise mulle kas või kümme korda ilmuks, arvaksin end nägevat viirastust ja minust ei saaks mingil juhul islamiusulist. Miks oli olukord erinev tulevase apostel Pauluse puhul? Ta teadis, et Jeesuse haud oli tühi, kuid ei suutnud leida sellele loogilist seletust, välja arvatud Jeesuse ülestõusmise tunnustamine. See tegi asja raskeks. Kui ta siis lõ- puks Jeesust nägi, tõmmati viimanegi kahtluse loor eemale ning ta pöördus. Hiljem läks ta Jeruusalemma, kuid tal ei olnud kavatsust minna Jeesuse hauale kurvastusest pisaraid valama. Ta teadis, et see oli tühi. Selle asemel vestles ta jüngritega, kuidas kuulutada ülestõusmist. Apostlitel, ükskõik kes nad olid, oleks olnud psühho- loogiliselt võimatu arutada seda, kuidas kõige paremini valet kuu- lutada.

Tuleb arvestada ka järgmist põhjendust: inimkonna ajaloos on miljonid patused muutnud meelt ja saanud pühadeks. Koguduse keskel toimub see ime iga päev. Kui neilt inimestelt küsida, kuidas uuestisünni ime aset leiab, vastavad nad, et seda tegi Jeesus. On kindel, et uuestisünni puhul on mõju avaldanud elav ja mitte surnud Jeesus. Mina olen üks neist inimestest.

Tõendite rohkus veenab mind Jeesuse ülestõusmises. Kuid kas tohin tsiteerida tõelise asjatundja sõnu? Professor Theodor Mommsen, kuulus Rooma ajaloo tundja, on kirjutanud: “Jeesuse ülestõusmine omab vanaaja ajaloolistest sündmustest kõige kindlamat tõestusmaterjali.”

Kujutame näiteks ette järgmist olukorda: naise abikaasa on sõjas kadunuks jäänud ja teda peetakse surnuks. Ühel päeval tuleb aga keegi ja ütleb naisele, et on näinud tema meest vangilaagris. Loomulikult naine usub teda. Meie oleme samas olukorras. Need, kes pidasid Kristust surnuks, kuulsid korraga naiste, apostlite ja jüngrite tunnistust selle kohta, et Ta elab. Kuna tunnistajaid oli palju, siis oli loomulik neid uskuda.”

Kui olin lõpetanud, oli rabi mõni minut täiesti vakka. Siis tõusis ta püsti, avas ukse ja ütles: “Ja kui Ta olekski üles tõusnud, mis see minu asi on!” Seejärel astus ta välja. Kui ta kupeesse tagasi tuli, ei vahetanud me kogu ülejäänud teekonna jooksul ainsatki sõna.

Traagilistes sõjasündmustes tapsid fašistid selle rabi.

Läks mööda aastaid. Ühel õhtul evangeelse nädala ajal oli meie kirik puupüsti rahvast täis. Jutluse asemel rääkisin kuulajatele rabi-ga peetud vestlusest. Kui olin lõpetanud, tuli üks noor juuditarist õpilane minu juurde ja ütles: “Olete suutnud ka mind selles veenda, et Jeesus on üles tõusnud, aga minu jaoks tähendab see palju.”

Samad põhjendused avaldasid kahele erinevale inimesele täiesti erinevat mõju. Olen märganud, et paljud rabid on meie põhjenduste jaoks halvasti ette valmistunud. Vestlesin kord ühe Rumeeniast põgenenud Berliini rabiga. Näitasin talle Jesaja 9: 5-6, kus ennustatakse Messia tulekut siia maailma: “Sest meile sünnib laps, meile antakse poeg, kelle õlgadel on valitsus ja kellele pannakse nimeks Imeline Nõuandja, Vägev Jumal, Igavene Isa, Rahuvürst. Suur on valitsus ja otsatu on rahu ...” See koht sisaldab õigekirjutuslikku eripära. Heebrea M-häälik kirjutatakse sõna alguses ja keskel מ,

kuid sõna lõpus suletud ruuduna □. Läbi terve Vana Testamendi järgitakse seda kirjaviisi väga täpselt, välja arvatud see ainuke juhtum. Salmis 6 sõnas *lemarbe* (Suur on) esineb lõpu □ keset sõna. Seda ei ole kunagi ära parandatud.

Küsisin rabilt, kas ta oskab seda seletada, kuid tema vastus oli eitav. Rääkisin talle siis, et kabalistika pärimuse kohaselt kirjutab Jesaja □ sõna keskele näitamaks oma lugejatele, et jumalik laps, kellest see prohvetearing räägib, pidi sündima neitsi suletud üsast.

Mitmed muud põhjendused, mida ise pidasin kaalukamatena, oleksid rabile vähem mõju avaldanud kui see. Ta ei vaielnud enam vastu, kui väitsin, et Messias sündis neitsi Maarjast. Seletasin talle lisaks, et kuna Messias kannab meie patud, siis Jesaja põhjal viib see Teda kannatustesse, kuid need, kes tunnistavad, et Messias on tapetud meie pattude eest, ei pea enam süü all olema.

Olen märganud, et mõned rabid tunnevad Jeesuse suhtes isegi sümpaatiat. Kui rääkisin ühele vanale rabile, et Jeesus on Messias, kelle tulekut Jesaja ennustas, raputas ta pead ja ütles: “Ei! Jeesus ei vaja Jesaja volitusi. Temaga võrreldes on Jesaja tähtsusetu. Maailm ei usu Jeesusesse Jesaja tõttu, vaid vastupidi: Jeesuse tõttu hindavad miljonid Jesajat. Jeesus on päike.”

On ka rabisid, kes peavad vaid seda ametit, nii nagu ka paljud kristlikud pastorid ja preestrid. Vestlesin kord ühe liberaalse rabiga, püüdes veenda teda selles, et Jeesus oli Jumala Poeg. Mind viisakalt ära kuulanud, vastas ta: “Tahad, et usuksin Pojasse, aga ma ei suuda isegi Isasse uskuda. Kui Jumal oleks olemas, ei oleks Ta lasknud minu perekonnal Auschwitzis surra.”

Kaasaegse teoloogia mõju

Piibel oli meile kallis, sest see sisaldas sõnumit Jeesusest. Me peame seda Jumala Sõnaks. Me ei killustanud ega kritiseerinud seda, vaid lasksime sellel ennast kritiseerida. Siis aga tutvusime inglise keeles välja antud modernse teoloogiaga.

Lugesime Piibli allikatest, mis olid omavahel vastuolus ja kuul-

sime, et Piibel sisaldab mõningaid hiljem lisatud materjale. Jeesus ei olnudki teinud imetegusid või vähemalt tõlgendati Tema imesid viisil, mis ei jätnud neist midagi järele.

Olin sügavalt vapustatud. Tunnen ühte endist kuulutajat, kes peale niisuguse raamatu lugemist kaotas täielikult oma usu ning läks isegi nii kaugele, et kirjutas ise ateistliku raamatu ristiusu vastu. See mees oli aastaid Jumalast lahus. Hiljem leidis ta läbi mitmete pingu- tuste uuesti oma usu. Ka mina ise aitasin teda peale vanglast vaba- nemist, nii kuidas oskasin.

Marx alustas kristlasena. Kaks liberaalteoogi, Bruno Bauer ja Strauss, hävitasid tema usu.

Rumeenia kristlastest ei tunne ma ühtegi modernismist mõju- tatut ja ma ei tea, mida me sellest kasu saaksime.

Piibel manitseb meid: “Laulge Issandale uus laul” (Ps 96:1). Iga sajand peab looma ülistuslaulud Jumalale oma erilises stiilis. 3Ms 9:3 ütleb, et templisse toodav ohvriloom peab olema *benshana* (aasta vana). Ma ei ela esimesel sajandil ega keskajal. Seega ei oleks nor- maalne elada tolle aja usukommete järgi.

Modernism ei ole kaasäegne nähtus. See on igivana. Süüria *Codex Sinaiticus*, teisest sajandist pärit Uue Testamendi käsikiri, vii- tab Jeesusele kui Joosepi pojale ja jätab välja loo Tema neitsist- sündimise kohta, millest kirjutaja ilmselt midagi ei teadnud. Au- gustinus pidas jumalapilkeks uskuda Piibli esimese kolme peatüki materjali otsese tõsiasjana. Origenes ütles, et loomislugu, nii nagu see on esitatud, on mõistusevastane ja vastuoluline. Luther väitis, et ta ei usu inimese loomist Jumala poolt ühe hetkega.

Piiblis on loomulikult väga primitiivseid salme. Kes lubaks kasu- tada 3Ms 13. peatükis esitatud meetodit pidalitõbe diagnoosimi- seks ja raviks?

Kaasaja modernistide viga on selles, et nad lähevad liiga kauge- le: korruga ei ole nende poolt pakutud vabaduses enam tegemist kvantiteedi vaid kvaliteediga. Modernistid ei tunnista imesid. Meie 20. sajandil, kui sõna “võimatu” ei ole enam olemas, kuulutavad nad imed võimatuks. Neitsistsündimine, imetervenemised, 5000 toitmine, füüsilisest surmast ülestõusmine – kas need asjad on või- matud? Loodu puhul ei kehti ainult tavapärane: ka Mozart kompo- neeris juba 4-aastasena.

20. sajandi alguses elas Ukrainas rabi nimega Hofets Haim. Peale Esimese maailmasõja puhkemist vahistati üks tema õpilastest antisemitismi tagajärjel. Teda süüdistati ebaõiglaselt spioneerimises Saksamaa kasuks. Rabi kutsuti kohtusse kaitse tunnistajana. Tal kästi anda vanne, kuid ta keeldus sellest öeldes: “Ma ei mäleta, et oleksin kunagi valet rääkinud, kuid keeldun vandumast, sest ma ei taha tuua Jumala püha nime oma tunnistuse kinnituseks, kuna minu huultelt võib vastu minu tahtmist lipsata midagi niisugust, mis ei ole tõde.”

Süüdistaja oli rõõmus, et pääses hirmutavast tunnistajast. Kaitsja aga vajas tingimata rabi tunnistust, ja vene asjaajaja palus, et tema sõnu võetaks siiski kuulda, öeldes: “Teie kõrgeausus, lubage mul esitada üks sündmus selle rabi elust, mis lubab teil veenduda, et see rabi on tähelepanuväärne mees, keda võib ka ilma vandeta usaldada.”

Kohtunik andis loa ja asjaajaja jätkas: “Ühel päeval liikus see rabi ühest kauplusest teise korjates raha vaestele juutidele. Tema taga hiilis varas. Sel õhtul kui korjanduskarp täis sai, lähenes varas rabile ja ütles: “Kas võiksite vahetada kümme rubla peenemaks?” Rabi oli rõõmus, et pääses müntidest lahti ning avas laeka. Varas haaras selle rabi käest kiire liigutusega ja jooksis minema.

Rabi oli ehmunud, mitte raha kaotamise pärast – ta tegi kohe otsuse see oma rahast tagasi panna – vaid tõsisest patust, mille varas tegi, kui ta vaestele mõeldud rahadega minema jooksis. Ta jooksis nii kiiresti kui tema vanad jalad võtsid vargale järele ja hüüdis: “Sa ei ole seda raha varastanud. See on sinu oma. Ma andsin selle sulle. Vaeste rahad on mul kodus olemas.”

Hämmastunud kohtunik katkestas ja küsis: “Kas te tõepoolest usute seda lugu?” Asjaajaja vastas: “Ei usu.” “Miks te siis räägite meile asju, mida te isegi ei usu?” küsis kohtunik vihasena.

Asjaajaja vastas: “Teie kõrgeausus, ärge vihastage. Kas teist, süüdistajast või minust on iialgi midagi taolist räägitud? Meist on räägitud küll arvukaid lugusid, mis on meie kommete ja loomusega vastavuses. Minu kohta on räägitud, et olen ajanud taga mitmeid naisi, olnud korduvalt purjus, petnud kaardimängus ja teinud muid asju – rohkemgi kui ma tegelikult olen korda saatnud. Kui püha ja õiglane peab aga see rabi olema, kui tema kohta niisuguseid asju räägitakse!”

Selle loo moraal oli selge: Maarja neitsilikkuse kohta ei ole ametlikke meditsiinilisi tõendeid, samuti mitte Jeesuse poolt sooritatud imede kohta. See ei tähenda aga, et võime evangeeliumi jutustused kõrvale heita.

Minu poeg oli veel nii väike, et ta ei teadnud seksist midagi, kui ta minult küsis: “Isa, kuidas Jeesus sündis?”

“Olen seda sinule juba mitu korda rääkinud – Ta sündis tallis ja magas sõimes,” vastasin.

“Ma ei taha seda teada,” kostis poiss vastu. “Sa ütled alati: niisugune nagu on isa, niisugune on ka poeg. Kui Jeesus oleks sündinud niisugusena nagu meie, oleks Ta olnud paha, nagu meiegi. Sellepärast on Ta pidanud sündima täiesti erineval viisil.”

Jeesust tundnud inimesed arvavad täpselt samuti nagu minu poeg. Nad olid veendunud Tema neitsistsündimises.

Kui Ta oli kord nii puhas, hea ja süütu, kui Ta oli kord nii ainulaadne isik, miks ei oleks Ta siis võinud ka sündida ainulaadsel viisil? Miks ei oleks Ta võinud tõusta üles surnuist?

Kord tuli üks tähelepanuväärne luterliku kiriku esindaja minuga kohtuma organisatoorsetes küsimustes. Kui olime majandusküsimused läbi arutanud, küsisin temalt, kas ta usub Jeesusesse. Ta oli šokeeritud, et küsisin midagi taolist temalt – ühelt meie juhtivatest ilmikutest. Palusin tal siiski oma pahameel maha suruda ja vastata. Lõpuks ta sõnas: “Jeesuse ülestõusmise kohta ei ole kindlaid juriidilisi tõendeid.” Esitasin talle samad tõendid kui olin toonud Cernauti rabile. Palusin tal asetuda kohtuniku kohale ning hinnata nende väidete juriidilist kaalu. Selle tagajärjel tunnistas ta usku ülestõusmisesse, pöördus ja juhatas ka oma naise usule. Hiljem noomis ta piiskoppi selle eest, et too oli nimetanud ta nii kõrgesse kiriklikku ametisse tegemata kõigepealt selgeks, kas ta oli tõeliselt Jumala laps.

Piibel ise sisaldab tõestuse selle kohta, et ta räägib tõtt. Modernism alandab Jeesuse inimeseks, kes oli vaid suur juht, oma tõe eest surnud märter, kuid kellest me tegelikult teame väga vähe, sest evangeeliumeid ei saa usaldada. Modernism eitab kõike: see võtab inimeselt usu ega anna midagi asemele.

Muidugi on Piibli tekstikriitika vajalik, kuid mitte selles mõttes nagu liberaalne teoloogiline koolkond seda välja pakub.

Oletatakse, et Vana Testamendi tekstid on rabide poolt moonutatud. Näiteks Justinus Märter, teisel sajandil elanud kristlik filosoof, väitis, et Ps 96:10 kõlas esialgselt järgnevalt: “Jehoova on saanud kuningaks ristipuul,” ning et juudid on teksti moonutanud. Samuti väitis ta, et Esra 6:22 järel peaks olema sõnad: “Ja Esra ütles rahvale: “See paasapäeva on teie Lunastaja ja pelgupaik. Kui te usute, siis te mõistate, et nad alandavad Teda vaatamata tunnustähtedele, mida Ta teeb. Hiljem aga asetame me uuesti oma lootuse Tema peale ja see paik ei jää enam iialgi tühjaks,” ütleb Jehoova, Iisraeli Jumal. “Kui te aga ei usu ega kuula neid sõnu, mida Tema kohta öeldakse, siis põlgavad teid kõik paganad.”” On raske uskuda, et Justinus mõtles ise need sõnad välja.

Ka Talmud räägib, et Püha Vaim käskis Septuaginta koostanud 70 rabil, kes töötasid küll eri paikades, muuta teatud salme samal viisil, nii et teisi rahvusi ja rasse ei solvataks. Selles, nii nagu kahtlemata ka teistes legendides, on sees tõe seeme. Vana Testamendi tekstides on tehtud arvukaid muudatusi teatud faktide varjamiseks. Vaatamata sellele mõjutab Septuaginta ikka veel võimsalt praktiliselt kõiki piiblitõlkijaid, kes seega tõlgendavad tekste valesti, nii nagu rabid olid omal ajal kavandanudki.

Erinevatest sajanditest pärit Uue Testamendi käsikirju omavahel võrreldes on samuti ilmne vähehaaval toimunud pürgimus jätta üha enam kõrvale algkoguduse mitmeid revolutsioonilisi ja sotsiaalseid jooni.

Meie jaoks on aga endiselt kõige tähtsamad need tekstid, mis käsitlevad meie Lunastaja elu, imesid, kannatusi ja ülestõusmist. Need on tekstid, mis näitavad päästmise teed. Mõnede inimeste ponnistused vähendada miljonite usku, on kahetsusväärsed.

Modernistide ausus on aga kasulik, kuigi nende õpetusi hea meelega vastu ei võeta. Nad innustavad otsima tõe mujalt.

Me otsime seda nüüd Vaimu sfäärist.

Piibel on teatud mõttes vaid hulk vestluste ülestähendusi, kus Jumal räägib Aabrahamiga, Moosesega, prohvetitega ja Jeesusega; samuti Jeesuse kõnelused apostlitega maa peal olles ja peale ausse minekut ning mõtted, mida Püha Vaim neile andis.

Kas Jumal on aga tummaks jäänud? Kas meil ei ole veel tänapäe-

valgi võimalus kuulda Tema häält? Saame ehk meiegi olla puhtad südamed, nii et võime Teda näha?

Kui ma esimest korda modernset teoloogiat lugesin, mõjus see mulle kunstlikuna. Niisugustes teostes on palju asjatut nagu ka teistes profaansetes kirjutistes. Teoloogid tsiteerivad üksteist, selle asemel et puhastada end kõigest aastasadade jooksul kogunenud mit-teolulisest ja tulla väe allikale.

Mulle tundus samuti, et taoline kristlik teoloogia lõpeb ka kõige paremal juhul Jeesuse juures. Jeesus ise on aga öelnud: “Ükski ei saa Isa juurde muidu kui minu kaudu” (Jh 14:6). Ta kuulutab, et eesmärgiks ei ole Tema vaid Isa. Kui oleme tulnud Isa juurde, keda ka Moosesesse uskuvad juudid otsivad, peaksime suutma neid aidata. Peaksime suutma neile näidata, et Jeesus on tee, keda nad peavad järgima, et igatsetud eesmärgile jõuda. Kui me Jeesusest kaugemale ei jõua, ei tähenda meie tunnistus neile kuigi palju.

Piibel on siiani olnud aknaks, mille kaudu võime näha Jumala reaalsust. Nüüd oleme avanud selle akna, et kogeda Jumala tõelisust. Mõned meist nimetavad uut kogemust Püha Vaimu ristimiseks, teised õnnistuseks või millekski muuks.

Korraga tehti meie silmad lahti ja saime aru asjade olemusest. Enne teadsime seda vaid loogika ja mõistuse kaudu. Nägime nüüd mitmeid asju, mida me tavaliselt ei näe. Lendasime nagu inglid või liblikad õielt õiele. “Tuul puhub, kuhu ta tahab, ja sa kuuled häält, kuid ei tea, kust ta tuleb ja kuhu läheb” (Jh 3:8).

Meie mõtted muutusid tõelisuseks. Heebrea sõna *davar* tähendab nii “sõna” kui ka “asja”. Piibli sõnad muutusid reaalsuseks, milles elasime.

Murdsime välja nõiarangist: patt – andestus – uus patt, milles mõned usklikud kulutavad terve oma elu. Pauluse kombel unustasime selle, mis oli taga. Paulus ei unustanud kunagi, et ta oli kogudust taga kiusanud ja kahetses seda sügavalt. Minevik mõjutas aga üha vähem tema olevikku ja uue looduna näisid tema vanad patud kuuluvat üha enam kellelegi teisele kui temale – vanale Saulusele Tarsosest, kes oli surnud. Samal viisil “unustasime” meie mineviku koos vastikute pattudega. Elasime koos Jumalaga olevikus.

Kui Jeesus pesi jüngrite jalgu, siis Ta ka kuivatas need, sest märjad jalad rääkisid sellest, et nad olid olnud mustad ja vajanud pese-

mist. Kui aga jalad on kuivatatud, siis on nad puhtad. Piibel räägib meile, et Jeesus muutis vee kõige paremaks veiniks. Kuna vana vein on uuest parem, siis Jeesus ei muutnud vett uueks veiniks vaid vanaks, juba kaua aega valmis olnud veiniks. Meie õigeksmõistmist ei sooritatud pöördumisel – siis avati meie silmad, et võiksime näha puhtust, mis oli meie jaoks juba kaua aega tagasi valmis pandud.

Meie mõtted said uue suuna. Mõistsime nüüd, et meile kuulus igavene elu, sest Jumal oli juba aegade algusest näinud, et saame Tema lasteks. Alguses on raske teha vahet ahvi ja inimese loote vahel. Teatud etapil saab erinevus ilmseks, kuid see on kogu aeg olemas olnud. Maarja Magdaleena ei erinenud patus elades millegi poolest teistest kurtisaanidest, kuid Jumal oli näinud teda juba ammu. Erinevus sai ilmseks tema pöördumise hetkel. Kui kate meie silmadelte kõrvaldati, tundsimme ära oma vanema venna Jeesuse.

Me ei mäleta midagi oma varasest lapsepõlvest, unenägudest ega 75 protsendist ärkvel olles tehtud tegudest. Miks oleksime siis pidanud meeles oma mineviku patte?

Nii nagu ka Jeesus ei maininud midagi oma elust enne 30-ndat eluaastat, ei jäänud meiegi peatuma minevikku, vaid astusime iga päev röömustades sisse kõige pühamasse paika.

Minus põhjustas selle vabanemise üks väga tavaline sündmus. Olin oma kabinetis kirjutamas. Minu lähedal olid minu kõige kallimad: abikaasa, lapsed ja raamatud. Korraga kustusid lühise tagajärjel tuled. Ma ei näinud midagi ja hirm haaras mind. “Ühel päeval,” käis läbi minu mõtetest, “läheb kõik pimedaks ja ma suren. Mu silmad suletakse ja minu armsad ei näe mind enam.” Seda hirmu, mis mind hetkeks valdas, on raske mõistuse põhjal seletada. Peagi sain siiski aru, missugused rikkused olid mul nii pimedas kui ka valguse käes: eneseteadvus, mõtlemisvõime, jne. Uurisin end palavikuliselt. Jumal, Kristus, inglid, igavese elu lootus, usk – need kõik jäid ka pimedas alles. Need on koos minuga ka siis, kui ma surres oma silmad sulen.

Välgukiirusel käis minu peast läbi mõte, et kõik selle maailma asjad on nagu uni: need kaovad kiiresti. Siis mõistsin, mis on tõelisus.

Kuningas Lisimachus pidi neid piiravatele sküütidele nälja ja janu

tõttu alla andma. Peale söömist hüüdis ta: “Kui lühikest aega kestis mõnu, mille nimel ohverdasin oma elu ja vabaduse!” Selle sekundi mürdosa vältel mõistsin, et ihu püüab tõmmata enda poole hinge, mis ei hooli meid igavese armastusega armastavast suurest kaaslasest, Jumalast.

Tol hetkel kogesin reaalselt asjade suhtelisust, millest varem olin vaid teadnud. Inimesena elades muutus kõik see, mida armastasin, ning ühel päeval pidin selle maha jätma. Kuid Jumal, kellega olen Jeesuse kaudu osaduses, on igavene. Selle reaalsuse kogemine jäi mulle alatiseks meelde.

Piibli ütlus: “Teie olete jumalad...” (Ps 82:6) sai minu jaoks korraga reaalsuseks. Me ei ole üksnes Jumala sõnumitoojad, vaid mitmeski mõttes Jumala enda esindajad. Oleme tagasihoidlikud jumalikud sädemed, kes on hajutatud maailma valgust süütama.

Veendumus Jumala lapse majesteetlikkusest on sellest alates olnud osa minust. Mõtlesin esimeste kristlaste kombel: “See, kes näeb venda, näeb Jumalat.”

Jeesuse peale mõeldes ei teinud ma seda enam piiblisalmide kaudu. Astusin reaalsusesse, kus nägin Tema majesteetlikkust. Nii kaua kui on olemas juute, on Jeesus nende kuningas, kas nad Teda tunnistavad või mitte.

Teistele vendadele ja õdedele anti see kogemus erinevalt, kuid paljud neist tõusid Vaimu mõjul uuele usutasandile.

Ühel meie koosolekul viibinud katoliku preester ütles: “Olen veetnud õhtu algkristlaste keskel.”

Meie ühised koosolekud ja vestlused said uue pöörde. Me ei rääkinud enam Jumalast vaid Jumalalt.

Jeesus ilmus mulle nüüd uues valguses. Tuli põletas ära juutide templiohvidrid. Ka Jeesuse ohvri põletas tuli, armastuse tuli, mis tegi meid Temaga üheks. Tuli pani kõik leegitsema. Sel viisil lakkas Tema ohver olemast ühe inimese ohver teise eest. Me oleme Kristuses Jeesuses. Tema omadena olime Temas juba siis, kui Ta ristil rippus.

Kui vaatasime Tema risti, ei mõelnud me enam, missugust kasu võiksid meie hinged Tema kannatustest saada, sest siis oleksime olnud nagu sõdurid, kes Tema riided omavahel jagasid. Niisuguse Lunastajaga koos olles järgneb päästmine iseenesest. Küsisime üks-

teiselt: “Miks laskis Ta end risti lüüa?” Selleks, et meiegi tooksime enese ohvriks ja täidaksime “puuduvat osa Kristuse kannatustest” (Kl 1:24)? – Selleks et leiaksime viisi, kuidas lisada inimesi Tema järgijate armastavasse hulka, kes on valmis kannatama?

Sellest ajast peale põles tuli meie sees, nii nagu see oli olnud jüngritega Emmause teel. India vanasõna ütleb, et lumehelbed ei saa langeda kuuma ahju peale. Selle maailma külmus ei saanud meie enam kahju teha, kuigi pidime rasketest aegadest läbi mine-ma.

Hoidusime sentimentaalsusest, kui me Salesi Franciscuse järgi “tegude joovastuses” armastust osutasime.

Meie palve- ja osadusehetked said suurema kaalu. Teadsime, et Jumala palge ees veedetud aeg ei olnud raisatud. On parem viibida terve päev Jumala ees, kui teha terve nädal asjatut tööd.

Meie kummardamise objektist, palvest ja palvetajatest sai lõpuks üks, sel viisil et Jumala kummardamine ei olnud enam teadlik. Jumal tegi meie teadmata tööd hinge põhjatutes sügavustes.

Niisuguseid asju kogenutelt küsitakse sageli: “Kas sa nüüd ei tee enam pattu?”

Meie koguduses tehti ikka veel suuri patte. Ka mina langesin nendesse, isegi peale erilisi vaimulikke kogemusi. Ma ei hakka ise seda vastuolu seletama, vaid lasen Eckhardil kõneleda: “Kui aga inimene tõuseb ja hülgab täielikult oma patu, kinnitab ustav Jumal, et ta ei oleks nagu iialgi pattu langenud ning ei lange igavese karistuse alla selle patu eest. Kuigi tal on arvukalt patte, ei karista Jumal teda ning tema vahekord Jumalaga saab taastatud. Kui inimene on valmis seda nüüd tegema, ei vaata Jumal minevikule. Jumal on ole-viku Jumal. Ta on valmis võtma vastu inimese sellisena, nagu ta täna on.”

See õpetus ei ole ohtlik, kui me ei tee sellest järeldust, mille tegi Luther: *Peccator fortiter* (Tee rohkelt pattu!)

Teisest küljest tuletas Jumala Püha Vaim mulle meelde, et ühes kompaniis kõrge ametnikuna töötades olin sageli toiminud valesti. Saatan aga takistas mul neid asju korraldamast. Kui läksin kohtu-ma oma endise ülemusega, et oma eksimust tunnistada, oli ta ma-sendunud. Ta tervitas mind sõnadega: “Olid minu ainuke aus tööta-ja. Mulle on täna räägitud, et üks minu usaldusväärsemaid amet-

nikke on varastanud suure summa raha.” See mees oli juba saanud suure löögi ja tol hetkel ei olnud sobiv rääkida oma ebaaususest. Siiski tahtsin selle kiiresti oma südame pealt ära saada. Mõne päeva pärast kirjutasin oma ülestunnistuse paberile ja pakkusin välja, et korvan vähehaaval kõik selle, mille olin varastanud.

Minu endine ülemus keeldus aga minu poolt pakutud raha vastu võtmast, ning lisaks sellele rääkis ühele tuntud juudi miljonärile minu pöördumisest. Temast sai kristlane ning samuti tema naisest ja pojast. Võisin pühendada end kogu sõja jooksul evangeeliumi kuulutamisele, sest tema koos mõnede teistega korraldas asja nii, et sain iga kuu väikest palka.

4 Fašistlik aeg

Tagakiusu algus

Kui vana pastor Adeney pensionile jäi, tuli tema asemele noor mees, pastor Stevens. Nii tema kui ta naine elasid moraalses puhtuses ning soovisid levitada enda ümber valgust. Nende elu andis tunnistust õigest kristlusest, mis oli Inglismaal tavaline, kuid tundmata selles maailma osas, kus meie elasime. Meil tegid isegi pöördunud asju, mida peeti kristlastele sobimatuteks. Nende avatus ja siirus andis meile palju mõtlemisainet. Nad läksid lühikeseks ajaks kodumaale puhkusele, kuid ei pääsenudki enam tagasi. Rumeenias oli haaranud võimu grupp antisemiitlikke fanaatikuid, kelle käed olid määratud juutide verega. Nad nimetasid end leegionärideks, kuid neid kutsuti raudkaardiväeks.

Tol ajal juhatas Anglikaani Juudimisjonit noor vaimulik nimega Roger Allison, keda mäletame tema alandlikkuse järgi. Alandlik mees on tugev Issandas. Ennast alandades liitub inimene Jumalaga ja saab Temaga üheks.

Tema karjaseks olemise ajal kasvas meie liikmeskond oluliselt. Samas elasime pidevas hädaohus. Linna minnes ei teadnud me kunagi, kas me veel ka tagasi pääseme. Leegionärid korraldasid juutidele tänavatel haaranguid ja vahistasid neid väljamõeldud põhjustel. Sageli pääsesin otsekui üle noatera. Esitan järgnevalt kaks juhtumit.

Ühel pühapäeval istusin oma korteris, mis oli kirikuga samas hoones. Kirikus oli parajasti noortekoosolek. Korruga tormas minu tuppa hingeldav nooruk ja hüüdis: “Tulge kohe kirikusse! Seal on kohutav segadus.”

Kirikusaali sisse astudes nägin kahte noormeest. Üks neist, kelle tunnistasin kohe juudiks, hüüdis: “Juudid, vennad, läheme Vene-maale! Seal leiame õnne ja vabaduse! Tuleme tagasi koos võiduka Nõukogude armeega ja hävitame fašistid!”

Bessaraabia, mis oli senini Rumeeniale kuulunud, oli nüüd venelaste poolt okupeeritud. Sinna põgenes suur hulk juute antisemiitliku tagakiusu eest. Rumeenia valitsus oli tol perioodil fašistlik ja niisugune üleskutse kirikus võis anda põhjust arreteerimistele. See võis mitmed isegi surma saata.

Püüdsin noorukeid vaigistada, kuid see oli võimatu. Nad ründasid mind ja karjusid: “Sa oled juutide reetur! Oled fašistide poolel!” Ma ei saanud politseid kohale kutsuda, sest see oleks olnud sama kui noorukid üles anda ja nad surma mõista. Katkestasin koosoleku ja palusin inimestel koju minna. Keelasin neil sellest vahejuhtumist kellelegi rääkida. Nad kuuletusid.

Järgmisel pühapäeval kordus sama asi. Ma ei teadnud mida teha. Mõtlesin isegi kiriku sulgeda. Samal ajal tapeti pealinnas üks leegionäridest. Keegi ei teadnud tapjast midagi, aga juudid kartsid, et süüdistama hakatakse just neid.

Ühel õhtul tulid need kaks segadusetekitajat minu juurde koju. “Meil on midagi südamel, mida tahaksime teile üles tunnistada.”

“Jätkake,” palusin.

Nad teatasid, et just nemad olid leegionäri tapnud. Tahtmatult pääses minu huultelt: “Kuidas võisite sooritada sellise kuriteo? Kas teile ei tulnud pähe, et mehel võis olla ema ja naine?”

“Ta oli surma ära teeninud, sest oli fašist,” vastasid nad.

Ütlesin neile: “Saan aru, et tulete minult nõu küsima, kuna teie kuritegu teid vaevab. Kui aga olete selle üle uhked, ei saa ma teie heaks midagi teha. Kuna olete oma teo üles tunnistanud, kordan teile, et olete sooritanud kuriteo. Ka fašist on inimene ja teda tuleb inimesena austada. Kui ta on meie vaenlane, peame tasuma tema viha armastusega; me ei tohi teda tappa.”

Nad lahkusid otsekohe.

Peale seda kui kindral Antonescu oli raudkaardiväe hävitanud, tuli teine nooruk, kellel olid juudi näojooned, taas minu juurde.

“Pean teile rääkima, kuidas pääsesite kindlast surmast,” ütles ta. “Olen kommunist, kelle raudkaardivägi vahistas, kui ma lendlehti jagasin. Mind piinati ja selleks et edasistest katsumustest pääseda nõustusin hakkama nende nuhiks. Minu kaaslane oli üks nende komissare. Meie plaan oli, et tema esineb juudina ja mina liigun temaga koos sünagoogides, sionistlikes organisatsioonides ja kõikjal, kus juudid kogunevad. Me pidime alustama kommunistliku suunitlusega vestlust ja sõimama raudkaardiväge võimalikult ränkade sõnadega. Igaüks, kes sellest “mängust” osa võttis, vahistati ja teda peksti. Nuhina tuln seega teie kirikusse ja tuln teie koju, et tunnistada üles mõrva, mida me ei olnud tegelikult sooritanud. Kui me teie juurest lahkusime, hüüdis komissar: “Ma ei oleks iialgi arvanud, et kuulen juudi suust üleskutset leegionäre armastada!”

Minu vastus, mis põhines Jeesuse õpetusel armastada oma vaenlasi, oli päästnud mind kindlast surmast. See ei olnud sugugi ainuke kord.

Meil oli probleeme, et raudkaardiväelastest valitsus meie kogudust tunnistaks, sest nad ei arvestanud endiste korraldustega. Kuidas võisime saada uue tegevusloa? Juutidel oli isegi ohtlik minna ametiasutusse seda taotlema.

Lõpuks otsustasime koos Allisoniga minna ühe vaimuliku jutule, kes kuulus raudkaardiväkke ja oli nimetatud Usuasjade Ministeeriumi uurijaks. Läksime tema juurde, aga ta ei olnud kodus. Tema naine palus meil oodata. Kogu aeg tuli ja lahkus raudkaardiväelasi, kes meist möödudes tervitasid: “Elagu raudkaardivägi ja selle kapten!” Kui nad oleksid teadnud, kes me oleme, oleksid nad meid tükkideks rebinud.

Lõpuks vaimulik saabus. Kui ta kuulis minu nime, mis kõlas saksapäraselt, käitus ta väga viisakalt ja küsis meilt eriti sõbralikult, mida soovime. Tema üllatus oli aga suur, kui ütlesin talle: “Olen Jeesusesse uskuv juut ja esindan samasuguse meelsusega juutide kogudust. Oleme tulnud paluma kahte asja. Esiteks ei soovi me, et antisemiitlike ettevõtmiste osas nagu varanduse konfiskeerimine, küüditamine või surmamine, tehtaks meie suhtes mingeid erandeid. Me ei taotle oma usu pärast mingit materiaalist kasu.

Teiseks, sünagoogid tegutsevad vabalt ja meiegi sooviksime saada õiguse häirimatult tegutseda.”

Vaimulik, kes oli tuntud oma vägivaldsuse poolest – ta oli kord fašistliku grupi eesotsas raiunud kirvega oma piirkonna baptistikerikut – puhkes häälekalt naerma. “Kristlikke juute ei ole olemas,” ütles ta. “Vana metropoliit Pimen ristas kord talvel ühte juuti Bahluis. Jäässe oli raiutud auk ja kui metropoliit juudi kolmandat korda vette kastis, libises too tema käest ja kadus jää alla. Metropoliit kuulutas: “See on ainuke juut, kes on ristitud ja surnud kristlasena!” Ülejäänud juudid ristivad vaid oma nahka ja elavad mittekristlikku elu. Ma ei usu, et olete kristlased.”

Vastasin: “Teil on õigus meid noomida. On jultumus kuulutada end kristlaseks, sest igauks, kes väidab end olevat Kristuses, on kohustatud elama nii, nagu Jeesus elas. Oleme üritanud seda teha, kuid siiani ei ole me seda eriti hästi suutnud. Seega ei ole me ka vihased, kui teised tõelised kristlased, noomivad meid meie eksimuste eest. Kuid palume teil anda meile võimalus ja lubame teha oma parima.”

Ta pilkas meid veel kaua, kuid tunnistasime alandlikult oma patustust üritamata ennast kaitsta. Meie vastus oli ikka sama: “Jah, me oleme küll nõrgad ja viletsad vagatsejad, nagu väidate, kuid meil on usk, mis päästab meid pattudest. Oleme valetajad, aga meie usk on ehtne. Andke meile võimalus seda tunnistada!”

Mulle meenus üks kaunis lugu kiriku ajaloost. Isa Agathon kohta räägiti, et paljud tulid teda vaatama, sest teda peeti heaks meheks. Mõned püüdsid teda vihastada ja ütlesid: “Kas sina oled isa Agathon? Oleme kuulnud, et oled ebamoraalne ja uhke mees.”

Ta vastas aga pilkajatele: “Räägite tätt.”

Nemad küsisid omakorda: “Kas oled see Agathon, kes räägib teistest halba?”

“Olen küll,” vastas ta.

Taas küsiti: “Kas sa oled see hereetik Agathon?”

“Ei ole,” kõlas vastus.

Pilkajad küsisid temalt: “Miks sa olid nõus kõigega, mida me sinu kohta ütlesime, välja arvatud see, et keeldusid tunnistamast end hereetikuks?”

Ta vastas: “Olin nõus esimeste tunnistustega, sest see on kasuks

minu hingele. Sõna “hereetik” tähendab aga lahutust Jumalast ja mina ei taha Temast lahus olla.” Kui pilkajad seda kuulsid, imestasid nad tema siiruse üle ja läksid ära muutunudena.

Kristlasel ei sobi end süüdistuste eest kaitsta. Ei Joosep Vanas Testamendis ega neitsi Maarja Uues Testamendis kaitsnud end, kui neid süüdistati asjades, mida nad ei olnud teinud. Säilita rahu ja Jumal kaitseb sind! Tulevased sündmused kinnitavad seda.

Kui vaimulik ikka veel solvanguid meile näkku paiskas, vastasime tema juudikristlaste vastu suunatud süüdistustele, et need võivad olla tõsi, kuid kaitsesime samas oma usku. Korraga vaimuliku ähvardav ilme muutus: “Olen meelega teid läbi katsunud ja näinud, et olete meist rohkem väärt Kristuse nime kandma. Ootan teid homme hommikul ministriumis. Te saate loa oma tegevust jätkata.”

Järgmisel päeval võttis ta mind vastu nagu venda ja andis mulle tegevusloa.

Varsti pärast seda pidime minema läbi neist veristest päevadest, kui raudkaardivägi õiendas arveid meie sõbra kindral Antonescuga, ja juudid pidid selle muidugi kinni maksma.

Mõned kahtlevad saatana olemasolus. Inimkonna ajaloo õudsed peatükid on parim tõend tema eksisteerimise kohta. Kui arst täheledeb patsiendis nõrkust, kõrget palavikku ja erilisi hääli kopsudes, siis ta enam ei kahtle. Haiguse on põhjustanud nähtamatu faktor, tuberkuloosibatsill, mille avastas Koch. Kui meie näeme kurjust kõikjal maailmas levimas, mida Jumal on õnnistanud rikaste andidega, võime põhjendatult öelda, et nähtamatu vaenlane, saatan, on tegutsemas.

Juutide verel ei olnud mingit väärtust. Juute aeti kõikjal taga; neid viidi surmamiseks metsadesse ja tapamajadesse.

Siis oli aga selle valitsuse käes kord langeda ning raudkaardiväelasi vahistati ja tapeti. Meie väike juudikristlastest koosnev kogudus võis nüüd aidata vahistatud antisemiitide perekonnaliikmeid. Üks lootuse kaotanud perekond oli sooritamas enesetappu, kui meie neile appi jõudsime.

Juudid on meid sageli kritiseerinud selle eest, et sirutame oma abistava käe ka meie rahva vaenlastele. Vastame neile järgmise jutustusega.

Kui Anapolise rabi Susiat veel laialdaselt ei tuntud, oli ühel maalt

pärit juudil kombeks viia temale kingitusi. Selle juudi rikkus kasvavas iga aastaga.

Kord, kui ta tuli jälle oma kingitustega, ei olnud Anapolise rabi kodus. Juudile öeldi: “Ta läks Meserici oma suure õpetajaga kohtuma.”

Juut mõtles endamisi: “Ka mul oleks hea selle kuulsa õpetajaga kohtuda. Siis võiksin saada õnnistuse veel suuremalt autoriteedilt, kui seda on rabi Susia.” Ta reisis Meserici, andis oma kingituse õpetajale ja sai õnnistuse. Sellest hetkest alates oli aga õnn tema vastu: tema varandus kahanes, äriasjad läksid allamäge ja lõpuks oli käes otsene vaesus.

Meeleheitele aetuna läks ta rabi Susia juurde ja rääkis temale kõigest. Rabi vastas: “Targad on öelnud, et Jumal maksab sama mõõduga, nagu meie Temale ohverdame. Nii kaua kui sa aitasid vaest Susiat, korvas Jumal selle sinule rikkusena. Kui sa aga hakkasid inimeste vahel vahet tegema ja soosima kuulsat meest, kellele sa oma kingitused viisid, vastas Jumal samaga ja aitas kedagi sinust väarikamat.”

Me ei saa kunagi valida, kellele head teha. Meie poolt võidetud vaenlane vajab ka abi. Kuid abi andmine võimul olevale vaenlasele on vale, sest see teeb meid tema tegude osalisteks.

Loomulikult peame osutama kristlikku armastust kõigile. Kristlike juutidena peame osutama inimlikkust ka kannatavate ja võidetud antisemiitide suhtes – ning seda mitte ainult sõnades, vaid ka tegudega.

Mida peaksin tegema, et päästetud saada?

Antonescu valitsus oli samuti antisemiitlik. Fašistliku valitsuse poolt antud luba jumalateenistusi pidada ei kehtinud enam. Kui Suurbritannia katkestas diplomaatilised suhted Rumeeniaga, pidid kõik Inglismaa pastorid ja õpetajad maalt lahkuma. Inglise Kirikumisjoni tegevus lõpetati. Misjonile kuulunud maja eest oli kandnud hoolt üks sakslane, kes sulges koosolekusaali ja ajas meid korterist välja.

Meie väike kogudus, kuhu kuulus umbes sada täiskasvanut, oli nüüd ilma karjaseta, kes oleks väikese pöördunud juutidest koosneva karja eest hoolitsenud.

Luterliku kiriku eesotsas oli natslik piiskop, kes oli saanud kuulsaks oma jutlusega, milles väitis inimkonnal olevat kolm suurt eeskujut: Jeesus, Beethoven ja Hitler. Jeesust pidas ta siiski Hitlerist suuremaks. Ta kasutas vana tervituse "Ülistatud olgu Jeesus" asemel "Heil Hitler".

Kiusati taga ka baptiste, nelipühilasi ja adventiste. Ortodoksse kiriku preestrid olid mõjutanud kindral Antonescut sulgema nende kogudused ja konfiskeerima nende ruumid, milledest mitmed muudeti tantsusaalideks ja kinodeks. Sadu neisse uskkondadesse kuuluvaid vendi mõisteti isegi 20 aastaks vangi. See toimus ajal, mil meile räägiti, et meie maa on asunud pühale ristikäigule bolševistliku ateismi vastu. Neid usklikke rühmitusi süüdistati eelkõige juudistamises. Baptistikoguduse juhid palusid meil mitte mingil juhul nende juurde tulla. "Kui siia tuleb suur hulk juute, siis kiusatakse meid veel rohkem taga."

Ortodokssete preestrite hulgas oli mul palju ustavaid sõpru. Üks preester avaldas minu artikleid ajal, mil antisemitism oli oma vägevuse tipus. Patriarh Nicodim oli korduvalt meie vahendajaks. Arhimandriit Scriban oli meie väsimatu kaitsja. Seda olid ka mitmed teised. Suurem osa ortodoksse kiriku preestritest olid aga antisemiidid. Sageli õhutasid nad oma jutlustega inimesi juutide vastu üles.

Rändaval juudil ei ole maa peal hingamispaika; seda ei ole ka juudikristlasel kristlikus kirikus. Ajapikku pidime olukorraga leppima ja võtma antisemitismi kui risti, mida tuli kanda kannatlikult, rõõmsalt ja nurisemata.

Miski muu ei kirkasta Jumalat nii nagu risti kandmine. See õpetab meid rohkem kui Piibel. Thomas Münzer ütles, et risti kaudu õpime magusa Jeesuse kõrval tundma ka kibedat Jeesust.

Me ei osanud otsustada, missugusesse uskkonda pidime kuuluma. Me pidime võtma vastu kõik pakutud külalislahkuse. Me ei olnud aga huvitatud vaidlustest kirikute vahel. Rootslaste ja norralaste luterlikud Iisraeli Misjonid kaitsesid meid ja andsid meile oma nime. Olime neile sügavalt tänulikud.

Tuli otsustada, kuidas võiksime oma kirikus koosolekuid pida.

Saatsin oma visiitkaardi minister Sandule. Tema oli kõrgeim ametnik kiriklike asjade üle. Tänu oma saksapärasele nimele pääsesin tema jutule. Esitasin talle sama taotluse nagu kunagi varem raudkaardiväe vaimulikule.

Minister püüdis minust lahti saada, soovitades mul rääkida vähemusrühmituste juhi pastor Zenoviga. Rääkisin, et olin just käinud tema juures, kuid ei olnud temaga vestelnud. Olin istunud tema ooteruumis, kui kuulsin, et ta oli oma alama põrgusse saatnud selle eest, et too ei olnud ostnud talle õiget marki sigaretti. "Tema saadab inimesi põrgusse, mina aga juhatan neid Jumala juurde," jätkasin. "Meie kaks ei suuda teineteist mõista. Ma ei soovi temaga rääkida."

Minister vastas: "Meie maal on sakslased. Me ei saa juutidele niisugust luba anda."

Ütlesin: "Härra minister, sel juhul võtan oma avalduse tagasi, kuid me jätkame kõigele vaatamata oma kokkutulemisi. Enne lahkumist tahaksin teile siiski midagi rääkida. Teie juurde tuleb pastoreid kõigist uskkondadest, et teie käest administratiivsetes küsimustes abi saada. Kas ükski neist on rääkinud teie hingest? Kord tuleb päev, kui me ei ole enam ministrid, kirikumehed või midagi muud. Me kõik seisame siis alasti ja värisedes Jumala trooni ees. Seal peame oma tegudest aru andma. Mõelge sellele, et peate siis vastust andma selle eest, et keeldusite aitamast kristlastel rahu Jeesust kummardada."

Tol hetkel oli Jumal minult kogu loogilise mõtlemise ära võtnud ja unustasin, et seisan antisemiitlikus asutuses juudina, kellel ei ole mingeid õigusi. Tal oleks tarvitsenud vaid kella helistada ja oleksin kadunud jälgi jätmata.

Issand andis aga mu sõnadele meelevalla. Minister ei sattunud raevu; vastupidi, sain tunnista talle sündmusest, mis on võrreldav jutustusega Piiblist. Minister tõusis ja vaatas mulle, juudile, otse silma ning küsis: "Mida ma pean tegema, et päästetud saada?"

Sain nüüd vabalt Jeesusest rääkida. Sellest peale oli ta meie sõber ja kaitsja. Jeesusesse uskuv juut oli kõrvaldanud antisemitismi okka antisemiitliku valitsuse ministri lihast.

Kuulus juudikristlasest luuletaja Franz Werfel rääkis, et 1938. a. kogusid sakslased kokku kõik ühe Austria küla juudid ja viisid nad oma kodukohast ära. Neile järgnes ristiusu preester. Teel sai üks ohvitser saatanliku mõtte. Ta varastas surnuaiast risti ja muutis selle haakristiks. Ta pani selle ühe vana rabi kätte ja käskis tal seda mõnitavat sümbolit suudelda. Rabi tõmbas risti küljest üleliigsed konksud ära ja ulatas selle preestrile. Kuul tappis juudi, kes oli risti endiseks teinud. Jumal lubas juutidel sageli taolistesse olukordadesse sattuda.

Saime taas kord loa teenistusi pidada, kuid ka see ei kehtinud kaua. Varsti pärast seda vahistati mind, minu abikaasa ja grupp juudikristlasi. Üks rumeenlanna andis end üles politseile ja nõudis, et tedagi arreteeritaks koos juudi vendade ja õdedega. Nii sündiski.

Kui meid vabastati, oli ministeerium asendatud uuega ja meie kokkutulemise luba tühistatud.

Põrandaalune vaimulik tegevus

Kõik uuestisündinud igatsevad südames rahu välise elu muredest, mis mõnikord segavad isegi Jumala kummardamist. Nad igatsevad seda, et võiksid vaigistada tormid, pääseda kõrgemale iseenesest ja leida häirimatu rahu Lunastaja süles. Nende jaoks ei ole tähtsust millelgi muul peale nähtamatu Jumala.

See kõik oli tookord meie haardeulatusest väljas. Alles hiljem vanglas olles sain seda rõõmu nautida.

Sattusime tormide keskele ja meile ei jäänud palju aega oma seemise inimese kinnitamiseks. Koosolekud olid keelatud ja sellepärast kohtusime salaja erinevates kodudes, riskides 20-aastase vanglakaristusega. Mõnikord oli meid koos kuni sada inimest. Õppisime oma jälgi väga osavalt peitma.

Ainult üks kord üllatati meid koosoleku ajal. Politsei tegi aga vea ega piiranud maja ümber. Nad tulid üle õue otse ukse taha, kus lasksime neil enne veidi oodata, kui ukse avasime. Neilt küsiti veel esikuski, kes nad on ja mida soovivad. Kui nad lõpuks sisse pääse-

sid, nägid nad, et teade kodukoosolekust oli olnud vale. Kohal viibis vaid üks perekond. Korter asus esimesel korrusel ja kõik olid aknast välja hüpanud, sel ajal kui politseid kinni hoiti.

Ametnikud olid raevus. Nad olid kindlad, et peame koosolekuid, kuid nad ei suutnud seda tõestada. Lõpuks läks see neil siiski korda ja nad said vajalikud tõendid.

Lõpu eel äratasid meie koosolekud huvi ka juba mõningates ruumeenlastes. Tol ajal käis meie hulgas regulaarselt üks ortodoksne mees, kes elatas end sellest, et tõi kodulinde meie vägede poolt okupeeritud Nõukogude Liidu aladelt. Tema pidevalt korduvad reisid sellesse piirkonda äratasid politseis kahtluse. Ta kutsuti staapi, kus temalt reise eesmärki küsiti.

Mees vastas: "Oletan, et kahtlustate mind spioneerimises, kuid unustate, et tegelen ametliku kaubandusega. See on minu reise ainuke eesmärk. Te peaksite ka teadma, et usklikud kristlased ei spioneeri, ja mina olen üks neist. Võite küsida kasvõi pastor Wurmbrandilt ja ta kinnitab, et võtan koosolekutest osa."

Politsei ei kahtlustanud teda enam spioneerimises, vaid hakkas kuulama teda üle meie vaimulike koosolekute osas. Meie vend oli "kassi kotist välja lasknud" ja sattus lõksu. Politsei varjas osavalt oma tegelikku sihti ja teeskles, et vajas koosolekutel osalejate nimesid vaid veendumaks, et kaupmees oli tõepoolest usklik ja eelkõige selleks, et teda enam spioneerimises ei süüdistataks. Sel teel nuhkisid nad välja palju nimesid.

Ühel õhtul kella 11 ajal, kui olin juba voodisse läinud ja valmistasin ette jutlust, mis oli suunatud tol ajal kõige raevukamalt möllava sõja vastu, tuli naine nagu tavaliselt, naeratades, tuppa ja ütles: "Politsei on maja ümber piiranud." Jõudsin vaid oma jutluse öökapi lelavate paberite vahele torgata, kui rühm politseinikke sisse tungis ja teatas, et mind on jälle arreteeritud.

Panin end kiiresti riidesse, et ruttu välja pääseda, sest üks meie tubadest oli maast laeni täis toidukaste. See kaup oli kavas järgmisel päeval naisvangidele jagada, kus hoiti kinni umbes paarisadat usklikku naist: baptiste, nelipühilasi ja adventiste. (Olime võtnud enda ülesandeks kanda hoolt oma vangistatud vendade ja õdede eest, sest ühelgi kirikujuhil ei piisanud selleks julgust ega algatusvõimet. Kui olime seda neile välja pakkunud, keeldusid nad.) Kui-

das oleksime olukorda selgitanud, kui politsei oleks meie lao avastanud? Vangide aitamine oli tõsine kuritegu. Samuti oleksime pidanud ka neile rääkima, kust me selleks raha saime. Kui me ei oleks paljastanud, kellele toit määratud oli, oleks meid süüdistatud majanduslikus sabotaažis, toidu kokkuahnitsemises. Mõlemal juhul oleks meid karistatud. Jumal sulges aga politseinike silmad ja nad ei astunud sellesse tупpa. Nad korjasid ainult laual olnud paberid kokku. Samal õhtul arreteeriti lisaks minule veel kümme usklikku, kelle hulgas oli ka üks 16-aastane tüdruk, kes ei olnud isegi pöördunud, kuigi oli korduvalt meie koosolekutel käinud.

Politseijaoskonnas kohtusime vennaga, tänu kellele meid vahistati. Arusaamine sellest, et tema oli süüdi meie vangiminekus mitmeks aastaks, viis ta meeleheitele. Suutsime teda siiski lohutada. Ta on endiselt meie vend. Me ei rääkinud kellelegi tema eksitusest ja hiljem laulatasin tema abielu.

Politseikomissar lõi tüdrukut, kui see vastas tema usku puudutavale küsimusele: “Armastan Issandat, kuid ma ei tea, kuidas seda usku nimetatakse.” Ta ei oleks suutnud anda paremat vastust.

Olukord oleks võinud traagiliselt lõppeda, kui Jumal ei oleks saatnud meile appi ühte meest, Rootsi suursaadikut Rumeenias Patrick von Reuterswärdet. Ta oli sügavalt usklik mees, kes tegi pidevalt head. Tema uks oli alati lahti abivajajatele ja rõhututele, vaatamata nende rassile, rahvusele, seisusele või kiriklikule kuulu- vusele. Ta aitas juute, keda oli ebaõiglaselt koheldud, nii nagu ta hiljem olukorra muutudes aitas ka sakslasi.

Rootsi Iisraeli Misjon oli meid oma kaitse alla võtnud. Selle kaudu olime tuttavaks saanud. Kohe, kui ta oli meie vahistamisest kuulnud, tuli ta meile appi, kuigi see tähendas diplomaatiliste reeglite rikkumist. Meie olime ju Rumeenia kodanikud ja temal ei olnud mingit õigust asjasse sekkuda. Sellele vaatamata kandsid tema pingutused vilja.

Olime õnnelikud, et võisime altkäemaksu eest vabaks saada. Otustasime majanduslike kahjude pärast mitte muretseda: andsime nimelt oma rahad rõõvlitele ja väljapressijatele. Politsei ja rõõvlite vahel ei olnud mingit vahet. Meil ei olnud valikut: raha või aasta vangistust. Armastusest raha vastu andis politsei ka minu paberid tagasi, ilma et oleks neid uurinud.

Tookord olime vangis vaid 14 päeva. Sel ajal kui sõda kõige ägedamalt möllas, kiusati mind taga nii juudina kui ka evangeeliumi kuulutajana. Mul õnnestus avaldada siiski mitmeid vaimulikke raamatuid salanime Radu Valentini all. Selle nimega sain tuntuks ka Rumeenia kristlaste keskel. Olin leidnud tsensori, kes oli nii maias viina järele, et lubas isegi minu raamatu avaldada, kui aga sai selle eest vastutasuks viina.

Pastor Magne Solheim ja tema abikaasa

Pastor Solheimi, kes oli Glatzi Norra Iisraeli Misjoni juht, ahistati pidevalt. Ametivõimudel oli kombeks tulla öösel tema kodu läbi otsima. Solheim käis juute väsimatult külastamas nii kauplustes, kodudes kui ka koonduslaagrites. Ta kuulutas neile evangeeliumi, kuid samal ajal ka lohutas neid ja aitas materiaalselt. Võimud sulgesid lõpuks tema kiriku.

Ta oli eeskuju heast misjonärist. Ta ei kaotanud iialgi julgust puutudes kokku juutide ükskõiksusega ja kristlaste mõistmatusega. Tema šveitslannast naine Cilgia, kes oli elukutselt õpetaja, oli talle ustavaks toeks.

Üks armeekapten ütles kord Solheimile: “Mis mõtet on juutidele evangeeliumi kuulutada? Nad ainult naeravad teie üle.”

Solheim vastas: “Kui te saate käsu, mida te siis teete? Kas te arutlete selle üle või täidate selle

“Ma täidan selle.”

“Sama teen ka mina. Kristliku armee ülemjuhataja Jeesus on käskinud kuulutada evangeeliumi kõigile inimestele. Ma kuuletun Tema käsule. Tulemus ei ole minu, vaid Tema asi.”

Tema andumus avaldas suurt mõju seal, kus seda oleks võinud kõige vähem oodata. Temas sai tõeks kristliku märtri Ignatiuse ütlus: “Ristiusk ei ole üksnes keelitamine pöördumisele, vaid ka suurus.” Andunud inimese saviastjast särab kõiges ilus aare, mis tõmbab ligi teisi.

Kui Feinstein oli arreteeritud (siis me ei teadnud veel, et ta oli surnud), mõtlesime, kuidas võiksime teda aidata. Lõpuks otsusta-

sime mõrvaritele läheneda ja paluda nende veatu ohvri eest. Läksime Saksamaa saatkonda. Hitleri sõjamasin valitses Rumeenias ja õhutas inimesi pidevalt juute tapma. Niisuguses olukorras läksid kristlik misjonär ja juut Saksamaa saatkonda, et teist juuti aidata. Meid võttis vastu keegi härra Dietrich. Solheimi kõnetades ütles ta imestusega: “Te peate küll olema väga suur idealist, et jätsite maha kauni Norramaa ja tulite Rumeeniasse kuulutama juudi kaupmees-tele, kes on huvitatud vaid rahast ja heaolust.” Solheimi palve oli äratanud temas siira imetluse. Ja nii sündiski ime: Hitleri ustav teenija lubas teha kõik, et Feinsteini elu päästa. Jassy politseijaoskonnas kinnitati meile, et Saksamaa saatkonnast oli Feinsteini asjus korduvalt helistatud, kuid see oli hiljaks jäänud. Feinstein oli juba surnud.

Mittejuudi rahvusest misjonär peab kandma rasket koormat. Juudid on tema suhtes peaaegu eranditult ükskõiksed või isegi vaenulikud. Lisaks sellele põhjustavad mõned juudikristlased sügavaid pettumusi.

Mõned juudid olid lasknud end ristida tagakiusust pääsemise lootuses. Need inimesed olid väga head näitlejad, kuid neil ei olnud tõelist usku. Mäletan hästi ühte rumeenia venda, kes palus mul tulla endaga kaasa kohtuma mõningate minule tundmatute juudi rahvusest pöördunutega. Meid võeti hästi vastu ja tund aega vestlesime innukalt. Põlvitasime siis kõik palvele. Olin väga õnnelik. Siis pidi rumeenia vend minema mingeid asju korraldama; ta tõusis püsti ja lahkus. Kui ta oli ära läinud, hakkasid ülejäänud naerma: “Misugune rumal pagan! Ta usub tõepoolest, et oleme kristlased!” Nad olid veendunud, et minagi vaid teesklesin ning sellepärast paljastasid oma tõelise olemuse.

Niisuguste inimestega kohtumine röövib peaaegu kogu julguse, kuigi mõistan ka neid, kes lasevad end ristida antisemiitliku vaenu eest pääsemiseks.

Juutide keskel töötavad misjonärid puutuvad pidevalt kokku inimestega, kes on lasknud end ristida hirmu pärast või juutlusest põgenemiseks; samuti selleks, et kristlasega abielluda. Püüdsime sellele vastu seista säilitades oma koguduse juudipärase iseloomu. Me ei lubanud oma liikmetel nime muuta.

Juutlusest pöördumisega kaasneb ka raskusi. Piibel kuulutab, et

oleme eriline rahvas. Ja juutides on tõepoolest midagi eriskummalist: neil on raske teistsuguse ümbrusega kohaneda. Juudid toovad oma eripära kogudusse kaasa.

Jeesuse sõnum on antud kogu maailmale ja sellel on igavene väärtus. Apostel Paulus ütles, et inimeste võitmiseks sai ta juudile juudiks ja paganale paganaks. Ta võis seda teha, sest oli pääsenud puhta tõe maailma, kus ei ole kreeklasi ega juuti. Nii nagu matemaatika on igal pool maailmas samasugune, nii on seda ka tõeline usk. Erinevus on vaid keeles ja kommetes. Oleks võimatu õpetada bušmani last samal viisil kui skandinaavia last.

Ainult sel põhjusel, et Jeesus sündis juudiks, arvavad mõned juudikristlased, et nad on Tema lähemal ja kohtlevad oma paganatest vendi alandavalt. Usk juudi rahvusest Jeesusesse põhjustab juudišovinismi, mis on sama vastuvõetamatu kui mistahes šovinism. See põhjustab sageli vastuolusid – nii avalikke kui varjatud – mittejuudi misjonäride ja mõningate juudikristlaste vahel. Puusepp ei ole Jeesusele lähemal kui rätsep. Samuti ei ole mees Jeesusele lähemal kui naine. Ka juudikristlane ei ole paganast kõrgemal, kuigi ta seda sageli väidab.

Misjonitöö juutide keskel pakub vähe vaimulikku rahuldust ja kulutab misjonärid kiiresti läbi. Sellele vaatamata tegi Solheim seda tööd 30 aastat koos oma suurepärase abikaasaga ja mitmete teiste toetusel.

Norra diakoniss Olga Olausen töötas sõja ajal Jassy's reipalt, kuid suurte raskuste keskel. Tema isa, kes oli olnud kalur, kukkus kord tormi ajal paadist merre. Neli tundi võitles ta lainetega. Ahas-tuses olles lubas ta Jumalale, et annab oma lapse misjonitööle, kui ta veel pääseb. Seda ta ka tegi. Õde Olga pühendas kogu oma elu juutidele, kandes ennastsalgavalt hoolt haigete ja orbude eest. Pärast Feinsteini tapmist töötas ta üksi, abiks vaid grupp kristlastest tüdrukuid, sest kõik koguduse mehed olid mõrvatud.

Mulle anti vaid ühel korral luba käia tema koguduses. See toimus ühel pühapäeval. Leidsin sealt eest hulga inimesi, kes janunesid Jumala Sõna järele. Mul oli aega vaid üks päev ja nii ma jutlustasin 11 tundi, pidades vahepeal vaid üks kord söögipausi. Kogu selle aja kuulas kogudus väsimatult.

Kust sai Norra Iisraeli Misjon alguse? Norra luterlik kirik oh-

verdas 19. sajandi alguses palju raha ja vahendeid evangeeliumi kuulutamiseks paganate keskel. Siis küsis üks kristlasest naine pastorilt: “Kas ei oleks juba aeg viia evangeeliumi juutide keskele?”

“Ei,” vastas pastor. “Nüüd on Piibli järgi paganate aeg. Iisrael on hüljatud.” See vastus tõi naisele pisarad silma, kuid ta säilitas rahu ja jäi ootama oma aega.

Mõne kuu pärast läks ta jälle pastori juurde: “Sooviksin teilt nõu küsida. Ühel minu sugulasel on vaid üks poeg, kuid ta käitus nii halvasti, et vanemad pidid ta kodust ära saatma. Et oma õnnetutes vanaduspäevades lohutust leida, adopteerisid nad uue poja ja andsid talle kõike seda, mida olid oma lihasele pojale andnud. Nad tegid temast pärija, kuigi veri on veest paksem. Neil oli siiski ka oma poeg pidevalt meeles ja öösiti valasid nad igatsusepisaraid. Adopteeritud laps kasvas ülbeks ja hakkas oma kasuvanemaid kiuksama: “Ma ei taha teie teise poja pilti seinal näha! Kuidas julgete tema nime mainida? Ma ei taha kuulda, kuidas te teda taga igatsete.””

Siinkohal katkestas nõrduinud kirikumees naise jutustuse: “Ta on ülbe poeg ega ole väärt oma seisundit. Nad peaksid ta minema saatma.”

Siis naine ütles: “Kas Iisrael polegi meie taevase Isa esialgne poeg? Ta aeti kodust välja, sest ta oli olnud sõnakuulmatu, ja meid teisi rahvaid adopteeriti tema asemele. Jumala süda on aga endiselt kiindunud Iisraeli. Taevaski ohkab tema pärast. Kas on siis õige, et meie, oksad, peame ennast suuremateks, kui on tüvi ja keelaksime juutidele päästmise?”

Pastor tunnistas, et oli eksinud ja temast sai Norra Iisraeli Misjoni asutaja. See misjon on teinud mitmete aastakümnete jooksul õnnistusrikast tööd paljudes Rumeenia linnades.

Meie raskused

Juutide kannatused olid sõja ajal nii suured, et meie tunded räakisid vaid nende lohutamise eest. Jumal aitaski meil neid aidata. Rumeenia

nia vendade abiga õnnestus meil mõningaid juudi lapsi getodest röövida ja vanematele tagasi anda.

Me ei rahuldunud aga sellega. Prohvet Jeremija süüdistas juute nende pattude pärast babüloonlaste raevukate rünnakute ajal, mis tähistasid juudiriigi hävingu algust. Jeesus, keda mõned nimetavad uueks Jeremijaks, tegi sama ajal, mil juudid kannatasid Rooma ebaõiglase valitsuse all. Neid mõlemaid nimetati oma kaasaegsete poolt reeturiteks.

Babüloonia Talmudi osas *Baba Metz* süüdistatakse prohveteid, et nad tegid Iisraeli noomides pattu. *Shir Raba* 's esitatakse, et Mooses, Jesaja ja Eelija said Jumala poolt karistatud, sest olid Iisraeli Issanda ees süüdistanud. Kristlaste arvates oli aga prohvetitel õigus.

Olime samas olukorras kui Vana Testamendi prohvetid. Juutide südamed olid kõigi kogetud kannatuste ja julmuse tõttu muutunud kivikõvaks. Nad hüüdsid lakkamatult: "Valigu Jumal teine rahvas. Oleme väsinud olemast Tema rahvas!" Teisest küljest oli väike juudikristlaste rühm veendunud, et juutidel oli oma ülesanne täita.

Juudid ei suutnud mõista, miks me pidasime neid, fašistide ohvreid, kaasvastutajateks kõige kurja eest, mis maailmas toimus, ja seega olime ilmselt samal arvamusel nende vaenajate ja süüdistajatega.

Meie loogika oli lihtne. Kolm ja pool tuhat aastat tagasi anti juutidele kümme käsku, s.o. moraalne alus. Neile ilmutati, et Jumal on üks, ning et Jumal nõuab inimkonnalt vabade inimeste vendlust – ühiskonda, mida juhivad armastus ja tõde. Ta töötas anda ka Messia, kes pidi lõpuks rajama oma õiglusriigi. Jumal oli valinud juudi rahva, et seda ilmutust kõigile teistele rahvastele teatavaks teha. Jumal ka varustas nad selle ülesande täitmiseks.

Peaaegu 1500 aastat peale Mooset ei olnud maailm sellest ilmutusest veel kuulnud. Julius Caesar kirjutab *De Bello Gallico*'s, et gallialased, kaasaegsete prantslaste esiisad, jõid ikka veel viina nende poolt võidetud vaenlaste pealuudest. Ka teutoonid ja slaavlaste olid tol ajal metsikud.

Meie ajal moodustavad juudid maailma rahvastikust vaid 0.33%, kuid sellele vaatamata on neil võtmeasukoht mitmete suurriikide majanduses, poliitikas, teaduses ja kultuurielus. Juutide võimetus mõju avaldada on nende arvuga võrreldes suur. Seega on juutidel ka suur vastutus.

Kui õpetaja ei suuda oma kohustust täita ja tema õpilastest saavad huligaanid, kes isegi teda ennast halvasti kohtlevad, kes siis vastutab selle eest: õpilased või õpetaja? Olen lugematuid kordi näinud, kuidas nii rumeenlased kui ka sakslased avavad oma südamed, kui juut neile Jeesuse armastusest räägib. Sageli on see neid antisemitismist täielikult vabastanud. Kui juut on nõus kandma seda vastutust, mille Jumal temale on andnud ning läheb viima valgust maailma rahvastele, on sellel tavaliselt tulemusi.

Juudid aga põgenevad oma kohustuse eest. Nad halvustavad ristiusku. Olen ise seda korduvalt tunda saanud. Kui Kristusesse ja Tema armastusse usu kaotanud inimene lööb juuti, oleme ohvri pärast kurvad, kuid me ei saa teda süüst vabastada.

Olime juhatanud usule ühe antisemiidist autojuhi. See mees oli leitud aarde üle väga rõõmus, läks juudi rahvusest suurtöösturi Goldenbergi jutule, kelle teenistuses ta oli, ning rääkis talle oma kogemusest ja Lunastajast. Goldenberg pilkas meest: "Küll sa oled alles loll, Augustin! See kõik on tühi loba. Kõige tähtsam elus on raha hankida, juua ja naistest lõbu tunda, sest teisel poolel ei ole enam midagi."

Goldenberg oli osav ja edukas mees. Augustin oli lihtne maa-poiss. Goldenbergi sõnad kiskusid õrna usutaimet koos juurtega Augustini hingest välja. Paljud goldenbergid on teinud sedasama ajalehtede, raamatute, loengute ning poliitilise ja majandusliku mõjuvõimu kaudu. Seepärast ei ole sugugi üllatav, kui paljud augustinid on oma suurte eeskujude kombel läinud tagasi raha abil hingele rahuldust otsima. Aga kuidas nad muidu saaksid raha, kui goldenbergid maha lüües?

Kui meie goldenbergid kannatavad, siis on see tingitud sellest, et nad ei kuulunud noomitusi. Järelikult olime kohustatud neile nende süüd näitama.

On Jumala ime, et antisemiitliku türannia ohvrite hulgas oli neid, kes uskusid. Väliselt olid nad viletsad, kuid nad olid mõistnud juutide suurt ülesannet. Nad olid võtnud vastu Jeesuse, juutide ja kõigi nende Kuninga, kelle ülesandeks on viia Jumala valgust maailma. Need juudid kahetsesid kaotatud aastate pärast ja tunnistasid nüüd innukalt uut usku koos oma vendade rumeenlaste, ungarlaste ja sakslastega, kellest oli ühiselt saanud vaimulik Iisrael.

Juudid ei ole ainuke valitud rahvas. Jumal on andnud paljudele rahvastele erilise kutsumuse. Hindud on andnud maailmale metafüüsika, mille tähtsust tunnistatakse isegi Piiblis. Roomlased valiti maailmale õiguse õpetajateks. Veel tänapäeval on paljud juhtivad juristid itaallased. Kreeklased valiti maailmale filosoofiat tooma. Sakslased ja itaallased on rikastanud maailma suurepärase muusikaga. Sakslased ja anglosaksid on andnud meile moodsa tehnoloogia. Šveitslaste ülesanne on olnud näidata, kuidas erinevad rahvad, kes kusagil mujal maailmas on omavahel vaenujalal, suudavad sellel maal rahu üksteise kõrval elada. Britid valiti alustama suuri misjoniüritusi ja andma maailmale Piibli. Iga rahvas peab leidma oma erilise kutsumuse.

Juudid ei ole aga oma eriülesande täitmises ustavad olnud. Nad on hüljanud oma Messia ega tunnusta Teda ikka veel. Ajalugu on aga tõestanud, et just Tema täitis selle ülesande, mis usaldati juutidele – olla maailmale valguseks.

Juudid ei ole suutnud täita oma vaimulikke ülesandeid, ning need on antud teistele. Jeesuse ennustuse kohaselt on viinamägi loovutatud teisele rahvale – neile, kes käivad vaimuliku Iisraelina Aabrahami, Iisaki, Jaakobi, Moosese ja Jeesuse jälgedes. Nemad on võtnud enda kanda meie hooletussejätud pärandi ja näitavad nüüd valgust maailmale. Selles valitute hulgas, selles kuninglikus preesterkonnas, selles rahvusvahelises armastuse vennaskonnas on ka juudi rahvusest Jeesuse järgijaid.

Rasketel sõjaaastatel ei suutnud me tuua Jeesuse juurde eriti palju inimesi. See ei üllatanudki meid, et ahistatud, näljas, tagakiusatud ja surma õuduse ees seisvad juudid ei jaksanud alati avada oma südameid evangeeliumile. Ei suuda ju halvatugi tantsida ega surnu liikuda. Tänasime Jumalat iga ime eest ning iga juudi eest, kes ületas seesmised ja välised takistused ning avas oma südame usule.

Me ei nõudnud vastpöörduvatelt liiga palju: me ei nõudnud, et nad salgaksid ära kõik selle, millesse olid senini uskunud. Me ei oodanud, et nad oleksid ühe ööga muutunud eeskujulikeks kristlasteks. Inimene ei suuda muutuda mõne nädalaga, isegi mitte mõne aastaga. Pidime oma uute liikmete suhtes kannatlikud olema. Me ei muretsenud nende liiga väikese usu pärast, kui see vaid hoidis

kinni Lunastajast. Teadsime, et see, kes oli selle seemne istutanud, suutis selle ka kasvama panna.

Juutide kõrgemates seltskonnakihtides pöördumisi ei toimunud, kuid Jeesuski ei kogunud oma jüngreid kõrgete ja vägevate hulgast. Maarja Magdaleena oli prostituut. Ka meie keskel oli sama-suguseid naisi. Matteus ja Sakkeus olid oma rahva reeturid ja petised. Saulus Tarsosel oli süüdi mõrvas. Enamus apostlitest olid õppimatud käsitöölised.

Inimese minevikul ei olnud meie jaoks tähtsust. Oluline oli see, kas ta uskus Jeesuse kannatustesse ja vereohvrisse, kas ta armastas Jeesust, kas ta soovis leida päästet Tema kaudu ja järgida Teda kogu oma ülejäänud elu. Jeesuse käed olid naeltest läbistatud meie kõikide eest: heade ja puhaste, aga ka põhjakihtides liikuvate eest.

Meil oli meeles üks Eckharti mõte: “Kõik tahavad kõrvaldada selle, mida nad kõige rohkem põlgavad. Mida suuremad ja kohutavamad meie patud on, seda kiiremini ja seda suurema armastusega annab Jumal need meile andeks, sest need on Temale nii ebameeldivad.” Mitmed, kes olid suurte patukoormate all, leidsid neist mõtetest lohutust ja suundusid rõõmuga õigele teele.

Tavaliselt me ei vestelnud inimestega kaua. Kuulutasime tõde, kuid me ei arutlenud selle üle. Paljastasime tõe, mida igaüks meist ise seda teadmata enda sees kannab, sest inimese hing on loomu poolest kristlik. Me rääkisime südametunnistusele, mitte mõistusele. Need, keda Jumal oli ette ära tundnud päästmise osalisteks saama, tulid meie juurde. Kõigile, kes neid vaatasid, sai selgeks, et neid oli võitnud rõõmuõliga rohkem kui teisi juute.

Mäletan päeva, kui avaldati otsus juutide varanduse konfiskeerimise kohta. Moosesesse uskujate perekondades valitses suur ahasatus. Meie usuvennad aga laulsid ja rõõmustasid, sest nad teadsid, et taevas ootab neid parem aare, mida keegi neilt röövida ei saa.

Kaks vanakest

Ühel päeval olin koos naisega jalutamas. Korraga märkas ta vana

juuti teisel pool tänavat. Välimuse järgi otsustades näis ta olevat ortodoksne juut. Ta liikus edasi väga vaevaliselt. Mu naine ütles: "See mees ei ela enam kaua. Mine ja räägi talle Lunastajast! Mina lähen koju tagasi. Võime ka hiljem jalutama minna."

Ületasin tänava ja lähenesin vanakesele küsides: "Kas oleksite nii kena ja ütleksite mulle, missugust kohta Moosese käsuõpetusest loetakse sünagoogis järgmisel laupäeval?"

Ta ütles mulle seda, aga küsis siis: "Kas te usute Jeesusesse?"

Vastasin üllatunult: "Jah. Miks te seda küsite?"

"Sest nägin, et otsite võimalust mind kõnetada. Noored juudid ei peata inimesi taoliste küsimustega. Kui vana te olete?"

"Kolmkümmend," vastasin.

"Olete noor. Mina olen uskunud Jeesusesse 40 aastat ja veetnud sama palju aastaid saatana vanglas."

Jäin sõnatuks. Vahetasime aadresse ja lubasin teda vaatama minna. Oi, millise loo ma kuulda sain!

See mees, ametilt tinasepp, oli 40 aastat tagasi kuulnud evangeelset sõnumit Anglikaani Misjoni ruumides ja uskunud Jeesusesse. Sellest alates oli ta oma Piiblit uurinud ja tundis seda paremini kui mina. Tal oli ka regulaarne palveelu. Ta ei olnud aga oma usku kellelegi tunnistanud ega käinud ka ristimisel, sest kartis kaotada oma kliendid, kelledest suurema osa moodustasid juudid.

Aastad möödusid, kuid ta ei julgenud ikka veel asetuda avalikult Jeesuse poolele, vaatamata minu soovitudele.

Saatan tasus temale, nii nagu ainult tema oskab: oma vanaduspäevade kindlustamiseks oli vanake omal ajal keeldunud ristimisest, ja nüüd vanas eas pidi ta kerjama. Taas ei suutnud ta tunnistada oma usku kartusel, et võib kaotada sünagoogist saadavad armuannid.

Niisugune oli tema olukord, kui teda kohtasin. Veetsin temaga koos tunde vesteldes Jumala Sõna üle ja püüdes juhatada teda arusaamisele järgmiste sõnade tähenduse suhtes: "Kui sa oma suuga tunnistad, et Jeesus on Issand ... siis sind päästetakse" (Rm 10:9). Vanake põlvitas koos minuga ja me palvetasime koos, aga tema vastus oli ikka sama: "Kust ma saan toitu, kui juudid saavad teada minu usust Jeesusesse?" Kõikjal meie ümber oli kristlastest juute, kes olid oma usku avalikult tunnistanud ja vanake nägi, et me sai-

me kõik hakkama. Saatan oli aga pannud ta uskuma, et ristimine tähendaks talle näljasurma.

Ma ei loobunud teda ristimisele kutsumast. Lõpuks tuli ta minu juurde ja ütles: “Olen teinud otsuse. Järgmisel nädalal algab suur sügispidude hooaeg: uus aasta ja lepituspäev. Siis käib sünagoogis palju rikkaid inimesi, keda seal muul ajal ei ole. Saan palju raha ja võin siis ristimisele minna.”

Küsisin temalt, kui palju raha ta saada lootis. Ta vastas, et umbes 500 leid, mis oli kerjuse jaoks palju.

Küsisin edasi: “Kas usud, et Jumal on loonud taeva ja maa?”

“Usun.”

“Kas usud, et Jumal andis juutidele kõrbes mannat taevast ja vett kaljust?”

“Usun.”

“Kas usud, et Jeesus toitis tuhandeid mõne leiva ja kalaga?”

“Usun.”

“Kas usud, et Jeesus võib anda sulle 500 leid, nii et sa ei pea Tema käsu täitmist enam edasi lükata?”

“Kuidas suudab Jeesus mulle nii palju raha anda? Ma pean lükama ristimisele mineku pühade lõppemiseni.”

Midagi mõtlemata ütlesin sõnad: “Jumal ei võta sind vastu peale pühi. Oled temaga juba 40 aastat kaubelnud ja nüüd jätab Ta 500 leid ootama! Ta võtab su vastu täna või ei millalgi.”

Vanake lahkus vihasena. Ta arvas, et olin olnud tema vastu karm.

Pärast lepituspäeva tuli vanamehe tütar minu juurde ja palus mul kohe tema isa juurde tulla. Vanake oli seisnud sünagoogi ukse taga külma vihma käes ja saanud kopsupõletiku. Läksin kiiresti tema juurde, kuid saabusin liiga hilja: minu saabudes oli ta juba suremas. Tõin kohale arsti ja palusin tal vanake ellu turgutada, kasvõi mõneks hetkeks, et ta jõuaks esitada oma soovi ristimise kohta. See oli aga võimatu. Ta suri ristimata.

See oli minu viga. Ma ei teadnud tol ajal, et surevat vanakest oleks võidud kõigele vaatamata ristida, sest ta oli usklik. Juba sellest, et ta mind viimasel hetkel kohale kutsus, oleks piisanud.

Üks teine juut oli kuulnud evangeeliumi Jeruusalemas ja leidnud usu. Hiljem kolis ta Rumeeniasse. Iga kord kui ristimine aktuaalseks muutus, lükkas ta oma otsuse tegemise edasi, öeldes, et soo-

vib saada ristitud Jordanis. Kulus aastakümneid, enne kui tema soovitud reis teoks sai. Oma vanas eas pääses ta lõpuks palverännakule Pühale Maale. Reisil olles ta aga suri, enne kui tema soov teostus. Tema usklik tütar rääkis mulle sellest nuttes, kuid käitus siiski samuti nagu isa. Ta oli pöördunud 30 aastat tagasi, kuid ei olnud veel ristimisel käinud. Noor ei olnud vanalt midagi õppinud.

Horshani oli eelmise vanakese täielik vastand. Ta oli kogu elu sünagoogis teeninud. Ta oli 91 aastat vana ja juba kaua pensionil olnud. Tal oli kombeks käia kord kuus oma endise koguduse liikmetega kohtumas, kes talle alati midagi kingituseks andsid.

Ühel päeval kohtus ta mehega, kelle noor tütar oli innukas usklik. Tütar andis vanakesele Uue Testamendi, mille üle tal oli väga hea meel. Ta mõistus oli kõrgele vanusele vaatamata terav. Ta tunnistas Jeesuse Messiaaks, kelle tulemist ta oli terve elu palunud.

Käisin teda külastamas, kuid meil ei olnud vaja pikalt rääkida. Vanake uskus kogu südamest seda, mida oli lugenud. Varsti pärast seda hakkas ta nägema unenägusid, kus talle pidevalt ilmusid kaks valgesse riietatud inimest, kes manitsesid teda kiirustama, sest tema aeg hakkas otsa saama.

Ühel külmal talvapäeval tuli ta suurt vaeva nähes meie koju. Olin teda nähes üllatunud. "Mis teid siia toob, vanaisa?" küsisin.

"Olen tulnud end ristida laskma."

Keegi ei olnud talle ristimisest rääkima. Ta tegi selle otsuse iseisvalt.

Tema vanuses ei olnud võimalik sooritada pikka ristimistalitust. Sellele vaatamata tahtsin teada, mis tal südamel oli ja küsisin: "Miks tahate saada ristitud?"

"Kuna Jeesus on seda käskinud," kõlas kindel vastus.

Veendumaks tema otsuse kindluses küsisin lisaks: "Miks peate Jeesuse käskude järgimist tähtsaks?"

Nüüd sai ta vihaseks: "Mida kõike ka kuulma peab! Jeesus on Jumala Poeg ja me kõik peame Temale kuulekad olema."

Jätkasin veelgi: "Kas olete oma perekonnale rääkinud, et kavatsete ristimisele minna?" (Tema lapsed olid surnud ja tema eest hoolitsesid lapselapsed.)

"Jah olen," kõlas vastus.

"Mida teie tüdretütar selle kohta ütles?"

“Ta ütles, et viskab mu majast välja.”

“Kas te ei mõtle oma vanuse peale? Kui ta teid tõepoolest välja viskab, ei suudaks te enese eest hoolt kanda.”

“Siis seisan koos Jeesusega tänaval lumes, aga vähemalt täidan Tema käsu.”

Vanake oli “eksami” edukalt sooritanud. Tegin kohe tseremoonia jaoks vajalikud ettevalmistused. Samal ajal oli meil külas üks noor juudi naine, kes ikka veel kõhkles otsustavat sammu astuda. Horshani vastust kuuldes otsustas temagi end ristida lasta.

Tänu naabritele ei visanud tütre tütar veel samal õhtul vanakest kodust välja, kuid järgmisel päeval pidi ta lahkuma. Tal ei olnud aga vaja ühtegi ööd tänaval magada. Jumal, kes oli andnud juutidele annat, hoolitses ka Horshani eest.

Hankisin talle suure šriftiga Piibli, nii et ta nägi seda lugeda. Millal iganes teda vaatama läksin, leidsin ta istumas kas Piibel või lauluraamat süles. Kuna ta ei suutnud pikka maad käia, ei pääsenud ta meie koosolekutele, ja nii ei osanud ta meie laulude viise. See aga ei häirinud teda. Ta laulis neid sünagoogis õpitud viisidel.

Horshani oli innukas Issanda tunnistaja ning rääkis pidevalt teistele oma usust. Ta elas veel kaks aastat. Lõpuks võttis tütre tütar naabrite ees piinlikkust tundes vanakese koju tagasi, kuid kohtles teda halvasti. Vanake aga ei hoolinud sellest. Ta rääkis meile, et nägi sageli und taevast.

Ühel õhtul tuli naaber ütlema, et Horshani on suremas. Läksime koos õe Olgaga kohe tema juurde. Juudi psalmidelaulja seisis sureva vanakese juures toanurgas. Perekond oli palunud tal kohale tulla, et lausuda vanakese nimel *Viduin*, avalik heebrea kristlastele mõeldud usust taganemine. Horshani viimased sõnad olid aga: “Issand Jeesus on hea; mina lähen Issanda Jeesuse juurde.”

Antonescu valitsus oli määranud, et kõik juudid – ka need, kes olid kristlased – tuli matta juutide surnuaeda. See käsk oli antud ilmselt rassilistel põhjustel. Seal ei lubatud korraldada kristlikke matusetalitusi, austusest Moosesesse uskunud surnute vastu. Me ei saanud tookord matta ei Horshanit ega ka teisi juudikristlasi. Juudi psalmidelauljad seisis haua juures laulmas, kuid lahkunute hinged olid juba Lunastaja juures, keda nemad ei tundnud.

5 Kogudus kasvab

Hasartmängija ja nuhk

Oscar Wilde kirjutas vanglas olles, et kui Jeesus oleks öelnud vaid sõnad: “Tema patud on andeks antud” (Lk 7:47) ja “Kes teie seast ei ole pattu teinud, visaku teda esimesena kiviga!” (Jh 8:7), oleksime juba selle põhjal uskunud, et Ta on Jumal, sest need sõnad sisaldavad niisugust ülevust, milleni inimene ei küündi.

Ka järgmised Jeesuse sõnad on tähelepanuväärsed: “Sest Inimese Poeg on tulnud otsima ja päästma kadunut” (Lk 19:10).

Kus iganes me pattu kohtasime, ei mõistnud me selle üle kohut. Me mõtlesime sellele, kuidas haigust tervendada. Hea rätsep ei viska riidetükke kunagi minema. Ka ühiskond ei tohiks hüljata inimesi vaid sellepärast, et nad on langenud. Ka ühiskond ise võib süüdi olla.

Ühel päeval tuli noor kristlasest tütarlaps nuttes minu juurde ja rääkis, et tema isa, parandamatu kaardimängija, oli varastanud ema raha, mille ta oli õmblustööga kokku kraapinud, ning läinud kusa-gile kõrtsi mängima. Otsisime meest igast linna mängupaigast. Lõpuks leidsime ta kõrtsist, kus tegeldi ka salakaubandusega. Mees oli mängust täielikult haaratud. Kui mäng lõppes ja ta oli oma raha kaotanud, koputasin talle õlale ja palusin luba temaga vestelda. Läksime kolmekesi kõrvaltuppa: mees, tema tütar ja mina. Rääkis sin kord sõbralikult, kord karmilt, kuid kõik oli asjata. Rääkis

inimlikkusest ja usust, kuid tal oli meeles vaid üks asi: jätkata mängimist ja püüda kaotatud raha tagasi võita. Püüdsin talle asjatult selgeks teha, et mängus võidab lõpuks ainult paiga omanik. Ütlesin, et ma ei lahku kõrtsist enne, kui ta on nõus meiega kaasa tulema. Mees vihastas ja hakkas karjuma: “Mis õigus on teil mind taoliselt kohelda? Olen juut. Tulgu pearabi mulle järele, kui tahab! Ma ei ole teie koguduse liige, ja ärge segage end minu ellu!” Ta karjus nii valjusti, et kõik seda kuulsid ja muutusid minu vastu ähvardavaks.

“Te soovite siia pearabi,” ütlesin. “Hea küll, ma toon ta kohale.”

Peatasime tema tütreaga esimese takso ja sõitsime pearabi koju, kuid ta oli linnast lahkunud. Sõitsime edasi teise juhtiva rabi juurde ja helistasime uksekella. Mõne aja pärast avas unine teenija ukse. “Olge hea ja äratage rabi; Iisraeli on tabanud suur õnnetus,” ütlesin.

See leidis aset ajal, mil antisemitism avaldus oma täisvõimsuses. Teenija arvas, et tõin teateid mõne uue juute puudutava seaduse kohta. Kinnitasin talle, et asi oli tähtis.

Hetke pärast viis ta meid rabi magamistuppa. Rabi istus voodiserval ja ootas innukalt uudiseid. Rääkisin talle suurest tragöödiast. Iisraeli valitud karja lammast mängis maha oma raha ja oli juudi rahvale häbiks. Ta käitus sobimatult kohalikus kõrtsis ja nõudis, et rabi tuleks teda koju viima. “Väljas ootab auto. Olge palun nii kena ja tulge kaasa!”

Rabi vaatas mind nagu hullu. “Kas te olete mind selle asja pärast üles ajanud? Õelge mängurile, et ta tuleks mind hommikul vaatama ja siis ma räägin temaga.”

Vastasin: “See ei ole kadunud lammaste asi oma karjase juurde tulla, vaid karjane peab kadunud lambaid otsima. Mängupõrgud ja kõrtsid ei ole täis üksnes rumeenlasi; seal on ka palju juute. Käin neis paikades kadunud hingesid otsimas, kuid ma ei näe seal kunagi rabisid ega ka mitte preestreid. Täitke on rabikohust ja tulge kaasa!” Midagi endamisi pomisedes heitis rabi pikali, et uuesti uinuda.

Läksime koos tüdrukuga tagasi kõrtsi, mis asus juudikvartalis, ja rääkisime kaardimängijatele, kelledest mitmed olid juudid, mis oli juhtunud. See andis mulle võimaluse rääkida neile Lunastajast, kes jättis maha 99 lammast, et otsida ühte kadunut. Anusin neid, et nad ületaksid kuristiku, mille kõigi uskkondade ükskõiksed võimalikud olid juutide ja Jeesuse vahele ehitanud.

Hasartmängija läks koju. Jutt selle öö sündmustest levis üle kogu linna.

Oma käikudel "ääremaadel" elavate inimeste juurde kohtasin Farcashit. Ta oli Ungari juut, ja tema nimi tähendas "hunti". Seda oli ta ka oma ameti poolest: palgaline nuhk. Ta liikus ringi juutide keskel ja püüdis neilt välja uurida, kui palju neil välisvaluutat, kulda ja väärtesemeid oli. Need andmed teatas ta politseipealikule, kellega oli lepingu sõlminud. Politsei vahistas seejärel süüdlase ning presis temalt ähvarduste ja piinamistega tema kulla välja. Seejärel ohver vabastati ning politseipealik jagas saagi Farcashiga.

Farcashi naine oli usklik ja väga kurb oma mehe tegude pärast. Tema palvel vestlesid mehed sageli Farcashiga, kuid tulemusteta.

Seeme ei olnud aga kaduma läinud. Ühel päeval ütles Farcash oma naisele: "Pane minu jaoks vann valmis. Tahan puhastada enast seest ja väljast ning muuta kogu oma elu uueks."

Ta käis vannis ja läks seejärel politseipealiku juurde. "Olen uuesitündinud ja kahetsen sügavalt kõike, mida oleme koos teinud. Ma ei taha taoliste asjadega enam tegeleda." Selle tagajärjel saatis politseipealik ta Tirgul-Jiuhu koonduslaagrisse kartuses, et võib ise paljastatud saada.

Iga kolme kuu järel käis laagris ametlik delegatsioon, et vange küsitleda. Farcash oli üks neist vangidest, keda delegatsiooni ette ülekuulamisele toodi. Ta rääkis käsi Piiblil oma endisest elust ja tunnistas oma usku. Üks politseiuurijaid võttis temalt Piibli ja viskas selle põrandale. Farcash ütles talle: "Olete selle pilkamisega oma elu üle õnnetuse toonud. Nüüd langevad teile osaks kõik selles raamatus mainitud needused." Selle ütlusega tundus Farcash määravat oma saatuse. Ta teadis, et tal ei olnud enam mingit lootust laagrist välja saada.

Samal õhtul sattus aga delegatsiooni juht laagris ringkäiku tehes nägema, kuidas Farcash oma kongis põlvedel palvetas. Uudishimust avas ta ukse ja küsis, kes see vang oli. Farcash rääkis midagi salgamata oma loo. Komandandile avaldas see muljet ja ta lubas kosta Farcashi eest. Varsti pärast seda ta saigi vabaks.

Farcashi käest Piibli rebinud politseinik sattus hiljem kommunistliku valitsuse ajal mitmeks aastaks vangi. Farcash ristiti ja varsti pärast seda läks ta Ungarisse, kus fašistid ta tõenäoliselt tapsid.

Proua S. oli teinud otsuse usklikuks saada, kuid tema abikaasa oli oma naise pöördumise pärast raevus. Lõpuks sundis ta naise rabi jutule minema.

Naine teatas mulle kohtumise aja ja mina käisin samal ajal sünaagoogi juures edasi-tagasi ning palvetasin. Kartsin, et abikaasa ja rabi ühised pingutused võivad tema usku kõigutada.

Lõpuks ei pidanud ma enam vastu, vaid tormasin rabi kontorisse. Rääkisin talle, kes ma olin ja nõudsin, et naist küsitletaks minu juuresolekul.

Olen suurt kasvu ja tugeva kehaehitusega. Rabi oli aga väike ja kõhn mees. Ta oli nähtavalt ärritatud. Ta palus mul istuda ja jätkas siis vestlust naisega. “Ristiusk on vastuolus suure ilmutussõnumiga: “Kuule, Iisrael! Issand, meie Jumal, Issand on üks.” Kui Jumal on üks Isa, kust tulevad siis teised jumalad – Kristus ja Püha Vaim?”

Katkestasin teda ja ütlesin: “Rabi, see väide, et Jumal on üks, on osa numbrite müstikast. See kirjakoht on suunatud dualismi kaksjumaluse ja polüteismi mitmete jumalate kummardamise vastu. Kui Jumal ja number üks oleksid identsed, siis peaks neis olema ka sarnasust. See näitab, kui kasulik on matemaatika jumalike tõdede mõistmisel. Kõik filosoofid Platonist ja Pythagorasest kuni Augustinuseni välja on väitnud, et matemaatikat mitte tundev inimene ei suuda mõista jumalikke tõdesid.

Te väidate, et Jumal on üks mõistmata selle sõna tegelikku tähendust. Ei ole olemas mingit absoluutset ühte. “Üks” esindab vaid vastastikuste jõudude sünteesi. Inimene on üks, sest ta on ihu, hinge ja vaimu kombinatsioon. Need omakorda on aga süntees teistest kogumitest.

Te räägite Jumala ühesusest. Moosese usus mõistetakse aga seda Piibli väljendit valesti. Heebrea keeles on sõna “üks” kohta kaks vastet: *jahid*, mis tähendab absoluutset ühesust ja *ehad*, mis viitab komponentidest koosnevale ühele, nagu näiteks 1Ms 1:4: *Vaihi erev vaihi boker, jom ehad* (“Siis sai õhtu ja sai hommik – esimene päev”).

Piiblis kasutatakse Jumala kohta sõna *Ehad* – komponentidest koosneva ühesuse mõistet. Maimonides hüppas oma 13. usuartiklis *Ehad*’ist

Jahidi ilma mingi piibelliku aluseta. Just tema töös kirjeldatakse Jumalat esimest korda absoluutse ühesusena, mis nii matemaatika kui ka filosoofia seisukohalt vaadates on loogikavastane.

Võiksite öelda, et usutunnistus, mis on olnud surmahetkel tuhandete märtrite huultel, kõlab õigesti tõlgituna järgnevalt: “Kuule Iisrael, Jehoova, meie Jumal (mitmuses, sest *Eloheinu* on mitmuse vorm) – Mina olen osadest koosneva ühesuse Jehoova.” Kas võite seda eitada, rabi?”

Rabi oli hämmastunud. Kuigi ta oli õppinud mees, ei olnud ta tutvunud kristliku apologetikaga. Tema mõistuslik uudishimu võitis ja ta hüüatas: “See, mida te mulle ütlesite, oli minu jaoks midagi täiesti uut ja pakub mulle suurt huvi. Palun jätkake!”

Proua S. heitis rõõmsalt pilgu oma hämmeldunud ja häbenevale mehele.

Rabi kontoris oli vaid üks maal – Leonardo da Vinci “Viimse õhtusöömaaja” reproduktsioon. “Miks just see kunstimeos,” küsisin rabilt.

Veidi häbenedes vastas ta: “Imetlen Jeesust, sest Ta oli suur juut. Samuti imetlen suurt kreeklast Platonit. Nad olid mõlemad tähelepanuväärsed mõtlejad ja head inimesed. Usun, et peaksime aseta-ma Jeesuse taas oma esiisade juudi pärimuste hulka. Kui aga Jee-suselt oleks küsitud Tema usu kohta, oleks Ta vastanud: “Usun Moo-sesesse.” Jeesus oli juut ja mitte kristlane. Mul ei ole midagi selle vastu, et see proua armastab Jeesust, kuid see armastus peaks hoid-ma teda veel innukamalt kinni selles, mida Jeesus esindas – Moo-sese usus.”

Vastasin temale: Kuna olete maininud Platonit, arvan, et mul on hea püsida filosoofia vallas. Paganlikes usundites ei olnud võima-lik kummardada jumalust muidu kui vastavalt neile arusaamadele, mis inimestel tema olemuse kohta olid. Kuid ka ristiusu ja juudi sektide puhul on oht degenereeruda ebajumaltenistuseks, kui lii-dame jumalikule pildi, mis tõuseb meie enda ettekujutusest. Siir-dugem seega sektist filosoofiasse ja ettekujutustest tõdede juurde!

Reeglina võime ütelda, et me ei tee järeldusi oma sõnade põhjal. Te ütlesite, et imetlete Platonit – ja seda ilmselt tema õpetuse pä-rast. Kui te aga peate tema õpetust õigeks, miks te seda siis omaks ei võta?

Platonismis on mitmeid ristiusu ideid juba mõnda aega enne Kristust. Platon näitas, et *logos* on filosoofiliselt hädavajalik Jumala ja inimese vahel. Ta nimetas seda *Nus* 'iks. Ükski põhjus ei saa kutsuda esile mõju, millega see ise seotud pole. Nähtamatu Jumal ei saa lihtsalt niisama luua nähtavat maailma. Temast sai kõigepealt alguse nähtamatu idee, mis lõi universumi, kuna selles idees sisaldus kõik, mis võis olla olemas reaalses maailmas, ning see oli oma olemuselt aktiivne.”

Rabi vastas: “*Logos*’e ideed peame ka meie tunnistama. See ei ole üksnes ristiusu valdkonda kuuluv mõiste. Meile on selle esitanud Filon Aleksandriast. *Logos* ei ole aga Jumal. Te ütlesite, et see on sündinud Isast. Kui see on sündinud siis ei saanud ta olla olemas enne oma sündimist. Ta ei ole igavene, järelikult ei ole ta Jumal. Jumal on vaid üks. Võib-olla austatakse Jeesust kord suurima Iisraeli prohvetina. Võib-olla muudame oma arvamust Tema suhtes. Kolmainsust ei tunnista me aga kunagi.

Seletasin talle meie seisukohta: “Sõna sündis Isast loogiliselt, mitte kronoloogiliselt. Ta on igavene. Ka sõna “Kolmainsus” ei peaks teid ehmata. Jumalast rääkides on meie sõnad puudulikud. Inimkeel on tingitud meie vajadusest mõista üksteist töö, perekonna keskel ja sotsiaalses suhtlemises. Kuidas võikski meil leiduda sõnu metafüüsiliste reaalsuste väljendamiseks? Isegi kristlased kasutavad sõna “Kolmainsus” teatud reservatsiooniga. Augustinus väitis, et see, kes hakkab Kolmainsust rehkendama, lahkub tõe pinnalt. Ka Luther, kes ise kasutas pidevalt väljendit “Püha Kolmainsus”, kirjutas: “Nimetust “Püha Kolmainsus” Piiblis ei leidu. See on inimeste poolt välja mõeldud termin. Seetõttu kõlab see külmalt, ning olekski parem ütelda Jumal kui Kolmainsus ... On olemas Olend, kellel on jumalik loomus. Ka kõige tugevam ühendus ihu ja hinge vahel ei anna välja Jumala ühesuse mõõtu ...”

Teisest küljest ei ole ka Vana Testament suutnud vältida arvu “kolm”, mis on kõige mõõduks. Loeme Poja kohta näiteks Psalmist 2:12: “Andke suud Pojale, et ta ei vihastaks ja teie ei hukkuks oma teel” või Jesaja 9. peatükist, kus räägitakse, et meile sünnib laps, kelle nimi on Vägev Jumal. Esineb ka arvukaid salme, kus räägitakse Jumala Vaimust. Jumalast peame otsima kõige allikat – teid, kuidas Ta võtab vastu need, keda Ta on loonud; samuti Tema

eesmärki, milleks on pühitsus ja täius. Selleks et Jumalat inimlike sõnade kaudu kirjeldada vajame mõistet "Kolmainsus".

Rabi katkestas mind kiiresti: "Pühadus tähendab olla ustav minevikule, aardele, mis usaldati Iisraeli kätte tuhandeid aastaid tagasi. Jumal ilmus Moosesele ühena; kõik muu on inimeste spekulatsioon.

Armas proua, ma ei saa soovitada teile, et astuksite kristlaste hulljulgetele teedele. Püsige Moosese usu muistsel kaljul!"

Proua S. ja tema abikaasa, kes mõlemad olid targad inimesed, olid meie vestlust vaikselt pealt kuulanud. Nüüd oli naisel võimalus rääkida, ja ta ütles rabile: "Te räägite ristiusu vastu. Te soovitate mul sellest eemale hoida. Kas soovite ristiusu hävimist? Kas te üldse mõistate, missugune katastroof tabaks maailma, kui siin ei oleks midagi muud peale hitlerismi, kommunismi ja kohutavate kannatuste? Mis jääks maailmast järele, mis sünniks juutidega ilma tuhandete pöördunud paganateta, kes armastusest Kristuse vastu levitavad enda ümber armastust ning seda, mida juudid on jätnud levitamata – juutide Piiblit - ilmutust, mille Jumal andis meile selleks, et seda edasi kannaksime? Ristiusku ei asenda miski, sest Moosese usk piirdub ühe rahvaga. Tegelikult on see isegi juutide keskel passiivne. Moosese usk ei anna valgust. Mooses sai maailmale tuntuks Jeesuse pärast. Küsin teilt taas, kas soovite ristiusu hävimist?"

Rabi tegi tõrjuva liigutuse ja hüüatas: "Jumala pärast, mitte sugu-gi!"

"Kui siis soovite, et see säiliks täiusliku armastuse usuna, peaksite ka soovima, et juudidki sellesse pöörduksid. Sest Kristuse kirik vajab juute, täpselt samuti nagu kopsud õhku. Ja meie, juudid, vajame Jeesust, oma Kuningat. Nii nagu mesilaspere kaotab emamesilasest lahutatuna suuna, oleme ka meie ilma Temata kaotanud tee. Vähemalt mina soovin kristlaseks saada."

Rabi pöördus tema abikaasa poole ja ütles: "Teie naine tehku, nii nagu arvab! Ma ei saa muud ütelda."

Lahkudes ütlesin rabile: "See, mida teie ja mina ütleme Jumala kohta, võib kõlada vastuolulisena, kuid kõigis Jumala kohta esitatud väidetes on oma ohud, sest käsitleme Teda inimlike mõistete abil. Leiame Jumala vaid eituse kaudu, lahutades Temast selle, mille

inimlik kujutlusvõime on Tema ümber loonud. Oleme vastandlikel seisukohtadel, kuid tundkem kumbki Jumalat sellena, kelles meie vastuolud kohtuvad. Kuna Tema on igavene, siis Temas üksi kaob erinevus sirgjoone, kolmnurga ja ringi vahel. Lõpmatuses kaovad kõik geomeetrised kujundid. Ainult armastus ühendab armastaja armastatuga. Mida rohkem inimesed üksteist armastavad ja mõistavad, seda enam saavad nad osa jumalikust Olendist. Kui sirutume kõrgustesse, kus elab armastus, märkame, et armastuse riigi Kuningas, kes näitas meile kätte selle üleva tee ja läks ise surma armastusest oma loodute vastu, on Jeesus.”

Rabi oli sõbralikkus ise, kui me tema juurest lahkudes tal kätt surusime ja jätsime ta üksi oma kontorisse üllatavat maali silmitsema. Varsti pärast seda proua S. ristiti.

Kadunud hing ja ärataganenud hing

Üks mees tuli minu juurde ja esitles end rumeenia nimega. Ta rääkis, et on valmis sooritama enesetappu. Olin viimane isik, kellelt ta tuli nõu küsima, enne kui kavatses endalt elu võtta.

Ta rääkis mulle oma kurva loo. Ta oli juut, keda ristiti 20 aastat tagasi, kuid kes ei olnud üldse usklik. Selle sammu tegi ta vaid lootuses, et see aitab tal põgeneda juutide ranga saatuse eest. Ta oli liitunud ortodoksse kirikuga, võtnud endale rumeenia nime ning abiellunud rumeenlannaga. Siiani oli tal olnud õnne.

Tol hetkel võimul olnud antisemiitlik valitsus ei olnud aga huvitatud mehe usust, vaid tema rahvusest. Kui tuli välja, et ta oli sünni poolest juut, konfiskeeriti tema maja, ja ta ise heideti välja Asjaajajate liidust, mille liige ta oli olnud. Kui ta kaotas oma sissetuleku, hülgasid tema ta naine ja ta rumeenlastest sõbrad. Ta oli kaua aega ka juutidele võõras olnud. Nüüd oli ta meelegaheitel ja ära lõigatud oma juurtest.

Rääkisin mehele, et mul on väga mõjuvõimas sõber, kelle käest võiksime kohe nõu küsida. Olin kindel, et see sõber on valmis teda

aitama. Mees tänas mind soojalt ja kinnitas, et tasub kõige eest rikkalikult. Tema pettumus oli suur, kui ütlesin talle, et minu sõber on Jeesus Kristus, ning tegin ettepaneku koos Tema ette põlvitada ja Temaga rääkida.

“Kuidas saab keegi Jeesusega rääkida? Ta suri ju 2000 aastat tagasi.”

“Kas te ei usu, et Ta tõusis üles surnuist?”

“Ei.”

“Kas te ei tervita igal ülestõusmispuhal oma sõpru ortodokssel kombel sõnadega: “Kristus on üles tõusnud”?”

“Jah.”

“Kui Kristus ei ole tegelikult üles tõusnud, siis ei ole te aus, sest vastusena sellele tervitusele kuulutate te igal aastal: “Ta on tõesti üles tõusnud”. Te peate otsustama, kas Ta on tõepoolest üles tõusnud või olete te valetaja. Kui te ei usu evangeeliumit ega ka kirikut, siis uskuge vähemalt seda, mida olete korduvalt välja öelnud. Tehke nüüd valik: kas Kristus on üles tõusnud või olete valetaja.”

“Kristus on üles tõusnud.”

“Kas Ta suri pärast ülestõusmist uuesti?”

“Ei.”

“Siis Ta järelikult elab ja me võime Temaga rääkida.”

“Kuidas saab Ta elus olla?”

Kolm korda käis meie vestlus mööda surnud ringi. Üha uuesti seisis ta vastamisi valikuga, mille peavad langetama kõik, kes tema kombel oma kristlikku usku tunnistavad: Kristus on üles tõusnud või elavad nemad vales. Ma ei suutnud siiski juhatada seda meest uskuma Jeesusesse Kristusesse kui elavasse Lunastajasse ja Lohutajasse.

Ta ei sooritanud enesetappu, vaid tegi midagi palju hullemat. Ta oli teinud läbi armeeteenistuse radistina ja esitas nüüd soovi minna armeesse. Kuigi juute tavaliselt armeesse ei võetud, rahuldati tema sooviavaldus, sest ta oli olnud kaua aega ortodoksse kiriku liige ning tema oskusi läks hädasti vaja. Rindel teenis ta kannuseid juutide julma kohtlemisega ja juudi tütarlaste vägistamisega. Peale võitu natside üle läks ta sõjakurjategijana kohtu alla.

See ei peaks meid üllatama. Oli ka teisi juute, kes võtsid osa Rumeenia juutide vastu suunatud julmustest. Igal rahval on oma

reeturid. Juudid ei ole selles suhtes erand. Marx oli antisemiitlik juut ja seda on ka meie aja juutidest kommunistid.

Ühel vanal juudikristlasel oli õel naine, kes vihkas juudikristlasi kogu südamest. Kui tema mees tahtis tulla meie koosolekutele, peitis ta tema ainukesed püksid ära. Kui mees minema hakkas, karjus naine talle aknast järele: "Murra oma jalaluu, igavene ärataganeja!"

Iga kord kui mees tõi koju juudist sõbra ja tunnistas talle Issandast, segas naine vahele: "Ära usu minu meest. Ta on enese ära müü nud!"

Aastaid pidi mees taolist kohtlemist taluma. Selle ajaga kasvasid nende lapsed suureks. Üks neist tegi isale suure teene. Ta oli tähtis ametnik välismaises naftakompaniis. Ta armastas oma isa ja palus ta kaheks kuuks enese juurde puhkusele.

Kui ma sellest kuulsin, tuli mulle mõte. Keegi ei olnud suutnud mehe abikaasaga rääkida. Mitmed vennad olid seda üritanud, kuid naine oli alati haaranud esimese kättejuhtuva eseme ja visanud selle tulijate suunas. Mina nägin aga nüüd võimalust naisele tunnista da. Palusin mehelt luba välja võtta tema palk ja viia see naise kätte. Tal oli raha vaja ja seega pidi ta mu vastu võtma.

Järgmise kuu esimesel päeval saabusin nende koju. Ta ootas, et oleksin talle vaid raha ulatanud. Mul ei olnud aga kiiret. Ütlesin talle, et mul on janu ja palusin klaasi vett. Sel viisil pääsesin sisse ja istusin maha. Naine ootas kogu aeg, et ma talle raha kätte annaksin. Hakkasin vestlema kuivast ja kuumast ilmast, mis meil parajasti oli. Palusin veel teisegi klaasi vett. Siis ütlesin talle, et olin kuulnud tema suurest vastumeelsusest juudikristlaste vastu ning möönsin, et mõistan hästi tema seisukohta. Olin olnud aastaid nende keskel ja sain hästi aru, missuguste patuste hulka olin liitunud. Naine teritas kõrvu. Alustasin pikka kirjeldust grupist vagatsejatest ja ärataganejatest ning rääkisin kui ebajärjekindlad nad olid ja kuidas nende sõnad ja teod olid teineteisest kilomeetrite kaugusel. Olime nüüd samal lainepikkusel. Olin puudutanud asja, mis leidis kõlapinna tema südames.

Ka tema tõi esile juudikristlaste patte, keda ta tundis. Mõistsime koos hukka nende eksimused ja saime omavahel hiilgavalt hakka-

ma. Andsin talle raha üle. Nüüd oli tema kodu uks mulle avatud, sest ta oli leidnud minus hingesugulase.

Käisin tema juures mitmeid kordi. Esimesel korral rääkisin vaid juudikristlaste nõrkustest. Ka teisel korral tegin sedasama. Siis lihasin, otsekui oleksin selle just samal hetkel välja mõelnud: “Õigupoolest oleme me kõik pattused. Eks oleme ju meiegi – teie ja mina – pattu teinud?” Iga külaskäigu järel oli tal veidi rohkem võimalust mõtiskleda meie pattude üle ja veidi vähem teiste pattude üle.

Mõne aja pärast olin jõudnud nii kaugele, et naine oli nõus tulema ühele koosolekule. Ta oli väga hämmastunud, sest teadis, mis maine tal oli. Olin aga valmistanud vendi hoolega ette ja selgitanud, kuidas naine tuli vastu võtta. Üks pidi talle lauluraamatu ulatama, teine hoolitsema selle eest, et ta saaks koha akna alla. Üks õdedest pidi küsima tema tervise ja reuma järele ning ütleva, et koht akna kõrval ei ole hea, sest seal on tuuletõmme. Kõik noored pidid teda aupaklikult tervitama. Koosoleku lõppedes oli naine täis indu ning tuli peagi pöördumisele.

Tema mees ei teadnud sellest midagi. Kui ta tagasi tuli, palus naine pisarsilmi mehelt andeks. Mees oli 20 aastat vaikselt kannatanud. Nüüd, kui ta ei pidanud end enam talitsema, tõi ta kuuldavale kõik, mida oli endas hoidnud. Peapesu oli põhjalik.

Naine aga ei ehmunud sellest. Temast sai armastav ja ustav õde, kelle kristlik käitumine ületas nii mõneski osas tema mehe oma.

Jumal valib inimesi, kellede suhtes maailmal ei ole palju lootust – lihtsaid hingesid, kes on komistanud ning jäänud teadmatusest saatana ohvriteks. Meie kogudus koosnes suures osas lihtsatest inimestest.

Jeesus ütles: “Ma tänan sind, Isa, taeva ja maa Issand, et sa selle oled peitnud tarkade ja mõistlike eest ja oled selle ilmutanud väetitele” (Mt 11:25). Miks on see nii? Usun, et Jumala jaoks on oluline, et Tema sõnumit ei moonutataks. See sõnum peab ka meie ajal tähtsast osa etendama. Intellektuaalid suudavad vaid harva vahendada sõnumit samasugusena, nagu nad on selle vastu võtnud – ilma isikliku tõlgendusega. Lihtsad ja õppimatud inimesed vahendavad seda aga ustavalt. Kuigi meie hulgas ei olnud palju intellektuaale, ei tähenda see seda, et neid poleks üldse olnud.

Neis rasketes oludes tegeles meie misjon peale juutidele evangeeliumi kuulutamise ka paljude muude asjadega. Kui Saksa armee okupeeris Rumeenia, pidasime oma kohustuseks ja armastuse väljenduseks oma vaenlaste suhtes trükkida Johannese evangeeliume ja jagada neid tasuta saksa sõduritele. Kui nad tänaval seda meie käest vastu võtsid, siis tunnistasid nad, et oleksid oodanud Rumeenias ükskõik mida, kuid mitte seda, et juudid jagavad neile seal tasuta Jumala Sõna!

Kui Bukaresti pommitati, hakkasin pommitarjendites regulaarselt kuulutama, viies seega Jumala Sõna nii juutidele kui ka rumeenlastele.

Kui tulid esimesed venelaste poolt korraldatud õhurünnakud, olime koos kuue teise vennaga vahistatud. Õhuhäire ajal kuulati meid parajasti kohtus üle. Kohe hakati meid valvurite saatel pommitarjendisse viima. Meie järel tulid kohtunikud, asjaajajad ning publik. Kui esimesed pommid langema hakkasid, tegin ettepaneku: "Põlvitame ja palvetame koos." Kõik põlvitasid, ohvitserid ja valvurid kaasa arvatud. Minu palve ajal panid nad käed risti. Seejärel pidasin jutluse teemal, kuidas peame alati olema valmis Jumalaga kohtuma. Kõik kuulasid austusega.

Kui õhurünnak oli möödas, võtsid valvurid meil kraest kinni ja viisid tagasi kohtusaali. Taas seisin kohtuniku ees, kes vaid veerand tundi varem oli minu käsul põlvitanud, ja vastasin tema küsimustele.

Pärast vabanemist jooksime õhuhäiret kuuldes alati suurde pommitarjendisse ja kuulutasime. Kord jooksime koos õe Olgaga suure elamurajooni varjendisse. Kuigi peale õhuhäire andmist oli keelatud tänavatel viibida, tundsin korraga, et peame minema teise varjendisse. Maja, kust olime lahkunud, hävis pommituse käigus ja mattis paljud rusude alla.

Ühe teise rünnaku ajal arreteeriti mind koos õe Olgaga sõjavastase propaganda levitamise ettekäändel. Pääsesime vabadusse peale üsna suure altkäemaksu maksmist.

Meie tegevus oli mitmekesine. Aitasime vendi, keda ortodoksne

kirik sektantideks nimetas. Kuna nad olid adventistid ja baptistid, pandi nad vangi, ning mõnikord pidid nad kohutavat piinamist taluma. Suutsime Rootsi suursaadiku abil nende eest kosta.

Sageli aitasime ka Moosesesse uskujaid ning juudikristlasi, keda sunniti ilma mingi tasuta rasket tööd tegema. Aegajalt õnnestus mõnel neist öötundidel midagi kokku kraapida, et endal hinge sees hoida. Mõnikord pidin ka vendade südametunnistust rahustama. Ühel neist oli illegaalne töökoda, kus ta öösel puuviljakorve valmistas. Kõik päevad tegi ta riigile tasuta tööd, isegi mitte toitu vastu saamata. Kuidas oleks ta muidu suutnud elatada oma naist ja viite last?

Mõningaid vendi võis vaid imetleda. Neis kohutavates oludes täitsid nad oma kodanikukohustuse ega tahtnud rikkuda ainukestki fašistliku valitsuse poolt antud määrust. Mina pidin neile aga selgitama, et Piibli põhjal oli ametnike kohuseks karistada kurja ja tasuda hea eest. Kui nad tegid vastupidist, ei olnud me kohustatud neile kuuletuma.

Tegime pidevalt midagi niisugust, mida karistati surmanuhtlusega: aitasime juute Ungarist üle piiri ja päästisime lapsi getodest.

Sõja lõpupäevil oli meie väike kogudus Jassy's ohus. Kartsime, et taganevad sakslased korraldavad uue pogrommi. Rongid olid täis venelaste eest põgenevaid rumeenlasi. Juutidel puudus võimalus reisida. Üks minu tuttav kõrge ohvitser vahistas mitmesuguseid ettekäändeid kasutades kõik meie koguduse liikmed. Üks vend, kes oli sõdur ja kandis relva, määrati saatma "riigireetureid" eraldi nende jaoks määratud vagunis. Bukaresti raudteejaamas rebiti vahistamiskorraldus tükkideks ja vangid anti üle minu naisele. Mitmed rumeenia vennad asetasid ohtu oma elu, et meid taoliselt aidata.

Babüloonia Talmud ütleb julguse kohta: "Toora sõnad (Jumala käsuõpetus) antakse vaid selle kaitseks, kes on valmis nende eest surema. Sest 4Ms 19:14 on kirjutatud: "Niisugune on seadus, kui inimene sureb ..."

Jeesus õpetas inimesi sünagoogis. Ta ootas oma jüngritelt sama ja hoiatas neid: "... teid piitsutatakse nende sünagoogides" (Mt 10:17). See eeldab, et me pahandame kuulajaid oma jutlustega, mis ründavad teadlikult nende eelarvamusi ja seisukohti. Just seda me tegime.

Oli reede õhtu. Juudid olid juba varakult sünagoogi kogunenud, et Pühakirja lugeda ja omavahel enne jumalateenistuse algust väidelda. Istusin rabi kõrvale ja küsisin nii valju häälega, et ka lähemal istujad seda kuulsid: "Rabi, mulle on räägitud, et on olemas raamat, mille on kirjutanud juudi prohvet, kelle nimi oli minu mäletamist mööda Jesaja. Kas see on väärt, et seda lugeda?"

"Milline küsimus! Muidugi loe seda! See sisaldab puhast kuld," vastas rabi.

"Rabi, olen lugenud mitmeid raamatuid, kust lootsin leida väärtuslikke asju, kuid avastasin, et mind oli petetud. Kas olete kindel, et Jesaja raamatu puhul see nii ei ole?"

"Noormees, isegi taoline mõte on patt. Tegelikult ei ole seda raamatut kirjutanud Jesaja, vaid Jumal ise. Jesaja oli ainult sulle peaks."

"Rabi, kust võin leida Jesaja raamatu?"

Ta võttis selle kohe riiulilt ja ulatas minule. Enne raamatu avamist palusin tal veel kord kinnitada, et see sisaldas teepoolest Jumala enda sõnu. Siis avasin 53. peatüki ja küsisin: "Rabi, kellest siin räägitakse?" ning lugesin valju häälega kirjelduse Issanda kannatavast sulasest. "See kirjeldus sobib täielikult Jeesusega," ütlesin. "Ta pidi siis olema Messias."

Rabi hüüatas: "Sa ei peaks lugema seda peatükki, vaid pigem 11. peatükki."

Pöördusin juutide poole: "Armsad sõbrad! Olete kuulnud rabi kinnitust, et iga selle raamatu sõna on Jumala enda sõna. Siis peab ka see Jeesuse kannatuse kirjeldus olema Jumala poolt inspireeritud."

Rabi lahkus vihaselt sünagoogist ust enda järel kinni paugutades. Ta ilmselt mõtles, et olen piisavalt viisakas ja lähen ka mine-ma. Selle asemel jäin aga juutidele Jesaja prohvetearingut seletama.

Ühel teisel reedel tuli koos meiega sünagoogi kaasa grupp rumee-
nia vendi. Tol õhtul pidi kõnelema üks tuntud rabi. Peale jumalatee-
nistuse lõppu küsis üks vendadest: “Kas oleksite nii hea ja ütleksi-
te, mis on kirjutatud teie sünagoogi ukse kohale. Olen rumeenlane
ega saa tekstist aru.”

Rabi vastas: “See on salm prohveti kirjutisest: “Minu koda peab
nimetatama kõikide rahvaste palvekojaks”.”

Vend küsis hämmastunult: “Kui teie sünagoog peab olema kõi-
kide rahvaste palvekoda, miks te siis kogu aeg heebrea keeles po-
misete? Seda keelt ei oska enam siinsed juudidki. Võib-olla hoiate
te saladuses tõsiasju, mida peaksite ka meile rääkima.” Rabi lahkus
sünagoogist.

Siis tõusis püsti teine rumeenlane ja kuulutas head sõnumit Jee-
susest. Ma ise tungisin ortodokssete juutide keskele, kelle rumee-
nia keele oskus ei olnud kuigi hea, ning tõlkisin tema jutluse jidiši
keelde. Meid kuulati tähelepanelikult.

Piibel ütleb, et kui me taoliselt käitume, siis piitsutatakse meid
sünagoogides. Meiega nii ei juhtunud. Selle asemele otsustas grupp
juutide vaenlasi teha seda meie enda kirikus.

Pastor Solheim tuli Bukaresti, kuhu Norra Iisraeli Misjon oli oma
keskuse rajanud. Olime kaunistanud maja, mis oli varem kuulunud
Anglikaani Juudimisjonile, ja kavatsesime selle nüüd kirikuks pühit-
seda. Olime kutsunud ühe tuntud Bukaresti pianisti mängima ning
panime kõikjal linnas kuulutusi üles, kutsudes juute oma tseremoo-
niale.

Pühapäeva hommikul oli kirik, kuhu mahtus parimal juhul 500
inimest, juute täis. Oli selgelt tunda, et mõned neist olid tulnud
halbade kavatsustega.

Solheim kuulutas oma tavalisel rahulikul viisil ja teda kuulati
tähelepanelikult. Mina võtsin omakorda härjal sarvist kinni ning
rääkisin juutidele, mida Jumal oli tahtnud öelda prohvet Jesaja sõna-
de läbi: “Kuhu tuleks teid veel lüüa?” (Js 1:5). Meie vanakesi oli
aetud gaasikambritesse, meie lapsi oli põletatud ahjudes. Seda ei
saanud juhtuda Jumala valitud rahvale, kelle kohta on kirjutatud, et
kes iganes neid puudutab, puudutab Jumala silmatera, välja arva-
tud juhul, kui rahva ja Jumala vahele on tekkinud tõsine konflikt.
“Sünagoogi palveraamatus öeldakse korduvalt, et meie rahvast on

tabanud ülisuur kannatus meie pattude pärast. Pöörduge siis ära oma suurest patust, et olete hüljanud Messia, kelle Jumal meie rahvale on andnud, et Tema viha pöörduks meist kõrvale. Kuulake, mida Moosese käsuõpetuses on kirjutatud: “Issand (mitte natsid) saadab sulle needuse, segaduse ja ähvarduse kõiges, mille külge sa oma käe paned, mida sa teed, kuni sa hukkad ja kuni sa äkitselt kaod oma kurjade tegude pärast, sellepärast et sa minu oled maha jätnud” (5Ms 28:20).

Toora räägib meile, et hävitus tabab meid meie pahategude pärast, mitte meie tagakiusajate kurjuse pärast. Kindlasti on Jeesuse, lihaks saanud Jumala, salgamine kõige selgem märk meie eksimusest?”

Halastaja samaarlane pesi läbipekstud mehe haavad õli ja viinaga. Solheimi ülesanne oli kasutada õli – leevendada valu. Minu ülesandeks oli puhastada haavu alkoholiga. Ühest ilma teiseta ei piisa, kuid viina määrimine lahtisele haavale põhjustab valu.

Varem kokkulepitud märguandel puhkes tohutu karjumine ja viilistamine. Tekkis üldine segadus, mis meenutas Stefanose tunnistuse mõju: “...nad kiristasid hambaid” (Ap 7:54). Lärm oli kohutav. Grupp juute tormas minu poole. Kuid minu naine, kes oli sündmusi ette aimanud, oli paigutanud kantsli ette tugeva kaitse ja mulle ei pääsetud ligi. Pastor Solheim sosistas mulle rõõmsalt: “Tore, et reaktsioon on niisugune. See näitab, et sõna neid puudutas. Palju hullemad on ükskõiksed kuulajad.”

Niisugune asi ei sündinud meie tegevuse ajaloos esimest korda. Pastor Adeney ajal olid noored juudid jumalateenistuse ajal aknad puruks peksnud ja kirikus tantsinud. Me olime taoliste asjadega harjunud ega kartnud. Kui vennad püüdsid märatsejaid rahustada, tungisid nad neile kallale. Vennad ei kavatsenud aga alla anda. Üks tugev õde võttis kinga kätte ja peksis sellega kõigest jõust enese ümber. Tagajärjeks oli üldine möll, mis kestis paar tundi.

Õhtul kordus kõik uuesti ning sama jätkus veel mitmel pühapäeval, kuni olime sunnitud politsei appi paluma, et kord taastada.

Kõige selle keskel sain aru, miks keegi pidi Stefanose mõrvarite riiete eest hoolt kandma. Oli tõsi, et nad sõdisid Moosese käsuõpetuse eest, kuid see ei takistanud neil oma kolleegide riideid varastamast, kui see vaid võimalikuks osutus. Segaduse ajal kadus meie

ründajatel asju, mida nad tulid hiljem otsima. See oli aga asjatu, sest nende enda omad olid need kaasa viinud.

Kui me lõpuks rahu saime, noomisin vendi vägivalla kasutamise pärast ja tuletasin neile meelde, mida Jeesus oli öelnud teise põse ettekeeramise kohta. Nad vastasid: “See on õige sel juhul, kui mind lüüakse. Kui aga lüüakse pastorit, siis tuleb neile anda õppetund, mida nad iialgi ei unusta!”

Jõu kasutamine on proovikiviks, mis näitab, kas inimene on tõepoolest otsustanud võidelda õiguse eest. Mõnikord on aga õigustatud kasutada veidike “korralekutsumist” inimese enda kasu silmas pidades.

Ühel pühapäeval vestlesin juudiga, kes oli juba kaua meie koosolekutel käinud, kuid keeldus pöördumast. Sundisin ta põlvedele. Ütlesin talle: “Sa ei tohi püsti tõusta, enne kui oled end Issandale andnud!” Ta palvetas. Sellest sündmusest on kulunud 20 aastat ning tema ja ta perekond on nüüd usus.

Tol tüliderohkel ajal saime jõudu paastumisest ja terve öö kestvatest palvetest. Palves toimub midagi kajataolist. Kui puudutada klaveriklahve, hakkavad kõigi samas ruumis olevate klaverite klahvid värisema. Sama toimub siis, kui toome õige soovi hardas palves Jumala ette. Koos teistega paneme inglid liikuma, keda innustab sama soov.

Ebatavalised nähtused

Mitmetes ülikoolides uuritakse tänapäeval nn. parapsühholoogilisi nähtusi nagu telepaatiat, selgeltnägemist, erinevaid ilmutusi, spiritismi, jne. Meeltevälised ilmingud on leidnud laialdast tunnustust.

See võimaldab seletada, kuidas hing võib pärast ihust eraldumist edasi eksisteerida. Kui hing võib väljendada ennast vaid füüsiliste aistingute kaudu, siis peab see ihust eraldudes minema mingisse vahepealsesse olukorda, kus ei ole vaeva ega ka mitte rõõmu, kus ei ole võimalik teha tähelepanekuid ega võimalust areneda. Parapsühholoogiliste nähtuste uurimine on tõestanud, et see ei ole nii,

vaid hingel on informatsiooni kogumiseks ja tähelepanekute tege-
miseks oma allikad, sest hing on rõõmus või kurb sõltumata ihu
seisundist. Peale surma võib hing eksisteerida sõltumatult.

Kristlased elavad imede maailmas. Tahan rääkida mõnedest ime-
pärestest asjadest, mis meiega on juhtunud.

Olin ühel talveõhtul koos naisega teel koju. Tähed särasid ebata-
valiselt kirkalt. Ütlesin naisele: “Just taolisel õhtul, kui tähed sära-
sid taevas nii nagu nüüd, käskis Jumal Aabrahamil minna telgist
välja ja ütles: “Vaata nüüd taeva poole ja loe tähti, kui sa suudad
neid lugeda ... Nõnda saab olema sinu sugu” (1Ms 15:5).

Kogesime mõlemad Jumala Vaimu võimsat ligiolu. Läksime häm-
mastusest tummadena kiiresti kodu poole. Tundus, et me ei suuda
taluda seda meie esiisale antud töotuse vägevust.

Elasime alumisel korrusel ja meie aknad olid tänava poole. Ühel
öösel ärkasime mõlemad umbes kella kahe ajal. Oleksime nagu
kuulnud kedagi aknale koputamas ja hüüdmas. Sosistasime teine-
teisele: “See on vist Anutza.” Anutza oli üks meie usuõdedest. Sa-
mas aga kartsime, et ukse taga on politsei. Kuulatasime, kuid kõik
oli hiirvaikne. Jäime uuesti magama. Hetke pärast ärkasime taas
sama kummalise tunde peale. Jäime jälle magama. Kolmandat kor-
da ärgates kuulsime mõlemad selgelt sõnu: “Armastan teid igavese
armastusega.”

Ühel hommikul lamasin diivanil. See juhtus peale minu esimest
vangistust. Mul oli tuberkuloos nii kopsudes kui ka selgroos ning
ma pidin palju aega pikali olema. Korruga kogesin selgelt, et minu
juures on nähtamatu kurjuse olend. Hüüdsin õudusega: “Mine väl-
ja, ja märgiks selle kohta, et sina ise, vana kuri, oled siin olnud, löö
uks pauguga kinni!” Uks avanes ja sulgus taas, ilma et inimese käsi
oleks seda puudutanud. Olin vaba!

Ühel päeval kõndisin Bukaresti kitsaid tänavaid mööda. Kell
oli umbes 11 hommikul ja tänavad olid rahvast täis. Korruga
tundsin endas vastupandamatut soovi võtta välja sulepea ja märk-
mik. Nõjatusin vastu posti ja hakkasin kirjutama, otsekui olek-
sin võtnud vastu sõnumit. Olin üleskirjutatust hämmastunud.
Poole tunni pärast oli mul olemas visand raamatust, millest hil-
jem tehti kolm trükki ja mida kriitikud kõrgelt hindasid. Raa-
matu pealkiri oli “Inimhinge peegel” ning see käsitles kristlik-

ku psühholoogiat – ainevaldkonda, mis mind tol ajal eriti ei huvitanud.

Üks minu artiklitest, mis hästi vastu võeti, kandis nime “Karjane eksimuste kaljul”, mille olin saanud unes. Mul tarvitses vaid see unenägu kirja panna.

Ühel ööl sain unes terve jutluse teemal “Kristlaste omavahelised tülid”. See sõnum osutus prohvetlikuks, sest üsna pea raputas meie kogudust tõsine tüli.

Ühel päeval oli meie kodus koos hulk erinevatesse uskkondadesse kuuluvaid kristlasi. Minu poeg, kes oli tol ajal umbes 4-aastane, mängis samas toas. Vennad hakkasid õpetuslike küsimuste üle vaidlema. Kui vestlus tuliseks läks, hüüdis poiss, ise ikka mängides, *Kardia kai psyche mia* (väljend Apostlite tegudest vanakreeka keeles, kus algkristlaste kohta öeldakse, et nad olid “üks süda ja üks hing”). Vennad katkestasid vestluse ja küsisid minult, mida sõnad tähendavad. Seletasin seda neile ja tüli lõppes otsekohe. Need sõnad olid antud just õigel ajal.

Võin anda juhtunu kohta vaid ühe seletuse. Olin lugenud Uut Testamenti kreeka keeles, ja kuna mulle meeldis eriliselt just see väljend, olin lugenud seda naisele ja selgitanud selle tähendust. Seletus oli ilmselt pojale alateadvusse meelde jäänud, ning kuna ta oli usust juba väga varakult huvitatud, oli ta ilmselt selle oma mängude keskel registreerinud. Imeline oli see, et ta ütles need sõnad täpselt õigel ajal.

Kord sain nägemuse. Nägin, et kõndisin tänaval. Olin täis rõõmu. Minu ees sammus vana mees, kes kandis vaevaliselt kahte rasket pakki. Hääl minu sees ütles: “Võta üks pakkidest vanakese käest.” Tegin seda. Pakk oli väga raske. Minu rõõm vähenes märgatavalt. Seejärel ütles hääl: “Võta teine pakk ka ära.” Tegin ka seda. Nüüd ma juba higistasin selle koorma all. Minu ülev meeleolu oli kadunud, vanake aga rõõmustas ülevoolavalt.

Bukarestis elas hindust hüpnotisöör, kes oli abielus naisega, kelle üks vanematest oli juut. Mees oli lapsendanud juudi tüdrukku, kes oli naise tütar esimesest abielust. Tüdrukut ei oldud ristitud. Kui fašistlik valitsus võimule tuli, palus mees, et ristiks tema, sest ta pidas seda lihtsalt formaalseks tegevuseks. Kui ta aru sai, et nõuame enne ristimist inimese pöördumist, loobus ta oma kavatsusest.

Ta ei tulnud enam meie juurde, samuti mitte tüdruk, kuigi ta oli Kristusest huvitatud.

Tüdruk läks seejärel ortodoksse kiriku preestri juurde ja küsis temalt: “Mida ma peaksin tegema, et saaksin päästetud?” (See toimus natslikul ajal, kui oli keelatud juute ristida.) Preester vastas: “Kui sa oled juut, siis on see raske. Saada siiski oma sooviavaldus patriarhaati. On võimalik, et nad annavad loa.” Tüdruk ei saanud avaldust, vaid valas endale ise vett pea peale ja ütles: “Ma ristin ennast ise Isa, Poja ja Püha Vaimu nimel.” See andis talle tookord seesmise rahu.

Aastad möödusid. Ühel pühapäevahommikul põlvitasin enne kirikusse minekut ja palusin Jumala õnnistust oma jutlusele. Samas kuulsin selget häält minule ütlemas: “Sinu poolt ettevalmistatud jutlus tänaseks päevaks ei sobi. Sa pead rääkima ristiusust ja hüpnosist.” Vaidlesin häälele vastu ja väitsin, et ma ei olnud valmis sellisel teemal rääkima. Koosoleku alguseni oli jäänud vaid veerand tundi. Ja kellele ma siis kuulutaksin niisugusel teemal? Mulle ei tulnud kedagi meelde, kes oleks sellest huvitatud olnud. Kuuletusin siiski häälele. Teel kirikusse kogusin kiiruga mõtteid nimetatud teema kohta.

Pärast koosolekut tuli minu juurde noor naine, kuid ma ei tundnud teda ära, enne kui ta ütles, et oli hüpnosisööri nüüd juba täiskasvanud tütar. Ta küsis: “Kust te teadsite, et ma täna teie juurde tulen ja mis pani teid rääkima teemal, mis on just minu jaoks, kes ma olen kasvanud hüpnosisi mõjupiirkonnas?”

Tütarlaps oli nädal aega haige olnud ning lubanud Jumalale, et kui ta toibub, siis tuleb ta meie kirikusse. Ristisin tema. Ta tõi ka oma ema meie koosolekutele, ning temagi pöördus. Emast sai kristlik luuletaja, kes avaldas Jeesuse auks kaks luulekogu.

Tütarlapsest sai julge Jumala viinamäe töötajana. Ootamatult sai ta loa kuulutada evangeeliumi Bukaresti naistevanglas. Ta viis sinna ka materiaalselt abi, sest vangid kannatasid väga toidu puuduse all. Pärast seda käis ta sageli vanglas.

Vanglas, kus ma temaga sageli kaasas käisin, juhtus minuga väga huvitav lugu.

Mõned aastad varem ühe juudi vennaga tänaval jalutades olin näinud ennustaja reklaami, milles too uhkustas, et näeb kõike ini-

mese mineviku ja tuleviku kohta. Nime järgi otsustades võis ennustaja olla juut.

Läksime mõlemad tema juurde. Ta küsis, mida soovime. Ütlesin, et olen ka ise ennustaja, ning olen tulnud tema kui kolleegi juurde. Ta rõõmustas ja käskis teenijannal kohvi keeta. Naine kasutas ennustamiseks kaarte. Mina ütlesin, et kasutan selleks ühte raamatut, Piiblit. Lugesin talle 5Ms 18:10: “Ärgu leidugu su keskel kedagi, kes laseb oma poega ja tütart tulest läbi käia, ei ennustajat, pilvestlausujat, märkide seletajat ega nõida.” Seletasin talle seda salmi ja lõpetasin vestluse sõnadega: “Kui sa ei pöördu, lähed hukka. Olen sinule su saatuse ette öelnud ja see on Jumala enda ennustus.”

Kaks päeva hiljem lugesin lehest, et teenijanna oli mõrvanud ennustaja koos selle õega raha pärast. Aastaid hiljem kohtasin seda teenijannat taas – vanglas. Ta oli pöördunud ja oli nüüd meie öde.

Esitan veel ühe ebatavalise loo.

Üks pime Moosese usku juudi naine abiellus pimedaga rumeenlasest mehega. Nad ei olnud teineteist iialgi näinud. Vaatamata sellele tungis teine naine nende vahele. Pime mees jättis oma naise maha ja läks elama võõra naise juurde. Pime naine oli vaene ja meeleehtel ning otsustas endalt elu võtta. Ta kogus vähehaaval väikese tagavara unerohtu. Ühel õhtul lahustas ta need vees. Just sel hetkel, kui ta tahtis klaasi tühjaks juua, nägi ta selgelt Jeesust oma toas. Jeesus ütles talle: “See, mida sa teha kavatsed, ei ole õige. Ma näitan sulle parema tee.”

“Millise tee?” küsis naine. “Elu on minust mööda läinud ja mul ei ole enam mingit lootust.”

Jeesus vastas: “Tee nii, nagu ma ütlen ja sa saad õnnelikuks. Mine selle teise naise juurde ja palu tal tulla koos sinu mehega oma majja elama ning ole tema teenija. Teeni neid armastuses ilma armukadeduseta ja siis ma teen su õnnelikuks.”

Naine võttis nõuannet kuulda ja need kaks tulid tema juurde elama. Ta kandis nende eest hoolt igal võimalikul viisil.

Peale ilmutuse nägemist tekkis pimedal naisel huvi Jeesuse vastu. Ta pöördus ja ta ristiti. (Huvitav oli see, et ristisin juute, mis oli tookord seadusega keelatud, pöördunud antisemiidi majas.) Naine sai pimedate Piibli. Ta leidis lohutust oma Lunastajas ja vabanes

kõigist muredest. Hiljem läks tema mees teise naisega tülli ja elu läks tagasi endistesse rööbastesse.

Kõik läks hästi kuni selle ajani, mil üks meie koguduse liige, kes oli arst, hakkas naist ravima, et ta oma nägemise tagasi saaks. Kohe, kui ta veidi nägema hakkas, tekkis naisel huvi selle maailma asjade vastu. Ta unustas oma ilmutuse ja lepituse, mille üle oli rõõmu tundnud.

Üks Rumeenia kommunistliku valitsuse kõrge ametnik kaotas valesüüdistuse tõttu oma töö. Meeleheitele aetuna torkas ta endale noa kõhtu ja prantsatas vereloiku. Üks meie vendadest elas tema naabruses. Söögilauda istudes tundis ta korraga seletamatut vajadust selle mehe korterisse kiirustada. Hetkega taipas ta ära, mis oli juhtunud ja karjus: "Kas tahad saatana küüsi sattuda?" Meest aidates rääkis ta temale samal ajal Jeesusest. Mees jäi elama. Kes oli aga käskinud vennal tema korterisse minna? See küsimus ja saatana suhtes antud hoiatus panid ta mõtlema. Praegu on ta üks meie usuvendadest ning tunnistab Jeesusest Iisraelis.

Meie jaoks on taolised asjad normaalne kristlus. Nii minu abikaasa kui ka meie poeg on näinud Jeesust meie kodus. Poeg nägi Teda 4- või 5-aastasena. Ta rääkis meile sellest alles palju hiljem. Ta ei imestanud Jeesust nähes ega pidanud vajalikuks sellest kellelegi rääkida.

Jumal teeb inimeste eludes tööd erineval viisil ning sageli varjatult. Ta on jaganud oma armastust kogu loodule, ning seetõttu võib Teda näha nii kerjuse kui ka kauni õie kaudu. Jumal on kõikjal ning ma ei taha mingil juhul väita, et taoliste ebatavaliste nähtuste kogemine oleks kristlasele tingimata vajalik.

6 Vestlusi sionistide ja teiste juutidega

Juutide patud

Sõja ajal korraldas Rahvusvaheline Punane Rist juutide ümberasumist Palestiinasse. Kui kerkis esile küsimus kristlike juutide saatmisest, seisis üks sionistlikke juhte ägedalt selle vastu, öeldes: “Me ei soovi ärataganenuid. Heidame nad kõik merre.”

Juhtivate sionistidega vesteldes kohtasime palju taolist vaenulikkust. Me ei suutnud mõista nende seisukohti, sest ka meil oli ju rahvustunne.

Evangeeliumides nimetatakse Galilead Jeesuse kodumaaks ja Naatsaretti Tema kodulinnaks. Jeesus ei pidanud ennast maailmakodanikuks nagu stoikud, vaid juudiks, ning armastas oma rahvast. Kristlusega on tihedalt seotud teatud natsionalism – soov töötada oma rahva heaks vaimulikus, majanduslikus, poliitilises ja kultuurilises mõttes. Kui me ei armasta oma rahvast, kuidas võime siis armastada teisi rahvaid?

Juudikristlased olid igauks oma ametis täitnud oma kohustuse oma rahva suhtes, ning nad täidavad seda endiselt Iisraelis, aidates kaasa maa arenemisele ja kaitsmisele. Juudikristlased on teeninud oma rahvast väga erilisel moel, seistes vastu antisemitismile ning tehes seda viisil, kuidas teised juudid ei ole suutnud.

Fašistliku valitsuse ajal sõitsin kord rongis. Minu ainukesteks kaasreisijateks olid juudi rahvusest ärimehed. Rääkisin neile Jee-

susest, kuid see ei huvitanud neid. Ploestis tuli meie kupeesse suurt kasvu fašist. Ta otsekui haistis, et olime juudid ja hakkas meie suhtes solvavalt käituma, nimetades meid ümberlõigatuteks, kiharpõskedeks, jne.

Teised talusid seda vaikselt. Lasksin mehel maha rahuneda ja avasin siis Piibli, näidates talle mõningaid salme, mis tõestasid, et Jeesus oli juut. Rääkisin talle, et evangeeliumid mainivad Jeesuse ümberlõikamist. Kristlased usuvad, et Ülemlaul on prohvetlik raamat Jeesusest. Sellest võib lugeda: "Sest mu pea on täis kastet, täis ööpiisku mu kiharad" (5:2). Niisiis on ka Jeesusel ilmselt põsekiharad olnud. "Kui pilkate juute, pilkate samal ajal ka Jeesust," ütlesin mehele. "Oletan, et ootate iga kristlase kombel Jeesuse tagasitulekut. Esimest korda tulles oli Ta põsekiharatega juut Palestiinas. Kui Ta otsustaks tulla teist korda põsekiharatega Rumeeniasse, te pilkaksite ja peksaksite Teda. Mis kristlased te olete?"

Ta palus andeks ja tunnistas, et kuni selle ajani ei olnud keegi talle neist asjadest rääkinud. Ka sel viisil me teenime oma rahvast.

Meil on aga ka teine kohustus. Ei piisa sellest, kui näitame antisemiitidele nende patte. Juutidelgi on rahvana oma puudused, mida tuleb neile selgitada.

Me ei saanud nõustuda Dubnowi ja Grätzi seisukohtadega juutide ajaloo suhtes. Nende autorite arvates on juutidel läbi kõigi aegade toimunud konfliktides teiste rahvastega alati õigus olnud. Nende arvates oleme alati olnud süütud ohvrid ning teised on meid ilma asjata vihanud.

Ajaloolastel on kalduvus oma rahvast alati taoliselt kirjutada, ning see pole õige. Mul pole aega nende jaoks, kes väidavad, et neegritel, valgetel, ameeriklastel või venelastel on alati õigus. Ka meil, juutidel, on oma patud, ning juutide pattudel on mitu poolt. Me kasutame jultunult ära riike, kus elame, haarates enda kätte suurema osa maa rikkustest, kui meile meie arvukust silmas pidades tegelikult kuuluks. See on üldistus ega tähenda seda, et kõik juudid kasutaksid teisi inimesi ära. Paljud juudid on väga vaesed, mõned elavad isegi slummides. Enamus juute on ausad ja ustavad kodanikud.

Meie osale rahvuslikust kogutoodangust leidub seletus. Juudid elavad eelkõige linnades ja saavad seetõttu nautida kõrgemat elat

tustaset. Teiseks ei lubatud neil keskajal kuuluda käsitööliste gildidesse ning seetõttu siirdusid paljud juudid pangandusse ja ärialale. Kuni tänapäevani etendavad nad olulist osa mitmete riikide kaubanduses ja majanduses ning enamusest neist omab head sissetulekut.

Pagan, olgu ta siis rumeenlane, sakslane või prantslane, käitub täpselt samuti nagu juut. Engels ütles kord: "Antisemitism on rumalate sotsialism, sest see ründab vaid juute, kes teisi ära kasutavad, ning jätab kõik teised rahvad rahule. Kui ärakasutaja kuulub teise rahvusesse, muutub sotsiaalne probleem rahvuslikuks."

Kõik juudid ei ole süütu. On ka teisi asju, mis on äratanud inimeste viha. Teiste rahvastega võrreldes on juutidel suur üleolek intelligentsuses. Üle 60% Nobeli preemia saajatest on olnud juudid, ja nagu olen juba maininud, on mitmed moodsa teaduse saavutused suures osas juutide teene.

Kui kõike seda rikkust kasutatakse Jumala riigi – õiguse, rahu ja rõõmu toomiseks maa peale, mis on juutide eriülesandeks, siis lõpeks inimkonna vaearikas olukord. Apostel Pauluski ütles, et kui juba maailm saab Jumalaga lepitatud juutide kõrvaleheitmise teel, mis on siis nende vastuvõtmine muud kui surnuist ellutõusmine? (Rm 11:15).

Üks antisemiitliku organisatsiooni liige mõisteti 20 aastaks vangi. Kohtusime vangikongis. Meeleheitlikuna haaras ta kinni minu käest ja karjus: "Tehke midagi sellele maailmale, te juudid! Ainult teie suudate seda." Paljudel inimestel on juutide suhtes taolised ootused.

Mis kasu on nürist noast, ilma tindita sullepeast või kellast, mis ei käi? Mis kasu on juudi rahvast, kes ei täida teadlikult ja järjekindlalt oma osa Jumala valitud rahvana ega too maailmale valgust?

Jeesus ütles juutidele: "Teie olete maa sool. Aga kui sool läheb läägeks, millega saab siis teha seda soolaseks? Ei see kõlba enam millekski muuks kui visata inimeste jalgade tallata" (Mt 5:13). Antisemitism on andnud meile rohkem kui piisavalt taolist kohtlemist. Meie vastu on toime pandud kuritegusid, mida ei ole võimalik kuidagi õigustada. Aga kas meie oleme täiesti süütu? Vähemalt enda kohta ma seda ei väidaks.

Kui kuulsin oma üksikkongis meie omavahelise koputuskoodi vahendusel, et on sündinud uus Iisraeli riik, siis olin väga rõõmus. Kui ma taas tavalisse vangikambrisse pääsesin, vestlesin selle üle sionistliku liikumise paremäärmuslikku tiiba kuuluva vangiga. Ta oli mind kaua vältinud, sest – nii nagu tema asja väljendas – olime mõlemad kõvad pähkliid, ning ta ei näinud meie kohtumises mingit mõtet. Ta oli tugev isiksus, kes avaldas kaasinimestele suurt mõju. Ei piinamine ega kõigi õiguste äravõtmine suutnud panna teda enast haletsema. Need asjad andsid talle vaid võitluse jätkamiseks jõudu juurde.

Olin kuulutanud kaasvangidele Jeesuse ristilöömisest ning sellele järgnes vestlus, milles ta avalikult oma seisukoha välja tõi. “Pidev vähkremine Jeesuse kannatustes on masohhismi tundemärk ja jätkuv neitsistsündimise rõhutamine ergutab vaid sugutungi. Normaalne mees ei mõtle pidevalt tütarlapse neitsilikkuse peale. See näitab vaid, kuidas meie alateadvus toimib. Ristiusk on neurootikute usk. See võib küll rahuldada mõningate sellesse pöörduvate usulisi vajadusi, kuid juutlus on elu usk – normaalne elu kõiges selle täiuses. Sellel ei ole mingit tegemist ristilöödud Lunastajaga. Meie patud on lepitatud Iisaki ohvriga, mille Aabraham kavatses tuua, kuid mida ei viidud lõpule.”

Küsisin temalt: “Kui ristiusk on vale ja juutidel on Jumala valitud rahvana õigus, kuidas võid siis seletada sügavat lõhet Jumala ja juudi rahva vahel? Miks on Jumal meid karistanud ja hajutanud teiste rahvaste sekka?”

Ta vastas: “Jumal ei ole meid karistanud. Hajutamine on meie ülesanne. Geto valmistab meid ette meie muistse usu teostamiseks, mille põhjal tuleb kord päev, mil juudid levivad üle kogu maailma. Selleks et see unelm võiks teostuda, on meid hajutatud kõikjale maailma, kuid me ei ela needuse all.”

Juhtisin tema tähelepanu sellele, et see on vastuolus juutide palveraamatuga, kus pidevalt korratakse: “Meie pattude pärast on meid maalt välja aetud.” See on vastuolus ka Vana Testamendi kirjutistega: “Aga kui sa ei kuula Issanda, oma Jumala häält ... teid kistakse

ära sellelt maalt, mida sa lähed pärima. Ja Issand pillutab sind kõigi rahvaste sekka, ühest maa äärest teise” (5Ms 28:15, 63, 64).

Ta hoidis kinni oma seisukohast: “Hajutuses olles on Jumal meile sama lähedal kui Ta oli Siioni mäe jalamil. Rabid, kes palveraaamatu kirjutasid, tunnistasid oma süüd, sest nad olid alandlikud. Ja Moosese poolt lausunud needused on vaid plekid muidu suures iseloomus.”

“Kas sinu arvates ütles Mooses ise need needused?” küsisin. “Ta väitis ju, et seda ütles Jumal.”

Mees vastas: “Need olid vaid Moosese sõnad. Me ei ole süüdi. Oleme Jehoova lemmiklapsed ja täidame ülesannet, mille Ta meile on andnud. Sa oled läinud üle antisemiitide poolele.”

Pidasin targemaks viimase märkuse kõrvust mööda lasta ning jätkasin: “Ilmselt üritad väita, et Iisraeli ülesandeks on kanda edasi Moosese käsuõpetust, millega sa vaid osaliselt nõustud, ning uskuda Iisraeli Jumalasse. Sa pead aga poolpime olema, kui sa ei näe, et see realiseerub vaid Jeesuse kaudu. Kus iganes maailmas pagan palvetab Iisraeli Jumala poole ning tunnistab juutide Piibli jumalikku meeleva ja juudi prohvetite autoriteeti, on see eranditult Jeesuse poolt rajatud koguduse, ja sugugi mitte Moosest uskava juudi teene. Kui Moosest usuvad juudid ei ole teinud muud pattu – ja selles osas ületavad nad taeva inglid – on nad süüdi vähemalt oma ülesande täitmata jätmises. Nad ainult räägivad sellest, kuid ülesande enda sooritamise on nad jätnud teistele, lisades sellega endale süüd.”

Minu oponent hülgas korraka jumaliku ülesande teema ja pilkas vastuoluliselt oma endise ütlusega: “Sa ei suuda enam kaua meie üle kaevata. Meie eesmärgiks sionistidena on minna tagasi maale, mis kord meile kuulus, ja millest suurt osa nüüd araablased valedel alustel okupeerivad. Me jätame teid rahule. Siis peavad juudikristlased valima, kas nad on juudid või kristlased. Kui nad valivad esimese võimaluse, peavad nad meiega liituma, kui aga viimase, peavad nad jääma nende keskele, kes sama usuvad.”

“Tahame tulla koos teiega,” kinnitasin, “kuigi tean, et see toob kaasa raskusi, sest tahame säilitada oma kristlikud tõekspidamised.”

“Me ei taha sekkuda teie eraellu,” kuulutas ta. “Te võite uskuda või olla uskumata, nii kuidas soovite.”

“Just sellest kerkivad üles raskused,” ütlesin. “Kristlikku usku ei või enda sees hoida, ning see ei rahuldu vaid omaenese igavese päästmise garanteerimisega. See avaldub tõelises mõtlemises ja erapooletuses, mis kindlasti teeb asjad teie jaoks raskeks. Võtame näiteks sinu poolt mainitud araablaste probleemi. Oleks vale ütelda, et nad on maa seadusevastaselt anastanud. Samahästi võib väita, et ameeriklased tuleks Ühendriikidest ära ajada, nii et maa võiks indiaanlastele tagasi anda. Kui meie läheksime Palestiinasse, oleksid meie tunded teie omadest erinevad. Araablased oleksid meie vennad. Me seisame vastu šovinismile. Terve Jeruusalem ja Iisrael kuuluvad õigustatult juutidele, kuid tuleks teha kõik, mis võimalik, et ka araablased ennast koduselt tunneksid.”

Ta karjus: “Kui te seda teete, saate tagajärgi oma nahal tunda! Kristlikud riigid ei ole meie suhtes kristlikult käitunud. Ja meie ei luba ka, et keegi hakkaks katsetama kristlikku armastust meie vaenlaste suhtes Palestiinas, kus meie rahvuslikud huvid on kaalul.”

Ma ei lubanud tal kogu kristlaskonna üle kohut mõista: “Paljud kristlased on juutide suhtes kristlikult käitunud. Seda on teinud kõik pietistid, samuti Skandinaavia luterlased ja mitmed katoliiklased – nii preestrid kui ka ilmikud. Samal viisil on käitunud ka mõned ortodokssesse kirikusse kuuluvad inimesed. Oled agar kristlaste halbu külgi tähele panema, kuid pigistad silmad nende heade omaduste ees kinni. Seal, kus ristiusk on paljalt formaalsus, see võibki kulgeda käsikäes antisemitismiga. Kuid pole kahtlust, et on olemas ka arvukalt kristlasi, kes on sind armastanud. Sinu poolt osutatud šovinism ei esinda sugugi juutide tundeid. Suur osa meie rahvast sooviksid pigem teostada armastuse ja mõistmise poliitikat. Tõeline sionism on eetiliselt kristlik, sest juutluse eest võideldes, tunneb see samas sõprust araablaste vastu.”

Üks tuntud antisemiit oli siiani vaikselt pealt kuulanud, kuid katkestas nüüd meie vestluse: “Nii juudina kui kristlasena oskate ehk teie, Wurmbrand, meile, rumeenlastele, kõige paremini seletada, kas on olemas mingi meie, paganate, vastu suunatud juutide salaliit, mida juhib Kahal-nimeline juutide valitsus?”

Vastasin: “Mingit juutide poolt organiseeritud salaliitu ei ole. Mit-

tejuudid teevad oma instinkte järgides nii head kui halba, ilma et nad oleksid selles suhtes eelnevalt kokku leppinud. Juudid käituvad samal viisil ilma Kahalitagi. Juutide keskel on poliitiliste vaadete ja suundumuste osas väga suuri erinevusi. Kommunistlikud juudid vangistavad sioniste, mida olete ise näha võinud. Vaatamata sellele ühendab juute nende rahvuslik kuuluvus ja mitte Kahal. Sama kehtib ka teiste rahvaste puhul. Juutide eripära tagajärjed on vahel väärtuslikud, vahel vähem väärtuslikud, nii nagu näiteks nende hoiak Kristuse suhtes. Seda hoiakut peame tõelise needusena maailma rahvastele, kes on sellest teadlikud, kuid samas ei mõista seda, sest see lükkab edasi ainuvõimalikku lahendust maailma kriisile, milleks on õiglusele ja õnnele rajatud Jumala riik, mille peaks võib olla üksnes Kristus. Needus tuleb muuta õnnistuseks juhatades juudid uskuma Jeesusesse, sest neid on kutsutud olema Jumala peakanaliks Tema riigi rajamisel. Ka antisemitism on needus, sest see takistab juutide pöördumist.”

Antisemiit vastas: “Te ei suuda iialgi kaotada juutide vastu suunatud vaenu. Nad ei suuda teiste hulka sulada ning jäävad igal maal võõrasteks. Igal organismil on kalduvus võõraid osi endast välja heita.”

Tunnistasin, et see on tõsi: “Juudid on teistest rahvastest täiesti erinevad. Seda tunnistab nende ainulaadne ajalugu. Neid ei saa teiste hulka sulatada. Halastaja samaarlase loos õpetas aga Jeesus, et me ei peagi sulatama teisi rahvad endasse, vaid käituma õiglaselt ja sõbralikult kõigi suhtes. Antisemitismile ei ole õigustust.” Antisemiit väitis, et kuigi juudid ei suuda sulada teiste hulka, tahavad nad siiski muuta teisi oma meele- ja hingelaadile vastavaks ning alahindavad teiste rahvaste kombeid.

Vastasin: “Te olete juba kaotanud ja elate täieliku juutluse tingimustes. Kui tahate pääseda vabaks kõigist juutidelt pärit mõjutustest, peate ütlema lahti ristiusust, kapitalismist ja kommunismist; samuti peate loobuma Singer-õmblusmasinast, Einsteini relatiivsusteooriast, jne., ning minema tagasi primitiivsete hõimurahvaste tasemele. On selge, et inimene valitseb looduse üle, ning et valge rass on käesoleval hetkel kõige arenenum. Ja kas see teile meeldib või mitte, aga juudi mõttelaad on valitsev: nad ületavad kõiki oma mõju ja ideede poolest. Selles osas on nad võitmatud, kuigi see

neile alati au ei too. Teietaolised inimesed püüavad saada lahti juutidest, kuid kummardavad samas Jeesust, kes sündis meie rahva keskele.”

Pöördusin sionisti poole: “Ka meie, juudikristlased, oleme võitmatud, ja eelkõige oleme me täiusliku humaanse usu kõige säravamaks väljenduseks. Oleme tõelised juutluse väärtuste kandjad.”

Mees vastas: “Te olete juutide usu hereetikud. Protestandina oled sa ka kristliku usu hereetik. Me võime olla sõbrad, kuid meie põhimõtteid on võimatu kokku sobitada.”

Paljaste sõnadega ei ole võimalik paljukannatanud inimesi aidata. Nad näevad vaenulikkust ka seal, kus seda tegelikult ei ole. Sel põhjusel otsustasin muuta teemat ja ütlesin: “Oma 1934. a. avaldatud raamatus te kirjutasite, et juutide siirdumine Palestiinasse saavutab kriitilise piiri, kui Palestiina juutide alale neid enam juurde ei mahu. Suurem osa neist peaks jääma siis teiste rahvaste keskele. Seega on ülim aeg loobuda uskumast, et teid ümbritsevad vaid vaenlased. Me vajame hädasti oma seisukohtade ümberhindamist, kuid antikristlik hoiak teeb selle raskeks. Lisaks sellele on loobumine Moosese usust suurem Palestiinas kui hajuvil elavate juutide keskel. Seal käib sünagoogis ning järgib juudi traditsioone vaid väike protsent juutidest. Mida te selle kohta ütlete?”

“Me oleme taas omal maal. Võime lõpuks võtta seljast oma kalid ja surmavad valitud rahva riided. Saame mistahes teise rahva sarnaseks.”

“Teie jutt on nüüd vastuoluline,” tuletasin talle meelde. “Hetk tagasi rääkisite Iisraeli kui Jehoova lemmiklapse ülesandest.”

Ta naeris: “Nüüd, kui oleme Palestiinas, võime lõpetada oma ülesande sellega, et saadame apostleid teistesse maadesse. Majanduslikult elame aga samal tasemel kui need riigid. Meil on oma armee ja see toob meile võidu. Traktoritest saab meie Messias.”

Ütlesin vahele: “Ja ühel päeval sureme, jättes maha nii oma piinajad kui ka ohvrid, sest ainult meid ei ole tapetud, vaid ka me ise oleme tapnud. Mõttele neile miljonitele, kes tapeti Trotski, Bela Kuni, Rakoši ja teiste kommunistide käsul. Jätame maha ka oma traktorid, ning ühel päeval peame seisma Jumala kohtujärje ees. Peame seal andma vastust kõigist oma tegudest ja tegematajätmistest, sest me ei olnud kuulekad valguse kandjad. Päästmine on tulnud ja tu-

leb ikka veel juutidelt, nagu ütles Jeesus. Kuid see tuleb vaid sellest juutlusest, kes sai lihaks Jeesuses. Kõiki maailma rahvaid ühendav vaim ei tule juutidelt, kes ei lubanud teistel rahvastel oma templisse astuda, vaid Jeesuselt. Sama kehtib õigeuskimõistmise kohta. Ei piisa juutide kõrgeimast ilmutusest – kümnest käsust. Õigeuskimõistmine toimub üksnes Jeesuses. Jeesus oli esimene, kes kuulutas õiglast ja erapooletut Jumalat, ning kes ilmutab end armastuses Teda otsivatele rahvastele.

Sionist jäi vastusega rahule: “Laske kristlastel siis pöörata ka teine põsk. Meie oleme juba liiga kaua hoope talunud ega soovi enam alanduse usku.”

Vanglas ei saa tõsised vestlused kesta kaua. Antisemiit haaras kinni võimalusest nalja heita: “Me saame teie käest ristiusu kingitusena, millest on ära võetud käsk mitte abieli rikkuda. Juuditariid on väga kaunid. Oleme juutide vastu, kuid mitte juuditariide vastu!”

Niisuguses moraalitus õhkkonnas ei ole mõtet tõsiseid vestlusi pidada. Seda, mida meie nõrgad sõnad ei suuda, võib teha Jumal. Tema teostab oma rahuplaani, ja seda ka juutide ning araablaste vahel.

“Püsin meie vanas usus”

Vestlesin ühe teise sionistliku juhiga ja küsisin temalt: “Ma saan küll aru, et te peate meid ründama, aga miks te seda nii julmalt teete?”

Ta vastas: “Valime oma meetodid suure publiku maitse järgi. Akadeemiline stiil ei oleks eriti veenev.”

“Unustagem see,” vastasin. “Paulus kujutab Rooma kirjas kristlikku kogudust õlipuusse poogitud metsõlipuu oksana. Kas mõistate, mida see tähendab? Tohutut, miljoneid inimesi haaravat organisatsiooni, mis etendab maailma ajaloos suurt osa, kujutatakse selle usu pühas raamatus juutide seadusliku omandina. Miljonite inimeste pühas raamatus viidatakse Jeesusele kui Iisraeli kirkusele (Lk 2:32). Kas meie, kes oleme nii põlatud, võime selle kirkuse hüljata?”

Ta nähvas vastu: “Me ei taha Jeesusega ega ristiusuga mingit tegemist teha.”

Küsisin: “Kelle nimel te sellest keeldute? Keda te esindate? Kas intelligents räägib rahva nimel? Ei räägi, sest peaaegu eranditult on 20. sajandi juudi intellektuaalid toetanud Jeesust.”

Tsiteerisin Albert Einsteini teost “*As I See the World*”, kus ta ütles, et kui puhastame juutluse prohvetitest ja ristiusu kõigist hili-sematest lisanditest, saame õpetuse, mis suudab tervendada inim-konna kõigist selle sotsiaalsetest haigustest. Tema arvates on kõigi korralike inimeste kohus esitada ausalt seda humaanset õpetust oma lähiümbruskonnas.

Jätkasin: “Sünagoog keeldus matmast Henry Bergsoni, kuna ta oli tunnistanud end avalikult Jeesuse jüngriks. Paljud erinevates valdkondades andekad juudid on aastate jooksul teinud sama, rääkimata Martin Buberist, kes nimetas Jeesust oma vanemaks ven-naks.

Nad kõik olid juudi rahva esinduslikud juhid. Nad on juutide Palestiinasse naasmise kõrval tunnistuseks Piibli prohvetearingute täitumisest. Sellest annab tunnistust ka juutide kõrge positsioon erinevate riikide juhtivate tegelaste hulgas.”

Sionist naeris: “Nad kõik on pöördunud ristiusku oma vanas eas – selles vanuses, kui kannatatakse üldiselt veresoonte lupjumise all. Ma ei vaeva oma pead usuküsimustega. Kui aga pean selles asjas oma valiku tegema, siis püsin meie vanas usus.”

Kõigile kõigeks

Kõige raskem oli sionistidel mõista õpetust vaenlaste armastamisest. Kas ükski sionist oleks käitunud nii, nagu meie käitusime nende suhtes. Pärast seda kui Rumeenia oli öelnud lahti liidust natsliku Saksamaaga, anti määrus, et kõiki, kes olid süüdi saksa sõdurite peitmisel, karistati surmaga. Kõik saksa sõdurid tuli üle anda sõjavangideks. Grupp Saksa armees teeninud tüdrukuid, keda ni-

metati *Blitzmädchen*, pöördusid meie poole, et pääseda Venemaale saatmise eest. Loomulikult võtsime nad oma kaitse alla.

Meid anti üles ja politsei piiras meie maja sisse. Politseikomisar astus sisse ja küsis minult: “Kas te kaitsete saksa tüdrukuid?”

“Kas teate, mis rahvusest ma olen,” küsisin omakorda vastu.

“Te olete Richard Wurmbrand? Loomulikult olete te sakslane,” vastas ta.

Näitasin talle oma isikutunnistust, mille olin saanud fašistliku valitsuse ajal, kus minu rahvuseks oli märgitud “juut”. “Ma olen juut,” kuulutasin. “Natsid on tapnud poole minu perekonnast. Kas te tõesti arvate, et mina peidan saksa tüdrukuid?”

Mees palus andeks: “Siin on ilmne eksitus,” möönis ta ja läks oma meestega minema. Tüdrukud olid kõrvaltoas. Me ei tee vahet inimeste vahel, sest Jumal ei tee seda, vaid laseb oma päikest paista nii heade kui ka kurjade üle.

Meil õnnestus ka teistel kordadel päästa sakslasi, keda ähvardati välja saata vaid sellepärast, et nad olid sakslased. See oli samasugune kuritegu kui vaenata inimesi nende juudi rahvuse pärast.

Aja jooksul sai meie taoline teguviis tuntuks. Sionistid ei suutnud seda meile andestada. Nad ei olnud Jeesuselegi andeks andnud, et Ta armastas ka roomlasi ja samaarlasi, ning isegi tõlnereid, kes olid oma rahva reeturid.

Meie olukord kristlike juutidena oli alati keerukas, sest püüdsime võita usule igäühte, olla kõigile kõigeks. Olime peaaegu nagu näitlejad, kes peavad esitama täiesti erinevaid karaktereid. Keegi nimetas mind pilkavalt suureks näitlejaks. Võtsin selle siiski vastu kui viisakusavalduse. Ma ei saa aru, kuidas on võimalik olla hea misjonär, omamata teatud määral kunstnikuannet ja võimet esitada erinevaid rolle.

Kui ma läksin ühel päeval täitma oma ülesannet inimeste püüdjana, kohtasin tuntud antisemiiti. “Ma ei taha kuulda Jeesusest, sest Ta oli üks juudilurjus,” tõrjus ta mu külmalt eemale.

“Kust te teate, et Jeesus oli juudilurjus? Ta oli ju Jumala Poeg ega kuulu vaid ühele rahvale. Rahavahetajaid templist välja ajades näitas Ta oma vastumeelsust just selle omaduse – rahaahnuse - suhtes, mida teiegi juutide juures hukka mõistate. Kõige rängemad hukkamõistused, mida eales on juutidele öeldud, on kirjas Uues

Testamendis. Teie koht on Jeesuse kõrval, mitte nende hulgas, kes Ta surma mõistavad.”

Lahkusin mehest ja kohtusin peagi teisega – seekord juudiga, kes väitis, et ei uskunud Jeesusesse, kuna Ta oli vaid paganate Lunastaja. “Kust te seda võtate?” küsisin. “Jeesus oli juut, sest Uus Testament algab sõnadega: “Jeesuse Kristuse, Taaveti poja, Aabrahami poja sugupuu” ning toob ära kogu Tema genealoogia tõestamaks, et Ta oli juudi rahvusest. Kirjutistes nimetatakse Teda oma rahva, Iisraeli, kirkuseks. Ta armastas kirklikult oma rahvast ning ütles ka samaaria naisele, et päästmine tuleb juutidelt (Jh 4:22). Ristiusk on oma põhiolemuselt ulatuslik ettevõtmine kogu maailma juudistada. Kõigil rahvastel on kästud oma südames juutideks muududa. Isegi pärast seda, kui Jeesus oli risti löödud, nimetasid apostlid Jeruusalema pühaks linnaks, ning apostel Paulus kirjutas, et Jumal armastab juute endiselt nende esiisade tõttu, ja nad saavad tulevikus suurt osa etendama. Valituid saab olema 144 000 ning nad kogutakse kokku kõigist Iisraeli suguharudest.”

Varsti pärast seda kohtasin venda, kes oli küll täis lootust oma usu suhtes, kuid ei olnud huvitatud headest tegudest. Kuna tundsin tema elu hästi, ütlesin: “Nõnda on ka usuga: kui sel ei ole tegusid, siis on see iseenesest surnud” (Jk 2:17). Inimese üle mõistetakse kohut selle järele, mida ta on teinud.

Siis külastasin usklikku, kes oli lausa meeleheitel tehtud patu pärast ja arvas, et ei suuda endale iialgi andeks anda. Ta kahtles, kas ta üldse oli päästetud.

Rääkisin talle, et Jumal näeb südamesse, ning ta ei ole päästetud oma heade tegude tõttu, vaid usu põhjal Jeesusesse. See oli peaaegu vastupidine sellele, mida olin rääkinud eelmisele mehele.

Hiljem mõtlesin pargipingil istudes, et need erinevad viisid inimestega suhtlemisel on vaid söödaks, mille abil me tõmbame nad Jumala juurde, kes on kõrgemal kõigist eelarvamustest ja arusamadest. Kuid siirdumine ühe inimtüübi juurest teise juurde nõuab alati erinevat lähenemist ja erinevat hingeravi.

Jeruusalema ülikooli professor Josef Klausner on kirjutanud raamatu “Jeesus Naatsaretlane”, mis on tõlgitud kõigisse peamistesse maailma keeltesse.

Alati, kui ma juudile Lunastajast rääkisin, lõpetas ta oma vastuväited sõnadega: “Klausner on selgitanud, mis probleemiga on Jeesuse puhul tegemist.” Üldiselt ei olnud isegi haritud juut Klausneri raamatut lugenud, kuid hoidis seda oma raamaturiivil. Ja sellest piisas: ta ei pidanud enam oma pead Jeesusega vaevama.

Seetõttu pidasin vajalikuks avaldada Klausneri raamatule vastuväite. Andsin sellele nimeks “Juudid ja Jeesus Naatsaretlane: Anti-Klausner.”

Klausner kasutas ebaausalt ära oma kuulsat nime. Ta lootis selle peale, et tema väited võetakse kõigi juutide poolt kontrollimatult vastu ning esitas täiesti valesid ütlusi. Ta kirjutas näiteks, et Pauluse kirjades ei ole autentseid tõendeid Jeesuse elu ja töö kohta. Iga Piibli tundev õpilane oleks suutnud selle väite kummutada.

Pauluse kirjadest leiame mitmeid detaile Jeesuse elu kohta. Ta ütleb näiteks, et Jeesus reedeti, et juudid tapsid Tema ja et ristilõomise paik oli kohe Jeruusalema müüri taga. Samuti ütleb Paulus, et “Kristus on armastanud kogudust ja loovutanud iseenese tema eest” (Ef 5:25). Ta kirjeldab Jeesuse alandlikkust, Tema hellust ja väge. Eelkõige tuletab ta aga meile pidevalt meelde Klausneri poolt mainimata jäetud “biograafilist detaili”, nimelt Jeesuse ülestõusmist surnuist.

Arvesse võtmata ajaloolisi tõendeid esitab Klausner oma väiteid meelevaldselt. Ta ütleb, et Jeesus sündis Naatsaretis. Kust ta seda võtab? Petlema mainimine Jeesuse sünnikohana oleks tema jaoks kohutav, sest see on Taaveti linn, ning prohvetid ennustasid, et just seal sünnib Messias.

Klausner ütleb, et Ristija Johannes pidas ennast Eelijaks. Evanageeliumi põhjal vastas aga Johannes eitavalt, kui temalt seda küsiti (Jh 1:21). Professor Klausneril on infoallikaid, mis ei ole teistele kättesaadavad.

Ta lisab, et Ristija Johannes ei teadnud ilmselt midagi Jeesusest

ega pidanud Teda Messiaks. Ainukesed ajalooallikad, evangeeliu- mid, näitavad, et Jeesus ja Johannes olid sugulased, ning et Johan- nes kuulutas Jeesuse Messiaks. Keegi ei tea, kust Klausner on oma teadmised saanud.

Ainuke argument, mida Klausner oma tõestamatute tõlgenduste kohta esitab, on järgmine: “On ilmne, et see on nii.”

Ta kaitseb Juudas Iskariotti, kuulutades ta haritud juudiks, kellel on selge mõtlemisvõime. Kirjeldus Jeesuse reetmisest on vaid legend. Samuti tembeldatakse legendiks kõik Jeesuse armastusväärsed oma- dused. Klausner keeldub uskumast, et Jeesus ütles ristil oma hukkaja- tele: “Isa, anna neile andeks, sest nad ei tea, mida nad teevad” (Lk 23:34). Tema põhjenduseks on, et Jeesus ei oleks suutnud nii kohuta- vas olukorras taolisi sõnu ütelda. Olen isiklikult tundnud Jeesuse jüng- reid, mehi ja naisi, kes on julma piinamist taludes öelnud sama, ning osutanud esimesel võimalusel armastust oma piinajate vastu. Kuid professor Klausner on otsustanud, et niisugust armastust pole olemas.

Jeesuse ülestõusmise kohta väidab ta ainult niipalju, et Joosep Arimaatiast olevat ihu hauast ära viinud.

Esitades Jeesuse õpetuse erinevusi juutide omast, ütleb Klaus- ner, et rahvas ei saa püsida abstraktse usu ja universaalse eetika varal. On vaja praktilist usku, mis suudab väljendada religioosseid ideid ning tungida argiellu. Jeesuse õpetuse tunnistamine tähen- daks seda, et “rahvuslik elu ja riik häviksid täielikult”. Ta väidab, et Jeesus tuli kultuuri hävitama.

Klausner ei ole ilmselt kuulnud kristlikust kultuurist. Ta ei tea midagi rahvusriikidest, mis on rajatud ja säilinud tänu ristiusule. Kuidas on võimalik seletada, et kõigil Euroopa ja Ameerika rahvas- tel, aga ka paljudel aafriklastel on iseseisvad rahvusriigid, vaata- mata sellele et nad tunnistavad ristiusku, mis Klausneri arvates hä- vitab riigi, rahva ja kultuuri?

Klausner ütleb, et juudid ei tohi omistada nimetust “Jumala Poeg” või lihtsalt “Jumal” Messiale, kuigi see idee iseenesest on pärit juu- tidelt. Kui aga Jumala Poja idee tuleneb juutidelt, siis keelduvad seda tunnistamast vaid need, kes on loobunud oma rahva pärandist. Klausneri väitel tunnistavad just ärataganenud juudid pärast mõtle- mist, milles ei ole aga mingit loogikat.

Klausner halvustab Jeesuse õpetust selle kohta, et me peame ar-

mastama neid, kes meid halvasti kohtlevad. Tema arvates ei jääks ühiskond püsima, kui kõik halvad teod jääksid karistamata. Miks aga juutide rahvusriik siis 2000 aastat tagasi hävis? Juudid tõstsid mässu Rooma riigi ebaõigluse vastu. Selle tagajärjel kadus juudi riik maa pealt.

Vaenlaste armastamist õpetades ei mõtle Jeesus otseselt vägivaldust, ükskõik mis meie ümber ka toimub. Ta kasutas ise vägivaldset keelt ning samuti piitsa. Maailm ei ole veel nii meeldiv paik, et vägivallatus oleks lahendus. Vahel on, kurb küll, vaja hävitada meie rahva vaenlasi. Miski ei sunni mind aga neid vihkama.

Klausneri positsioon saab selgeks, kui ta kuulutab, et juutlus on tervikuna sellest maailmast. Just sel põhjusel juudid hülgasid Jeesuse, kelle riik ei olnud sellest maailmast, vaid kuulub kõige puhtama tõe sfääri. "Ta ei saa olla juutide Messias."

Kui soovitakse teaduslikult selgitada, kas keegi isik on Messias või mitte, tuleb kõigepealt määratleda, mida selle termini all mõeldakse, millised meetodid on olemas tõelise Messia äratundmiseks ja lõpuks uurida, kas antud isik täidab need tingimused. Klausner ei ole midagi taolist teinud. Ma tegin seda tema eest oma raamatus ning näitasin, et kõik Messia kohta antud ennustused täitusid Jeesuses.

Tungimata täpsemalt erinevatesse prohvetearingutesse, mainin vaid, et prohvet Taaniel, kes elas umbes 600 aastat enne Kristust, ennustas hämmastava täpsusega aasta, mil Messias pidi tapetama. See oli Jeesuse ristilöömise aasta. Vaatame, mida Piibel selle kohta ütleb:

"Ja tea ning mõista: alates sõna tulemisest Jeruusalema taastamiseks ja ülesehitamiseks kuni võitnud vürstini on seitse aastanädalat; ja kuuskümmend kaks aastanädalat — siis on see jälle üles ehitatud turgude ja vallikraavidega, kuigi aegade surve all. Ja aegade lõpus, pärast kuutkümmend kahte aastanädalat, kaotatakse Võitu ja teda ei ole enam; linna ja pühamu hävitab ühe saabuva vürsti rahvas; ent lõpp tuleb uputusega ja lõpuks on sõda: hävitus on määratud" (Tn 9:24-26).

Kokku on räägitud siin 69 aastanädalast, s.t. 69 X 7, mis on 483 aastat, käsu andmise hetkest Jeruusalema ülesehitamiseks kuni Messia surmani.

Vaatame, kuidas ajalugu neid sündmusi kajastab. Pärsia kuningas Artaxerxes hakkas valitsema aastal 465 eKr. Nehemja 2. peatükis räägitakse, et oma 20. valitsusaastal andis ta loa Jeruusalemm üles ehitada. Teiste sõnadega, tema valitsemise algusest oli kulunud 19 aastat, mille peame lahutama aastast 465. Määrus Jeruusalema ülesehitamiseks anti seega aastal 446 eKr.

483 aastat pärast selle määruse andmist pidi Messias ennustuse kohaselt tapetama. Täpsuse huvides tuleb silmas pidada, et Taaniel arvestas aega vana juudi kalendri järgi, kus aastas on 360 päeva. Seetõttu tuleb arvestusse teha vajalikud muutused. 483 aastat on heebrea kalendri järgi $483 \times 360 = 173880$ päeva. Meie kalendriaasta pikkust arvesse võttes saame aastate arvuks $173880 : 365 = 476$. See tähendab, et aastast 446 eKr. peab kuluma 476 aastat Messia surmani. Meie kalendri järgi langeb see aastasse 30 A.D. Just sellel aastal löödi Jeesus risti.

On tuntud tõsiasi, et kui 6. sajandil A.D. võeti kasutusele ajaarvamine Kristuse järgi, tehti arvutustes aritmeetiline viga. Kristuse sünniaasta loeti 4 aastat tegelikust hilisemaks. Aasta 30 A.D. oli tegelikult Jeesuse 34. eluaasta.

Peagi järgnes Jumala karistus. Taaniel oli ennustanud: "...hävitaja tuleb koletise tiibadel, kuni määratud lõpp voolab üle hävitaja" (Tn 9:27). Teame, et varsti pärast neid sündmusi saabusid Tituse väed ja tõid kaasa hävituse.

Rashi, üks juhtivaid piiblitõlgendajaid, tunnistab Tituse nende prohveeteeringute täideviijaks. Sel juhul pidi aga Messias surmata enne Tituse võidukaid vallutusi. See isik ei saa olla keegi muu kui Jeesus.

Professor Klausner oli üks paljudest intelligentidest, kuid ta oli eksiteele viidud juutide juht. On hämmastav, et nii tark ja haritud rahvas võib nõustuda nii ebateaduslike põhjendustega.

7 Meie seisukoht kommunismi suhtes

Kommunism osana Jumala plaanist

Muutus Rumeenia valitsuse poliitikas põhjustas meile raskusi. Marksism oli olnud meile praktiliselt tundmatu. Nüüd kasvatati aga kõik noored selle vaimus ning hakati avaldama marksistlikke ja ateistlikke raamatuid.

Juudid etendasid kommunistliku ideoloogia levitamisel meie maal tähtsat osa. Meie sattusime igal sammul sellega vastamisi ja olime sunnitud omaks võtma uued meetodid. Avaldasime kirjutisi, mis käsitlesid kristliku protestantismi probleeme seoses marksismiga.

Me ei kartnud seda ateismi laviini, mis pani mõned uskuma, et kristlus oli meie maalt täielikult kadunud. Ristiusk on minevikus korduvalt surnuks kuulutatud. "Paavstide ajaloo" kirjeldab Ranke eksiõpetuse levikut Itaalias 15. ja 16. sajandil, kus samuti usuti, et ristiusk on finišisse jõudnud.

Ka ei kartnud me suurt ateismi Kõljatit, kuigi meie hulk oli väike ja nõrk. Ma ise hoidsin kinni Piibli põhimõttest, et Jumal on vägev meie nõtruses. Taoismi püha raamat *Tao-Te-King* kuulutab õigustatult: "Kõik olendid ja taimed on sündides nõrgad ja haprad, kuid surres on nad tugevad ja jõulised. See, mis on tugev ja võimas, hävitatakse ja see, mis on nõrk ja habras, hakkab elama. See-tõttu ei võida tugev armee, vaid see hävitatakse nagu suur puu. Tugeval ja jõulisel ei ole seda eesõigust, mis on nõrgal ja hapral."

Just meie nõrkus andis meile tohutu jõu võitluses tugeva ja paljude juutide poolt soositud marksismiga.

Kui Jumala maailmas leidub kommunismi, siis on see seal kindlasti täitmas Tema majapidamises olevat tühikut. Kapitalism teeb inimesest individualisti. Isikliku päästmise rõhutamine ja isiklik pühitsus peegeldavad südametunnistust kapitalismi poolt loodud sotsiaalses olukorras. Sotsialistlik mudel mõjutas oluliselt paljude kristlaste mõtteviisi. Nad suutsid kommunistidele julgelt näkku vaadata ja näidata, et kõik kaunis ja veetlev, mis kommunismi juures leidub, on pärit ristiusust.

Tänapäeval on kiriklikes ringkondades suuri lõhenemisi. Alkogudus, mis oli korraldatud Jeesuse poolt jüngritele jäetud juhtnööride järgi, oli ühiskond, kus varandus jagati kõigi vahel. Apostlite tegudest võime lugeda algkristlaste kohta:

“Ja usklike kogul oli üks süda ja üks hing ning keegi ei öelnud oma vara kohta, et see on tema oma, vaid kõik oli neil ühine. Ja apostlid tunnistasid suure väega Issanda Jeesuse ülestõusmist, ja suur arm oli nende kõikide peal. Nende seas ei olnud keegi puuduses, sest kõik, kes olid maade või majade omanikud, tõid müümisel saadud raha ja panid apostlite jalgade ette. Igapähele jagati siis sedamööda, kuidas keegi vajas” (Ap 4:32-35).

See oli teistsugune kommunism, mis oli rajatud armastusele! Selle kohta ei ole siiski hea kasutada sama sõna, sest see erineb nii suuresti kõigest sellest, mida kommunism tänapäeva maailmas esindab.

Jõudsime paljude kommunistidega üksmeelele. Mõningate suhtes neist tundsimise isegi sõprust, sest me ei kuulutanud vaid hinge isiklikku päästmist Jeesuse vere läbi – mis oli küll alati meie peaaulesandeks – vaid olime huvitatud ka sotsiaalsetest küsimustest.

Pidasime oma peamiseks kohustuseks juhatada inimesed arusaamisele, et kristluse standarditest ei olnud põhjust kõrvale kalduda. Ei olnud midagi, mis oleks sundinud neid roomama, varastama, lipitsema või tapma materiaalse heaolu nimel.

Me ei usu, et pühitsus on vaid isiklik asi; see on ka sotsiaalne kutsumus. Luues maa peale Jumala riigi, kus valitseb õigus, rahu ja rõõm, kirgastame kogu sotsiaalset ihu. Me peame võitlema õiglaste seaduste ja institutsioonide eest, samuti nagu võitlesid algkristlased ideaalset sotsiaalsüsteemi luues. Igatseme sotsiaalset õiglust, mis tõuseb armastusest ning on innustatud Jumala enda eeskujust, kes laseb päikesel paista ja vihmil sadada.

Me ei usu kõigisse katoliku- ja ortodoksse kiriku pühakutesse. Nende legendaarsus ja ainulaadsed teod põhjustavad meis, tavalistes inimestes, meeleheidet. Kui Peetrus püüdis üksi vee peal käia, hakkas ta vajuma. Tahame käia koos teistega teel, mis viib Jeesuse juurde.

Jeesus nuhtles terveid linnu sellepärast, et need ei pöördunud (Mt 11:21-23). Siit järeldub, et Ta ootas pöördumist sotsiaalse nähtusena, mis puudutab paljusid inimesi.

Tähendamissõnas kadunud pojast ütleb isa: "...söögem ning olgem rõõmsad" (Lk 15: 23). Ilma toiduta ei saa olla rõõmus. Peame hoolitsema selle eest, et kõigil oleks süüa.

Me ei peaks ainult püüdma juhatada prostituute ja joodikuid päästmisele, vaid avaldama mõju prostitutsioonile ja alkoholismile endale. Puudused tuleb kõrvaldada, kuid see toimub vaid siis, kui kristlane võitleb oma võitlust nii sotsiaalses kui ka isiklikus sfääris. Kuri on laialdaselt levinud: Kainist ulatub pikk liin Auschwitzi gaasikambritesse ja kommunistlikesse hävituslaagritesse. Kurjuse jõud on toonud võitluse suurele sotsiaalsele lahinguväljale. Headuse jõud peavad sama tegema.

Paulus võis omal ajal kuulutada samast kantslist kui tema vaenlased. Ka meie kasutada on tänapäeval kantsel, kuid vaenlase käes on koolid, ajakirjandus, suured kirjastused, kino, raadio, televisioon. Ka meil on õigus kõiki neid asju kasutada, ning kui soovime neid edukalt kasutada, peame mõistma Taanieli ennustust: "Ja kuningriik ning valitsus ja võim kuningriikide üle kogu taeva all antakse Kõige kõrgema pühale rahvale" (Tn 7:27).

Apostel Juudas kirjutas ühisest päästmisest. Midagi taolist on lisaks isiklikule päästmisele tõepoolest olemas. Jaakob ennustas Jeesuse kohta: "... kuni tuleb tema ... ja teda võtavad rahvad kuulda" (1Ms 49:10).

Me ei kartnud kommunistlikku revolutsiooni. Oleme ka ise revolutsioonilise liikumise järglased. Me ei kritiseerinud kommuniste nende revolutsioonilisuse pärast, vaid selle eest, et nad piisavalt kaugele ei läinud.

Piibel on Marxi ja Lenini teostest palju revolutsioonilisem. Piibli alglehekülgedel ütleb Jumal oma äsjaloodud olenditele: “Olge viljakad ja teid saagu palju, täitke maa ja alistage see enestele; ja valitsege kalade üle meres, lindude üle taeva all ja kõigi loomade üle, kes maa peal liiguvad” (1Ms 1:28). Inimene pidi valitsema looduse, aga mitte teise inimese üle.

Jumal on teinud terve inimsoo ühestainsast (Ap 17:26), muutes seega küsitavaks kõik tiitlid ja auastmed.

Esimene maaomandi natsionaliseerimine, mille eesmärgiks oli takistada talupoegade röövimist näljahäda ajal, teostati Egiptuses siis, kui Joosep oli seal peaministriks.

Kümne käsu sissejuhatuses ei rõõmusta Jumal taeva ja maa loomisest, vaid hoopis millestki muust: “Mina olen Issand, sinu Jumal, kes sind tõi välja Egiptusemaalt, orjusekojast” (2Ms 20:2). Meil ei tohi olla teisi jumalaid selle Jumala kõrval, kes on võtnud endale ülesandeks vabastada inimkond igasugusest orjusest.

Missugust revolutsiooni koges maailm, kui sabbatit hakati ametlikult tähistama. Paganlikes riikides olid orjad osa tootmismasina-test. Piibel esitas aga põhimõtte, et inimene peab puhkama, ning et ka teenijale tuleb anda võimalus seda teha. Sotsialistlikes riikides, kus teatud aastaplaanide täitmine on tähtsam kui pühapäevane puhkamine, on neljanda käsu täitmine revolutsiooniline imperatiiv.

“Ära rõhu võõrast ja ära tee temale häda” (2Ms 22:20) on Piibli õpetus ajal, kui rahvusele või nahavärvile põhinev diskrimineerimine ikka veel lokkab.

Peame meeles pidama, et apostlite ja algkristlaste pühakirjaks oli Vana ja mitte Uus Testament, mis kirjutati alles aastakümneid hiljem. Kui Jeesus ei oleks andnud oma jüngritele revolutsioonilist õpetust, mis mõtet oleks olnud anda neile lugeda raamatut, mis rääkis vaid revolutsioonilistest võitlustest?

Issand tõstis Iisraeli lastele vabastajaks benjaminlase Eehudi – mehe, kes tappis türann Egloni (Km 3). Jaeli nimetati õndsaks naiste hulgas, sest ta oli tapnud rõhuja Siisera, lüües telgivaia tema mee-
lekohtadest läbi (Km 5:24). Jael oli naine, keda tänapäeval ni-
metatakse mõne vabastusarmee julgeks partisaniks.

Ja milliseid revolutsioonilisi laule Piibel esitab! “Internatsionaal” ei ole midagi võrreldes Psalmiga 109, mis on suunatud mehe vastu, kes rõhus viletsat, vaest ja südamevaevas olevat.

Väga tuntud on Iisraeli prohvetite hüüded sotsiaalse ebaõigluse vastu. Uues Testamendis on mitmeid revolutsioonilisi salme. Meie Issanda ema asetab oma Poja ette sotsiaalse programmi sõnadega: “Ta on tõuganud maha võimukad troonidelt ja ülendanud alandlike-
ke, näljaseid on ta täitnud heade andidega, ent rikkad saatnud mi-
nema tühjalt” (Lk 1:52, 53).

“Ent häda teile, rikkaile, sest teil on lohutus juba käes! Häda teile, kes te nüüd olete täissöönud, sest teie näete veel nälga” (Lk 6:24, 25). “... hõlpsam on kaamelil minna läbi nõelasilma kui rik-
kal minna Jumala riiki” (Mt 19:24).

Kristlased teavad, et Jumalal on oma valitud rahvas - juudid, ning valitud hulk – kogudus. Kui paljud teavad aga, et Tal on ka valitud sotsiaalne kiht? Apostel Jakoobus hoiatas millegi eest, mis tolle aja lugejale oli väga tuttav: “... eks ole Jumal selle maailma vaesed valinud saama usu läbi rikasteks ja pärima kuningriiki” (Jk 2:5). Rikkaid piitsutab ta aga armuta.

“Ristiusust tehti vaeste usk: kõigi rõhutute; rõõvitute, orjade ja vabastatute usk,” kirjutab nõukogude ajaloolane Amusin oma Sur-
numere kirjarulle käsitlevas raamatus.

Kristliku kogukonna ringis on alati olnud neid, kes on püüdnud minna tagasi esialgse õpetuse juurde. Suurem osa on lasknud end aga detailidest nagu ristimine, keeltes rääkimine, sabati pidamine, jne. pimestada. Miks ei võiks me minna tagasi algkoguduse revo-
lutsiooniliste ideede juurde ning pingutada sotsiaalse õigluse põhimõtete eest.

Täna, uue ajaloonetapi künnisel, on juudid, kes usuvad Jeesusesse ja järgivad ustavalt Tema õpetust, kogu südamest riisutute ja rõhutute poolel. Samas ei tea me teisi nii rõhutuid, kui on sotsialist-
like riikide elanikud, kes räägivad vaeste nimel.

Keegi ei pea Jeesust hülgama, selleks et revolutsiooniline olla. Jeesuse juurde jäädes võib ta olla isegi parem revolutsionäär. Ilma Jeesuseta revolutsionäärid hävitavad ja valavad verd. Revolutsioon Jeesuses ehitab aga ühiskonda üles, muutes sotsiaalseid olukordi rahulikul teel ning pühitsedes kõigepealt südamed.

Vastuolu kommunismiga

Me ei elanud siiski pettekujutlustes. Meie ja kommunistide vahel oli põhimõttelisi erinevusi. Nemad toetasid totalitaarset ühiskonnakorraldust ega lubanud partei joonest kõrvalekaldumist. Miks oleksid nad siis lubanud meil, kes olime sama totalitaarsed, vabalt ringi käia?

Kommunistid olid ateistid, meie aga kuulusime Jumalale. Seetõttu ei olnud võimalik ka konflikti vältida. 1948. a. pandi mind taas vangi, ja seekord kommunistide poolt.

Kommunistid saavutasid oma piiri: nad tegutsesid sotsiaalsete tingimuste muutmiseks, kuid inimsüdameid nad muuta ei suutnud. Seda suudab üksnes Jeesus. Ta võib meid uuesti sünnitada. Survet avaldamata muutis Ta kavalad mehed nagu Matteuse ja Sakkeuse ning terrorist Sauluse Tarsosest headeks ja õiglasteks meesteks. Ainult Jeesuse rist suudab selle ime korda saata.

Epiloog

Kui ma vanglast vabanesin, kuulutasid minu kiriklikes ringkondades olevad vaenlased, kes olid kommunistidega koostööd teinud, mind reeturiks. See äratas inimestes uudishimu ja paljud inimesed kuulasid mind innukalt ning lugesid minu raamatuid. Vanade luteri kirikute ukсед olid mulle avatud ning jutlustasin kantslist, kus ükski juut ei olnud varem seisnud. Ükski juut ei olnud ka kunagi kuulutanud ortodoksse kiriku katedraalides ega muudes taolistes hoonetes, kuhu mind kutsuti. Minu kuulajatest moodustasid suure osa mittejuudid. Igaühele, kes on pühendanud end evangeeliumi kuulutamisele juutide hulgas, on ka äärmiselt oluline võita Kristusele mittejuute, sest igast juudi poolt päästmisele juhitud hingest saab misjonijutlustaja juutidele. See kaudne lähenemine on sama tähtis kui otsenegi.

Kuna minu vaenlaste viimane rünnak oli osutunud viljatuks, võtsid nad nüüd kasutusele teise taktika. Pandi liikuma kuulujutt, et olin hull. Nad rääkisid minu hullumeelsusest aga ilma kaastundeta, heites juba algusest peale oma meetodile varju.

Olin harjunud kuulma, kuidas mulle erinevaid nimetusi omistati: geenius, idioot, Jeesus Kristus, saatan, kõrgesti haritud mees, pühak, vastumeelne olend, eriti aus mees, varas, nats, kommunist, anarhist, jesuiit, jne. Kuid kõige armastusväärsem ja samas kõige vastikum oli nende süüdistus minu hullumeelsuse kohta. Nad alahindasid minu sõnumi väärtust, kui nad mind hulluks nimetasid. Minu vaenlased paljastasid sellega oma teadmatuset.

Kõigepealt on hullumeelsete ja geeniuste vahel teatud seos. Seneca kirjutas: "Ei ole olemas suurt tarkust ilma hullumeelsuse puudutusest."

Kristlikel juutidel on suur kutsumus: neilt oodatakse palju – seda, et nad saavutavad Kristuse mõõdu, teevad suuremaid tegusid kui Tema (Jh 14:12), võidavad Iisraeli kindluse, mida Tema ei suutnud. Kui nad küündivad selle suuruseni, võivad nad jagada kõigi suurmeeste saatust, kelle ühiseks iseloomulikuks jooneks on just hullumeelsus. Prohvetlikus Psalmis 69 kuuleme Messia hullumeelsusest. Paulus tunnistas ise, et ta on hull. Ilma hullumeelsuse puudutusega ei oleks ta olnud suur apostel. Närvisüsteemi häired on tavalisemad erilist kutsumust omavate isikute puhul kui tavaliste inimeste juures. Sel põhjusel me ei imestanud, kui noor insener, üks meie hiilgavamatest vendadest, koges tõsist närvivapustust ja sattus haiglasse. See ei vähendanud aga sugugi tema tunnistuse väärtust.

Üks minu vihameestest kirjutas: “Ristus peab kõik algama algusest.” Kui ma talle vastasin: “Alustame siis kohe,” tõmbus ta hirmununa eemale ja nimetas mind minu suureks rõõmusk hulluks. Kui hullumeelsus on saavutanud teatud astme, muudab see mõistuse teravamaks ja teeb selle vastuoludele vastuvõtlikumaks. See muudab mõttemaailma keerukamaks, rikkamaks ja eneseteadlikumaks. Olen tänanud Jumalat vanglaaastate eest, kuigi pidin elama oludes, mis oleksid kergesti võinud viia hullumeelsuseni. Minu mõistusele avanesid mitmed uued asjad, mida olen kasutanud Kristuse teenimisel.

Hullumeelsus on väga lähedal ka armastusele. Normaalsed inimesed riidlevad oma abikaasadega ning püüavad ühel või teisel viisil elus hakkama saada. Romeo ja Julia olid veidi hullumeelsed ja samas müstikud. Soovin nimetada asju õigete nimedega. Pole mingi saladus, et müstiku elu toidab suures osas rahuldumata seksuaaltung. Önnistatud on mees, kes võib sublimeerida selle iha vaimumaailma. Ka selles osas olid vanglas veedetud aastad mulle suureks kasuks.

Sain kogeda üleloomulikke asju, mida tavalised, normaalset seksuaalelu elavad ja ebanormaalset perekonnaelu riidude keskel mööda saatvad inimesed ei ole iialgi kogenud ega suuda mõista. Mu kogemused aitasid mind palju. Juudikristlasest pastorina teadsin, et kui kavatsen täita oma tohutusuurt ülesannet, oleks mul pidanud olema neli pead: müstiku, teadlase, organisaatori ja revolutsionääri oma.

Kristuse tõttu tahan olla hull ja mitte rahulik, banaalne, vulgaarne või lihtsalt tavaline ühiskonnaliige.

Mõeldes oma möödunud võitluse aastatele, näen, et olen saanud palju lööke, kuid olen ka teinud oma osa. Kristlased peavad olema soolaks maailmas ja veidi ka sinepiks. Nad peavad suutma torgata. Vaenlane peab teadma, et ta on kohanud hästi relvastatud Jeesuse sõdurit.

Teisel sajandil elanud Ateena lennukas kõnemees Aristides kirjeldas kristlasi järgnevalt:

“Kristlased tunnevad Jumalat ja loodavad Tema peale. Nad annavad oma rõhujatele andeks ja muudavad nad oma sõpradeks. Oma sõprade vastu on nad head. Nende naised hoiavad abielu puhtana; nende tütreid on vooruslikud. Nad armastavad üksteist. Nad aitavad leski. Kui nad kohtavad muulast, viivad nad ta oma majja ja rõõmustavad koos temaga nagu oma vennaga. Kui nende hulgas on vaeseid või puudust kannatavaid, siis nad paastuvad kaks või kolm päeva, et nende vajadused saaksid rahuldatud. Nad järgivad teadlikult Lunastaja poolt neile antud käske. Igal hommikul ja igal hetkel ülistavad nad Jumalat ning tänavad Teda Tema headuse eest. Nad on kõige kauni allikad maailmas. Nad ei räägi avalikult oma heategudest, vaid teevad neid inimeste pilkude eest salaja. Nad on tõepoolest uus rahvas ning neis on midagi jumalikku.”

Saatan viib igal päeval kümneid tuhandeid endaga kaasa põrgusse. Me ei purusta mao pead, vaid ainult kōditame teda kõhu alt, kui oleme rahul ainult ühe inimese päästmisega neist kümnetest tuhandetest.

On alati hea meeles pidada, et Jeesus ei ole Päästja, keda juudid otsivad. Siiski tahab Ta meid kõiki patust päästa. Meie aga hoiaksime meelsamini sellest kinni, sest see pakub naudingut; kui vaid pääseksime patu tagajärgedest. Tahame, et Ta räägiks meile majanduslikest ja poliitilistest probleemidest ning säästaks Iisraeli teiste rahvaste rõhumisest ja kinnitaks tema võitu. Tema aga räägib meile vaid lilledest ja lindudest ning igavesest õigusest ja valguse riigist.

Kuid ei Jumal ega ka mitte universum ole sellised, nagu tahaksime neid näha. Reaalsus ei ole midagi sellist, mis peaks muutuma

meie soovide kohaselt. Tõeline palve kõlab alati: “Sündigu Sinu tahtmine” ja mitte “Issand, tee minu tahtmist.”

Võttes vastu Kristuse sellisena, nagu Ta on ja usaldades Teda, kuigi kõike ei suudeta mõista, täidab Iisrael oma püha kutsumuse, milleks ta on valitud. Me peame Kristuse vastu võtma ning emama koos Temaga armastuses jüngreid kõigi rahvaste hulgast, võttes nad vastu koos nende vigade ja puudustega. Vigane teemant on väärtuslikum kui täiuslik liivatera.

Meie paganatest vennad ümbritsevad meid kogu aeg armastusega, ning ilma nende abita ei oleks olnud võimalik teha misjonitööd juutide keskel.

Kui juudid janunevad Jumala järele, ei solvu nad enam sellest, et kristlastel on maistes astjates vaimulik aare, mille nad on saanud Iisraelilt. Talmud kuulutab: “Mees, kes puhub õlleklaasi, et selle pealt vaht kõrvaldada, ei ole janus. Ja kui keegi küsib: “Mida ma söön koos oma leivaga?” pead sa leiva temalt ära võtma, sest ta ei ole näljane.” Samuti saime meiegi tuge ka kõige nõrgema kristlase tunnistusest.

Mida peaksime tegema, et võidaksime Iisraeli?

Kõigepealt ei tohiks me selle ülesande suuruse pärast masenduda. Jeesus ütles: “Ära karda, sa pisike karjake, sest teie Isal on hea meel anda teile kuningriik!” (Lk 12:32).

Me ei saavuta eesmärki oma veendumusi analüüsidest, vaid tundes Teda, keda me usume ja kellest kuulutame.

Mille tõttu võib Iisrael oma imelise ajaloo eest tänada? Kas on see tingitud näiteks efektiivselt propagandast? Ei, vaid sellest, et kellegi teadmata võitis üks meie esiisadest maadluse ingligna ja nõudis vägisi temalt igavest õnnistust.

Selleks et juhatada kristlikud juudid kokku inglitega, olin aastaid vanglas, oma vendadest eraldatud. Tee on täis saladusi, kuid see on tee, mida me peame käima. Kui tuleb aeg, siis riietatakse meid sõnulseletamatu majesteetlikkusega, ning Iisrael saab kuuluma Kristusele.

Millal see toimub? See sõltub sellest, kui kiiresti meist igaüks sellele teele astub.

Meilt nõutakse vaid seda, et pühendame oma elu tõe, mis on Kristuses, ning siis toimub ime.

Esitan veel kaks praktilist nõuannet: esiteks, suunake oma pingutused juutide keskel toimivas misjonitöös võtmeisikutele; teiseks, hoolitsege kommunistlikes riikides elavate juutide eest, kes käivad läbi raskeid aegu.

Mida mõtleksid sellest, kui hingehooldaja tuleb majja, kus üks perekonnaliige on suuremas haige, kuid tema vestleb ainult tervetega ega küsi haige kohta midagi?

Hommik juba koidab; peagi saabub päev. Varsti paistab päike Iisraelile. Kuid juutideni on siiski raske jõuda. Kui aga Jumal on meie aitajaks, ei ole tähtsust, kas miski asi on kerge või raske.

Siiani ei ole suurem osa juutidest Jeesusesse uskunud. See ei ole tingitud sellest, et nad ei oleks tahtnud uskuda, vaid Jumal on tõe nende eest ära peitnud (Mt 11:25). Jumal on jäänud neile varjatuks, sest Ta tahab säilitada oma strateegilist reservi. Nad on koguduse tulevikulootus. Jumal on säästnud nad viieteistkümne sajandi eksimustest ja koguduse allakäigust. Nüüd on Tal võimalus kasutada juute, kes ei ole end neis pattudes määrinud, et taastada kogudus just otsustaval hetkel.